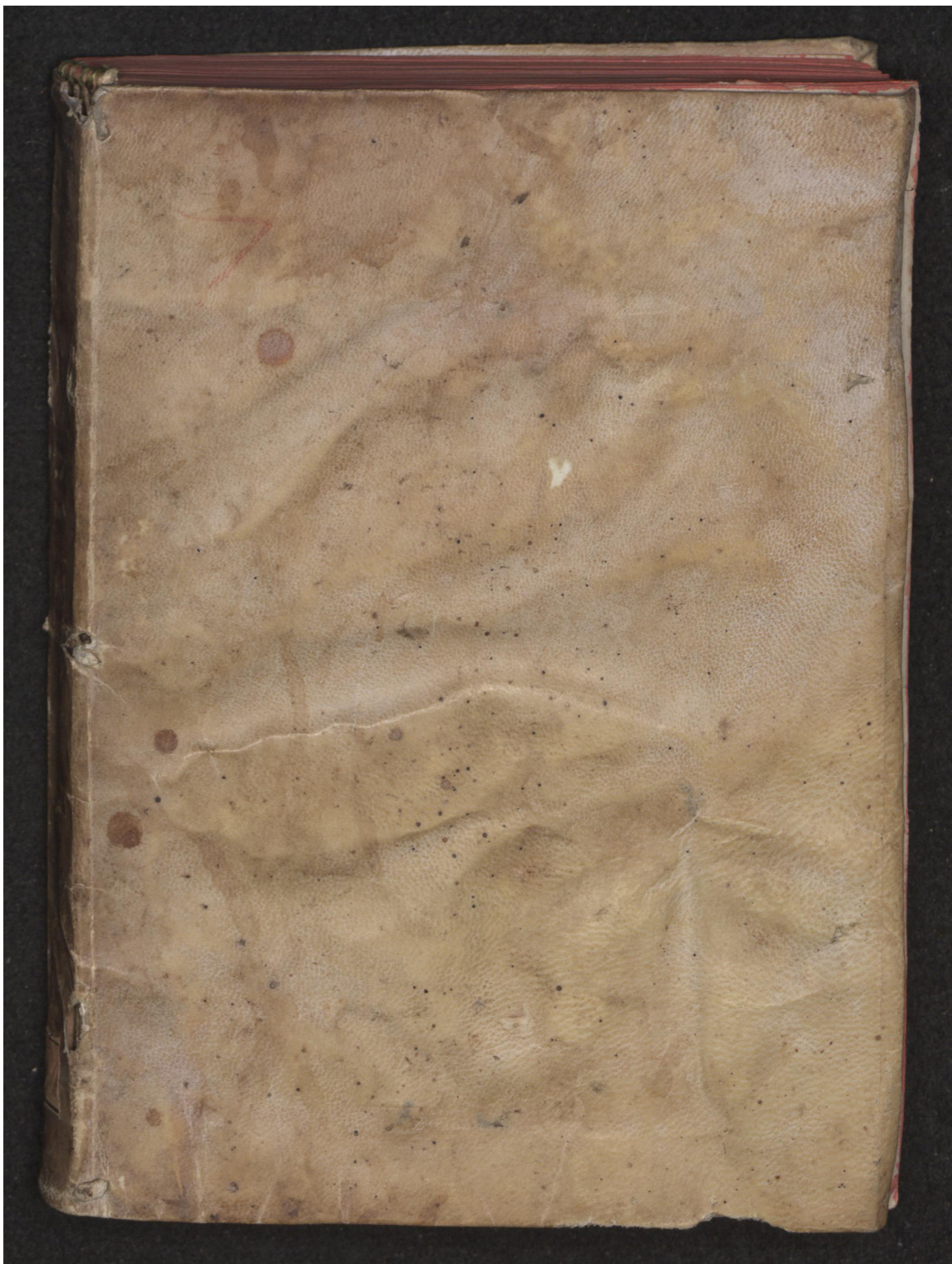
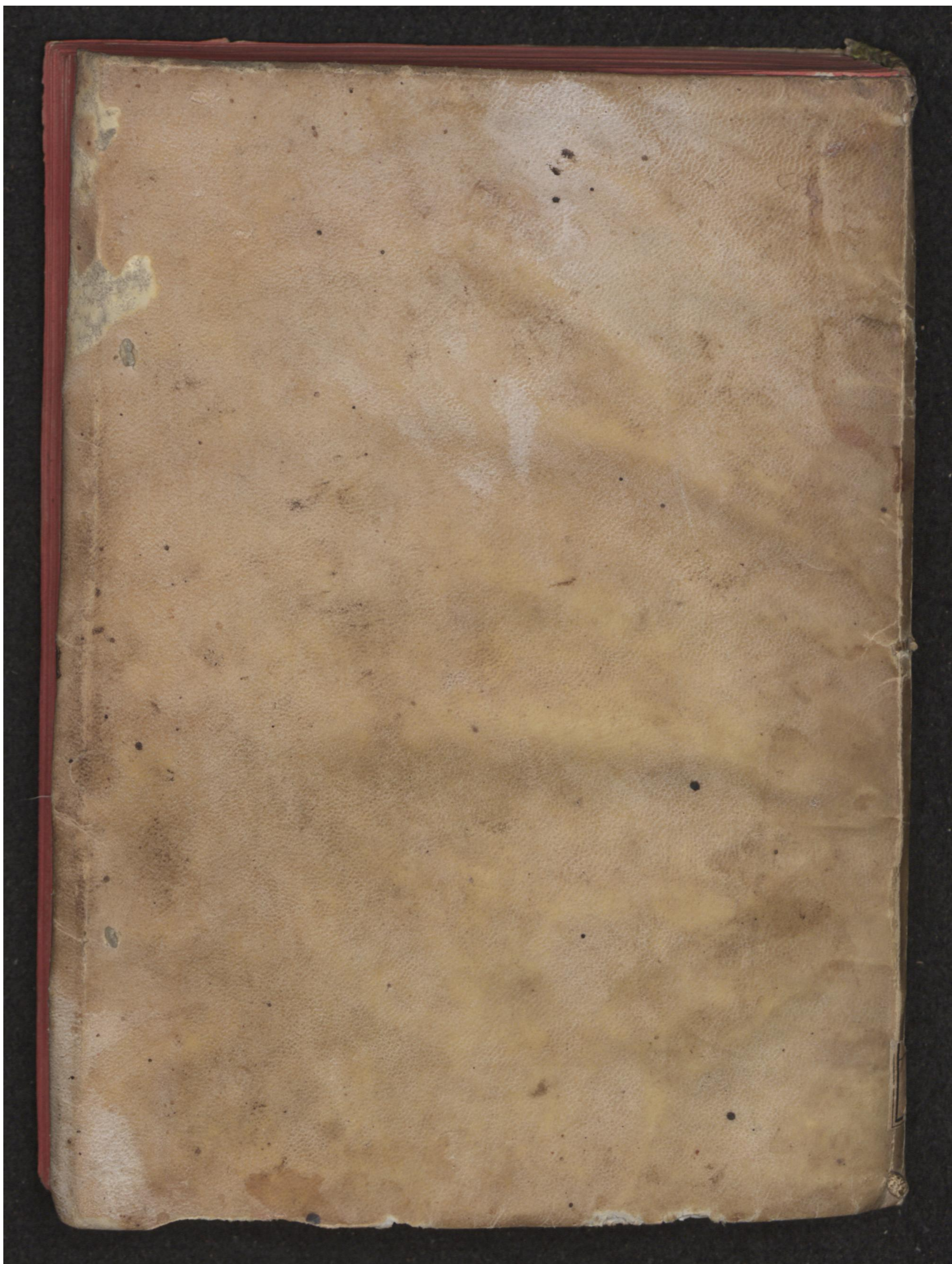

XV

PONC

DE IMPEDIMENTIS MAGNORVM AVXILIORVM, in Morborum curatione. Lib. III.

AD TYRONES.

QVIBVS OMNES DIFFICVLTATES QVÆ se in magnis periculis offerunt ex mente Antiquitatis, explicantur opus ita necessarium, vt merito curationis directorium possit appellari.

AD PHILIPPVM IIII. Hispaniarum Regem Catholicum.

AVTORE D. ANTONIO PONCE DE SANCTACRVZ Protomedico, & à Cubiculo Regio, insignis Ecclesiæ Couarrubianæ Abbate, Primario, & Vespertino Professore Medicinæ in inclita Vniuersitate Vallisoletana.

Vega

Matriti, Ex Typographia Regia.

ANNO M.DC.XXIX.

Suma del Priuilegio.

TIene priuilegio por diez años el Doctor Antonio Ponze Santa-Cruz, Medico de Camara de ſu Mageſtad, Protomedico general en ſus Reynos, Abad de Couarrubias, y Catedratico de Prima en la Vniuerſidad de Valladolid, para poder imprimir eſte Libro intitulado *De Impedimentis magnorum auxiliorum, &c.* ſin que otra perſona ninguna le pueda imprimir, como mas largamente conſta de ſu original, ſu fecha en ocho de Iunio de 1627. años.

Errata ſic corrigenda.

PAg. 118. vſo, lege vſq; pag. 122. col. 1. horis, oris. pag. 123. col. 1. auito, addito. p. 135. col. 1. purgantis, purgandis ibidem poſt duas lineas. Perfectæ, perfectæ. eodem fol. p. 2. auxilijs, auxilij, pag. 3 col 2. quado, quando p. 38. col. 1. primeretur, opprimeretur eadē pag. & col. dat, dant. col. 2. eiſdem pag. vt illā lege & illam. eadem col. externi, excerni. Atrabiles, bilis. p. 139 delineant, delineāt, p. 145. col. 1. acquirunt, acquirit, p. 148. col. 1. præſtat, præſtant. eadē col. viriolis, variolis. fol 149. col. 1. varibis, variolis. p. 151. carroſarum, carnoſarum. p. 152. col. 2. diſtemperies, diſtempe (in margine) præfigeratio, perfrigeratio. eadem col. ſenſu frigiditatis comitnctis. adde dignoſcen- in margine præſi, perfrigeratio. eodem pag. col. 2. calidæ ſiccite, calidæ & ſiccæ. p. 157 in ſubſtantia, à ſubſtantia. p. 159. col. 1. vioiatum, violatum. p. 152. deliricon. delirium. pag. 157. diſipientiam, deſipientiam. eadem pag. mala, malam. p. 191. æquidem, equidem. p. 183. col 1. ſuſciſionem, ſuſceptione n. p. 185. ncipit, ancipite.

L*Iber hic inſcriptus* De impedimētis magnorum auxiliorum, *correſpondet ſuo exemplari demptis his mendis. Datum Matriti die primo menſis Aprilis. Anno* 1629.

Licenc. Franciſcus Murcia de la Llana.

SVMA DE TASSA.

EStā taſſado eſte libro intitulado *De Impedimentis magnorū auxiliorum*, â quatro marauedis y medio cada pliego, y parece tener veinte y ſeis pliegos, ſin los principios y tablas, que al dicho reſpeto monta ciento y diez y ſiete marauedis, en papel. Y â eſte precio, y no mas mādaron ſe venda, como mas largamente conſta de ſu original, deſpachado en el oficio de Lazaro de Rios eſcriuano de Camara de ſu Mageſtad, ſu fecha â 5. de Abril de 1629. años.

CENSVRA DE LA INSIGNE Vniuersidad de Alcala.

Muy Poderoso señor.

POr mandado de V. Alteza, y comission del Claustro, y Vniuersidad de Alcala, hemos visto las Obras y Tratados diuersos que el Doctor Antonio Ponce de Santa Cruz, Medico de Camara de su Magestad, y su Protomedico, y Abad de Couarruuias, trata de imprimir, que son, vn Tratado de Morbo, & Symptomate, sobre Galeno; otro de Morbo sacro, & de Diuino in Morbis, sobre Hypocrates; otro de Febribus, sobre Auicena; otro de Causis, & Signis morborum, sobre la Fen segunda del primer libro de Auicena: otro de Morbis Capitis, & eorum curatione, sobre el tercer libro de Auicena; y otros tratados diuersos de Vrinis, de Modis debilitatis, de Sanguinis missione, & expurgatione, de Coctione, & Cruditate; Que todos juntos hazen vn parto, que por la muchedumbre, con perfeccion, solo pudiera nacer de la fecundidad de su ingenio, y engendrarse de su largo y continuo trabajo; pues para la leccion de Libros de todas Facultades que supone, parece impossible auer tenido tiempo, sin auer hurtado mucho del que se le deue à naturaleza. De cuya parte se puede mejor pedir à V. Alteza la licencia que se pretende, que de la del Autor; pues por aqui puede esperar ella alguna, y no pequeña emienda de sus quiebras; y à el no solo darsela V. Alteza, sino premio por el bien que haze à la Republica en sacar à luz tales Obras para comun aprouechamiento de todos. En Alcala en veinte y ocho de Enero de seiscientos y veinte y siete años.

Doctor Gaspar de Alfaro Zapata, Rector.

Doctor Miguel de la Barreda Catedratico de Prima.

Doctor Pedro Miguel de Heredia Catedratico de Prima.

PHILIP-

PHILIPPO IIII.

Hispaniarum Regi Potentiss.

ARVVLVM Librum offerimus REX POTENTISS. *vt in Maiestate luceat humanitas (munusculo placide accepto) & debita in nobis seruitutis ostensio. Agit de Auxilijs, quibus hominis vita periculis morborum erepta, portu securitatis stabilitur, neq; standum illorum æstimationi, qui omnem laborem scribendi, vt superuacaneum refugiunt, & aspernantur, asserētes, per multos nobilissimos Scriptores extitisse, quorum scientia, vbertateq; rerum, & copia ars medendi, non solùm inuenta, sed consummata, & ad vltimum fuerit euecta fastigium. Sed qui seueriore, æquioreq; consilio rem æstimandam, momentoq; suo suscipiunt ponderandam; nō facilè decernunt, cui magis debeamus, Antiquitati, quæ præciosos thessauros absconditos, caligine, & obscuritate inuolutos, reliquit, an solicitæ posteritati, quæ indefessis laboribus eruit, tergit, colit, & pulcherrimis pulimentis exornat? Minimus ego inter Scriptores, sed fateor in hoc opusculo, aliqua esse antiquorum loca, quorum veram explicationem à nullo tactam viderim. An sapientiæ diuinæ riuuli gelati steterunt? aut diuina manus compressa, vt non spectemus, aliquo saltim radiolo, illius super eminentis lucis illustrari, aut gutulam illabentis, aquæ desuper degustare? Hanc igitur lucubrationem ad Regni salutem omnino necessariam, mole minimam, vtilitate maximam, Regijs auspicijs, tutam typis mandamus. Vt quod ratio Philosophica probat, Maiestatis fulgor cōdecoret. His quæ nostri muneris sunt inuigilamus, dum T. Maiest. tantarum rerum gubernationi, belli, & pacis incumbit, inimicos coercet, triumphos parat. Præclara hæc diuiuo cepta afflatu Deus Opt. Max. bene fortunet, & nominis tui memoriam rerum gerendarum magnitudine consecret immortalitati.*

Liber Lectoribus.

PRæcurro, non specto aliorum gemellorum partum, ruptis vinculis propero ad lucem boni animi, ad tenebras inuidi non timens hoc malum, vt fruar illo bono Audiebam in nostro musæo circa vsum magnorum auxiliorum controuersias Medicorum, querelas infirmorum, prorumpi tandem, fidelitatis antiquæ portans vexilla primorum hominum consilia, quibus, & vita protrahebatur, & morbi fœliciter curabantur. Non promitto noua, sed antiqua noviter exculta defensa, illustrata, atque cum hominum vita tot malis concussa duo tantum habeat magna præsidia, inter quæ si fluctuet, & dubias experiatur procellas, misere fatiscit: circa ista duo omnis nostra versatur lucubratio, vt portus sint non tempestas. Sed quid proderit nostra lucubratio, si non accedat studiosorum meditatio? Quid Hypp. veneranda oracula si irrepat ignorantium iactantia? Non moror. Lex beneficij solùm respicit benefacere, nullis ingratitudinis nebulis obscuratur, nullis obstaculis impeditur, nulla detinetur iniuria. Eruditos semper beneuolos culta inueniet antiquitas, tetrici, aut inflati, qui (vt aiebat Hypp. lib. de Morbo sacro) simulant se amplius scire non legant, neque videant, inuidi maneant. Tyrones relictis prauis alimentis arripiant vbera Hyppocraticæ doctrinæ: semper scaturientia salubriter saturantia.

is
on
u-
m,
ve-
,&
ter
ffa
x-
ur
lu-
an-
ficij
ul-
ne-
pp.
i-

IMPERIVM SINE FINE FIDES ASSERTA PARABIT:
ASSERO, ET IMPERIVM, NON MIHI, SED FIDEI.

DE IMPEDIMENTIS MAGNORVM AVXILIORVM, IN MORBORVM CVRATIONE.

AD TYRONES.

CAP. I.

DE AVXILIIS magnis Artis Medicæ plures, & doctiſsimi viri ſcripſerunt. Tamen hanc ita neceſſariam cō ſiderationem deſertam video: forſan, quia exiſtimarūt ſufficere vniuerſalem cōtemplationē ad ſingulares operationes. Tamē tā varia eſt cauſarū complicatio, vt nō ſolum Tyrones, verū alios ad indirectas vias declinare conſpiciā: nā præſente neceſsitate sāguinis miſsionis, aut purgationis, nō contemplantur qualia ſint impedimēta, quæ executionē valēt impedire. Ita, vt dummodo communia ſint expoſcentia, aut aliqua ſigna, quæ moueant ad vacuandum, audacter aggrediūtur, quibuſdā textibus innitentes; non tamē arte ipſa. Textus ille, nō in continētib⁹ modo, ſed in omnibus febrib⁹, quas putrid⁹ excitat humor, ſaluberrimum eſt ſanguinē detrahere, quia male intellectus & non ex arte explicatus, plurimos ægros ad tumulū deduxit. Equidem ſicut ſanum conſiliū eſt in aliquibus putridis ſanguinem mittere, ita pernitioſum in omnibus. Atq; adeò ſi morbū magnū, & vires inueniāt; nil amplius quærunt, hæc pro exēplo. Sed vt videas grauitatem, vtilitatem, & neceſsitatem huius tractationis, & quāta tibi deſſiciāt

ad ſcientiam rectè euacuãdi:iterum, atque iterum legas ſequẽtem diuiſionem.

Tria ſunt quæ poſſunt vacuationem impedire, res naturales, non naturales, & præter naturã. Res naturales, vt temperies totius,aut partis,ætas,corporis habitus,cõſuetudo,virtus. Quæ aliquãdo repugnãt,aliquãdo cõſentiunt remedia. Res non naturales,vt motus animi, & corporis,aër ambiens,coitus, vigilia ſomnus,&c. Res præter naturam,vt cauſa,morbus,& ſympthoma: hæc omnia,ſi vſque ad ſpeties & differentias minimas deducas, & conſideres quantũ vnaquæque præualeat ad impediendam euacuationem,aut permittendam, apertè conſpicies dificultatem quàm ita facilè paruipendis,& periculum,quod intrepidè experiris. Scis quales ſunt cauſæ præter naturam,quæ renuunt prædicta remedia? Quã regionem corporis quem locũ occupant, vt magis, aut minùs impediant? Scis, quòd exiens mutatum, quæ actio læſa, quæ qualitas mutata, quæ morbi ſpeties poſsit vacuationem prohibere? Scis quæ debilitas ſit eſſentialis, qualis ſit,quas habeat differentias?Et quæ illarum reſpuit integrã,quæ mediã vacuationem conſentit, quæ nullam? Scis quid agendum cùm debilitas, per aggrauationem, cum qualibet per eſſentiã coniungitur? Ponderaſti ne conſuetudinis efficatiam in his periculis? Hæc & alia multa, matura conſideratione penſanda,quæ quia multoties vocaris ad repentinã euacuationẽ decernendã,oportet memoria tenaciter obſeruare,ſi errorẽ fugere,ſi ſalutẽ infirmi conſequi deſideras. Expedit ergo iſtã noſtrã lucubrationem die,ac nocte repetere,& ſemper præmanibus habere, quã nõ ex opinionibus, ſed ex arte, Deo fauente, in gratiam boni publici elaboratam exhibemus. Atque in tractatu adeò graui, in quo nullũ eſt verbũ, quod non agat de vita, nõ eſt agendũ de nominibus,ſed de ipſarũ rerũ intelligentia: valeãt opiniones, valeant ſubtilitates diſputationũ, ſuũ locũ habent in parte Phiſiologica. Accedãt cõcluſiones & determinationes pro vitæ humanæ ſubſidijs. Sciant medici, quãdo ſit euacuandum, & quomodo; quãuis reliqua ignorẽt: hoc illis,& ægrotis ſufficit. Aut voces impedimẽta, aut voces repugnãtia,aut cõtra indicãtia, non moror,dũmodo intelligas, quæ illa ſint, quæ poſſunt impedire actum euacuandi, aut modũ imponere ipſi euacuationi.

CAP. II.

Antequam de ſingulis agamus ſupponendũ eſt, quòd

ſangui-

guinis miſsio, & expurgatio per ſe reſpiciunt cauſam humoralem, ſecundariò morbum. In hoc enim falluntur multi, nam ſi vident morbum magnum, & vires ſufficientes, ſtatim ſanguinē extrahunt, non conſiderātes quid ars doceat. Cū enim magnus morbus nil ſit aliud, quàm conſtitutio præter naturam cū magno receſſu à naturali ſtatu; apertum eſt, quòd indicat magnum auxilium, quo reducatur natura ad priſtinum terminum ſanitatis; in quo abſtrahit à ſanguinis miſsione, nam fieri poteſt talis reductio per aliud: itaque magnus morbus ſolum indicat magnum remedium. Hectica primæ ſpeciei multoties apparet cum ſufficientibus viribus, eſtque magnus morbus; erit autem vitæ humanæ inimicus, qui in hoc morbo, ſanguinis miſsionē, aut purgationē exerceat. Indicat enim & petit magnam attemperationem, ſubſtantiam deperditam ſimul reparātem, quia eſt morbus innanitionis. Præterea ſolitaria cachochimia, ſanguine exiſtente, ſolū neceſſario ad vitam, magni morbi poteſt eſſe cauſa, & cum ſufficientibus viribus, nullus tamen ſanæ mentis debet in tali diſpoſitione mittere ſanguinē, ſed correctionē, & purgationē tentare: non ergo magnus morbus circunſcribit miſsionē ſanguinis. Voco ſolitariam cachochimiam, impermixtam & ſeparatam à ſanguine, & vt dixi, ſanguine pauco exiſtente ſine alio vitio: neque dubites de virium robore in prædicto caſu, poteſt eſſe ſiquidem magna cachochimia cum ſufficientibus viribus. Oſtenditur, nam multos vidimus optimates, & diuites, imò & pauperes, & religioſos prauo victu vtentes, aut omninò inordinatos in rebus non naturalibus, magna humorum corruptione laborantes, & alia ex parte cum virtute valida, vt mirum ſit, quomodo ſit poſsibile vires cordis conſtare: ſed accedit (præter experimentum) ſententia Gale. in illo aphoriſ. quibus ſemel, aut bis, &c. In cōmento facit hanc diſtinctionē, parum, & ſæpe alere præcipit eos, qui cum humorum corruptione infirmas habēt vires, at verò copiam alimenti exhibet illis, qui cum humorū corruptione validas obtinent. Rectè ergo poteſt ſtare cachochimia ſola cum viribus ſufficientibus: non tamen poſcit ſanguinis miſsionē, quod inferiùs euidēter ſuo loco probabo.

De alijs multis morbis idem eſto iudicium, aſmaticus à ſola pituita cū pauperie ſanguinis magno morbo laborat, quòd ſi ſanguinē fundas, peribit ſine dubio, ſic de ſimilibus. Sed cō-

ſideraui, quare in re ita neceſſaria, & communi, aberrant Tyrones. Et inueni magnam eſſe ignorantiã, in diſtinguẽdis ſcopis ab indicationibus, quia vtrũque confundunt, & putant eſſe idẽ, cũ ſint toto cœlo diuerſa. Indicatio eſt agendorũ inſinuatio; at ſcopus eſt id quod præ oculis habemus, ad talem indicationẽ exequẽdã. Itaq; indicatio dicit, quid agẽdũ ſit. Scopus, an ſit exequẽdũ & quomodo. Ergo indicatio ad euacuandũ in genere, ſumitur à peccato humorũ; an verò iſta vacuatio debeat fieri venę ſectione, aut purgatione, aut frictione, aut balneo, aut alio modo, indicatur ab ſpetie, & modo humoris peccantis, & à regione in qua eſt. Rurſus an debeat exequi vacuatio indicata, & quomodo, non ab indicationibus ſupradictis, ſed ab ſcopis, debet excipi, quales ſunt, vires, magnitudo morbi, ætas, anni tempus, &c. A quibus non ſolam deſumimus executionẽ, ſed modum illius.

Secunda ſuppoſitio ex dicta ſequitur, ſemper eſſe inſpiciẽdã non ſolũ cauſam, ſed modũ illius, ad ſpetiẽ eligendã vacuationis, nã ſi nõ adeſt ſpeties cauſæ materialis, ſiue humoralis, quæ limitet hoc, aut illud vacuationis genus, omninò errabis. Quę autẽ ſit hæc ſpeties in progreſſu cõſtabit, nam declarãdo impedimenta, clareſcent ſatis.

Suppono tertio, ſummã totius tractationis de ſanguinis miſsione, quã ſi Horatius Augenius vidiſſet, aut rectè caluiſſet, nunquã ꝑ tot labores, & diſputationes diſcurreret, nec inculcaret paſsim plenitudinẽ, colligit enim ſuas omnes vires ad probandũ ſanguinis miſsionẽ non indicari, niſi à plenitudine totali, aut partiali, aut à motu, vt in reuulſione. Tamẽ licèt aliqua fœliciter confecit iſte Auctor, nõ omnia. Accipe ergo epilogũ Galen. & Hipp. veritatis, ex Auice. *Et non eſt flebotomãdus, niſi vnus duorum, aut ille qui debet cadere in ægritudines ſanguinis, & cadit in eas. Aut ille qui iam cadit.* Et *vnuſquiſque iſtorum nõ flebotomatur, niſi ob multitudinem ſanguinis, aut propter vitium ſanguinis, aut propter vtrũque.* Cõtẽplare obſecro iſtã diuiſionẽ, & ſeparatim vnũ quodq; mẽbrũ diuidẽs. Dilucida enim via oſtẽdetur, inter ſcopulos, & ambages recentiorũ. Peccat maſſa venarũ, aut multitudine, vel quoad vaſa, vel quoad vires, ſanguis debet mitti, aut gratia præ cauẽdi morbum magnum futurum, aut gratia abolendi cauſam iam præſentis morbi.

Secũdum membrũ Aut nulla adeſt plenitudo ex dictis, nec totalis, nec partialis. Sed

ſolum

ſolum vitium ſanguinis: in hoc etiam ſtatu indicata eſt talis vacuatio. Facit certè Auicen. diſtinctionem manifeſtam dicẽs: Aut propter vitium ſanguinis, id eſt, ſine multitudine aliqua, nam membra diuidentia ad inuicem dicunt diſtinctionem. Quid antiquitas intelligat per vitium ſanguinis, latiſsimè inuenies quando agamus de cauſis præternaturam. Modò id moneo. Vitium ſanguinis, aut intelligi in ipſo quarto humore (qui ſanguis dicitur) per propriam alterationem, aut ab alio humore illatam: Rurſus hæc illata alteratio, vel contingit ſuppoſita miſcella humoris vitioſi cum ipſo ſanguine, vel quãuis non ſit mixtus, ſed iuxta poſitus; ſufficienter tamen viciat, & alterat ſanguinem, ita vt poſcat extrahi, ne amplius putreſcat.

Sed dubitas, quid intelligo quando dico vitiari ſanguinem per propriam alterationem? Nõ intelligo, quòd ipſe ſanguis ſe ipſum alteret (vt præſens petit cõtẽplatio) ſed quod patiatur ab aliqua cauſa ipſe ſolus. Vt enim cõtingit quòd bilis putreſcat ſola in morbo bilioſo, & pituita in morbo pituitoſo, &c. Ita fieri poteſt, vt ſanguis, quartus humor ab aliqua cauſa alteretur ſolus. Nõ quidem eſt maior ratio, nam ſecũdùm diſpoſitionẽ paſsi contingit, vt luceant actiua in vno, & non in alio. Quod autem audis de quarto humore ſanguine, intellige etiam, & de tota maſſa, quæ poteſt vitiari ſine vllo peccato in quanto. Ergo ad rem. Intentum Auicenæ eſt docère, debere mitti ſanguinem, quando ſine vlla plenitudine vitioſus eſt; hoc nunquam potuit intelligere Augenius. Nam neque viribus grauatis, neque vaſis diſtẽtis, in toto, aut in parte, neque moto ſanguine ad aliquam partem, debet vena ſecari, ſi vitioſus ſanguis eſt aliquo ex prædictis modis, & infra dicendis, ſi alio modo corrigi nequit.

Rurſus ſub vitio, comprehẽdi poteſt malus motus localis maſſæ ſanguinariæ; nam quando mouetur ad aliquam partẽ inflamandam, vel alia moleſtia afficiendam, aut quãdo ex caſu ab alto contingit humorum motio, ſanguinem mittim⁹ ob vitium in motu, qui poteſt accidere, aut iam accidit.

Vltimũ mẽbrũ diuiſionis, eſt propter vtrũque, id eſt, propter multitudinem ſimul cum vitio, vt in ſynocho putrido, &c. Quæ omnia vſque ad minimas differentias ſunt deducenda, in lib. 3 huius operis: ſed hæc paucula viſa ſunt neceſſaria. Nam alia cõmunia ex tractatu de vacuandi ratione, ſunt petenda.

Quartò ſupponendum eſt, duplicem eſſe vacuationem, quædam enim eſt integra, ſic appellata, quia integrè poteſt, & debet fieri, ſecundùm integram exigentiam cauſæ efficiẽtis morbum. Poteſt fieri, quia nullum adeſt impedimentum; debet fieri, quia talis eſt cauſa, & morbus, vt completam euacuationem requirat; vt validis viribus, tempore veris, ætate florente, ſi adſit magna febris pendens ab ingenti plenitudine, integram & confertam vacuationem exercet medicus: nullum enim eſt impediens, & vrgent expoſcentia. Alia autem eſt vacuatio non integra, ſed media, & infra medietatem, parca & paulatina. Quam ſic limitat, & coarctat vis impedimentorum. Quæ talis poteſt eſſe, vt ne guttam ſanguinis (vt ſic dicam) permittat extrahere ſine certo periculo mortis. Sed quia omnia hæc clariùs ſunt explicanda, ſolùm terminos, ſiue nomina volui proponere.

CAP. III.

Temperies totius, quæ ætatẽ cõpræhendit, quomodo impediat ſanguinis detractionẽ, vbi de pulſibus ſenũ.

INter res naturales enumeratur temperies totius corporis, ſub qua ætas compræhenditur. Si enim temperies nimis humida eſt, & præſertim ſi calida etiam, ſine dubio impedimentum aliquod obijcit, ne euacuatio fiat; quia tale corpus nimis reſoluitur ex propria natura. Cuius conditionis ſunt pueri, qui ratione propriæ temperaturæ non poſſunt per ſanguinis miſsionem euacuari. Quam concluſionem malè intelligentes aliqui, neque percipientes, ſenſum Gal. in lib. de ſanguinis miſsione, in tãtum errorem deuenerunt, vt ante decimumquartum annum non auderent mittere ſanguinem, & ita pueros febricitantes, aut dolore, aut angina laborantes interficiebãt, credentes inedia, frictionibus, vnctionibus, balneis, poſſe ægrum curare. Qui error iam ita oblitus eſt, vt medici huius temporis, in omninò cõtrariam venerint ſententiam, & pueros euacuant, quaſi iuuenes, tam largis, & multis ſanguinis extractionibus, nulla ratione ętatis conſiderata.

Ergo ars aliam viam docet; vacuandos, ſcilicet, eſſe pueros, nõ integra vacuatione, quæ adæquet magnitudinem cauſæ, & morbi, ſed ab iſta tantùm adimẽdum, quantùm natiua impedit reſolutio, & corporis teneritudo. Numquam enim legiſti Galen. ad animi deliquium miſ-

misisse sanguinem in pueris, sed in robustis iuuenibus. Vt quid? Quia talis est continua istius ætatis exhalatio, & euaporatio, vt labefactetur omninò natura ex ingenti, & subita vacuatione. Ergo requirit mediam, & partitis vicibus factã, & interim reficiẽdo vires. Hoc autem opus neutiquam suppleri potest per inediam, & alia supradicta (maximè in pueris.) Primò, quia talis euacuatio lẽta, & tarda est, & dum fit, suffocatur puer humoris abundantia. Secundò, quia vacuatio per inediam, est simul carnium colliquatio, & spirituum resolutio; miserrimum Erasistrati remedium. Dum enim euacuatur, quod sanissimum est, & quod omni culpa caret: eo met tempore humores peccantes magis incenduntur, febris augetur, & in mortem deducitur æger, aut tabidus, aut alio malo consumptus. Igitur pueri exposcente causa morbifica vacuandi sunt, per sanguinis missionem, non integram, sed cautione prædicta.

Illud autem commonefacere non desinam, talem posse temperiem esse, & æstatis constitutionem, vt omninò renuat, & impediat sanguinis extractionẽ. Nunquam extraxi sanguinem in recens natis: statim enim ab ortu, quis talem vacuationem tentat? Id etiam suasit Gal. lib. de sect. ad eos, qui introducuntur, capit. 3. expressis verbis: quo loco, neque decrepitos, siue in vltimo senio constitutos audet vacuare. Certè vidi senem morte naturali iam expirantem, & quidam medicus considerans difficilem respirationem, & laboriosam, quæ tunc temporis euenit, vt ventilaret cor, venam pertundit: statimquè cum sanguine animam dedit. Decrepiti ob paucitatem sanguinis, & virium postremam debilitatem, & ob præsentiam multorum crudorum succorum, neutiquam taliter sunt vacuandi. Alij verò senes, tàm virides, quàm magis prouecti, solent rectè tolerare istam vacuationem; quin solent magnam partem pituitæ in sanguinem conuertere (hepate benè valente) & replentur venæ. Vidique plures senes meliùs ferre sanguinis moderatas extractiones, meliùs multo quàm iuuenes. Vndè rectè Gal. lib. de sanguinis miss. *Stultum dicit esse ætates numero annorum metiri, nam sexagenarius calidus rectè sectionem venæ admittit.* (nõ dixit decrepitus, ne sibi cõtradiceret, lib. de sect. citat.) Et ita Celsus dicebat: *Firmus puer, validus senex, & grauida mulier valens, tuto curantur*, lib. 2. c. 10.

Itaque decrepitus ob dictas causas renuit vacuationem: infantulus, qui adhuc calet à partu qui non videt lucem, vis vt videat carnificem? Qui non di-dicit lactare, qui primã coctionem nondum est aggressus, nec habet vnde reficiat quod amittit, quommodo tolerabit dispẽdium spiritus, & sanguinis materni nondum sui?

Notandum tamen in senibus sæpe pulsus apparere validos, quia flatu plenæ sunt arteriæ, & phantasiam fortium præ se ferunt, & tamen qualibet vacuatione vnica & moderata, statim concidunt. Aduerte quid dico: non loquor de pul u duro senũ, qui propter ictum solet ementiri vehementiam, sed de effectibus flatulentæ substantiæ arteriarum: cùm enim flatus cedat aliquantulum, putabis pulsum oppressum mole humoris, & quidem non est humor, sed flatus, in quo magnus potest error committi. Quamobrẽ obsecro (quia pulsus cognitio ita difficilis est) vt attentissimè animum applices alijs signis, ex animalibus actionibus, & victu optimo, ac bona ciborum multorum concoctione, & carniũ soliditate, ac vacuationum cõsuetudine, his enim sic stantibus tentare poteris sine periculo euacuationem.

Illud autem, quod de pulsibus senum dixi, explicationem petit. Dico, quòd pulsus durus ob siccitatem senilem, aut tabidam, sensum infert pulpæ digiti nostri, maximè diuersum à pulsu flatulento (sic volo nominare claritatis gratia) nam durities ex siccitate semper habet cõmitem pulsum angustum, quia arteria per talem siccitatem contracta, paucas partes pulpæ laterales attingit; & sic videtur pulsus durus scindere pulpam in longitudine, magis quàm in latitudine, sicut pulsus angustus. At verò quando flatus adest copia, violenter distendit arteriã, ita vt cum arteria pulpã impellit, sentiamus pulsum latum: tangit enim plures partes digiti. Hoc itaq; modo, & hac attentione distinguere oportet istos pulsus ad cognitionẽ causarum in senibus: Non solet autem talis pulsus fieri ad præsentiam sanguinis, aut alterius humoris. Nam senes, de quibus loquimur, sanguinem habent infra mediocritatem, & abundãtiam pituitæ; isti autem humores non valent distendere, & inflare arteriam, sicut flatus qui tenuior est, & melius se applicat poris, vt distendat.

Ex dictis infertur, quòd senes non admittunt integram vacuationem, non solùm ob imminẽtem, & futuram debilitatem, sed ob præsentem. Omnino verò

illam

illam respuunt, qui decrepiti vltimos agunt vitæ terminos, vt dictum iam est.

Aliqui tamen medici futili ratione innixi, putant quòd sicut reformidamus pueros euacuare, ob insitam continuam exsolutionem, & corporis fluxibilitatē; ita contrario modò senes audacter possumus vacuare, quia minùs resoluuntur, & duram, strictamque habent cutē, & ob id minus euaporantur. Sed falluntur, nam essentialiter sunt debiliores ob deperditionem temperamenti substantifici, atque cùm præ duritie cutis minus exhalētur, ob eandem rationem difficulter à morbis liberantur, quia deficit illis illa vacuatio vniuersalis cutanea: per quam non solùm fuligines, sed madores, & sudores solent plures morbos terminare, atq; adeò morbi, qui in pueris sunt faciles, in senibus sunt difficilis solutionis, longi, & recidiui.

Vndè ad purgantia medicamenta melius se habent senes; tùm, quia cūte densata recurrere ad interiora humores solent exitum quærentes, atq; ob suā grauitatem, per ventrem facilè feruntur. Præterea, quia cùm frigidi sint, minùs læduntur à caliditate medicamenti purgantis: tertiò, quia cùm debiles etiam existant, meliùs ferunt purgationes, quàm sanguinis missiones. Certum enim est maius robur requiri ad sanguinis euacuationem, quamuis vires necessariæ ad purgationem debent securiùs constare (vt in quæstione propria determinatum est.)

Est autem tanta copia medicamentorum benedictorū nostris temporibus, vt necessitate præsente, & pueros, & senes facilè purgemus. Pueri tamen, quia calidiores minùs calida poscunt.

CAP. IIII.

Corporis habitus quomodo impediat vacuationes.

Corporis habitus potest vacuationem integram impedire, qualis est rarus admodū, & mollis: teste Gal. 9. meth. c. 5. & lib. de sanguin. mis.

Oris etiam ventriculi peculiaris quidam habitus, seu compositio adeò propter raritatem sensilis, aut propter defectum substantiæ: cuius causa facilè totius corporis superfluitates bilem præcipuè suscipit; & ob id in animi deliquium in vacuationibus incidit. Vndè Gal. 9. meth. cap. 5. dicebat: supra modum sensile ventriculi os sanguinem detrahēdum dehortari, id quod sæpè conspeximus in nonnullis, qui & si robur habeant, car-

vſum? Vidi enim phrænitides, aut dolores, & habituales alios affectus, & debilitates accidere.

Renes etiam calidi (quinto loco) medicamenta calida expurgantia reſpuunt. Quam indicationem non video pondera-ri, ſed indiſtinctè, ſyrupum de cichorea cum duplicato rhabarbaro, & alia ſimilia aliqui exhibent, quibus renes exardeſcũt, & occaſionem ardoris vrinæ, & lapidis facilè incurrũt. Quòd ſi aliquo ex his malo tentetur æger, pernitioſiſsimus talis vſus purgationis cenſendus eſt: manent enim illæ partes calidiores & ſicciores, & ad humores bilioſos excipiendos maximè aptæ: nec ſolum ex medicamentis tali modo purgantibus læduntur renes; ſed (quòd longa experientia didici) â medicamẽtis, quæ facilè inflãmantur, vt mannà, facilè etiam incenduntur, & ad bilioſam tendunt naturam.

At temperies frigida, & humida totius corporis, aut ventris, quamuis videatur aliqua ratione medicamenta expurgangantia conſentire, ſiquidem nõ incenditur à talibus medicamẽtis, tamen alia ratione illa non admittit: quando, ſcilicet, tanta eſt, vt ventris lubricitatem generet: & ob id Auicen. 4. 1. c. 5. Dicebat trauli non ſuſtinent medicamenta fortia, quam cõcluſionem deſumpſit ex Hipp. 6. aphor. 32 Balbi pro fluuio vẽtris maximè capiuntur. Galen. in comment. ad ſuperfluam humiditatem, cauſam reducit qua balbutientes, ſiue trauli abundant. Quare in hac intemperie conſultiſsimum eſt (ne fluxus immodicus accidat) non fortibus, ſed benedictis vti medicinis, quales mirabolani, & rhabarbarum, quæ ſimul purgant, & roborant.

Igitur vt ſummatim concluſionem colligam. In calida intemperie, vacuantia frigida, aut temperata adhibenda, vt caſia, ſerum, balneum, &c. In frigidis verò medicamenta calida, quæ ſpiritus immodicè nõ euacuẽt, qualis eſt moderata expurgatio (à barbaris minoratiua appellatur) quæ citra febris incenſionem valeat aliquo modò minuere humorem, poſt purgationem ad alia deueniendum, frictionem, ſcilicet, in vnctionem, inediam, & abſtergentia aliqua non admodum calida.

CAP. VI.

De conſuetudine euacuandi.

Conſuetudinis magnus obſeruator Hipp. illam contẽplatur quaſi aliquid expoſcentem,

tem, quando aliud ratio artis nõ petit. Consuetudinẽ enim omninò prætermittimus, maioris boni ratione, nam in omnibus morbis deserimus alimenta sanitatis, tempus, modũ, ordinẽ, omnia tandem mutamus: quia natura suæ conseruationis auidissima etiam paruipendit cõsuetudinem sibi contrariam, sequimur ergo appetitum radicalem illius. Sed videamus an homo, qui assuetus est euacuationibus ob solam assuetudinem, meritò petat euacuari.

Equidem disputare an consuetudo in facultatibus naturalibus reperiatur, sicut in animalibus, alium locum petit, nam metaphisici in materia de habitibus, & medici scholastici punctum istum exagitant. Nos verò in isto tractatu, ad vtilitatem ægrotantium tantummodo aspiramus, consona loquentes principijs Philosophiæ.

Præcipit ergo Galen. 1. ad Glauco. capit 13 Audacter esse vacuandum eum qui assuetus est vacuationibus, quamuis fuerit vsus paucis cibis: eum verò, qui nunquam est vacuatus & si humores abundent, non esse vacuandum. Quæ sententia si, vt iacet, intelligatur, non potest vllo modo sustineri, nisi in pernitiem ægroti. Est ergo explicanda iuxta artis leges, & fundamenta. Nam si omnia ad vacuationem exercendam conspirant, ex poscentia, & consententia, aggredienda certè est vacuatio, caute tamen, & cum metu. Hæc autem cautio in paulatina quadam vacuatione, & (vt sic dicam) tentatiua consistit. Nam vt Hippocrat. tentatiuam curationem per calida fomenta primus inuenit, vt rectius causæ naturam disceret, & facilioribus medijs victoriam tentaret. Ita similiter remedia magna, quando necessaria sunt, tentanda quidem mediocriter, & paulatim, licèt consuetudo contraria sit; fert enim meliùs natura, quæ mediocria, quæ paulatina, vt tandem ex paruulis vacuationibus vna compleatur, quæ scopũ compleat. Quæ doctrina, non solùm de sanguinis missione, sed etiam de purgatione venit intelligenda: de vtroque enim auxilio diserimus. Itaque esse hominem vacuationibus assuetum, maximè conducit, ad vacuationes audacter exercendas. At non esse assuetum, modum imponit.

Præterea experimur maximè asuescere naturam vacuationibus, quia hoc aut illo modo deonerata, discit quodammodo postea eodem modo euacuari. Vndè Galen. cum Hippocrat. 2. de natura

nem alicuius partis ſubſtantiæ ex vi alterationis, quæ corruptio partialis in hectico eſt euidens, quia carnes conſumũtur: hoc ergo, quod vides in hectico, ſuo modo conſidera in alijs morbis habitualibus, & factis, in quibus aliquid deficit in parte affecta, pertinens ad integritatem ſubſtantiæ indiuidualis: hoc vocamus nos intẽperamentũ ſubſtantificum, quia non ſolum eſt amiſsio qualitatis primæ ſolitariæ. Iam vides duo temperamenta ſatis manifeſta, niſi velis agere de nomine.

Rurſus præter dicta quæ partibus ſunt propria, ſunt alia quæ à corde influunt, ſpiritus, ſcilicet, qui ſubſtantia quædam eſt mixta, & alituoſa, ſuo etiam debito temperamento qualitatiuo prædita. Hic enim ſpiritus hepar, & alias partes calore vitali, ita fouet, & actuat, vt ſine illo non poſsint, neque concoquere proprium alimẽtum, neque nutriri, & augeri.

Ergo actio partis non erit valida, & robuſta, niſi habeat ſuum debitum temperamentũ qualitatiuum. Secundò, ſuum debitum ſubſtantificum. Tertiò, debite temperatum calidũ influens, ſiue ſpiritum vitalem. Quartò, debitam proportionẽ in ſecundis qualitatibus ipſius ſpiritus vitalis cum debita quantitate.

CAP. IX.

Differentiæ debilitatis eſſentialis.

EX Dictis patet, differentias debilitatis eſſentialis ſummi à principijs internis neceſſarijs ad actiones, à temperamẽto qualitatiuo, & à ſubſtantifico partis viuentis, & à qualitatiuo, & ſubſtantifico calidi influentis: ſiquidẽ iſta omnia ſunt ſimpliciter neceſſaria ad vegetales actiones, & paucis mutatis idem intelligendum in animalibus, nam omnia iſta fundamenta ſunt ad ſentiendum, & mouendum, quibus ſuperuenit ſpiritus animalis, & vis ſenſitiua, & motiua. Igitur, vt differentiæ morborũ ſummuntur, ex rebus læſis conſtituentibus ſanitatem, ita debilitas eſſentialis ſummit ſuas differentias, ex defectibus principiorũ, ex parte corporis concurrentium ad actiones; & ob id meritò vocatur eſſentialis.

Quòd verò iſtæ ſint differẽtiæ diſtinctæ, ſiue gradus diuerſi debilitatis, ita vt ſeparatim poſsint contingere, & aliquando coniungi, facilè oſtenditur. In larga ſanguinis miſsione debilitãtur vires ob defectum calidi influentis, ſanguinis & ſpiritus, nam deficiente ſanguine

in

in venis, etiã deficit in arterijs, & corde, in quibus arterialis fit ex venali; & ita solet manere æger debilis vsq; dũ reparet amissam substantiã in quantitate debita. Vide solam debilitatem essentialem, propter defectum vnius principij, quo vires innituntur. Secundò, qualitas contraria vitalitati cordis (non vitalitati metaphisicè loquendo) id est, cordifico temperamento, qualis frigiditas, aut alia qualitas illi contraria, corrumpet temperiẽ qualitatiuam ipsius, intacto sanguine venali, & arteriali, & erit manifesta debilitas essentialis, quamuis statim cõmunicetur calido influenti.

Quod in alijs partibus etiam videmus, mutari, scilicet, partis temperiem, illæso calido influẽte. Tertiò, idem considerandum in spiritu vitali, potest siquidem variari eius qualitas illæso substantifico temperamẽto. Itaque vires impotentes redduntur, aut ob spiritus corruptionem, quæ contingit ab immodica intemperie, aut vacuatione superflua, vt dicebat Galen. lib. de vsu resp. c. 5. vbi per immodicam intemperiem, non solùm intelligimus calorem, aut aliam qualitatem primam excedentem, sed omnem qualitatem contrariam, secundam, aut tertiam, qui modi corruptionis similiter reperiri possunt in partibus solidis, quæ aut resoluuntur (quod genus est diminutionis) aut maligna qualitate dissipantur. Ex his verò quatuor modis, difficilimus iste postremus, quando, scilicet, viuentes partes quoad suam substantiam dissipantur: in quo debilitas maior, & periculosior consistit.

Præterea, omnia quæ diximus de differentijs debilitatis, debemus considerare in omnibus virtutibus, quibus gubernamur, animalibus, vitalibus, naturalibus, & in speciebus infimis illarum, & ita completa erit omnium differentiarum enumeratio.

CAP. X.

De causis debilitatum essentialium.

Satis constat omnes intẽperies primarũ qualitatũ, omnes malignas qualitates, aut venenosas, aut quomodolibet ob prauũ modũ cõtrarias nostræ naturæ, esse causas debilitatis essẽtialis cuiuscũq; sortis existat. Præterea, omne id, quod sua molle, & quantitate, naturã ita grauat, vt destruat aliquod principium actiuũ ad liberũ motũ, aut naturalẽ actionẽ facultatũ necessariũ, inter causas debilitatis essẽtialis, est referẽdũ. Nã licèt primo

ſit debilitas per aggrauationē, trāſit tamē indebilitatē per eſſentiam, ab eadem cauſa grauāte, & impediente conſeruationem inſtrumētorum vitalium, & ita debilitas per aggrauationem eſt cauſa debilitatis eſſentialis, vt in gangrena à plenitudine. De hac autem cauſa grauante, poſtea agendum eſt cùm loquamur de altero genere debilitatis. Nunc de ſola eſſentiali agimus. Hanc dicimus nunc, fieri à quacumque nobis contraria intēperie, de qua in hoc capite agimus. Eſt verò difficultas, an à fiente, aut facta; ob varium modum loquendi Gal.

CAP. XI.

An intēperies fiens ſit ſufficiens ad debilitatē eſſentialem efficiendam.

COgor ad ſcholaſticum morem recurrere (in præ enti diſcurſu) quia clariſsimus eſt, & deſidero, vt omnes, aut Tyrones, aut prouecti, rem iſtam ita neceſſariam intelligant; à nemine quem viderim explicatam.

Videtur quòd intēperies fiēs poſsit eſſe cauſa ſufficiens debilitatis eſſentialis. Primo, quia multoties videmus in febribus putridis (quæ fientes ſunt intēperies) facultatē eſſentialiter debilitari, aut ob calidi influētus pauperratem, aut corruptionē, aut cordis diſcraſias, aut propter vtrumque.

Secūdò, quia (ex multis Gal. locis) ex actione vitiata, colligimus facultatis debilitatem; ſed intemperies fiens vitiat actum virtutis, ſignum ergo eſt, ipſam virtutem debilitari.

Pro ſolutione huius difficultatis ſupponere oportet acceptiones facti, & fientis, quas lib. de morb. & ſym. & lib. de febr. latè explicui, ſed nunc breuiter. Fiēs in rigore phiſico, eſt quòd totā eſſentiam habet in fieri, vt motus, & omnia ſucceſsiua. Hoc modo nullus morbus eſt fiens, quia ſatis ad longū probatū eſt, morbū eſſe affectū permanentē (nō vt Olympicus putauit) quia licèt longus, aut breuis ſit, dicit aliquas partes perſiſtentes, quibus integratur; ita vt licèt vnius horæ ſit morbus, ſuā eſſentiā habet permanentē, ſicut morbus vnius anni, licèt differant per maiorē, aut minorē durationē. Vt puer vnius anni, & ſenex centum annorū, homines ſunt.

Medici tamen vocant morbos fientes illos, qui licèt facti ſint, habent tamen adiunctā generationem nouæ intenſionis à cauſa agente. Aduertendū igitur, quod tales, morbi ſunt propter illud, quod habent factum; ſed dicuntur fientes, quaſi per quandam differentiam, & cir-

circunſcriptionẽ, ab illo quod continuo de nouo fit. Intemperies ergo fientes, quæ reuera ſunt morbi, hoc modo ſe habent.

Rurſus illud factũ morboſum permanens, aliud eſt habituale, vt hectica, aliud in diſpoſitione, vt febris putrida, quæ differunt hoc modo quantum adeſſe caloris in ſubiecto, licèt apud medico, alijs modis differant, qui ad hunc locum nõ pertinẽt, hoc ſuppoſito reſpõdemus difficultati vnica concluſione. Intẽperies, quæ cauſare debet debilitatem eſſentialem, debet eſſe facta, & magna. Iſta propoſitio oſtenditur, ratione ſumpta, ex ipſa rerum natura, nam quod ipſa cõceſsit elemẽtis, & mixtis, non debebat negare viuentibus. Sed mixta, & elementa non debilitantur quoad ſuas virtutes, niſi à ſuo contrario recipiant aliquid notatu dignum in facto eſſe (eſſet quidem exiſtere qualibet ex cauſa extra propriã naturam) ergo partes noſtri corporis non amittent proprium robur, vſque dum in facto eſſe ſint maximè intemperatæ, atq; ob id prouidit diuina ſapientia, vt certa quædam eſſet latitudo ad patiendum, vt non ſtatim ammitretur propria virtus. Sic enim ſeruatur mundus ex contrarijs conſtitutus, & dilatatur rerum interitus.

Secundò, quia intemperies fiens, vt fiens eſt, non dicit, niſi tendentiam ad mutatum eſſe: ergo hæc mutatam partis temperiem, neque eius infert debilitatem. Hoc enim conſtat ex præciſa diffinitione fientis, quã doctrinam docuit Gal. eleganti loco, agens de corde, & de ſanguine, aut humoribus ipſum circundantibus, 1. de præſag. ex pul cap. 4. his verbis: *Vbi iam vſus ad vltimam diſſolutionem euenit, corporibus cordi vicinis refrigeratis, non poterit etiam corpus cordis non intemperatum exiſtere, quod nihil eſt aliud, quã facultatem eſſe debilem*, &c. Vide quo pacto Galen. vt debilem facultatem eſſentialiter agnoſcat, cordis intemperiem ita factam proponit, vt dicat eſſe vltimam vſus diſſolutionem.

Quam ſententiam confirmat 4. meth. cap. 4 imbecilitas (inquit) partis nihil eſt aliud, quàm intenſa intemperies (ſubintelige, id eſt, ſecuta, ad intenſam intemperiem) Idem aſſerit, lib. 3. de cauſis ſymp. cap. 2. & lib. 2. aphor. ad tex. 2. & 3. de præſag. cap. 2. Et quamuis his locis non explicet, quæ intemperies ſit: Supponit tamen debere eſſe factam, modo explicato, lib. de præſa. expul. citato Quando autem dicit intenſam debere eſſe, apertè aſſerit eſſe factam, nam quæ intenſa eſt Radicata, id eſt,

facta censetur, aliter non potest esse intensa.

Vndè satis constat, quid dicendũ ad opposita. Ad primũ dico, nullam in febribus putridis adesse debilitatẽ essentialẽ, nisi propter illud, quod iam impressum, & factum est in parte viuenti: At verò, quod fit, habet se ex parte causæ efficientis, & totum est in motu, & ex consequenti nondum fundat, aut cõstituit firmã, & essentialem debilitatem. Atq; adeò iuxta mẽsuram illius, quod dissipatum est in febre putrida, erit mensuranda debilitas; si parua, facta est dissipatio calidi natiui, parua erit debilitas, & è contra.

Ad secundũ dico, nõ ex quacumq; læsione, aut vitio actionis, possumus colligere, essentialem debilitatem, sed ex magno, recessu; istæ enim arguit cũdem statum in principio operatiuo.

Vega

CAP. XII.

Quare Gal. dixerit intemperiem fientẽ mutare vsum, & non efficere debilitatẽ essentialem?

DIfficilis, & obscurus extat locus Gal. tamen confirmat nostrã supradictã sententiã, lib. de prę︡sag. ex pulſ. c. 4. vbi profitetur non esse essentialiter læsam facultatẽ, vsq; dũ in corde ita sit mutatũ temperamentum natiuum, vt præpoleat aliquod elementũ. (quam mutationem nos dicebamus pertinere ad tẽperamentum substantificũ) Sed difficultas stat in verbis sequẽtibus. Quæ in principio capitis continentur. *Ad eundem modum, cordis corpus cùm immodicè refrigeratum sit, calefactum, aut humectatũ, aut desiccatũ, pulsus pro suæ intemperiei modo facit languidos, id quod illi est esse offensam facultatem. At verò consuetudinem cum sanguine habere in ipsius finibus contento, & cum spiritu, qui calidior (longè ac naturalis status requirit) sit, aut cum eo, qui in inuolucro cor ambiente est, vel in pulmone, aut cũ ipso etiam inuolucro cor ambiente, & pulmone: vsum est tantum variasse citra offensionem facultatis. Eandem habet rationem refrigeratum esse, & refrigerari; vbi in ipso cordis corpore temperando præpoleat elementum frigidũ, læditur facultas. Sin in tunica cor ambiente, & in pulmone, & sanguine, & spiritu, quos eius ventriculi continent vsus est remissio. Iam humiditates, & siccitates si in ipso corpore cordis consistant, nocent facultati: si in quopiam vicino, non immutant vsum. Siquidem proba temperatura, & intemperies, ex quatuor fiunt elementis. Vsus verò acces-*

accessiones, aut remissiones ex calido, & frigido dumtaxat. Vbi iam ad vltimam vsus dissolutionem deueniat corporibus vicinis cordi vehementer refrigeratis, non poterit etiam cordis corpus non intemperatum esse: id quod nihil est aliud, quàm debilitari facultatem Hæc Gal. Equidem multa paucis docuit, & difficilia, nisi accedat ratio supra tradita,& diuisio nostra, facti & fictis, sed Galen. aliquãdo ita subtiliter loquitur, vt non capias, nisi firmiter hæreas alijs, quæ michrologicè, nonnunquam contemplatur. Explico locum per quasdam propositiones, claritatis gratia. Et suppono, quòd licèt positum est exẽplum in corde, tenet tamen doctrina (paucis explicatis) in alijs partibus viuentibus animalis sanguinei.

Prima propositio: Essentialẽ debilitatem veram,& propriam agnoscit Galen. quando mutata est proportio elementorũ cõponentium partem, ita vt alterum præpolleat: tunc enim verè, & propriè languet facultas. Et per excellentiam dicetur essentialis debilitas: quia deficit aliquid essentiale, nẽpè proportio debita elemẽtorũ, siue correspõdens elementis. Vide quã apertè senserit Gal statuendum esse temperamẽtum, quod nos vocamus substantificum.

Secunda propositio. Qualis fuerit intẽperies in corde producens hanc improportionem, elementorum tales erunt languidi pulsus. Nam si caliditas magna,& intensa fuerit, erit lãguidus cum aliqua celeritate, aut fræquentia, si magna frigiditas, erit languidus cum raritate, & tarditate, & aliquantula duritie; si humiditas intensa, erit pulsus languidus, cum mollitie. Si autem nimia siccitas, erunt pulsus languidi duri angusti, lõgi graciles. Hanc conclusionẽ continet Gal illis verbis: *Pulsus pro intemperiei modo facit lãguidos.*

Tertia propos. Cũ plura sint cordi vicinitate propinqua, vt sanguis, & spiritus, quæ in ventriculis, & sinibus continentur, & qui est in tunica ambiente,& in pulmone, aut in vtroque simul. Necessariũ est, vt cor habeat mutuam consuetudinem, id est, agat, & patiatur, ab his, quæ in talibus partibus continentur, prout hoc, aut illo modò fuerint affecta, & intemperata. Sunt enim aproximata, & habent efficaciam ad agendũ; sed dum agũt in cor, vsum quidem adaugent, aut immutant, tamen facultatem cordis non dum essentialiter debilitãt, quia nondum mutant proportionem illam substantialem (quam vocat Gal.) elementorum.

Fundamentum istius propositionis, desummitur ex his quæ de mente Gal. supra dixi de fiẽte, & facto. Cùm enim humores & spiritus contenti in partibus circa cor ipsum alterant, clarum est, quòd tota illa alteratio est, quid fiens, & in rigore non est aliquid factum. Apparebit ergo mutatio vsus (sicut in febribus ab humore longius existente contingit) quòd enim primum faciunt tales causæ agentes, nil est aliud, quã variare vsum, & ex consequenti pulsum. Differt tamen hæc variatio ab alia quæ fit in alijs febribus. Quia est cum maiori periculo, & citius accedit ad essentialem debilitatem.

Et licèt augmentum vsus, aut illius variatio, non contingat (vt plurimum) nisi mutata temperie cordis (ad huius enim medellam apponuntur differentiæ pulsus) tamen Galen. nulla facta mentione intemperantiæ cordis, solius vsus mentionem facit, quia illa parua, & remissa est, quæ nondum facit mutationem in proportionibus elementaribus, & ob id dixit solùm vsum mutari; cuius mutatio conspicua apparet in pulsibus, sicut (exempli gratia) in exercitio, & alijs motibus corporis, & animi, & febribus incipientibus, tunc certè vsus mutatur, & non mutatur status proportionum elemẽtarium. Quamuis verum sit mutationem vsus diutius perseuerantem, tandem inferre essentialem illam cordis mutationem.

Quarta proposit. Quando iam temperamentum substantificum variatum est, verbi gratia, versus frigiditatem, præpollente elemento frigido, in tali casu, eandem habet rationem, refrigeratum esse cor, & refrigerari; siquidem essentialiter læditur facultas: nam illud refrigerari, licèt sit fiens, cùm dicat vnionem ad illud quod iam in habitu factũ est, eãdem videtur habere rationem, vt si mul debilitas essentialis, & læsio facultatis ab vtroq; procedat. Nõ quidem à refrigeratione, vt fiẽs absolutè, sed sub dicta ratione, quatenus importat terminũ nouum vniendum cum facto esse, siue cum refrigerato habituali. Et hoc intellexit Gal. quãdo dixit: Refrigeratũ esse, & refrigerari, eandem habet rationem, & læditur facultas. Aliter non potest intelligi.

Quinta propositio: Si pericardiũ, si pulmo, si sanguis, & spirit⁹, qui cõtinentur in ventriculis frigescant, remit itur vsus. At verò si humiditas, aut siccitas corpus cordis in facto esse afficiant, apertum est, quòd nocent facultati, & essentialiter debilitãt. Tamẽ si sola humiditas, aut sola

ſola ſiccitas afficiat. & diſtēperet prædicta cordis vicinia, non poterunt vſum, vel augere, aut minuere, quia talis mutatio vſ9, præciſè & propriè loquēdo, fit à calore exſuperāte, aut frigore: cōſtitutio enim mixti, licèt fiat ex quatuor elemētis, tamē vſus permutatio à ſolo calore immoderato, vel à frigore fit.

Sexta propoſitio. Nullam habet difficultatem. Quando vſus ad vltimam diſſolutionem deueniat per frigeratis ſanguine, & ſpiritu, aut alijs circundantibus cor, neceſſariū eſt, vt ipſum cor eſsētialiter debilitetur, & fatiſcat. Has ſex propoſitiones continet locus adductus Gal.

Licèt circa quintā propoſit. non leuis inſurgit difficultas, vt poſsis ſuſpicari contradictionē eſſe in dictis Gal. Quare intēperies à ſiccitate, & humiditate, nō poſsūt mutare vſum? Si vſus & finis naturæ in conſeruatione cordis, & cōſequenter in cōſeruatione totius animalis, nullus eſt alius niſi attēperatio, & ſpiritus animalis regeneratio, & nullū iſtorū confici poteſt, ſine debita quatuor qualitatū ſymetria, ergo humiditas, & ſiccitas, vt moderatę, cōducūt ad integritatē finis, ita immodratę deſtruēt. vſum, aut immutabunt. Quis obſecro, aut qualis erit ſpiritus, vbi immodica exſorbitat humiditas? Quis cōcētus cōponētiū elemētorū, vbi nimia ſiccitas?

Secūdò, intra duas lineas poteſt ad hominem cōprimi Gal. Nā ſi dicit, quòd humiditas, & ſiccitas, ſi exſuperēt in corpore ipſo cordis, debilitāt eſſentialiter; ergo ſanguis, ſpiritus, pericardiū, pulmo (quæ vicina vocat cordi) ſi maximè intēperata ſint, verſus humiditatē, aut ſiccitatē, poterūt etiā agere in cor ipſum, & debilitare: ſi autem debilitār, ergo mutāt vſum Aut explicet nobis aliquis, quare dixit Gal. debilitari cor ab humiditate, & ſiccitate, & nō admittit mutari vſum à ſanguine humido, & alijs humidis, aut ſiccis circunſtantibus? Nā Gal. ſtatim in altera linea dicit, quòd vltima vſus diſſolutio inducit debilitatē eſsētialē. Infero nunc. Ergo mutatio vſus à cauſis præternaturā, via eſt in debilitatē eſſentialē. Hoc nō poterit negare Gal. nec alius pro illo. Tūc ſic. Quare, quæ poſſunt debilitare non mutabunt etiā vſum? Quòd autem humiditas, aut ſiccitas debilitent, eſt euidens. Quare hæc duo non ſe habēt ad cōuertentiā diſſolutio vſus, & debilitas eſſentialis? Eſt diſsolutio vſus, ergo debilitas eſsētialis (hāc iā ipſe docuit Gal.) eſt, debilitas eſsentialis, ergo vſus diſsolutio. Certè difficilè eſt explicari Gal.

Dico tamen ſubtilitatē Gal. in hoc conſiſterę: quia conſidera-

derauit, quæ ſunt illæ intemperantiæ quæ per ſe mutant vſum. Iſtæ enim tales dicuntur, quia per ſe, & immediatè, talem cauſant varietatem, cuiuſmodi ſunt calor, & frigus, quarum propriũ eſt, vt quomodocumq; increſcant, mutetur vſus. Per calorẽ enim augetur, per frigiditatem minuitur. Reſpiciunt ſiquidem intenſionem, aut remiſsionem caloris cordis. At verò humiditas, & ſiccitas propriè reſpiciunt (quatenus attinet ad præſentem difficultatem) inſtrumẽtum, arterias, ſcilicet, & cor ipſum, quia quomodocumq; increſcant, efficiunt blandum, aut durum inſtrumentum, & conſequenter, pulſus duros, aut blãdos: non tamen magnos, & celeres, vt intenſior calor, aut paruos, & tardos, vt intenſior frigus. Et ob id dixit Galen. quòd ſiccitas aut humiditas non mutant vſum, propriè loquendo, quia potius mutant inſtrumentum. Et ita humiditates, & ſiccitates in corde, debilitãt facultatem, nulla facta mentione mutationis vſus. Igitur debilitas eſſentialis à facto eſſe, & mutatio vſus à fiente, prædicto modo, ſecundùm Galen. poſſunt explicari. Vndè ſatis conſtat ad obiectiones reſponſio. Nam licèt paſsiuæ qualitates debilitẽt, corrumpant, & interimant cordis temperiem, non inde ſequitur, quòd mutent vſum per ſe, licèt poſtea ad debilitatem eſſentialem, ſequatur paruus, & humilis pulſus. Eſt enim magna differentia inter illa, quæ per ſe, & per accidens fiunt.

CAP. XIII.

De cauſis debilitatis virium, ſecundũ Hippocratis ſententiam.

Hippocrates alio modò, & forſan clariori, cauſas debilitatis nobis propoſuit (quãuis Galen. illum ſine vllo fundamento repræhendere aggrediatur) lib. 2. de victu acutorum, text 47. Sic enim ait. *Neque ſanè ita peritos video medicos, qui vt oportet, cognoſcant eas, quæ in morbis fiunt virium debilitates, & quæ ob vaſorum inanitionem, & quæ ob ponon, id eſt, laborem. Et quæ ob aliam quampiam irritationem, & quæ ob morbi accumen fiunt. Quas item natura, habituſque ſingulis affectuum ſpecies obnigenas fabrefaciat, quæuis cognitæ ſalutem, & mortem ignoratæ ferant.* Hæc Hippoc. Exiſtimo omnes debilitatis cauſas attigiſſe: non ſolùm debilitatis eſſentialis, ſed illius, quæ ab humoribus grauãtibus originem ſummit. Nã vaſorum

ſorũ innanitio, aut per dietam, aut per ſanguinis vacuationẽ, aut expurgationem, aut per ſudorem, aut per inſenſilem alitũ, ſi modum exceſſerit debilitatis eſſentialis cauſa exiſtit, non ſolum quia inſtrumentum commune exhaurit, ſpiritum ſcilicet, ſed quia partes ſolidas viuẽtes, inhabituales affectiones ſolet deducere. Secundò, debilitas eſſentialis poteſt contingere ob aliquam irritationẽ. Hãc cauſam noluit intelligere Gal. & repræhendit ſuum magiſtrũ, ſed defectu conſiderationis. Nã Hippoc. nomine irritationis intellexit, quidquid irritando, & maligna qualitate afficiẽdo vires diſoluit, quod videmus in humoribus malignis, aut peſtilentibus, aut ſordida putrefactione corruptis: tales enim humores, nullo modò grauando (quia poſſunt eſſe in pauca quãtitate) ſed ſola venenoſa, aut maligna, aut peſtilẽti qualitate, etiam ipſo primo die morbi vires eſſentialiter diſſoluunt. Sed hæc iam pertinent ad res præternaturam; quare hic pauca dicenda. Mirandum tamen, quam audacter ſanguinem detrahunt aliqui medici, in morbis venenoſis, & malignis, diſsipato ſpiritu à malitia morbi.

Labor apud Hippoc. plura ſignificat, ſolet enim nomine laboris quidquid naturæ contrarium eſt intelligere, dolorẽ, vigiliam, anxietatem, inquietudinem.

Per morbi accumen, magnã & intenſam intemperiem intelligimus, ſub qua etiam copia grauãs cõpræhẽdi poteſt. Quin & ſub irritatione, nam irritatio, non ſolum reperitur in prædictis cauſis malignis, ſed in copia grauante. Tamen quia hæc (quando ſine malitia eſt) non ſtatim eſſentialiter debilitat, licèt videatur irritare, ideò de illa ſeparato capite agemus. Hic enim ſolùm debilitas eſſentialis proponitur. Tandẽ Hipp. vt ſimus certiores debilitatis eſſentialis, iungit prædictis cauſis alias quæ ſummuntur ex habitu raro, & reſolubili. Nam ſi aliqua ex ſupradictis coniugatur cum temperatura calida reſolubili, certiſsima eſt debilitas eſſentialis. Concludit Hippoc. ſuam ſententiam grauiſsimis, & tremendis verbis: Cognitæ à medicis iſtæ cauſæ debilitatis, ſalutem ferunt, ignoratæ mortem.

Sed dubitas, an vaſorum innanitiones, de quibus Hippoc. agit, debilitatem cauſẽt in corde, & partibus viuentibus, an ſolùm iſta debilitas attendatur pœnes defectum inſtrumenti, ſcilicet, ſpiritus. Diximus enim ſupra, quòd defectus ſpiritus vitalis, & animalis cõſtituit quẽ-

dam gradum imbecillitatis essentialis.

Aliqui dicunt: Talem debilitatem non esse essentialem partis viuentis, quia nulla est facta intemperies, solùm enim interuenit absentia spiritus, qui statim, ac reparatur alimento, potu, & rebus tenuis, & odoratæ substantiæ, nulla debilitas apparet, sed reddit homo integer ad actiones proprias.

Tamē ego hinc elitio veritatem, quā supra proposui; differētias essentialis debilitatis, attendendas penes defectū principij operatiui, atq; cū tale principiū cōpleatur, non solū cordis tēperie substantifica, sed qualitatiua, & spiritu debito, in quāto, & in quali, cōsonū est, vt quatuor gradus cōstituēdos existimē, diuersos penes difficilè, aut facilè restaurabiles. Est itaq; prima, & leuissima, quæ in deperditione spiritus facta p exercitia, aut similē causam cōsistit; hāc sequitur, quæ per vacuationes, & inter has, quæ per abstinentiam fit. Tamē, quia per tales spiritus consumptiones, depauperatur calor cordis hinc est, vt iā incipiat apparere alia debilitas orta ex cordis; mutatione qualitatiua: sed nō difficulter sanabilis; cito enim reddit homo ad integritatē, quādo in animi deliquiū incidit, ex sāguinis larga missione.

Vbi notandū, hanc debilitatē vocari ab aliquibus per cōsensum, quia, scilicet, cor non recipit ab spiritu sibi debito, quod debet recipere, & ob id fatiscit, vt brachiū, quod nō mouetur, quādo nullū recipit influxū à cerebro, acutè dictū. Tamen cùm percipiamus ad spiritus absentiam cor positiuè refrigerari, vt demonstrant pulsus, tarditas, & raritas, posset aliquis defendere, debilitari cor essentialiter qualitatiuè, quia frigescit remoto spiritu ab aëre respirato, & partibus vicinis frigidioribus: & quāuis ista species debilitatis sit in facta dispositione, est tamen facilè amobilis restauratione adhibita, vt dictum est. Quod quidē intelligendū venit de ex solutione, quæ est primus gradus defectus virtutis & đ animi deliquio, quod est secūdus gradus; solēt enim facilè restaurari, sed audiāt obsecro medici. Nulla fides adhibenda est talib⁹ naturæ dispositionib⁹, quia multoties cōtingit, vt tales debilitates properent in mortem nulla admissa restauratione, quāobrē semper timere debemus exsolutiones, & deliquia, quia trāseūt in syncopem, qui est tertius gradus defectionis virtutis. Et ita quāuis illa debilitas (qualitatiua appellata) sit facilè amobilis, quia tamen gradus est ad aliā, cōsiderāda, & timenda quacūq; ex causa. Minùs certè quādo sequitur

quitur ad insignẽ vacuationem rectè indicatã, à medico docto cognitã, & executã, quod Hipp. docuit, 1. prorretic. p. 2. tex. 5. his verbis: *Quæ præter vacuationis vasorũ rationẽ cõtingũt impotẽtiæ, infirmitatesq; nõ existẽte vasorũ vacuatione, malæ.* In cuius explicatione Gal. Sic ait. *Inualidos, lãguentesq; in operationibus (sicuti plurimũ vacuatos) in periculo esse existima, si nulla in ipsis facta fuerit insignis euacuatio. Nã si virtus sine vlla manifesta vacuatione imbecilla fuerit, grauãtem ostendit copiã, vel alicuius partis principis intẽperiem.* Ex quibus colligitur, nõ esse malas absolutè dicendas debilitates, quæ sequũtur ad euacuationes, quia possunt reparari, esse tamẽ absolutè malas, quæ sine vlla manifesta vacuatione cõtingũt. Sed quãuis illæ malæ nõ dicãtur, quia manifestã habent causam. Quare paruipendendæ? Cũ neglectæ in prauas facilè transeant.

CAP. XIIII.

De dignoscẽda debilitate essẽtiali facultatis animalis.

CVm dictũ sit, debilitatẽ essẽtialẽ omnibus facultatibus cõtingere, quæ vtuntur organo corporeo animalibus vitalibus, & vegetabilibus, apertũ est dinotionẽ peti debere ex actionibus, & alijs effectib' ipsarũ, sed quia primũ locum obtinet actio partis, & immediatũ ipsi facultati; ideò medici de actionibus semper loquũtur, nã vt potentiæ differũt per actus, ita læsiones illarum per actus læsos cognoscimus, quibus adiungimus qualitatem mutatam, & excretum, & omnia alia accidentia, quæ consequi solent.

Debilitas virtutis animalis licèt, nõ soleat cõsiderari communiter ad vacuationes magnas de quibus agimus: tamen talis potest esse, & ad tales causas secuta, vt magnũ remediũ per vacuationes dictas, nõ possit exerceri. Animalis virtus, sedem habet in cerebro, & ab illo in reliquas partes communicat, quod necessariũ est ad motũ, & sensum. Indiget autem debito tẽperamento. & debito spiritu, qui ab aëre inspirato materiã suscipit (vt docuit Hipp. lib. de morbo sacro, & sæpe alibi) & à spiritu vitali à corde trãsmisso. Ergo essẽtialis debilitas animalis virtutis, proficiscitur à tẽperamento euerso cerebri, & instrumentorũ illius, vt videmus in senibus, qui ob ætatiuã intẽperiem habẽt defectuosas actiones animales. Illud ergo, quod in ætate senili fieri cõspicimus, etiã in alijs ætatib', ex vi morbificæ intẽperiei potest cõtingere, aut quę superuenit, aut quæ à principijs gene-

generationis innaſcitur,quæ aut calida,ſicca,humida, aut frigida poteſt eſſe. De ſola caliditate dubitas quomodo debilitet eſſentialiter ad motũ,cùm potius videatur iuuare, vt in phræniticis,qui validiſsimos ſolent ędere motus. Sed certè cùm motus animalis ex robore virtutis procedit, non tàm gaudet nimio calore,qui exoluit ſpiritus; quàm cum illo,qui illos vnit,& conſeruat in ordine ad motum. Motus autem phrænеticorum potius ſunt conuulſiui, & qui conuulſiui non fuerint, ſtatim deſinunt, & fatiſcunt quaſi flãma leuis. Itaque cerebrum, ſuũ iuſtitiale deſiderat tempetamẽtum, quod ſi amittat, flaceſcit eſſentialiter; neque miniſtrare poteſt commodum inſtrumentum ad neruos,& muſculos.

Secundò, debilitas eſſentialis huius virtutis attenditur pœnes inſtrumenta ipſa (vt ſupra dicebamus loquentes de corde) nam poteſt eſſe cerebrum optimè temperatum, ſed defectus ſpiritus animalis erit in cauſa,vt ſit defectus in motu. Nam ſi non adeſt cõmoda materia ſpiritus, nulla erit ſapientia,nullus motus corporeus,vndè obturatis arterijs iugularibus, per quas aſcendit vitalis, ſeu tenuiſsimus ſanguis, aut ſi non obturentur, ſi tamen cor ſibi tantum paret ſpiritum, & nõ ſufficientem alijs,aut ſi mittat ſufficientem quantitatem, non tamen debita præditum qualitate, ſine dubio difficultas erit motus animalis; quæ debilitas eſſentialis dicenda, quia deficit vnum ex principijs cõducentibus ad opus. An verò debeat vocari per eſſentiam, aut per conſenſum: iam ſupra tactum eſt, idem enim modus reſpondendi.

Tertiò, poteſt eſſe debilitas eſſentialis ex parte inſtrumenti,quia muſculus, in quo executiua virtus reſidet,impotens eſt ad exequendum motum imperatum, propter aliquam inſignem intemperiem; ita vt quãuis in cerebro, & in ſpiritu nulla ſit intemperies, aut alius defectus, tamen quia potentia executiua eſt eſſentialiter debilis, nullo modo natura exequitur motum, vt decet. Ergo debet medicus conſiderare,& memoria tenere omnia ſigna intemperaturarum, & quęrere diligẽter qualis iſta ſit, quæ inhabiles reddit muſculos, quando in cerebro, & alijs vijs nullum eſt impedimentum. Prætereà cùm non inueniat ſigna grauantis humoris, & reperiat ſigna factæ intemperiei, certo poterit affirmare debilitatem eſſentialem, eſſe in partibus elicientibus motũ,id eſt, in muſculis, & partibus neruoſis,exequẽtibus,

Ex

Ex his differentijs nulla potest per pulsum dignosci, nisi illa quæ contingit ob inopiam spiritus vitalis, aut ob prauam qualitatem ipsius, aut propter obstructionem arteriarum, aut compresſionē, nam reliqui fieri possunt sine cordis mutatione sensibili: Qui verò pulsus adsint, inferius dicam, quia pertinet ad debilitates cordis, cum quo cerebrū cōsentit, aut cuius ratione laborat.

Debilitas ergo virtutis animalis, eo solū potest vacuationes, aut impedire, aut temperare, quatenus defectu spiritus animalis laborat, & tàm deiecta existit, vt neq; appetere, neque mouere præualeat; & sanguine egeat ad sui conseruationem, & spiritus paucos, quos habet, non liceat in euacuationibus cōsumere. Ad expurgationem autē, etiam requiritur debita spiritus animalis copia, & musculorum sufficiens virtus, quia illis vtitur natura ad compresſionē; & medicamentū, purgans spiritui aduersatur, & ad exsolutionē disponit. Quāobrem considerandus est status huius facultatis, qui cōstabit ex actionibus motus, & sensus. Vtinam sic posset medicus iudicare de pulsu, sicut de actionibus facultatis animalis. Sed quando de animali debilitate verba facimus, citandus est Auicen. qui ex mente Hipp. & Gal. dicebat, c. 20. 4. p. *Caue ne venam incidas eius qui habet accumen sensus in ore ventriculi, vel imbecillitatem*, &c. Præcipit tamen prius prouidētiam esse habēdam (si forsan vrget necesſitas euacuandi sanguinis) cōcludit enim asserēs mortuos esse aliquos, & alios in magnum discrimen deuenisse, ob negligentiam in defendendo, & confortando, quæ roboratio ad animalem pertinet facultatē, quæ ibi residet.

Sed dubitabis circa supradicta, cùm dictū sit debilitates essentiales desummi ab affectib⁹, qui inueniuntur in principijs actiuis ad operandum ex parte corporis. Quare nulla fit mentio debilitatis, ortæ ex soluta vnitate, & mala compositione? siquidem ad bene operandum, non solùm temperies, sed vnitas, & debita compositio concurrunt. Secundò, non videntur essentiales debilitates, quæ summuntur ex temperie calidi influentis. Nā temperies actuata (illa quæ ex influenti, & radicali cōponitur) propriè attingit actiones vegetales viuētis, quæ iā nō calido fluenti; sed influxo, simul & radicali tribuūtur, quod actuatū nūcupatur, & est, & potest dici temperies partis. Tertiò, quia explicando locū Hipp. diximus c. 13. posse sub irritatione etiā plenitudinē intelligi.

Ad primũ dico. In hoc tractatu esse sermonem de statu viriũ in ordine ad magna auxilia. Vires (per excellentiam) dicũtur, quæ totum corpus respiciunt, quales sunt in principibus residentes, cerebro, corde, & hepate, nam penes istas metimur illa auxilia, quæ vniuersalia etiam sunt, sicut illæ vniuersaliter vtilitati totius inseruiunt. Et ob id licèt verum sit, quòd luxatio est causa debilitatis in parte luxata, & diuisio continui in parte diuisa (vt dicitur in proposito dubio) tamen non ex istis summitur vniuersalis idea, quæ dirigat vniuersalia auxilia, & ob id nunquam antiquitas, has debilitates particulares contemplatur, nisi forsan principales partes attingant, quæ rarissimè accidere possunt.

Ad secundum dico, quòd licèt ad temperamentum actuatum pertineat illa debilitas qualitatiua (quæ rectè tangitur in dubio proposito) tamen, quia tale temperamentum indiget continua conseruatione, dependente ab influente, qua deficiente, breuiter deficit, hinc est, vt cogamur ponere aliquem gradum debilitatis in defectu huiusmodi influentis calidi.

Ad tertium, iam supra insinuata fuit solutio. Hippoc. vt primus, non vtitur his terminis, quos forsan, deffessa inuenit posteritas, ille sapientiæ humanæ parens, multa paucis includit; & ita quando dixit, ab irritatione debilitatur natura, plura intellexit, debilitatur ab irritatione, quia talis affectio, continuam vigiliam inducit, quia dolorem, quia anxietatem, & alia huiusmodi, atque cum plenitudo, quæ vires molestat multa habeat ex dictis; quid mirum, quòd oraculum Hippoc. extenderim?

CAP. XV.

Facultatis vitalis debilitas essentialis dignoscitur.

Ex propria actione cordis certum iudicium summimus facultatis in illo residentis. Nã facultas pulsatrix, quæ per suos motus reliquas facultates cordis conseruat, etiam illos mutat secundum necessitatem. Manifestè declarans quando robur, quando debilitas adest. Pulsus igitur erit languidus, paruus, & æqualis. (obsecro, vt an maduertas solicitè quæ dico; nam loquor de debilitate sola essentiali, & non complicata cũ alia) Talis ergo debilitas semper habet pulsum prædictum: fallit tamen imperitos æqualitas, nam laudant pulsum æqualem, & audent promittere salutem, aut secu-

ſecuritatẽ. Cũ tamen illa æqualitas ſit magnum indicium habitualis debilitatis, ęqualiter iam factæ. Nam ſi aliqua inæqualitas reperitur in tali pulſu, debes ſuſpicari aliquid aliud cõplicari cùm eſſentiali debilitate, cuius cauſa amittitur æqualitas, quamuis ſemper lãguidus maneat pulſus. Atque cùm reliquę omnes virtutes naturales, & animales ope cordis indigeant, videbis ſtatim ad illius debilitatem eſsentialem in alijs omnibus manifeſtũ defectum; quomodo autem debeas cognoſcere pulſum languidũ, paruum, & æqualem, diſce ex Gal. aut breuius in noſtris opuſc. de pulſibus. Si enim ignoras principia, & fundamenta tractationum priorum, quomodo poteris percipere concluſiones poſteriores?

Si igitur maximè languidus eſt pulſus humilis, & paruus cũ æqualitate, & ita perſeuerat; nullus eſt, qui vacuationem moliri intendat, niſi ille, qui mortem ſolicitat, quod abſit. Quòd ſi conſideras omnes cauſas, quæ præceſserũt, certior eris de iſta debilitate; ſiquidem nimia vacuatio, ab arte, aut natura, acerrimus, & intenſus calor, vigilia producta, ciborum parſimonia, aut omnimoda abſtinentia, ingens dolor, timor, triſtitia, magnus motus corporeus, profuſus coitus, eſsentialem debilitatem inducunt: non ſolùm illam, quam dicebamus ad paupertatem ſpiritus pertinere, ſed aliã, quam in cordis mutatione conſtituebamus.

Vbi illud notandum, quòd omnes prædictæ cauſæ in termino ad quem, prædictum pulſum conſtituunt: tamen dum fit, apparent debiles pulſus, ſed cũ aliqua differẽtia particulari, quę ſequitur ſpetiem cauſæ, aut dolorem, aut vigiliam, aut acrem calorem &c.

Illud autẽ maximo opere aduertendũ duxi, cõtingere aliquã do pulſum prædictũ immutari, apponente natura aliquẽ cõnatũ. Tyrones verò putãt, eſse grauatã facultatem, & non eſsentialiter defatigatam, nam exiſtimant, quòd connatus ſemper apponitur ad humorem grauãtem depellendum. Et reuera ſic ſe res habet, vt dicunt, ſed non ſemper. Nam in iſta debilitate neutiquã complicata cum onere humorum, poteſt accidere connatus excitatus etiam à moderatis, aut paucis fuliginibus, quas deiectâ naturá excutere nequit, quæ fuligines nõ ab humorib' prauis, aut multis eleuãtur, ſed à cotidianis coctionibus per morbũ. Quis in tali connatu cogitare poterit de euacuatione? Nullus ſanæ mentis. Poſsunt enim plures, tunc congregari

fumi

fumi quã antea, & natura nouũ detrimentum, aut timens, aut sentiens, mutat pulsum. Conatus indebili virtute, vt ego existimo animæ quædam vis est appetitiua propriæ conseruationis in suo corpore,& ideò motiua localiter. Spiritus siquidem,& sanguinem mouet, pertinetq; ad potentias animales. Contingit ergo tempore magnæ necessitatis, spiritus influentes applicare ad locum oportunum,ad musculos pro motu locali, ad cor pro motu vitali: vt eripiat suum corpus ab vltimo, & proximo malo, & ita senex, aut claudus, viso leone, aut tauro, currunt & fugam capiunt, qui antea, nec se mouere poterant. Itaque vis illa coniungit has vires, quæ in spiritu animali,& vitali resident, quia spiritus ipsos valet mouere ob intensum animi affectum. Neutiquã alios, quia illis caret, non enim applicat temperiem substantificam, quam iam amisit per ætates,neque applicat vires radicales partiũ, quia immobiles sunt. Applicat ergo quas potest,quas habet,paucos,scilicet, spirit⁹,& motu illo locali aterit, & incen dit, vndè vsus augetur,& pulsus mutatur. Vt igitur adest cõnatus in facultati animali, quantũuis sit debilis, & sine vllo onere. Ita potest esse in facultate vitali,sine vllo onere,& ita magna fallatia est, & in magnum damnum ægrotantis,si quando debilis est per essentiam, apparente aliqua noua mutatione,& inæqualitate pulsus, putat medicus aliquam esse celebrandã vacuationem.

Vltimo notandum diligenter(quod à nullo video animaduersam) inæqualitatem pulsus reperiri cum debilitate per aggrauationem,& aliquando cum alijs causis, vbi nulla est aggrauatio: medici verò non ita intenti rebus adeò serijs, & tàm magni momenti existimãt oneratam esse naturam,& ad vacuationes festinant, simulq, in mortem ægrum miserum non ducunt, sed trahunt. Et tanto frequẽtius casus iste plorãdus cõtingit, quanto ista inæqualitas pulsus solet cum essentiali debilitate reperiri, quod in sequenti capite clarissimè demonstrabo.

Hic verò conclusum accipe, debilitatem essentialem cordis, nullo alio affectu complicatam, omninò impedire vacuationem, aut per sanguinis missionem, aut per expurgans medicamentum. At quo pacto mensuret, & coarctet modum euacuandi, quando cum grauãte humore concurrit separatam cõsiderationem, & separata inditia exposcit.

Rursus debilitas essentialis cuius-

cuiuſcũq; virtutis vegetalis, coquentis,trahentis,retinentis,expellẽtis,& nutriẽtis,nõ obſcuras habet cauſas, & ſigna. Siquidem ab omni intẽperiei genere (vt ſæpiùs diximus) oriri poteſt: quàm doctrinam ex lib. artis medicinalis diſces, & alijs locis.

CAP. XVI.

De debilitate per aggrauationẽ cõmuniter dicta.

VIres dicũtur debiles reſpectu obiecti, circaquòd verſantur, aut reſpectu oneris,quòd ſuſtinent: quamuis ipſæ in ſe validæ ſint. Et ita poteſt dici debilitas reſpectiua, ſiue ſecũdùm quid. Quãuis habeas optimum organũ viſus,& perfectum temperamentum, & excellentem influxũ à cerebro:quibus gaudet potentia viſiua, debilis tamen dicitur reſpectu corporis ſolaris,aut ſplendidiſsimi obiecti, quòd nequit videre eo modo, quo videt alia obiecta ſibi proportionata. Similiter motiua dicenda eſt valida, intra ſuã ſpheram obiectiuam; ſed extra illam nõ poterit mouere,quia opprimitur. Ita de vegetabilibus, aſſerendum, coquere, retinere,expellere,trahere,aſimilare poterunt ſuum obiectum, at ſi extra iſtam ſpheram deducantur, iam non agunt(vt ſic dicam)ſed patiũtur: & quæ validæ ſunt ad proprium finem conſequendum, iam reſpectu improportionati obiecti debiles dicũtur,ita vt ſi tollas impedimẽtum integræ maneant,aut citiſsimè reducantur, ſi aliquãtulum fuerint perpeſſæ. Iſta diſpoſitio multoties per morbos reperitur, nec nil magis in ore omnium, quam debilitas per aggrauationẽ. Quæ aut ſola exiſtit,aut complicata cum debilitate eſſentiali. Cauſam autem aggrauationis(proprie loquendo) multitudinem eſſe omnes medici conſtituunt, quàm gubernare,aut portare natura non valet, ob excedentem quantitatem, reſpectu virium, in quo abſtrahunt à vitio aliquo, aut mala qualitate, licèt iſta poſsit complicari. Qua in parte, illorum error notãdus,qui putant plenitudinem quoad vaſa ſemper eſſe quoad vires, aut ſemper complicari: cùm nil magis, contra veritatem, quàm veneranda illa, & fidelis nobis reliquit antiquitas: vt breuiter explico. Plenitudo ad vires relata, non ſemper vitio-

Destruitur opinio Mercati.

sa est; siquidem incipit aliquãdo, sine vitio, quãuis postea putrescat, in quo dicebat Gal. conuenire cum illa, quæ ad vasa nominatur. Vtraque certè in sui natura nõ includit putredinẽ, aut aliud vitiũ, sed solam exsuperantem mollẽ. Hæc respectu continentis loci, illa respectu gubernantis facultatis. Quã sententiã ab Hipp. suscepimus. Quia plenitudo vasorũ, solũ respicit capacitatẽ vasorum intactis omninò virib⁹, imò cũ excellẽtissimo habitu quẽ vocat summe bonũ; soluere tamen illũ præcipit, ne incidat in deterius. Sũma autem bonitas nunquã est sine perfectis viribus. Hic est status plenitudinis vasorum præcisè sumptæ, quæ toto cœlo differt ab alia, in qua solæ vires patiuntur, quamuis vasa non sint plena, imò (millies) neq; mediocriter repleta, sed vires, non possunt gubernare fluitantes humores per vacuitates vasorum. Vndè illa perfecta exercitatorũ dispositio, nullum habet sensum grauitatis, nec pulsum inæqualem, sicut altera: viresque in summo sunt robore; habet tamen maximum periculum, ne alimẽtis sumptis ita crescat sanguis, vt rumpantur vasa, aut suffocetur calor. Itaq; non laborat facultas. At in alia quæ ad vires dicitur (ipsa dictio demõstrat) sine dubio à primo instanti laborant, & impotentes sunt. Audi Galen. in aphor. tertiũ, 1. quem obiter declaramus. Ait. *Cuius rei documento esse potest bonus habitus Athletarum, qui inculpabilis existens (vt qui, & bonis abundet humoribus, & vires habeat robustas) hoc solum malum per maximum gerit, quod ad extremam peruenit repletionem.*

Quod verò à primo instãti laborent vires in altera plenitudine, quæ ad illas refertur, dicebat Gal. lib. proprio de plenitudine. Signũ enim propriũ illius est sensus põderis, animali facultate non potente tollerare. At verò in ea, quæ ad vasa nullus talis sensus adest, nec vlla querela, sed præ bonitate suspecta est ista dispositio, ne accessu alimenti, defectuque exercitij incidat in deterius, quod si aliquis fuerit sensus tensionis, nõ pertinet ad debilitatem, quod Galen. ex professo docuit lib. de plenitudine, vbi probat manifestam distinctionẽ inter istas plenitudines. Hæc dicta sunt obiter, vt intelligamus sermonem nostrum in isto cap.

de

de plenitudine esse, quæ ad vires refertur, in qua manifesta reperitur pulsus inæqualitas.

CAP. XVII.

De inditijs debilitatis quæ fit aggrauante onere.

NOn potest esse vnum genus signorum in hac re, nam cùm multitudo possit animalem facultatem vitalem, aut vegetalem grauare. Ex cuiuscumq; affectione aliqua emergent signa. Quod si duæ aut omnes facultates consentiant, erunt mixta etiam ipsa signa, sed non possumus in isto capite verbũ proferre, nisi supponamus Gal. doctrinã maximè necessariã de inæqualitate pulsus, lib. 2 de præsagat. c. 4. causas quatuor proposuit inæqualitatis: Obstructionẽ, aut cõpressionem instrumentorũ, aut plenitudinẽ ad vires, aut cordis inæqualem intemperiem. Ex quibus verbis colligimus, non quamlibet inæqualitatem pulsus esse signũ aggrauationis, seu plenitudinis; siquidem potest fieri ab alijs causis: Facilè igitur falli possumus in cognoscenda ista debilitate ex pulsu. Cõmuniter dicunt medici (& ex mente Gal.) apparere quasdã pulsationes vehementes alias nõ ita, esse signum aggrauationis, & adducũt exẽplum supra adductũ de homine portante onus. Sed interrogo. Cùm multoties natura ad illas pulsationes maiores efficiendas, aut vehemẽtiores, vires nõ habeat, quomodo ex pulsu cognoscas aggrauationem? Præterea quare medici non docent alias species inæqualitatis, quæ necessario in plenitudine, aut cachochimia solent euenire? Nam inæqualitas in vna pulsatione sub pluribus digitis adderit, si grauata arteria in diuersis patibus tãgit plures digitos. Et ita non erit spectandus numerus pulsationum, sed in vnica pulsatione, imò & in vnica dilatatione poterit dignosci humorum pondus inæquale. Idem dici debet de compressione.

Quod magis constat in morbis, in quibus cum quãtitate humoris adest qualitas irritans, est enim necessum, vt istas inæqualitates experiatur natura. Præterea, quod supra dicebã de æqualitate pulsus in essentiali debilitate potest aliquãdo maximã habere fallatiam ob adiunctas causas, vt ibidem

insinuaui, nam febris hectica pæstilēs habet pulsus æquales similes naturali, vt docet Gal. 3. de præsag. expul. c. 4. Ergo profunde rimari conuenit alias causas, quæ solēt complicari, & alia signa perpendere, vt ex pulsu, & illis simul sumptis, perfecta summatur cognitio.

Quamobrem si debilitas contingat propter humores venenosos, adderūt signa veneni, fœtor respirationis, lingua nigra, deliriū, animi deliquia, vrina nigra, aut liuida, aut perturbata, inquietudo magna, &c. Pulsus verò erūt inequales, sed paucissimas, aut nullas habebit vehemētes pulsationes, sed languidus semper, & paruus, & forsam aliquam pulsationem maiorem, & fortiorem, nam irritatio venenosa cogit naturā ad exiliendum, & aggrediēdum maiores motus, aut vehementiores; sicut enim in plenitudine sola adest illa inequalitas supradicta, & cognita in pluribus pulsationibus, aut in vna, ita in humoribus sua mala qualitate irritantibus contingit, quamuis multi non sint. Est tamen hæc differētia, & nō parua, quòd humores maligni, & venenosi statim à principio naturam, & spiritum dissoluunt; plenitudo vero non ita. Et ob id dico, quòd in malignis, & venenosis vix inuenies aliquas pulsationes vehementes; sed in plenitudine sine tali vitio, plures.

Tamē hic pulsus, quem in morbis malignis, & venenosis animaduerto, inæqualis in pluribus, & in vna pulsatione, adest quidem in febribus prauis, & magnæ malitiæ, & veneni, dū incipiūt, dū augētur. At quādo in corde facta fuerit æqualis intēperies (quæ est deterior terminus ad quē) pulsus iam erit æqualis, vt dicebat Gal. de pæstilēti hectica; qui iā propè mortē solet apparere. Sed accedamus ad alia signa. Nā segnitiem, & impotentiam ad motus liberos (iam supra diximus) esse inditium onera tæ virtutis, quòd latè prosequitur Gal. lib. de plenitudine, & lib. de sangui. mis. c. 4. sed pondus facultatis naturalis (de qua obscurior est sermo) etiā sentitur ab animali facultate, saltim ab illis hominibus, qui vt ait Gal. lib. citat. de plenitud. cap. 11. vegetiori pollent sensu. Sentitur enim profunda quædam, & obscura grauitas in corpore.

CAP. XVIII.

De facultatis naturalis debilitate, propter aggrauationem.

Video omnes asserentes, quod licèt detur plenitudo respectu virium naturalium, siue merè vegetabiliū, tamen nulla (vt dicunt) habet signa, quibus cognoscatur, propria, & peculiaria, sed cognoscitur mediatè per alia quæ pertinent ad facultates, cum quibus vegetalis consensum habet. Et ob id dicebat Galen. loco citato de plenitudine, quòd à solis illis sentitur istud gen⁹ plenitudinis, qui accuto excellūt sensu. Et secundò, arteriæ inæqualiter pulsant, quia talis sympathia naturalis virtutis cum vitali existit, vt humores intra venas existentes, confluant ad arterias, nisi ita crasi, & lenti sint, vt nequeat arterias peruadere : quodsi hoc ita reuera contingit, ergo non semper, quando naturalis est onerata, erit pulsus inæqualitas, hæc certè consequētia ex prædicta doctrina elicitur. Nā solùm adest, quando humores tales sunt, vt fluant in arterias, quales sunt tenues; ergo quādo fuerint crasi, aut adhærentes venis, non erit ille motus inæqualis arteriæ. Præterea quādo confluunt ob tenuitatē, potiùs dicenda erit oppressio vitalis quàm naturalis.

Sed cogitanti mihi, quomodo sit poſsibile, quòd onerata naturalis non habeat aliqua signa propria, quibus dignoscatur, venit in mentem esse quidem, sed non fuisse ab Autoribus adnotata, quia maiori ex parte vtūtur alijs. Video tamen Hippocratem illa non prætermittere, nam lib. 3. de diæta, plures plenitudines ad vires naturales recenset, & illarum signa proponit. Nam nullo consensu considerato, plenitudo ista præcisè attenditur in ordine ad facultates partium, coctricem, retentricē, tractricem, & expultricem. Quando ergo coctrix habet plus quàm valeat concoquere, consequenter relinquit illud, & grauatur retentrix retinēdo, quod nec potest, nec debet retinere. Et expultrix incipit grauari à quanto, quamuis nondum irritetur à quali. In statu isto, quando nullus est manifestus consensus cùm alijs facultatibus, potest cognosci plenitudo, quia massa sanguinaria, quæ

est vniuersale obiectum coctricis, incipit calescere totũ corpus quamuis non adsit febris: cùm enim illa abundãtia, non possit gubernari à prædictis facultatib⁹, ex necessitate naturæ (etiamsi nulla sit obstructio) incalescit, & disponitur ad putredinẽ. Est ergo qualitas mutata ad tactũ medici. Præterea secũdo erit aliqua mutatio in colore naturali, quia est certum inditium prauæ coctionis, & nutritionis. Tertiò, corporis marcor etiã incipiet, sine vlla causa prochatartica: vt eleganter Hipp. lib. de diæta animaduertit, ponens exemplum in lignis viridibus, & igne. Vt enim ignis multis viridib⁹ lignis obrutus marcescit suffucatione, quæ propriè non est marcor. Ita similiter viror naturalium virium flacescit alimento improportionato. Quæ doctrina Hippoc. potest intelligi, sine consensu aliarum facultatum, si illud obiectũ, quod molestat naturalem tantummodo, excedit limites virtutis naturalis. Præterea, prout pars naturalis fuerit grauata, talia erũt signa. Si genus venosum, vrina, si ventriculus, si caput, &c. à signis partiũ, sic affectarum, orietur cognitio. Ergo non solum ad facultatem animalem, & ad pulsum recurrendum est, sed omnia meditari.

Diximus, aggrauationem naturalis virtutis existere aliquando posse, vitali manẽte libera. Nunc ad vitalem dirigatur sermo.

CAP. XIX.

De cognoscenda debilitate vitalis facultatis, propter grauantem, aut molestantem humorem.

FAcultate vitali oppressa semper opprimitur naturalis, non è contra: ratio est, quia vitalis cùm fortior sit, & excellentior, & quę naturali communicat vitalem illum influxũ calorificũ, quo partes actuãtur, & viuificãtur, necessariũ est, vt oppressa principali virtute, opprimatur inferior. Cognoscitur autem debilitas vitalis ex pulsu illius propria actione, vt cœpi dicere superius, quãdo pulsus est inæqualis, non solum in vehementia, sed in magnitudine, & celeritate, & frequentia, teste Galen. 4. de præsag. ex pul. c. vltimo. Vndè, quando interrogo, quomodo cognoscatur

catur per pulsum debilitas ex aggrauatione? Respondent, quia percipiunt quasdam pulsationes fortes, alias debiles. Nondum satisfaciũt dubio. Inquit ergo Galen. quod nunquã inuenerit inæqualitatem in vehementia, quin etiam simul perciperet inęqualitatẽ in magnitudine celeritate, & frequẽtia. Ratio, vt arbitror, hęc est. Nam si vehementia est inæqualis, quia facultas exurgit, modo plus modo minùs, quia non potest æqualiter portare, & tolerare onus; vndè non solum vna pulsatio erit vehemens, & altera languida; sed in vna pulsatione, arteria poterit incipere cum vehemẽtia, & lãgueset in medio motu: ergo eadem ratione erit necessarium, vt aliquas pulsationes faciat magnas, alias paruas; & propter defectum magnitudinis, erit necessarium, vt augeatur celeritas, & sit inæqualis iuxta magnitudinis inæqualitatem, & similiter si fræquentia debet supplere defectus celeritatis, ad pensum inæqualitatis in celeritate, debet apparere inæqualitas in fræquentia. Sed in experti, & parũ attẽti, non percipiunt istas differentias; sed solùm ictum, atque ex solo ictu, neque vehementia rectè potest dignosci. Itaque prædicto modo dignoscitur debilitas vitalis cordis, & arteriarum. Quod vt supra tetigi, non solùm existimo esse verum in pluribus pulsationibus, sed in vnica pulsatione; siquidẽ magnitudo, & celeritas in eodem motu possunt habere inæqualitem, propter diuersum statũ facultatis (respectu oneris) in vna parte motus, & in alia.

Vndè magna debilitas existimanda, quando magni, & vehementes pulsus, à cõtrarijs differentijs vincuntur, vt adnotauit Gal. loco citato de præsag. ex pul. Et ob hãc causam pulsus exigui in febribus acutis per sudorem iudicandis magnam oppressionem ostendunt, & prænimia copia, & irritatione humoris, iudicationes ante tẽpus, & consequenter recidibam ostendunt, quod annis elapsis sępe sæpius vidimus.

Sed antequam ab hoc pũto discedam, dubiũ non cõtemnendum dissoluere decreui. Contingit in febrientib⁹ reperiri pulsus exiguos, & post vacuationes, maiores apparere; ratio aperta est Tyronibus, quia ablata plenitudine, & natura deonerata, maius spatium pertran- *Dubium*

ſit, quam liberum eſt, & ipſa etiam potẽtior. Rectè dicis. Sed quare ante vacuationes nunquam percipere potuiſti inæquales pulſus, & poſt illas, manifeſtè apparuit inæqualitas, imò aliquando vidimus pulſum intermittentem, an aliquod inſigne, & occultum malum illatum eſt ab euacuationibus?

Reſpondeo, quòd ante vacuationes erat intenſior calor, & vſus maximè adauctus, & ob id in tanta vrgentia, nõ poterat natura quieſcere, nec pulſum rarum facere, qui ſimilatur intermittẽti. (quamuis talis nõ ſit) Sed tota erat intenta, vt ſatisfaceret vſui, quàm celerrimè, & frequentiſsimè, quamuis onerata admodum eſſet. At poſtquam per euacuationes libera exiſtit à tanto pondere, & remittitur calor, ablata magna portione cauſæ, incipit natura à quocũque onere derelicto grauari, & defeſſa (cùm iam non vrgeat intenſus ille calor) quieſcit paululum, & videtur intermittere à motu. Quam rationem conſideraui in aliquibus, qui in ſtatu naturali habent pulſus intermittentes, & ſuperueniente febre, non apparẽt tales pulſus, quod in ſenibus multoties reperies, quia, ſcilicet, à quocũq; onere laſſata facultas intermittit: at vbi vſus adaugetur, ad caloris prę ter naturam exceſſum, vrgentiæ ſuccurrens, amittit otiũ, & ad ſuas differentias conuertitur; quod etiam in declinationibus particularibus acceſsionum obſeruaui. Qui punctus ponderandus eſt, ne aliquis medicus videns tales inæqualitates non putet increſcere de nouo aggrauationem, & cogitet ſemper de euacuatione, forſan ex ignoratione huius tàm neceſſariæ doctrinæ. Falli certè poteſt quiſque, ſi reperit in vera declinatione talem inæqualitatem. Illud tamen iterum, atque iterum monere non deſinam, vt librum de plenitudine Gal. intelligas, & fixa memoria teneas, vt ſcias omnia ſigna plenitudinis, & omnium ſpecierum illius, quæ ibidem contra Empiricos, cõtra Eraſiſtratum, & alios dilucidè demõſtrat. Non enim ſcies cauſas debilitatis factæ à grauitate, aut moleſtia humorum, niſi ſigna omnium plenitudinum calueris. Hic autem non ſunt omnia dicenda, ſed plura ſupponenda.

CAP.

CAP. XX.

Omnium supradictorũ cõclusiones.

ERgo cùm debiles ægrotantes vario affici possint languore, vt latè explicuimus, iam obsecro aduertas cõclusiones, quas in quacumque vacuandi occasione perspicere teneris.

1. In omni vera debilitate essentiali, integra vacuatio est prohibenda.

Concl.2. Moderata vacuatio, seu mediocris, potest exerceri in mediocri debilitate, cæteris omnibus indicationibus concurrentibus.

Concl.3. In summa debilitate, nullatenus est vacuandum, neque mediocriter, neque per interualla.

Concl.4. In magna debilitate, sed non summa; si magna vrget vacuandi necessitas, prædicendo prius, in quanto versetur infirmus periculo, & quãtũ periculum immineat, vtendum est epicrasi, paulatim euacuando, & paulatim renutriendo, alimento humore peccanti apto. Teste Galen. 9. meth cap. 10.

Concl.5. Quæ euacuatio, aut sectione venæ, aut purgatione facienda est, pro ratione, scilicet, corruptellæ humorum, & prout humor corruptus sanguini commixtus, aut supernatans est, nam iste expurgatione; ille verò sectione venæ expellendus. Ex Galen 9 meth. citat.

Debilitas, cuius causa fuit nimia vacuatio. Magis impedit vacuationem, vel vacuatio fuerit ab arte, vel à natura, aut manifesta, aut insensilis. Tales enim ægroti potius cibandi quã euacuandi. *Conc. 6.*

Quando debilitas sequitur ad dolorem, aut ad morbum malignum, aut internam inflammationem, licèt prohibeat fieri integram euacuationem. Tamen magis euacuandum est, quàm in ante dicta debilitate. Et ratio est, quia huius debilitatis causa, est humoris præsentia, qui si in corpore manet, adhuc vires amplius prosternet, atque cùm ex cibi exhibitione, causa mali soleat augeri, maximas noxas poterit efficere. Quod his verbis dicebat Gal. com. 48. secundi de ratione victus. *Qui ob dolorem, aut morbi accumen parum valentem habent facultatem, vacuatione interdum magis, quàm repletione indigent, imò qui cibum his exhibet, maximũ adfert detrimentum.* *Conc. 7.*

Concl. 8. Hæc à cibo abstinentia, intelligenda est, quando mediocriter debilitatæ apparẽt vires, tamen si multum concidant, illis certè reparandis intendendum priusquam vacuemus. Hanc conclusionẽ proposuit Galen. 12. metho. cap. 1. dicens. *Ergo si concidant vires, non tamen vehementer sint iam exsolutæ, sed adhuc resistunt, ad symptoma tantum sumus attenti, atque id quam primum tollere maturamus. Sin iam resolutæ vires sunt vehementer; non modo symptoma sedare, sed illas firmare properamus.*

Concl. 9. Debilitas per aggrauationem quando diu perdurauit, vel ita vehemens est, vt magnam spiritus partem suffocauerit, vacuatione certè indiget, sed partita. Quia hoc modo oppresſâ naturâ, iam quodammodo vero & proprio afficitur langore.

Conc. 10. Si debilitas per aggrauationem, quæ sit recens, & ob id, neque insigniter refrigerauit, neque notanter suffocauerit spiritum, & calorem natiuum, magna opus est euacuatione. Sæpe sæpius per sanguinis extractionem, nonnumquam per expurgationẽ. Istæ enim naturæ oppresſiones sæpius ob multitudinem sanguinis, non raro autem sanguinis crasi pituitosiq; euenire consueuerũt; & solent ad extremum suffocationis deducere: quas Hippocrat 4. acutor. 23. dicebat, venarum interceptiones, his verbis: *Quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones faciunt, si sano absque occasione, aut forti alia causa id contingat. Venam igitur brachij dextri internam secare oportet.*

Conc. 11. In debilitate per aggrauationem, tres gradus contemplandi sunt, vt sciamus quãdo, & quomodo sit vacuandũ. Primus gradus est, quãdo adest pulsus inæqualitas, & tunc audaciter extrahimus sanguinem, ex Galen. 2. de causis pulſ. cap. 2. Secundus gradus est, quando adest pulsus carentia, quàm Græci asphiciam vocant. In qua & si multitudo sit copiosior, quia tamen timemus extinctos esse multos spirit⁹ propter suffocationem, & adesse multitudinem crudorum succorum in venis: vacuãtiones partimur, & non ita copiosas facim⁹, sicut in causa decimæ cõclusionis. Tertius gradus est, quando tanta est multitudo, vt in syncopas incidat homo. Tunc

enim in ipſamet acceſsione ſyncopali, ſi ſpes adeſt euadendi ab illa, non mittimus ſanguinem, ſed frictionibus ligaturis cucurbitulis,& alijs reuulſionibus vtimur (in ipſo inquam ſyncopis tempore) ad ignobiles partes retrahendo, vt tranſacta illa imagine mortis, ad vacuationẽ deueniamus, de qua inferiùs agendum cùm ſermo ſit de rebus præternaturam. Atq; hæc de viribus dicta ſufficiant.

CAP. XXI.

De fœtura.

INter res naturales, vacuationem impedientes,enumeranda eſt fœtura, ſiue vteri geſtatio. (ſi ita licet loqui) Siquidẽ vacuatio in tali ſtatu maximum damnum poteſt adducere matri, & fœtui, partim defectu alimenti facultate vtriuſque debilitata,partim motione ipſa, fœtu ab vtero erradicato, vt ſolet in purgationibus accidere. Quare venæ ſectionem videtur impedire virtutis gratia, & hac ratione ad res naturales reducitur iſta conſideratio. Nam cum fœtura ſpecies quædam ſit euacuationis, cùm corpus matris ſanguine innaniatur ob fœtus nutritionem,dicẽte Gal. lib. de venæ ſectione aduerſus Eraſiſtratum, c. 5. neceſſario ex duabus vacuationibus ſuccumbet facultas. Nã cùm hæc,& matrem, & fœtum debeat alere,periculum eſt,ne deficiat.Et ob id Hippocrat. dicebat 5. aphor. 31. mulier vtero gerens ſanguine miſso ex vena abortit, & præcipuè ſi fœtus grandior ſit. Qua in parte duo expendam vtiliſsima in praxi. Primò, quomodo ſe habeat ſanguinis miſsio in ordine ad aborſum, an impediat illum, an acceleret. Secundò,an liberius ſit vacuandum primis menſibus,an poſtremis, vel è contra.

Omnia quæ dicta ſunt de debilitate eſſentiali verũ habent etiã in grauidis,& maiori indigent attentione. Nam ſi debilitas in alijs corporibus impedit vacuationem, quanto magis in vtero gerentibus? Quæ proprias, & fœtus vires reſpicit. Solùm dubitari poſſet de debilitate per aggrauationem dicta: nam cùm ſanguis debeat ſufficere pro matre, & fœtu videtur eſſe neceſſariam magnam, & ſuffocantem plenitudinem, vt ſanguis emittatur, aliàs non lice-

licere. Nam de plenitudine, quoad vasa nullus dubitare ausus est. Petit enim statim vacuationem ad bonum matris, & fœtus. Igitur de altera grauatione loquendum est.

Certum est, mulierem fœtum perdere posse, aut propter motum corporis, aut animi, vel ob immodicam alterationem, aut ob inediā, aut suffocationem, aut ob peculiarem vteri affectionē, de qua alibi agendum. Ergo quemadmodum innanitio, aut sensibiliter, aut insensibiliter facta abortire facit: ita ob immodicam repletionē fœtus, non secus ac mater potest facilè mori. Vidimus aliquando puerum exire tumidum, & liuoribus plenum. Quis dubitat plethoram fœtui communicari à plethora matris? Ergo, vt puer euacuetur, debet euacuari mater. Quo fit (& non sine magno medicorum cōsilio) vt nōnullæ fœminæ sanguine plenæ, cùm videant secundo, aut tertio mense abortum imminere, vacuationem non timeant, ante consuetum aborsus tempus, atque cum maxima vtilitate, siquidem fœtus retinetur. Et hoc est, quod Hippocrat. insinuauit, ad initium 4. epidem. dicens. *Acheloi vxor sexta morbi die obortiuit sanguinea existens.* Quasi diceret sanguine multo repleta. Et huius rationem exhibet ipse Hippoc. mirificè certè, lib. de natura fœtus (longè à principio) inquiens. *Si enim acerbatim, & multus semel veniret, genitura spirationem habere non posset, sed sanguine multo accedente suffocaretur.* Quare affirmandum existimo nostrum Hippocrat. non raro prægnantes per sanguinis missionem euacuasse. Sed dixit quinto aphoris. 31. Abortire vena secta, quando, scilicet, plenitudine non molestante audet aliquis taliter euacuare.

Et ideò cùm sine multitudine sanguinis, grauida euacuatur, vt sæpè contingit in morbis accutis, aut dolorib' vehentibus, non pendentibus à plenitudine, sed ab aliquo alio humore putrefacto, aut calido, & acri, periculum est aborsus ob defectum, scilicet, alimenti. Hoc respexit Hippocrat. 5. aphoris. 30. dicens. *Mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo accuto, lethale.* Quia febris interficit fœtū, & sanguis mittendus, & tenuis victus ratio iniungenda est; quæ ambo alimentum

fœ-

fœtui detrahunt.

Ergo vteri gestatio, siue fœtura sui tutellam indicat, tanquam res naturalis, & inter naturales, ad bonum vniuersale speciei, & indiuidui directa. Implorauitq; manus auxiliares medici, ne ab onere humoris tantum opus impediatur, & ne virtus illa formatrix, vt diuina à Galen. conclamata, suffocetur. Accepi verba à Galen. lib. de venæ section. aduersus Erasistratum, cap. 4. Quæ illæ ad virtutem onerarã dixit: Ego ad formatricem.

Idem profitetur Aberr. 7. collig. capit. 4. his verbis. *Ego autem dico, quòd flebotomia, quando adest repletio, qua embrio non indiget, non est mala.* Et Auicen. 1. 4. cap. 20. Prægnans (inquit) & menstruata non phlebotometur, nisi propter magnam necessitatem.

At verò in alijs morbis accutis, quibus coniungitur plenitudo, vidimus grauidas euacuari secta vena, quater, quinquies, & septies, cum fœtus incollumitate; Celsus (in hoc casu) tuto curari grauidam mulierem venæ sectione aiebat. Quomodo verò sit intelligendum præsente plenitudine esse vacuandum, inferiùs disces cũ de causis præternaturam agam⁹. Sed interrogabis, ex qua parte sanguis extrahendus est? Respondeo, nullo modò ex talo, quia esset maximum peccatum ob manifestũ periculum aborsus, quia vacuatio ex hac parte mẽstrua mouet, & vterum descendere facit. Ergo nisi adsint signa manifesta fœtus mortui, non licebit talem venæ apertionem tentare.

Erit ergo sanguis mittendus ex brachio, & si fieri potest, ex vena cephalica (& nõ ex basilica) furtim enim sanguinem vacuat, vt in dysenteria Aëtius cõsulebat. Quod si artifex non inueniat cephalicam, scindat communem, seu venam nigram, quã Hispani vocant, *vena de todo el cuerpo.* Hæc enim minorem habet consensum cum fœtu. Semper tamen vellem cõmendatos fœtus: quia licèt multoties fœliciter eueniãt vacuationes, tamen sæpiùs nascuntur languidi, & eneruati, & toto vitæ tempore macillenti. Vndè non probo audatiam illorum, qui venã tali aperiunt, licèt adsit leuis etiam suspitio grauidationis, vide quid agas, aliquando credendũ est mulieribus, vt dixit Hippoc. si ergo mulier dixerit, aliquam esse suspitio

nem

nem conceptus: non negligas, sed cõsidera vtrum possis ex brachio sanguinẽ detrahere, ne fœtum perdas.

Sed interrogas, an liceat sanguinem mittere ex talo, vt abortus fiat, ad liberandã matrem in periculo constitutam? Dico, non esse facienda mala, vt inde eueniant bona, & ita non licèt fœtum interficere. Quidquid Aliabas dixerit. Censet enim, quòd quando de morte matris timetur, nullo modo curandũ est de fœtu. Sed certè non omninò vera loquitur, nisi intelligas, quòd quando periculosa est affectio, non adeò curandum est de fœtu, vt matrem negligas: sed auxilijs certandum aduersus morbum, quæ auxilia nõ sint prorsus certissima mortis causa fœtus, aut matris. Igitur illud est affirmandũ, nullum auxilium directè faciẽdum esse ad fœtum interficiendum, vt mater incolumis seruetur. *Notãda ratio.* Benè tamen cõceditur tentare aliquid licèt cùm periculo fœtus. Nam vacuatio periculũ affert alterius, aut matris, scilicet, aut fœtus. At verò omissio vacuationis vtriusque mortem adducit. Quãdo ergo in istis angustijs extiterit medicus, vt ex omissione vacuationis certissimum sit periculum mortis matris simul, & fœtus, eligendum minùs malũ, salus, scilicet, alterius. Nam mortem fœtus neutiquam eligimus, sed non possumus illi subuenire.

CAP. XXI.

An audatius extrahendus sanguis primis mensibus, quàm postremis, vt docuit Hippocrates.

ALiqui putãt primis mẽsibus fœtum adeò esse tenellum, vt ex quacumque vacuationis motione dissoluatur, & cum præimbecillitate nequeat reuellenti auxilio resistere, facilè alimento destituitur.

Secundò, cùm ex quolibet mense supersit semper melancholicus sanguis nutritioni fœtus inutilis; & in partu tanta sanguinis copia appareat ad magnam matris vtilitatem, verisimile est postremis mensibus copiam sanguinis redundare, qui rectè per venæ sectionem tolli possit citra fœtus iacturam.

Ter-

Tertiò, calculationes quasdam machinantur, quibus nituntur colligere ex quolibet mense certam quãtitatem asseruari, cui addita illa, quæ ex postremis resultat, in magnam molẽ assurgit plenitudo, quàm indicãt vbera magis plena vltimis mensibus. Et multorum alimentorum assumptio, nam primis mensibus ob magnũ fastidium, parco vtũtur grauidæ alimento.

Sed nos, qui Hippocrat. medicinæ parentem semper colimus, illius dictis subscribere putamus, & tanquam legibus obedire. Ait ergo lib. de natura fœtus. *Primis diebus exiguum sanguinem sibi assummere fœtum.* Cùm enim cotidie increscat, multo copiosiori indiget alimento, si primo mense, v.g. binis eget vntijs, secundo certè quatuor egebit, & proportionaliter in reliquis. Igitur in postremis multũ absummit alimentum, & ob hanc causam fame afficiuntur grauidæ quanto grandior fœtus est (vt simul obiectiones dissoluamus) & fastidio cibi molestentur primis mensibus, quia multa quantitas superest sanguinis. Si autem multus adesset vltimis non ita esurirent.

Præterea quomodo esset verum, quod Hippocrat. docuit nono mense fœtum exitum solicitare ob alimenti defectum? Dicent fortassis, sanguinem detentum esse prauum, & cachochimum. Rectè dicunt: indigebit ergò purgatione magis, quàm venæ sectione. Est enim omninò inutilis, nutritioni sanguis ille, & in alienam, & prauam naturam migrauit. Itaque sanguis bonus, quo debet nutriri fœtus, paucus iam præstatur à matre, vltimis mensibus respectu magnitudinis fœtus, & ob id quærit alimentum. Quòd verò redundat iã non est sanguis, sed prauus humor niger, aut alij ex corruptione sanguinis generati. Quo fit, vt menstrua vacuatio, purgatio dicatur, ad Hippocrat. & alijs antiquis. Ad istum verò punctum illustrãdum, adsunt plura loca, Gal. 3. epidem. com. 3. ægro. 2. text. 73. & 1. epidem. part. 3. text. 21. ægrot. 4. & 1. prorreti. par. 2. tex. 48.

Mãmas tumidas reddi primis mensibus etiam conspeximus. Et permanere tumidas, & cum aliqua lactis effigie. Non tamen valde tumẽt donec pepererit mulier. Vndè non certum signum

abundātiæ existit,in vltimis mensibus.

CAP. XXII.

Quare Hippocrat. dixerit purgamenta puerperij, esse velut sanguis à victima?

OViter dicendum, quare Hippoc. laudauerit sanguinem, quem nos prauum, & deterrimum esse pronuntiamus, lib. de morb. mulierum post medium, inquit. *Prodeunt autem puerperij purgamenta sanæ mulieri sufficienter, primum sesquieminæ mensura, aut paulo plura, postea adhuc pautiora iusta hanc rationem donec cessent. Prodeunt autem, velut sanguis à victima si sana, velut dixi, mulier fuerit, & sana futura est, & cito coagulātur, acpurgātur, &c.* Quę certè verba pænitus ijs, quæ diximus, aduersari videntur. Sanguis enim victimæ, & cito gelascens optimus est, & inculpatus apparet. Equidem posset aliquis dicere, lib. de morb. mulier. non esse Hippoc. sed Dioclis, qui lib. de morb. muli. conscripsit, asserente Gal. 6. epidem. part. 2. text. 45. Quamuis multa vtilia contineat, ita vt Galen. tanquam genuinū hunc lib. adducat. 4. aphor. 2.

Hūc locū sic amice explico. Agit summus dictator de mulieribus exacte sanis, in quibus sanguis generatus ita optimus à liene, & vesica fellis depuratus in vterum descendit, vt si quæ portio praui succi remaneat, ea insensilis sit, cū multo, ac bono sanguini sit mixta, quòd significare voluit Galen. 1. epid. p. 3. text. 21. cùmdixit: *Mediocriter bonum nonnunquam exire, sed inculpatum haud quaquam.* Quæ sententia eo innititur fundamento: quod sit rarum inuenire corpus, ita sanum perfectè, & exactè, præsertim mulierum, quæ intemperantes sunt, multoque magis grauidæ, quæ licentiā deuorandi, sibi arrogarunt.

Vel dicendū (vt aliqui) sanguinem exire in puerperijs, velut sanguis victimæ; ille, scilicet, qui statim à partu excernitur, qui ex ruptione venularum propter primū impetum promanat. Procedēte verò tempore, sanguis qui excernitur in puerperio, est ille, qui toto tempore gestationis vteri, reseruatur simul cum secundinis. Sed magis placet prima cogitatio.

Quod

Quod autem menstrua vacuatio, purgatio simul vocetur ab Hippoc. ideò quidem verum habet, quia vt plurimum simul cum multitudine sanguinis, si aliqui sunt praui humores, etiam pelluntur, quasi electi fuissent à medicamento, quod conspicimus etiã finita vacuatione sanguinis optimi, & sola multitudine peccantis, apparẽt purgamẽta, quodammodo biliosa, pituitosa, aut melancholica, prout fuerit mulieris cacochymia; quin & ipsa mẽstruatio solet esse talibus implicita purgamentis. Igitur sanguis victimæ in perfecte sana reperitur, vt dicit Hipp.

Sed reddeo ad institutum. Existimandum est (loquendo de fœminis, quæ mediocriter bonũ habent sanguinem) minorẽ esse quãtitatem sanguinis in vltimis mensibus, ob insinuatas causas; & maiorem copiã esse in tribus primis mensibus. Quare notandum maximè arbitror (ad actũ curatiuum) quòd purgatio, siue vacuatio à partu naturali, non debet, nec solet esse tan copiosa, sicut ea quæ debet fieri in aborsu, qui cõtingit primis mensibus. Sit ergo diligens medicus, supplẽdo vacuationes post aborsum, magis quàm post naturalẽ partũ, nisi aliud vrgeat. Video enim aliquos statim à partu magnã quãtitatem sanguinis extrahere, timẽtes ne cesset natura à sua vacuatione. Est ergo magni momenti ista consideratio, nã solet remanere mulier multo tempore impedita ad nouã fœturam, vel ob debilitatem cõtractam, aut ob defectum sanguinis necessarij.

CAP. XXIII.

De vsu medicamenti purgantis in grauidis, quid sentiendum?

Diximus quomodo se habeat fœtura, in ordine ad sanguinis detractionẽ, nunc quomodo se habeat in ordine ad medicamentũ expurgãs. Primò, certum est, quòd sicut sanguinis missione nullo modo vti possumus in grauidis sine magna, & vrgẽti necessitate, præsente, aut imminente; ita neque purgatione, imò forsan multo minus: nam aliæ rationes sunt in vsu medicamenti, quæ nõ concurrunt in vsu sanguinis missionis, quia medicamentum expurgans, inducit magnam commotionem in corpore. Secundò, surgendi frequen-

quentia maximè obeſt fœtui. Prætereà tertio, quia medicamentum non caret aliqua mala, & venenoſa qualitate, quæ fœtum attingens, poterit illũ perdere. Quartò, quia ferè omnia medicamẽta purgãtia ſunt amara. Et Hippocrat. alimenta amara grauidis obeſſe dicebat lib. 1. de morb. Nam alimenta ingrata, inſuauia, aut amara, aborſum excitare aſſerit. Si ergo talia alimenta aborſus cauſa exiſtunt; ergo medicamenta purgantia, quæ talem habent conditionem, infeſtiſsima erunt. Hæ itaque (inter alias) rationes, medicum reddere debent ſolicitum, vt magna præ meditatione purgatione vtatur. Quare, vt Aberroen. 7. colligit, dimittamus, & alios Autores varijs quæſtionibus implicatos, placuit, in re ita graui, & neceſſaria propoſitiones quaſdam excipere, quæ tamquam vexilla, & ſigna ducãt medicum, ne viam veritatis amittat. Quæ propoſitiones (vt exiſtimo) reſolutiones ſunt, & concluſiones omnium diſputationum, quæ in hoc puncto verſantur.

1. Prima propoſitio. Licèt fœtura impediat vſum medicamenti purgantis; tamen talis poteſt eſſe neceſsitas, vt cogat ad expurgationem moliendam. Hæc eſt euidens, ſiquidem nil magis ex arte, quàm vt magnum periculum vitemus aliquod auxilium experiri. Prius tamen alta conſideratione penſandum, an ita iunctæ ſint indicationes purgandi, & ſcopi, vt nullo alio medio poſſit cauſa tanti morbi deturbari: qui punctus ad vnguem explicatus eſt in quæſtione deminoratiua purgatione crudâ exiſtente materiâ, quã infra attingemus.

Secunda propoſitio. Hippocrat. turgentiam humoris propoſuit, tamquam ideã ad expurgandam mulierem grauidam aphoriſ. 1. vtero gerentes ſunt purgandæ ſi materia turget. 2.

Tertia propoſitio. Nomine turgentiæ intelligenda eſt motio localis humoris velox, & irrequieta de parte in partem; in quo ſtatu apertum eſt, periculum ne irruat in partem nobilem, & ſimul mater fœtuſque, pereant. 3.

Quarta propoſitio. Intelligi etiam debet turgentia ipſius naturæ vitalis, quamuis humor non turgeat in actu ſecundo, vt explicabimus in lib. 3. huius operis ex profeſſo. Apparebunt enim ſigna 4.

signa naturæ desiderantis, & appetentis pellere, & non potentis. Hanc dispositionē voco veram turgentiam, nō translatitiam, quæ quando elucet cum periculo vitæ, multo efficatius indicat purgationem, cuius indicationis pulcherrimæ sunt rationes, inferius attingendæ.

5. Quinta propositio. Hæc prædicta turgentia naturæ viuētis desiderātis pellere, appellatur à nobis proprissima vrgentia, licèt alij sint vrgentiæ gradus. Ostendo breuiter istā quartam, & quintā propositionem. Nam docemur ab Hipp. eadē die turgentes humores purgare, quia mouentur de parte in partē cū periculo vitæ, quo casu natura potens est ad illos mouendos, nō enim mouentur à se ipsis, sed à facultatibus corporis viuentis. Ergo quando ita rebelles indomiti, & inobediētes sunt, vt nullo modo à natura viuenti possint, neq; alterari, neq; moueri localiter ad loca debita. Quid, obsecro, faciet ars? An relinquet naturā extingui? an desiderijs, velut proprius loquar, an appetitui naturę, & turgentiæ radicali, nō respōdebit medicus minister illius? Et manū porriget? Equidē tentandū est auxiliū, & in hoc casu nō eadē die, vt dicebat Hipp. de turgenti[a] humorū; sed illico, nullo spectato tempore, nam ista vrgētia celerius petit auxiliares manus, quia celerius periculum. Turgentia humorū subtilium, calidissimorū, acrium, mordacium, calorem nostrū exsoluentium, largo potu frigidæ, detinetur, frenatur, temperatur, cucurbitulis, & frictionibus ad partes ignobiles auocatur. Vias per quas debet purgari humor, decocto origani, & pulegij, apperiebat Galenus (vias inquam disponebat, non humorem) aliquas ergo dat inducias turgentia humorum, tamen turgentia propria naturæ, quæ vera vrgentia est, nullam porsus dilationē admittit, nullum tempus spectat, nullam præparationem, nullum aliud temperans, aut deliniens; sed solam purgationem. Talis est periculosus naturæ status, talis humoris contrarietas, & præternaturalitas.

Est autem ista purgatio tam ex arte, vt non sit permittenda cuilibet medico, sed cordato, peritissimo, & in artis operibus exercitatissimo.

Si ergo tam necessaria est ista indicatio, & tam obscura principia, à quibus debet

bet ſummi: quanto magis in prægnãtibus, quæ propter fœtum purgationi maximè obſtant, vt magis conſtabit infrà.

6. Sexta propoſitio. Licèt iſta tan grauis neceſsitas medicum poſsit opprimere ad exe quendam purgationem, quocumque menſe grauidationis. Tamen minus graue, & minus periculoſum eſt purgare medijs menſibus, nam poſtremis, & primis timendus magis eſt aborſus. Ratio eſt Galenica, quia primis menſibus tenera ſunt ligamenta, & cotidilones, quibus continetur incæptus fœtus, & à quolibet motu facilè rumpuntur, vt fructus, ſeu flores arborum, ſi à vento concuciantur, decidunt. Et vltimis menſibus, præ ſiccitate franguntur ligamenta, & fœtus decidit, ſicut maturi fructus. Sed dubitas quos vocamus vltimos menſes, & primos? Variè enim locuntur Autores. Sed ad concordiam reducemus.

7. Septima propoſitio. Primos menſes vocamus cum Hippocrat. primum, ſecundum, & tertium; poſtremos, ſeptimum, octauum, & nonum; ita vt minus timenda ſit coacta purgatio in quarto, quinto, & ſexto, quia his menſibus medijs fortius alligatus eſt fœtus: quia neque ſicca, & dura ſunt ligamenta, vt in poſtremis; neque facilè præ humiditate cedunt, vt in primis. Intentio aphoriſmi hæc fuit.

Vndè non probo opinionem illorum qui dicunt, ſeptimũm menſem comprehendi inter medios, & putant dixiſſe Hippocrat à quarto, vſque ad ſeptimum, incluſiuè. Inquit textus *Quadrimeſtres, & vſque ad ſeptimum, id eſt, quinto, & ſexto.* Quis tibi dixit includi ſeptimum? Et ratio quam adducunt tam parui eſt momenti, vt potius noſtram firmet ſententiam. Inquit mercurialis: Quòd cùm in ſeptimo ſoleat natura ad bonos partus irritari, non eſt timenda purgatio, quia ſi fœtus protruditur, vitalis erit. Hæc eſt imaginatio huius viri, & aliorum; mihi verò non probata: nam ob eandem rationem tale opus non debet tentare medicus, quia ante naturalem, & decretorium diem legitimi partus, non licèt naturam iuuare, aut immutare. Si autem vterus, & fœtus tentant partum, ſympomatice id fit, & non ex præſcripto naturæ. *Mercurialis notatur.*

Neque

Neque turbetis si legas Gal. & Hippo. 1. epid. ægrot. 13. de illa grauida trimestri, cui motus fuit venter, & eiecit biliosa. Videtur enim Gal. trimestres aptas dicere ad purgationẽ, sicut quadrimestres: sed aduertendũ, ibi per trimestres intelligere, quæ iã acceperunt aliquid de quarto mense, sicut puerum qui agit principium quarti anni, dicimus esse trium annorum.

Illud tamen silentio non est prætereundum, quod licèt Hippoc. menses signabit pro purgatione grauidarum, doctrinaliter locutus est pro rudioribus; nam ipse naturã, & speciem rei inspiciens, motum fœtus considerans, purgationem securiorem facit, quando fœtus iam formatus ad motum est idoneus, non ad motum extra vterum, sed ad motum in vtero: tunc enim signum est esse sufficiẽtis roboris, vt possit resistere medicamenti iniurijs, & oriter secundinas esse alligatas. Istud verò tempus motionis, est varium, nam sequitur ad formationem peractã: formatio autem aliquando citius, aliquando tardius perficitur, vt ipse docuit Hipp. Ergo sentiet grauida motum fœtus aliquando, 4. mense, aliquando quinto, non est tamen indiuisibilis numerus dierum.

Excepto autem tempore motus in vtero, reliqua tempora suspecta sunt, & timendus aborsus, vt dictum est.

CAP. XXIIII.

Qualia sint medicamenta, quibus medicus vti potest in vtero gerentibus.

AD errores euitandos, de hoc puncto, breuiter accipe necessaria: non audias Autores, qui laudant vsum casiæ: lenit enim, & emollit vias, & simul cotilidones, quo nil deterius: Hoc damnum casiæ aliqui timentes, miscẽt aliquid simul purgãs, & adstringens, vt mirabolanos, aut rhabarbarum. Alij solent miscere puluerem aromatici rosati, aut sandalorũ. (Ego quãtum possum casiã fugio ob eius lubricitatem.) Sunt enim aliqua medicamenta suspecta tamen mixta prædictis roborantibus possent exhiberi. De rhabarbaro ita ab omnibus laudato; dubitant aliqui, nam (vt dicunt) mouet vrinas, & ex consequenti menstrua. Secundò,

quia ob ſuam amaritudinem maximè nocet grauidis, vt ſuprà dicebam ex Hippocrat. Sed certè non exiſtimo hanc rationem eſſe ſufficientem, vt ſi neceſſarium ſit rhabarbarum, non exhibeamus. Non enim eſt recenſendum hoc medicamentum inter propria diuretica, neque inter vrinam mouentia, vt quis poteſt perſpicere à ſufficienti partium enumeratione. Nam propriè diuretica, excedunt rhabarbarum in calore, & ſiccitate: & ita tenuant, & extrahunt partes tenues, & aqueas ſanguinis, vt remaneat ſine ſero craſus, ſpiſus, melancholicus, denſatus, ita vt exſuperet multa quantitas ſeri (ſicut in coagulatione lactis) quæ trahatur à renibus: Hæc ſunt propriſsimè diuretica. Quis tamen audeat tam contra ſenſum opinari, vt dicat, rhabarbarum hoc modo mouere vrinam? Cùm eius ſiccitas, & caliditas nunquam talem producant effectum? non quidem ſunt talis intenſionis, vndè nunquam enumeratum eſt à Galen. inter talia medicamenta.

Præterea, non mouet vrinas præſtando copiam ex ſe ipſo, vt faciunt melones, pepones, & ſemina illorum quia non talem habet humiditatem; ergo non mouet vrinas, neque ſecundo, aut primo modo. Tingit tamen vrinam ſuo colore, aut quia aliqua tenuis, & vaporoſa ſubſtantia ipſius, per illas vias diſtributa fuit, aut aliqua portio bilis per illam regionem à natura fuit expulſa. Medicamenta purgantia, quæ aliqua vi tractricè pollent, non ita ſunt limitata, vt vnam tantùm circunſcribant regionem: trahunt enim humores ad vias ductuum, & natura maiorem partem craſsioris humoris per ventrem tranſmittit, aliquam per vrinas; ſequens multoties pondus ipſius humoris, aut leuitatem. Vndè experientia didici, omnia medicamenta purgantia vrinam aliquo modo immutare: ergo rhabarbarum cùm habeat partes roborantes, & adſtringentes, firmauit cotilidones, & humores peccantes, ſi bilioſi ſunt, optimè deducet, quamuis aliquid natura moueat ad vrinas, vel portio tenuis medicamenti renes attingat.

Sed quamuis libenter cõcederemus, rhabarbarum vrinam concitare, non indè ſequi-

ſequitur vterum ad aborſum irritare, aut menſes mouere: nam præterquam, quòd adſtrictio illius eſt manifeſta. Tamen in rigore loquendo, & medicamentorum naturas contẽplando, non valet conſequentia, mouet vrinas; ergo & menſtrua. Hanc doctrinam diſce à Galen. 5. de ſimpli. med. fac. capit. 22. Itaq; rhabarbarum ob ſuam adſtrictoriam, & corroborantem vim, poteſt tempore neceſsitatis grauidis exhiberi. Quod verò nobis obijcit Heurnius amaritudinem timens, nil obſtat: quia Hippocrat. prohibet generaliter vſum alimentorum habentium inſignes qualitates; nam diſtributa talia alimenta, neceſſum eſt, vt vterum irritent, aut fœtum alterent. At non eſt æqualis ratio de medicamento amaro, & corroborante; nam quod poſſet turbare amaritudine, firmat adſtrictione. Præterea, ſolo vno die contingit tali vti medicamento: at alimenta inſignis qualitatis acris, aut amaræ, continuitate nocerent; aut ſaltim quatenus alimenta mixta alijs, vſque ad fœtum deuenirent ad maximum damnum illius: rhabarbarum neutiquã ſed ſimul cum humore pellitur extra corpus, virtute confortata derelicta, in quo euentu maius videmus commodum, quàm damnũ.

Alij vtuntur mannâ, aut ſero, aut tamarindis, aut ſyrup. roſaceo 9. infuſi roſarum rubrarum; quæ medicamenta non cognouit Hipp. ſaltim omnia: quamuis ſi attentius eius libros euoluimus, leuiſsima purgantia aliquando illi fuerunt in vſu, vt lacaſininũ, mercurialis herua. Poſſetq; aliquis exiſtimare nõ ſemper præcipiſſe Hip. vti efficacibus illis medicamentis in grauidis; quantumuis turgeat humor. Nam licèt ſpecies turgentis humoris petat ex ſe ſpeciem trahentis medicamenti, tamen ratio, & experientia oſtendunt, quòd dato leui medicamento purganti, ad ventris turbationem ſequitur humoris (peccantis in venis) decurſus, tam certè mobilis eſt, vt vbicumque vacui adſit capacitas illuc fluat, & ita ſic talia purgantur, qualia oportet, partim leuiter tracta, partim præmobilitate excurrẽtia, ſiue ſuccedentia natura inter has difficultates ad regionem per quam vocatur aſpirante, & ita ſuſpicor Hip. non ſemper vſum fuiſſe calidiſsimis medicamẽtis in vte

ro gerētib⁹, ſed aliquādo mitiſsimis ſuo tēpore cognitis.

Vltimò, aduertendum eſt, non eſſe tantam quantitatē medicamēti adhibendā prægnantibus, ſicut in alijs. Primò, quia debemus vitare quantum poſſumus inflationem ventriculi, ne vterus cō primatur. Secundò, vt facilius actuetur: Tertio, quia ſi natura deſiderat expellere (vt dictum eſt) in vera turgētia, & in magna vrgentia manu ducente ſolum indiget: ſic enim completa erit purgatio. Quartò, quia in grauidis periculoſus admodū eſt fluxus ventris, dicente Hippoc. 5. aphoriſ. 34 *Mulieri in vtero gerenti ſi aluus plurimū profluat, periculum eſt ne abortiat.* Equidem magis timere debes hoc periculum, quàm quod poteſt ſequi ad ſanguinis detractionem, quia vt dicebat Galen. 2. acutor. Poſt ebibitum pharmacum, non eſt in noſtra poteſtate purgationem ſiſtere. Ob id ergo hoc conſilium maximè probaui, vt nunquam grauidas eradicatiue, & vna vice purgarem, ſed partitis vicibus, & miti medicamento, & interim renutriendo. Hæc certè eſt lex conſeruationis fœtus, & matris Semper tamen vteri corroborandi diligētia habenda. Vmbilico ſignir applicandum aliquid, aut fruſtrum carnis aſſæ, cum pulb. coralor. & roſar. aut panis recens imbutus ſucco cydoneorum, & menthæ cum eiſdem pulueribus, &c. An verò maior facultas requiratur ad purgationem, quàm ad ſanguinis miſsionem. Nō mediocris eſt difficultas agitatur tamen ab omnibus autoribus. Reſolutio noſtra ex varijs Gal. locis, apparet in tractatu proprio de purgatione, & ſanguinis miſsione, vbi probatum eſt, maiorem virtutem requiri ad ſanguinis miſsionem, tamen magis debere nobis conſtare de virtute neceſſaria ad purgationem: igitur hæc concluſio loco citato declaratur. Poſſit autem aliquis dubitare, an purgatio per vomitum ſit magis proficua, & ſecura in grauidis, quàm per infernam album? Cui reſpondet Auicen. 4. 1. cap. 11. in poſtremis verbis: *Faciendum non eſt, vt prægnans vomat, quia ſuperfluitates corporis ipſius in ea non egredientur, & vomitus, & labor eā ad æſtuationem perducit, faciendum eſt igitur, vt quieſcant.*

L A-

LACTIS GENEratio inter res naturales numeranda, aut moderatur, aut impedit vacuationes.

ANtequam ad res nonnaturales deueniamus, oportet non inutilem considerationem inserere. Video medicos vulgares præcipere vacuationes, nutricibus, & his quæ lactis generationi incumbũt, tàm intrepidè, quasi nullum esset impedimẽtum. Galen certè, de venæ sectione aduersus Erasistratum capit. 5. lactis generationem genus quodã euacuationis nominauit. Si ergo vacuatio est, tãtùm oportet de vacuationibus artificialibus auferre, quantùm per lactationem innanitur, vt ex vtraque vacuatione compleatur perfecta indicatio, vt monuit Gal. 9. meth. cap. 5. Igitur nutrices, aut nullatenus, aut parcè euacuandæ; quod prudenter intelligendum est, nisi talis sit vacuandi necessitas, vt lactatio sit posponenda, ad idque, quod vrget concurrendũ. Tamen si nutrix, aut ob nimium amorem pueri, aut quia ille alias nequit mamillas arripere, sibi puerulũ coniunctum habet, vt etiam cõtingit in pauperibus. In hoc causu, si necessaria sit vacuatio ex arte, prædicta consideratione est exercenda, quando morbus alijs non cedit auxilijs, qualia sunt victus ratio, balneum, frictio, potiones temperantes, leuiuscula sub purgatio. Hæc de lacte breuiter dicta sint. Nam longum poteram cõtexere discursum contra Martianum, qui ex mente Hippoc. vult, lac generari ex alimentis quę in prima stabulãtur regione, antequam ad iecoris transeãt officinam: tamen quomodo debeant explicari Hippocratis verba, non est huius loci; existimamus tamen falsam esse sententiam huius Autoris. *Martianus notatur.*

LIBER SECVNDVS.

De rebus non naturalibus impedientibus magna auxilia.

CAP. I.

De aëre.

ED Iam ad ſex res nō naturales accedamus, quia poſſunt impedire euacuationes integras, quas affectus ſpecies poſtulat. Quædam impediunt in quantum virtuti officiunt, aut vacuationi cōtrariantur, vt aër calidus, motus & vigilia, vehemens gaudium, aut inanitio, quædam effatu digna, vt mēſtrua. Quædam verò, velut cauſa, ſine qua non appellata; quoniam ſi prius non auferatur; nequit vacuatio prodeſſe, aut rectè fieri, vt repletio, aut ventris, aut inteſtinorum, aër frigidus, metus:

De ambiente prius, pauca & neceſſaria. Hippoc. & ad ſanguinis miſsionem, & ad purgationem, aërem ambiētem, vt impedimentum conſiderabit: Nam lib. 6. epid. part. 3. text. vlt. dicebat: *Tempus impedire ſanguinis extractionem.* De purgatione ſatis tritus eſt textus, ſub cane, & ante canem, &c. Notiſsimæ ſunt rationes huius Hippoc. præcepti, & plura Gal. loca, quæ conſulto prætermitto. Cùm enim virtutis cuſtodia ſit ſemper præoculis habenda: nullus dubitat quantum lædatur natura à ſanguinis extractione in vehementi aëris caliditate, exſoluitur ſiquidē ſpiritus, & in diaphoreticos, & lætales ſudores deuenit æger. Quod non ſolū intelligendum eſt de ſtatu præſenti (vt rectè docuit Galen.) ſed de futuro. Si enim hodierna die temperatus eſt aër, & ſpectas feruorem æſtiuum, timere debes vacuationem: non quidem fidem debes adhibere diei temperato, qui ſolet inter ęſtiuos incidere, cùm ſpectes tempus calidiſsimū, vbi defeſſa virtus ex vacuatione fatiſcit, & ex-

ſol-

ſoluitur: quod adnotauit Gal. 9. meth. c. 5. & lib. de ſangui. miſ. cap. 14.

Sed certè mirandus Gal. nil intactum reliquit, lib. 2. de compoſit. ſecundum locos, cap. 1. conſiderandam docuit domum ægrotantis pro auxilio exequendo in curatione. Vndè monemur talem eſſe ſitum cubiculi ægrotantis, & ita artificioſè diſpoſitum, vt ambiens non impediat euacuationes neceſſarias. Nam ſi hyberno tempore domus, aut camera meridionalis ſit, & à ventis aquilonaribus libera, & debito igne calefacta, vt apud diuites videmus. Æſtate verò, humilia domicilia craſis parietibus obducta, ſeptentrionem reſpirantia, ſine dubio nulla ratione habita temporis, aër pro vacuatione corrigitur.

Aliam conſiderationem induxit Auicen. cap. 20. 4. 1. parum eſſe, aperiendam venam tempore calido, ne ſpiritus multus effluat, quæ ſententia Auicen. temperanda eſt, nam ſi humores peccantes eſſent craſsi; quomodo per anguſtum foramen exire poſſent? Intelligenda eſt ergo, ſi humores tenues ſint, exient, & minus de ſpiritu exhalabitur. At ne medici audaciter euacuationes imperent faciendas nulla habita temporis ratione: audiant obſecro duo Galen. loca, & tenaciter memoria teneant, lib. 1. de art. curāt. ad Glauc. cap. 14. *Ipſa præterea aëris temperatura loco accidentis cuiuſdam habenda eſt, quando exquiſitè calida, ac ſicca fuerit, qualis eſt tempore medio inter canis ortum, & Arcturi. Atque ideò omnes, quibus medici nihil omninò de temporum ſtatu cogitantes ſanguinem abſtulerunt, interierunt. Si etiam valde frigida fuerit, tunc quidem ſanguinem mittere eſt formidandum, cùm non ignoremus non parua ex ſimilibus ſequi pericula.* Nota. Alter locus eſt 4. de ratione victus, text. 19. in fine com. vbi complens Hippoc. textum, addit ſcopum ſumptum ab aere ambiente, his verbis: *Verum vt nihil deſit, adijciam, & eum qui ab ambiente nos aëre deſumitur ſcopum. Cùm fuerit abundè calidus, & ſiccus, ita vt cito ab eo corpus euaporetur. Nempè tūc à ſanguinis miſsione abſtinemus, etiamſi morbus magnus fuerit, vigenſque, ætate homo.* Nota.

Certè qui hæc legit, quomodo tempore æſtiuo, & in iſta tam calida Matriti regio-

regione, præcipuè hoc anno, tam audacter mittit sanguinem? Quid mirũ, quòd multi interierint? Vt dicit Galen. sed quid mirum si tantum aberrant multi, vt mittãt sanguinem solius refrigerationis gratia? Sed de his alibi.

CAP. II.

An venæ sectio periculosior sit purgatione in calidissima aëris constitutione.

POsset quis in controuersiam vertere quod propositum est, nam apud Hippoc. æquo pede vtrumque auxilium currere videtur, vt supra tetigi, ex aphor. sub cane, &c. & 6. epid. part. 3. tex. vlt. Sed quod ego sentio vno verbo exprimam.

Quod quæritur est, an in morbo exposcente sanguinis missionem in æstate, timenda adeò sit venæ sectio, ac in morbo exposcente purgationem, eodem tempore timetur expurgatio.

Respondeo, quòd si de validis, ac calidis medicamentis est sermo, periculosior est purgatio, quàm venæ sectio. Nam purgatio triplici nomine nocet, & quia vacuatione debilitat, & quia commotione fatigat; & vltimo, quia calore immodico inflammat. At venæ sectio vnica ratione timetur, scilicet, quia vacuatione debilitat.

Tamen si de leui purgatione loquamur, quæ blãdis perficitur medicamentis, tantũ abest, vt noceat, vt potius loco venæ sectionis, eam in æstate exerceamus, quia, vt docuit Galen. lib. de venæ sect. contra Erasistrat. capit. vlt. Quodammodo minuit plenitudinem leuis purgatio. Quin etiam, & medicamenta leuia multa sunt, quæ quietè euacuant, & simul temperãt ardorem, vt serũ, cassia, &c. Sed interrogas de cœlestibus aspectibus, an impediant euacuationes? Ad aëris enim constitutionem pertinet ista consideratio. Sunt aliqui ita ad dicti Astrologiæ, vt nil sine obseruatione astrorum exequãtur. Respõdeo. Frãciscũ Val. omni laude dignũ (vt alia multa tetigit fœliciter) Ita circa hanc rem decreuisse, quid sentiendum sit, 7. lib. controuers. cap. 18. Amice, obsecro, ne quando curationibus morborum incumbis, aliquid cogites de astris, sed si necessitas postulat, exequere auxilium. Quando verò non curationi, sed præcautio-

tioni invigilas, elige tempus quod tibi videtur magis aptum, fugiẽs plenilunia, & nouilunia, & solistitia, & quidquid aliud tibi offerũt Astrologi. Ab astris summitur indicatio, libenter admitto, sed intelligendũ quando non est alia maior necessitas Nã vt sapiẽs dominabitur astris per actus liberos voluntatis, & rationis; ita natura afflicta, & morbo oppressa per auxiliares manus docti Medici, dominabitur, & morbo, & stellis. Incenditur domus, & tu patulus eleuas figurã, vt decernas an conueniat mittere aquam ad extinguendum ignem? Spectas vt transeat plenilunium, aut solistitium? O vanitas perniciosa!

INTER VER *& Autumnum controuersia ad euacuandum.*

AVicen. 4. 1. c. 5. ita ait: *Et scito quod tempus quo maior canis ascendit, & frigoris fortis non est tempus sumendi medicinam: medicina enim in vere, aut autumno est bibenda.* E*t ver quidem est cùm niues de montibus cadunt; & post ver quidem, venit æstas, in qua non est sumenda, nisi res subtilis; Autumnus verò est veri contrarius.* Textus est apertus. Vetat medicamenta fortia in diebus maximè calidis & frigidis: medicamenta verò subtilia, id est blanda, concedit. Elegit autem ver, & autumnum, vt meliores anni partes ad vacuandũ, sed non distinguit inter illas; imò dicit autumnum esse contrarium veri, quibus verbis videtur excludere.

Dico, quòd si vires spectemus, quæ necessariæ sunt ad vacuandum, aptius tempus existimandũ vernale, in quo vires maximè florent. In autumno enim vires nõ ita valent, tum ob illius inæqualitatem, tum quia sequitur ad æstatem, quæ calidum maximè exsoluit: Igitur firmiores facultates habemus tempore veris, & propter propriam aëris temperiem, & quia collectum calidum inuenit ex hyeme præterita. Igitur ad purgationem, & venæ sectionem eligibilius est tempus veris ob rationem dictam. At si ideas humorum contempleris, ad purgationẽ autumnus aptior cẽsendus, quã ad venæ sectionem, quia sunt cũmulati varij humores prauæ qualitatis ex victu inordinato, & potu in æstate, & ob inæqualitatem autumni, quę

vario

vario modo, & præter naturali disponit humores. Dixit autem Auicen. Autumnũ esse veri contrarium (existimo) ob dictas à me rationes, & quia sicut ver vitalia principia sua temperie roborat, ita autumnus frigidus, siccus, & inæqualis, illa debilitat.

CAP. III.

An ratio ambientis cogat æstate per superiora, hyeme per inferiora purgare?

ETiam ad discursum de rebus non naturalibus pertinet ista non inutilis cogitatio.] An, scilicet, tempus hyemale impediat purgationem per superiora, & tempus æstiuale impediat motũ per inferiora? Oritur ratio dubitãdi ex varijs locis Hip. quibus videtur cõtradictionẽ inuoluere, 4. enim aphor. 4. dicebat: *Medicari æstate superiores magis, hyeme verò inferiores*, & Aphor. 6. *Graciles & facile vomentes per superiora cauentes hyemem, vomentes verò difficulter, & mediocriter bene carnosos per inferiora cauentes æstatem*. At verò lib. de salubri dieta, tex. 15. *Sex menses brumales vomere præcipit, & reliquo tempore per inferiora euacuare*. Hanc dissensionẽ Gal. dirimit in com. hoc modo: Humores in morbo præsenti esse purgandos per eam regionem per quam repunt; quare cùm multa pituita adest in ventriculo tempore hyemis, & multa copia bilis à vesica fellis tempore æstatis, tendit ad intestina; ideò per vomitum esse vacuandos hyeme; & ęstate per clisteria, eos, scilicet, tantum succos, qui per tales feruntur regiones. At verò vbi præcautionis gratia à toto corpore expurgamus; per contraria loca euacuamus, vt facit in aphor. Quod autem Hipp. non de eodem modo vacuationis loquatur in vtroque textu. Constat nam lib. de salub. diet. Vomitũ, & deiectionẽ prouocat sine medicamẽto purganti, in aphorismo vero vtitur medicamẽto expurganti, quia, scilicet, in aphor. vacuationẽ à toto corpore intendit: At in lib. de dieta, ea solũ educere quę in ventre cõtinentur. Sed quãuis Gal. perstet (& alij Autores) in defensione, aut explicatione Hipp. securius existimo, quando totum expurgãdum est, vt mitiora medicamenta trahentia, & vere purgantia, hyeme posse dari; deiecto-

iectoria, ſeu per infernam album purgantia, æſtatis tempore. Ratio eſt, quia ſi humor contentus in venis biliosus eſt, facilè trahetur vi medicamenti ad ventrem inferiorem, per quam certè regionem minus inflãmatur æger: cùm enim motus qui fit in vomitu calefaciat, & medicamentum trahens expurgans per vomitum ſit calidius quàm deiectoriũ, crudele præſidium arbitror ęſtate humores per ſupernã ducere regionem. Ergo tã hyeme, quàm æſtate per inferiora trahendus humor, niſi ſua ſponte bilis ad ventriculum confluat. Præſertim cum bilis ſua natura ſuperiores regiones inuadere cõſueuerit, ac proinde ad inferiores partes reuellenda eſt. At ſi pituita, aut melancholia redundet in corpore, ac venis, contraria ratione ſæpe per vomitũ vacuare melius eſt, præcipuè hyeme. Primò, quia cùm ex ſua natura ſoleant tales humores craſsi ad inferiora deſcendere, grauiſſimis morbis materiam præbent. Fiẽt enim lapides, vteri obſtructiones, colicæ, podagræ, abſceſſus, & alia plura mala. Igitur iure optimo reuellendi tales humores per vomitum. Si autem curationem febrium chronicarũ cõtempleris; fere omnes Autores inuenies conſulentes vomitum. Et Auicen. 4. 1. c. 11. & 13 quod non ſolum intelligas id fieri ad vacuationem eorum quæ circa ventriculũ exiſtunt, ſed etiam ad totum corpus à colluuie humorũ liberandum. At quando in ſuperioribus partibus morbus timetur, aut iam adeſt, per inferiora vacuandum humorem volumus cuiuſcumque ſit naturæ. Nam indicatio à tempore deſumpta imbecilla eſt, vbi prædicta repugnẽt: repugnãt autem vehementer reuulſionis indicatio, & calefactionis motus iam dictus.

Poſſet tamen aliter Hipp. interpretari, vt vocem illam Græcã pharmacenin, id eſt, purgare per ſuperiora, nõ accipiat pro vſu medicamenti trahentis, & purgãtis per ſuperiora, ſed pro quacumque vomitus prouocatione (eſt enim magnum diſcrimen) ita vt velit Hipp. in morbis æſtatis biliosis, vomitum prouocemus, vbi præſertim bilis eo inclinauerit, vt cognoſces, ex nauſea, amaritudine oris, & anxietatibus. Sic vera dixit, & hoc cõſilio ſolemus vti. Quamuis, vt verũ fatear verbum pharmacenin nunquam tali modo Gal. fuit inter-

terpretatus. Quod si ita Hip. intelligere velis, omnia patent. Siquidem semper quo vergunt humores, per conuenientē regionem euacuādi. Hyeme ergo pituita solet ventrē in sanis opplere, æstate verò venter inferior bile repletur in sanis, in ægris etiā & superior: quocumque igitur vergat eo vacuādus medicamento, & tēpori, & morbo apto: non tamen necessario medicamento attrahente vomitorio.

CAP. IIII.

De innanitione & repletione.

INter res non naturales innanitionem & repletionē enumerauimus in superioribus, sunt quidem aliquæ quæ impediunt, aut retardāt executionem istorum auxiliorū, de quibus agimus. Cibus nōdum coctus, aut fæcum in intestinis si abundent, detinent venæ sectionem. Nam si fieri potest prius deturbandæ fæces, & cibus proximè ingestus coquendus, & postea ad magnum auxilium accedere oportet, nisi vrgeat talis necessitas vt ordinem inuertat, vt magnus casus ab alto, spuitio, aut vomitus sanguinis, anginosa suffocatio, & alia similia. Si enim facile & breuiter, balano, aut clistere possint intestina mūdari ante vacuationem, sin minus, satius est ad id quod magis vrget ouiandum accedere, & postea ad ventris prouidentiam deueniendum. Repletio autē cruditatum primæ regionis inter res præter naturam enumeranda, de qua inferius agemus. Sed ad innanitionem menstrua purgatio merito reducitur, tanquam euacuatio quæ inter res non naturales recensetur, siquidē modo naturalis, modo præter naturam existit, quomodo ergo impediat vacuationes ab arte, declaremus.

CAP. V.

Mēstrua vacuatio (inter res non naturales) potest impedire euacuationes.

GAl. lib. de venæ sect. aduersus Erasistr. c. 5. Menstruam purgationem sub innanitione videtur collocare; vnde videndum est quando & quomodo impedire valeat, euacuationes ab arte: aut

aut illas metiatur. Hærent & dubitant medici etiam periti, in hac re: Primò, quia duabus vacuationibus debilitatur. Secundò, quia fortasse vna vacuatio alteram impediet. Vndè aliqui dum menstrua, fluunt aliam vacuationem, tentare reformidant etiã in morbis accutis: cùm multoties in pernitiẽ ægrotantis eueniat menstruatio, neque morbum finiens, neque alijs remedijs locũ præbens: punctus ergo iste strictè comprimendus, sed claritate qua potuero.

Video multos qui indistinctè in suppręssione mẽstruorum sanguinem mittunt ex brachio, propter quandam sentẽtiam Aëtij. Ergo ad rẽ, (vt sine periculo ægrotantis ab alijs euacuationibus abstineamus, præsente muliebri euacuatione.) Primò, inspicere opportet, an purgatio hæc præsens sit, aut iam iam erumptura. Secundò, an vbi præsens est, ea molle sanguinem à corpore demat, eoq; impetu, ac celeritate qualẽ morbi ipsius accuties, magnitudoq; desiderat. Tertiò, quẽ locũ posſideat affectio, quãque celeritatẽ secũ adducat. Si enim non adsunt mẽstrua, sed imminent, & morbus indutias præbet spectãdi, certè differri potest euacuatio, si morbus ita paruus est, vt in euacuatione menstruorum speremus auxiliũ.

At si maior morb⁹ est, nec indutias pollicetur, audacter vacuare opportet. Minuẽdaq; est vacuatio pro ratione futurę menstruationis, quam metiri debemus ex alijs præteritis menstruis. Nã si speramus naturam large euacuaturam, moderatè incipimus, nisi aliud vrgeat.

Si autẽ vnica sola vacuatio est necessaria, ea ex talo fieri debet, ne vacuatio, quæ speratur, cohibeatur. At verò, si talis morbus est, vt intelligas plures vacuationes esse necessarias, si copiosissima adsit sanguinis abundantia, primũ quidẽ ex brachio & illico ex talo poteris vacuare, vt placuit Aëtio, cui⁹ sentẽtia explicãda breuiter, ne error cõmittatur. Absolutè enim falsa est, nisi quibusdam adnotatis.

CAP. VI.

Aëtij sententia explicata de vena secãda in cubito, vt profluant menstrua.

SI proponã ipsa verba Aëtij, nõ ita intrepidè venã

brachijs secandā decernent medici, sed iuxta methodi vniuersalis leges, & secundū doctrinā traditā, de vacuatione,& reuulsione. Ergo Aëti⁹ lib.16.c.59 ita pronūtiat: *Quæ plenitudinis causa nō purgātur, cōgruo menstruorū tempore magis grauātur, doloresque circa lūbos percipiūt, flatuq; replentur. Quem saltus, distensionesq; & horrores totius corporis necessario consequuntur; sed præcipuè insigni venarū tumore dignoscūtur: atq; istæ quidem copiosa sanguinis missione sanantur; cubiti igitur, ac malleoli venas secare opportet. Deinceps euacuato sanguine, quæ superius memorauimus potiones, & fomenta locis adhibendo, &c.* Ita Aëtius, obsecro, vt cōtēpleris verbo ad verbū huius viri sentētiā,& clarissimè inuenies depictā plenitudinē ingentē quoad vasa. Vt igitur venā cubiti scindere præcipias in hoc casu, nō quælibet plenitudo sufficit, sed ad vasa,& hęc magna. Habet autē ista plenitudo quādā proprietatē peculiarē, nā propter tumorē venarū, & tēsionē partiū, nō potest fieri cōpressio (cōpressione enim fit expulsio) sunt autē omnia vasa impedita, atq; cùm vacuatio mēstrualis incipiat à partib⁹ supremis ad infimas, ab eis, scilicet, quæ sūt supra septū transversum ad eas quæ sunt infra septū; consequens est, vt partes mandātes prius pellāt; nō possūt autē pellere, nisi cōprimātur; nec possunt cōprimi, nisi vacuētur. Ergo in tā magna plenitudine rectè Aëtius incipit à sectione venæ cubiti, quia ad originē causæ cōcurrit; tamē hoc nō in alia plenitudine audet, sed in prædicta: pro cuius maiori claritate. Primò, pōderādū est vnūquodque signū propositū ab Aëtio: horrores totius adsunt, grauitas, saltus, distensiones, dolores per totū corpus, & præcipuè tumor venarū nō quilibet sed insignis.

Locus Aëtij.

1\.

2\. Secūdò, pōderandum est, quāta sit Aëtij solicitudo ad venā tali secādā; nō enim interponit tēpus inter vnā, & aliā sanguinis missionē, sed dicit: *Secandā esse venam cubiti, & malleoli*, vt saltim cogites statim, quam breuissimè ad talū deuenire; tā est efficax indicatio, quæ summitur à parte, per quā solet fluere humor vacuandus, sed prius proposuit venā cubiti inspiciēs rationē à me supra allatā, vt quis posset suspicari, nō esse tēpus inter medium, sed simul illas euacuationes

esse

esse faciẽdas, secundũ Aetij sentẽtiã, vt iacet interpræta tã. Tertiò, opportet hæc omnia in prõptu habere, vt facias firmũ, & vtile iudiciũ, nã posset cõtingere, vt suffocaretur mulier sanguine misso ex brachio, concurrente ad præcordia sanguine ex partibus inferiorib⁹ conuocato. Quapropter notaui attẽtius alterũ locũ Aetij, eodẽ lib. 16. c. 79. in fine. *Pro molestiæ verò magnitudine, si ægram adolescentẽ, & sanguineam nacti erimus, deliberauimus, an cubiti vena secanda sit postremo quæ menses prouocant propinauimus, & pessis mitioribus vtemur.* Attende verba grauissima. Prius cogitat, vt decernat, an cubiti vena secãda sit. Nõne sufficit, quod sit adolescens, & sanguinea? Neutiquã, sed re cogitat, an magnitudo causæ talis, & tãta sit: qualis hæc erit? sine dubio illa erit dispositio quã supra, c. 59. referebat; insignis venarũ tumor dolores grauitates totius corporis, &c. Itaq; de hoc dubitat, an sint talia signa, vel nõ, & ideò dixit: *Deliberauimus, an cubiti vena secanda sit.* Hæc pro sententia Aetij. Vide nũc quã facilè exequeris, quòd Aetius inter manifesta illa signa dubius cogitat.

Hæc dicta sint de vacuandis mulieribus nullo affectu particulari oppressis, sed vniuersali illa plenitudine grauatis, quã depinximus, aut febre affectis, quæ vniuersalis morbus est, aut quando partes infra septũ trãsversum laborãt, quæ aliquid suscipiũt à suppremis, vt dictum est.

At verò, quando aliquis morbus particularis adest, vt phrænitis, angina, pleuritis, pulmonia: hoc opus, hic labor, hæc occasio errandi; sed Deo dãte, omnia clarescent.

CAP. VII.

Si affect⁹ grauis supra septũ trãsuersum partes occupat, imminẽtibus, aut fluẽtibus mensibus, quid faciendum?

ANtequã sentẽtiã nostrã proponã, locũ Gal. recitandũ duxi, nunquã obliuioni tradẽdũ, lib. de venæ sect. aduersus Erasis. c. 5. in hunc modũ fundamentũ iecit nostræ cõclusionis: *Velim itaq; audias iam veritatem ipsam me precone tibi denũciantem: Quod mulier, si rectè expurgetur, neque podagris, neque articulorum doloribus, neque lateris inflammationibus,* *Galeni sentent. maximè notãda.*

neque peripneumonijs capiatur: sed neque epilepsiæ, neque appoplexiæ obnoxia sit, aut spirationis, vel vocis ablatione, rite purgata vllo tempore infestetur. Nũ verò menstruis fluentib⁹, aut phrænitide, aut læthargis, aut cõuulsionibus, vel tremoribus, rigoribus ve, mulier aliquãdo correpta est? Num etiam, vel melancholia laborantem, aut mania vexatam, aut quæ ex thorace spueret, vel vomeret ex ventre sanguinem, aut cephalea laborantem, aut synanche præfocatam, aut aliquibus, id genus magnis, & vehementibus affectibus impetitam, cui menses rectè excernerentur, quandoque conspexisti? Verum his retentis eam cuilibet malo implicari facilè est, huicque rursum euacuationes medentur. Hæc Galen. aurea, sicut & totum illud caput 5. contra Erasistratum, aureum est. Aduerte, omnia mala quæ refert, affectiones sunt particulares partiũ supernarum, quæ in quantum particulares, & magnæ, petunt vacuationem ex vena propinquiori. Tamen cùm in eodem capite ex Hippocrat. refert, nõ solum ad causam deueniendum, sed ad principium causæ, ad occasionem, & ad causam occasionis. Totum scopum conuertit ad excitandas, & promouendas menstruationes, quia existimat (vel fluentibus, vel nõ fluẽtibus mensibus) sanguinem illum qui debebat expurgari esse tantorum malorum causam. Ita attẽtos nos reddit ad solicitãdas ex talo sectiones venarum.

Quãobrem non te fallat vrgentia mali: læthalẽ errorem facies si in prædictis affectibus (iã imminentibus, aut erumpẽtibus menstruis) sanguinẽ mittis ex brachio: impetus enim humorum ad vterũ in illo principio morbi, sequendus est, vt ex talo raptus sanguis, non petat superiora; ex brachio verò reuocatus ad superiora contra naturæ impetũ causam mali augebis proculdubio; & mortem accelerabis. Ergo prima vacuatio semper facienda ex talo: in illo principio principiãte, vt loquũtur in scholis.

Atque ne contradictionem inuenias in nostris scriptis, memini me lib. 3. Auic. Cũ agerẽ de curatione affectuũ capitis, põderasse quod Auic. venã capitis illico secare docet: quare non venas totius, communem, siue nigram, aut basilicam? Sed certe ibi loquitur de affectibus, *Notãdũ.*

quādo nulla præſens, aut imminens complicatur vacuatio deſiderata à natura, conſueta naturæ, ad cuius defectum, aut imminutionem, ſequūtur capitales morbi. Vnde vt omnibus indicationibus ſatisfiat, illa prima euacuatio fit à parte, ſcilicet, à cæphalica, ne pereat æger, & ſtatim, aut quam breuiſsimè fit à vena totius, aut à baſilica, vt miſceantur, vacuatio, deriuatio, & reuulſio, tam eſt celerrimum mortis periculum, vt non poſsit ſpectare natura, reuulſionem, & deriuationem, & poſtea vacuationem à parte. Si igitur ſubleuatur pars, depoſita aliqua quantitate humoris contenti in venis circa partē, & ita non perijt homo, & ſtatim impedis per reuulſionem, quod fluit de nouo, poteris hoc modo optimum finem conſequi: & hæc eſt ratio, quare Auicen. incipit à ſectione venæ particularis. At verò in pręſenti caſu, de quo agimus, licèt affectus ſit particularis, exiſtimamus eſſe incipiendum à ſectione tali, quia humores ſunt, aut deberent eſſe actualiter in motu, vt tendant ad vterum ex intentione, & appetitu proprio naturæ: Ergo ad partem affectam illos retrahere eſſet omninò periculoſum. Continget autem tibi multoties, vt vnica, aut altera vacuatione facta à talo, liberetur mulier ab vrgentia mali particularis, capitis, gutturis, aut pleuræ. At ſi poſt iſtas vacuationes morbus vrgeat, accede ad vacuationes particulares cū magna ſolicitudine menſtruorum, per frictiones continuas, cucurbitulas, ligaturas, balnea, & hęc (vide obſecro) in actu ſanguinis miſsionis à brachio, antea & poſtea: quidā perit⁹, & doctiſsimus, præcipiebat, dum ſanguis è brachio extrahebatur, pedes, & crura in aqua calida d̄ coctionis camomilæ, & altamiſſæ immitti; & cum eiſdem heruis, & aqua ſimul trahi vſq; ad ruborē. Alij, valente virtute non dubitant vno die duas exercere vacuationes, quamdam ex talo, aliam verò à vena propinqua, ſed quando imminentibus, aut fluentibus menſibus tanta huius vacationis ſolicitudo eſt: quid dicendum ſi á partu morbus aliquis accutus enixam corripit? Equidem in præcedentibus dicebamus primam ſaltim vacuationem eſſe ex talo. Tamen poſt partum, non ſolum primam, ſed alteram, at-

Aut in parte.

Nota.

que alteram. Hoc explicandum.

CAP. VIII.

Fernelius (ne occasio sit errandi) explicatur.

FErnelius in hac re Tyronibus occasionem dedit errandi, nam lib. 2. meth. agens de venæ sectione, cap. 7. curationem incipiendam dicit à sectione venæ brachij, & postea ad venas accedere inferiores. Hæc autem sententia absolutè, vt iacet, displicet profectò, quia si exequatur talis vacuatio, euenient vteri eleuationes, & suffocationes supernarum partium, recurrentibus humoribus ad partem affectã, qui incipiebant fluere, per loca consueta menstruationis; & hæc indicatio est prima, & vniuersalis, quæ debet præcedere, ex natura indicationis à causa, & à motu illius (vt respondeam rationi Ferneli) cùm igitur causa, quæ fluit ad partem affectã, sit quæ debet fluere, aut quæ etiam fluit ad loca mẽstruationis, oportet certè illam dirigere, & vocare totam per vterum Quia natura facilius pellet per consuetam regionem, & deseret aliam inceptã symptomaticã via' quo nil melius desiderari potest. Pellere ad pleuram, aut fauces, vel ad cerebrum, tẽpore menstruationis sympthomaticũ, omninò est, pellere ad venas vteri omninò naturale: ergo credendũ est, vacuationem ex talo expeti, & amplecti à natura, & affectam particulam citius liberari. Vndè Fernelius non facit primam euacuationem ex brachio, nisi ad præsentiam copiosæ plenitudinis, vt declaratum est ex mente Aëtij, quæ vehemens copia, si contingat cum vrgentia, potest primo vacuari per venam brachij, vt dicit Fernel. & secundo per venam tali, vt supra dicebam, vbi seruanda est doctrina Auic. c. 20. 4. 1. ex mente Gal. Interponit enim vnam horam inter duas euacuationes, itaq; in isto conflictu magnæ, & ingentis plenitudinis, mensibus imminentibus, poteris venam secare in brachio, & transacta vna hora, secare in talo: vel secundum gradum vrgẽtiæ, & fluxus menstrui, primam facere ex talo, & trã sacto simili spatio, alteram ex brachio; semper tamen incumbendum magis euacuationi per inferiora Sed præ-

præcipuè in enixis magna differentia eſt in hac re. Affi citur morbo accuto mulier imminentibus, aut fluẽtibus menſibus. Alia poſt partum afficitur etiã morbo accuto: Interrogo, quam differentiam conſpicis ad euacuandum? Eris ne æque ſolicitus ad ſecandas inferiores venas? aut ductus vrgentia accutiei morbi, vtramque mulierem euacuabis primo ex brachio? poſtea ex talo? Equidem licèt in re hac difficili, multum debeam tribuere prudentiæ medici, qui ponderare debet cauſarum exuperantiam, & gradus vrgentiæ. Tamen aſſerendum cõſtanter exiſtimo, enixas non vnica vice, ſed ſecundò, tertiò, & quartò, & vlterius ſi opus eſt, eſſe vacuandas ex talo, quantumuis videatur accutus morbus. Certè non eſt credibile, quàm pernitioſus ſit retroceſſus ſanguinis puerperij ad partes ſuperiores; multo magis læthalis, quàm menſtrualis eius mulieris, quæ non peperit. Cõſulto, relinquo, varias rationes, & autoritates in re ita aperta.

Ergo enixa pluries vacuanda ex talo antequam ad ſuperiores venas recurras. Quod ſi coactus ſis ad venas altas ſecandas, multo maior diligentia præſtanda eſt in frictionibus, balneis calidis, cucurbitulis ligaturis, & alijs quæ crura continuè exerceant. Etenim nunquam ſecurè euacuatur ex brachio enixa, vſquedum per quadraginta dies ſufficienter fuerit expurgata: brachiorum via coacta eſt. Neque fidendum, quòd ceſſauerit purgatio vteri: nam quæ relinquuntur à partu non ex venis brachij, ſed ex talo per venas vteri, petunt euacuari. Quòd ſi medici hãc indicationem facilè deſerunt, putantes ſufficienter eſſe purgatam mulierem, ad noxas in emendabiles deuenient.

Illud autem ſilentio, non eſt prætereundum, ſi in euacuationibus ſympthomaticis (quamuis omninò ſympthomaticæ ſint) debemus ſpectare parumper, vt videamus quid vtile, aut inutile ferant, quomodo ſe habeat natura, an forſan debilitetur, an commodum aliquod percipiat. Quare non ſpectauimus, cùm naturaliſsima apparet vacuatio mẽſtrualis, enixæ, aut non enixæ? In qua non ſolum ſanguis ſuperfluus, ſed tres alij humores praui expurgantur

tur per desideratam, & conuenientem regionē, quo tempore, simul fit sanguinis missio, & expurgatio, quæ
6. duo opera nunquam vnico auxilio potest ars perficere, nisi forsan naturam immitãdo, per venas tali sectas, quãdo segniter, aut diminutè procedit, quòd licèt multis locis Hipp. & Gal. sit præceptum: tamen eleganter lib. de sanguin. mis contra Erasist. c. 4. his verbis. *Cùm dicero, quæ probe ab illa perficiuntur, semper addito eo, in quo illa deficit, facilè ei adiumento esse potero; rursus si ipsa nil pœnitus mouet (id quod quandoque morbosarum causarum vehementia superata patitur) tum ego illud omne suggerere enitar, &c.* Est igitur inferior vacuatio in enixis summopere solicitanda, si natura, aut tardè, aut dimi nutè expellit, hinc enim mala superiorum partiũ nutriũ-
7. tur, vt ex Galen. dixi: Qua in parte opportet cõtra obstretrices, & vulgares medicos aduertere, non esse accidẽtia puerperij calidis mitiganda medicamentis, aut alimẽtis: putant moueri melius menstruam purgationem, sed falluntur proculdubio, nam vel adsit morbus accutus, vel non adsit, solent promoueri similes vacuationes, non ita calidis rebus, sed potius temperatis, & non nil frigidis; nam vterus ex labore partus fere dilaceratus facilè à calidis inflammari potest. Atque cùm dolores, quos enixa patitur, excitentur à sanguine calido exeũte, potius quàm à frigore: Apertum est, nõ calidis, sed maximè temperatis, & potius ad aliquam frigiditatem inclinantibus, debeat medicus vti. Vndè Auic. aquam ordei, aliquãdo cõcedit. Nos verò victũ tenuẽ, & aliquãdo, si opus est, mediocrem, sed facilem cõcoctu exhibemus, & iuscula ex auiculis cum petroselino, & capil. veneris: vinum & aromatha, & alia calida prorsus interdicentes.

Sit ergo vltima cõclusio, menstrua purgatio (si rectè fit) regulariter loquendo, aliam impedit, si imperfectè, semper per eandem regionem aliam petit, multo magis in enixis. Si vrgeat multum peculiaris morbus in partibus supra septum, prima à talo incipienda, & statim ad venam superiorem, & iterum ad talum. At in enixis, non vna solum detractio, sed altera, atque altera securior ex talo,

lo, quamuis interueniat aliqua ex vena superiori propinqua parti affectæ. Sed præoculis habendum illud cōsilium, quod tot locis nobis relinquit Gal. tantum esse auferendum sanguinem, quātum deficit ex menstrua purgatione, vt ex artificiali & naturali, fiat illa quæ necessaria est, neutiquam liberalior: flacescent enim vires, & morietur mulier; Itaque coniectandum semper in hoc morbo pendente ab humore, quot vntiæ euacuandæ, v.g. euacuare necessarium est (inspecta plenitudine & sæuitia morbi) quinquaginta vntias; ergo si natura euacuat 25. debes euacuare alias 25. vt ex vtraque vacuatione finis optimus consequatur; hunc terminū non debes excedere: habet autem latitudinē, nam quædam mulier minus quàm alia menstruatur, vna magis sanguinea quàm alia.

Notandum. Est autem dignissimum consideratione quod supra tetigi, quàm facile medici relinquunt inferiores venas, certe cum manifesto periculo, putant qui segniter ista contemplantur, quod transactis quadraginta diebus purgationis, facilè possunt euacuari per brachia. Magnum deliramentum, cûm nō omnes mulieres habeant eundem terminum purgationis, neque easdem vires expulsiuas, aliquæ debiles sunt, & retinent aliquid superflui, & putat medicus cō clusam fuisse purgationem vteri, & quærit venas brachij, & miserè moritur infirma accidentibus morbi acuti, & accidentibus vterinis, ab vtero siquidem morbi causa incepit, & nutriebatur, sed latebat pars mādans, quia putabat Tyro morbum nullam cum vtero habere connexionem. Si potest febris ardens ex vteri affectione proficisci, nonne aliæ species febris? & aliæ inopinatæ terminationes ad mortē enixę, & medici dedecus?

CAP. IX.

Quomodo motus localis corporis se habeat in ordine ad vacuandum.

MOtus inter non naturales causas enumeratur, videndum ergo quomodo impediat vacuationes, aut si forsan ad illas disponat. Primò, illud certum est in febribus acutis, calidorumque succorum redun-

dantia, motum localem corporis summopere vacuationem impedire, & præcipuè qui immodicus est; resoluũtur enim vires, & humores aridi, & biliosiores redduntur, & furentes; ad vacuationem autem omnis perturbatio, siue corporis, siue animi fugienda est.

2 Secundò, vulgaris error notãdus est, quorundã (è plebe) qui aut febrientes, aut nõ febrientes, addeunt domos scindentium venas, vt per venæ section em euacuẽtur, qui quã primũ vacuatio facta est, in propria se cõferũt domicilia; antequã sanguinis motus sedetur, vnde nõ pauci in animi deliquiũ incidũt in ipso itinere: ita vt semimortui à prætereuntibus in lectum adducãtur. Quamobrem meo iuditio non solum motus præcedens, sed etiam subsequens, est maximè cõsiderandus. Et ob id Auic. agens de remouendis nocumentis, quæ accidunt ex regimine sanitatis, tract.1. c.3. dicebat: *Venæ sectionem non debere fieri post motum*; Et paulo post subdit: *Et postea succedat ei quies*. Quod etiã docuerat 4.1.c.20. Quod vero cuique medico poterit accidere, libenter referam. (nam mihi sæpè accidit) Accedunt aliqui interrogantes, quid faciant in hoc casu: nam est illis necessariũ statim iter agere, quod neutiquam possunt excusare, & alia ex parte indigent venæ sectione, aut quia plenitudine magna & febre laborant, aut incipiente alio morbo. Quid respondebis obsecro? Quid ego respõderim dicã. Venam quidem secãdam esse, ob morbi spetiem, tamen propter iter futurum à tali auxilio abstinendum, ne in ipso itinere, aut syncope, aut phrænitide, aut alio periculoso superueniente affectu periclitetur æger: nisi post vacuationem tanto tempore quiesceret, quo possim ex actè percipere, an talis sit dispositio, vt ratione itineris maius non incurrat periculum.

Pro cuius maiori claritate notandum est, aliud esse agere de recrementis, quæ quotidie generantur in nostris coctionibus, & de illis quæ citra magnam febrem in valetudinarijs, aut in febribus longis necessario succrescunt. Aliud verò est loqui de excremẽtis putridis, quæ ex vi intensæ & accutæ febris resultant. Nulli dubium potest esse, quod excrementa primi generis melius

lius

lius pelluntur, intercedenti motu locali corporis, quam alio auxilio, quod breuiter docuerat Galen. 3. Aphorism. text. 15. his verbis: *Nam in siccitatibus superfluæ humiditates dissoluuntur, per imbres autem intra corpus collectæ putrefiunt, nisi quis singulis diebus collectas exercitijs expurget. Quæ enim fit per balneas, euacuatio parua est, & solam ferè cutem euacuat. Quæ autem sunt per carnem, & solidiores partes dispersæ superfluitates, haud sufficienter balneis euacuantur*, &c. Præfert igitur Galen motũ localem, alijs auxilijs, ad excrementa deturbanda: quod non solum in sanis intelligimus esse verum; sed in ægris, qui possunt citra damnum exerceri, & sine metu incensionis febrilis; & in valetudinarijs. Non quidem expedit ad medicamenta purgantia confugere, quando motus localis expulsionem excitare valet. Itaque neque balnea, nec aliud artis auxilium putrida recrementa euacuat, sicut motus; Igitur solum inspecta putredine, & recrementis ex illa resultantibus, nullum damnum, sed commodum potest consurgere ex motu. At si ingens calor adsit, si iuditium aliquod spectatur, aut symptoma aliquod timetur graue, proculdubio motus prohibendus est. Quod verò de sanguinis missione dixi, idem de purgatione intelligendum.

CAP. X.

Quòd motus localis vacuationem humorũ crassorum & frigidorum, non solum non impedit, verum iuuat, ex mente Hipp. & Gal.

DIximus de motu in calida dispositione, nunc de illo aliqua adnotanda, quando humores adsunt ita crassi, glutinosi, & quasi frigore gelati, vt fluere nequeant, nec ad vias naturales expurgationis, nec ad artificiales ab arte inuentas. Apertum quidem est, neque per venæ sectionem, neque per medicamentum trahens tales humores euacuari posse cùm sint ad fluxũ inepti, igitur motus localis maximè iuuat, & disponit attenuãdo, calefaciẽdo, quã

doctri-

doctrinam adnotauit. Auicen.4.1.c.20.ex mente Gal.
2 lib.de venæ sec.c.21. Si autē æger iacet in lecto, & motum aggredi non audet, aut ob aliam rationem non expedit, certè in hoc casu frictiones leues linteis calidis exequendæ ante vacuationem. Et quibus balnea sunt cōsueta, etiam maximè prosunt; fundunt enim sanguinem, & ad exitum habilem reddunt, vnde in morbis melancholicis, maximè probo vsum balnei, & post balnea, si opus est, sanguinem detrahere decerno, quia tenuatus humor, & alijs mixtus, melius concurrit ad locum scissuræ, & melius exijt; quod intelligendum est, nisi adsit plenitudo magna, quæ prius poscat deponi. De purga-
3 tionibus dixit Hip.lib.4.Aphor.13. *Cùm biberit quis elleborum ad motionem corporis ducere magis, ad somnos verò & quietem minus, indicat autem nauigatio turbari motione corpus.* Et Gal. in com. inquit: *Quies siquidem in eodem statu conseruat, motus verò transmutat, atque alterat corpus.*

4 Eadem ratione video aliquos medicos, spectantes motum humoris, in quartana & morbis melancholicis, ad medicamentum purgans propinandum, asserentes ita factum fuisse ab Hip. lib. de Affectionibus, & 5. Epid de qua re alibi.

Similiter ante expurga- 5
tionem, solet Hipp. balneis vti 6 Epid. p.5. text 29. & Gal. in com. Lauandos esse ægros docuit sæpè ante veratri sumptionem, nonnunquam post assumptionem.

Imò non solum ad vera- 6
trum sumendum, sed etiam ad sanguinis missionem exercendam, quando sanguis crassus est, vtilem putauit Gal. vsum balnei, in eodem com. vt etiam de motu nuper dicebam ex mente ipsius.

Quod autem motus mo- 7
deratus, sit vtilis ante vacuationes humoris crassi, quando nō adest febris talis quæ motum istum impediat, colligi potest ex Hip.& Gal.6. Epid p.3.context.31. *Prodicus febrientes interficiebat cursibus, luctationibus, fotibus calidis: malum febriculosum inimicum fami, circuitibus multis, cursibus, frictioni, &c.* Si hæc verba Hip. contra Prodicum rectè introspicias, videbis nostram mentem esse Hippocraticam; diximus, nimirum motum localē esse omnino pernitiosum,

ſum, aliquem tamen eſſe proficuum. Ita dicit Hippo. febrem inimicam eſſe circuitibus multis, quaſi dicat, paucos circuitus prodeſſe: exiguus motus etiam à Gal. cōceditur, lib.de ſan.miſ. c.21. Auic.4.1. cap.20. Gal.6.Epi.p.1.com.6.

8 Illud autem quod ſupra inſinuaui, ſemper memorari debes; non dicimus motum eſſe proficuum ratione febris, ſed ratione vacuationis, quando tales humores ad futuram vacuationem per motum ſecurè attenuantur, aut concitantur. Nam aliter ſecurus non eſſet motus, potius deſiderant medici quietem humorum craſſorum, vt coquantur, niſi adeò rebelles, aut hærentes ſint, vt motum deſiderent: Quod luculenter docebat Gal. ex mente Hippoc. 6.Epid. p.1. com.6. his verbis: *Exercitationes conducere arbitratur Hipp. tanquā multitudinem vacuantes, & pituitoſum, crudum, craſſumque omne ad maturitatem ducentes, & attenuantes, & corporis omnes particulas roborantes.*

9 Quod in febribus longis pendentibus à magnis obſtructionibus lienis, aut hepatis, quotidie experimur quantum valeat motus ad febrem tollendam, ablatâ cauſâ obſtructionis, & colore ad natiuum reddito, vt in curatione febris albæ, aut morbi virginei comprobatum eſt.

10 Vnde hæc forſan eſt ratio quare inter antiquos medicos conſuetudo inualuit, vt ad miſsionem ſanguinis in mulieribus ex pede, meliorem horam putent veſpertinam, ſeu circa crepuſculum, vt promoueantur menſes, nimirum, calore & motu totius diei humores craſſi minus inherentes, & quaſi vinculis ſoluti melius deſcēdunt ad inferiora: quod Iacobus de Partibus obſeruatum relinquit. Sed hæc de motu corporis ſufficiant.

CAP. XI.

Quod motus animi, maximè vacuationes impediat.

1 Diximus de motu corporis, ſed magnum pondus habet cōſideratio hæc, quia diuinior.

2 Gaudium expandit ſpiritum ad externa, cor frigidius relinquit, ſi mortem hoc pacto vidimus, aut legimus accidere, quanto magis timen-

da

da est vacuatio, quę etiam depauperat spiritum? Ergo si necessitas vrget, prius sedanda talis affectio, vt cor ad statum pristinum reducatur, recuperatis spiritibus, vt valeat vacuationem tolerare.

3 Ira, licet non soleat vt gaudium interimere, sed multos non valdè animosos debilitare potest: & certè si vacuatio artis accederet, accederet etiam animi deliquium. Non igitur tibi contingat, iratos vacuare.

4 In timore, quis audet aut sanguinem detrahere, aut ex purgare? Nã metus propter debilitatem quam potest inducere, etiam ob subitum ad interiora humorũ recessum, valet vacuationes impedire, si medicamẽtum eo tẽpore assumeret, mortis manifestũ periculũ ex suffocatione accidere posset. Præterea videmus in his qui timent, venã sectam nihil sanguinis concedere, aut si quis fluit, non qui fluere debet, sed tenuissimus, quo fit, vt statim iubeamus venam claudere, donec metus omnino recedat. Et forsan hæc est causa, ob quam Galen. ob timiditatem quandoque venam non secat, 9. Method c. 5. Tamen aduertendus locus. Nam dicit: *Quod si propter medici ignorantiã, vel ægri, aut propinquorum timiditatem vena nõ secatur* &c. Vbi non loquitur (vt suspicor) de affectu timoroso, de quo hic loquimur, sed de renitentia ægri, & propinquorum, ob suspitionem ne male habeat ex sanguinis missione propter difidentiam: quibus ignorans medicus & rudis, nescit philosophicè ostendere rationes & causas euacuandi; his enim rectè declaratis, (& periculo explicato, si non vacuetur) statim æger amittit metum, & spe firmatur: tamen aliter se res habet, nam medicus rudis, (vt voce Galenica vtar, in eo cap.) vincitur facile rationibus ęgri, & propinquorum; & ob id dixit loco citato, propter ignorantiam medici, & propter timiditatem ægri. Si medicus sciret illum animi affectum depellere, ortum ex falsa quapiam oppinione, certè non præteriret occasionem vacuandi.

Tamen maximè notandum est, talem posse esse ægrotantis, & propinquorum timorem, vt, prædicto euentu, liceat ad alia auxilia transire, vt ibidem facit Galenus, sequaces enim 5

Era-

Erasistrati vociferabant, & dicebant aliquos fuisse mortuos præ timore, ante venæ sectionem, alios perijsse in ipsamet sectione, (vt refert Galenus de venæ sect. aduersus Erasistr. cap. 2.) ad explodendam omnino sanguinis detractionem.

Igitur omnia prius sedanda sunt, & si quæ virium iactura ex metu orta fuit, prius reparanda.

5 De tristitia idem philosophandum, interna vrit, exsiccat etiam ossa ipsa, si diuturna est, si recens, suffocat, & vtroque modo debilitat vires: ex pulsibus quidem tristitiæ, & timoris colliges quantum tales affectus vacuationes impediant, aut retardent.

6 Inter animi affectus amor locum obtinet, qui in quantum amor nil habet in hoc capite ad medici contemplationem. At quatenus nunquã sine aliquo motu appetitus hominem tenet. (Loquimur de amore sensitiuo, quo mortales agitantur) Apertum est secundum illum motum quo inflammat, posse impedire vacuationes, nam aut mœrore, aut nimio gaudio, aut frigido timore, aut desperatione, aut a lijs animi perturbationibus, miserè concutitur animus, in quo casu idem asserendum, ac de singulis diximus affectibus.

De raptu & extasi attentius philosophandum, vt 7 dicemus in tractatu de diuino in morbis ad lib. Hip. de morb. sac. Nunc sufficit dicere omne auxilium impedire. Vidimus in quodam raptu putasse assistentes esse appoplexiam, & sanguine misso (mirum) poterat anima euolare. Tamen ex tali vacuatione in magnam deuenit æger debilitatem, & plures morbos. Sunt quidẽ maximi momẽti istæ considerationes, quamuis paruæ aliquibus videantur.

CAP. XII.

De somno.

SOmnus exiguo tempore mihi videtur impedire venæ sectionem; nempe non 1 statim à somno mittendus sanguis est, (nisi aliud vrgeat) sed aliquo interposito spatio, vt humores ad interiora per somnum moti expandantur, possintque rectius venæ sectione vacuari. Quod Gal. optimè aduertit, lib. de sanguin.

misſ.c.20. dicens: *Cùm autem nil huiuſmodi, aut vrgeat, aut prohibeat, præſtat manè venam incidere, nō protinus ex ſomno excitis, verū circiter horam vnam iam antea vigilantibus.*

2 Sed meritò dubitas circa locum Gal.lib de optim.ſecta ad Thraſ.c.38. vbi contrariam ſententiam videtur proferre; ait: *Nonnullis conferre ante venæ ſectionem dormire.* Sed aduerte, non eſſe contradictionem in dictis Gal.ſed conſonantiam: nam poteſt ſomnus conferre ante venæ ſectionem (quando aliud non vrget) nonne potuit ſuperflua vigilia præcedere, aut quid aliud, quod virium reſtauratione per ſomnum petat? Ergo Gal. lib.de ſanguinis miſsione loquitur, dum aliud nō vrget: ſic: Melius eſt vigilantem ægrū tenere, per illud tempus à Gal. ſignatum. Sed quādo ſermo incidit de ſomno, vtile erit explicare, an liceat poſt venæ ſectionem dormire, etſi extra inſtitutum, videatur.

CAP. XIII.

De ſomno poſt vacuationem.

1 EX natura ſomni elicies primum decretum in hac re; nam cùm in ſomno recurſus fiat ſanguinis, & ſpiritus ad viſcera, apertum eſt, quòd ſi in partibus internis multitudo humorum affuerit, aut putredo, aut fluxio quę piā, aut paulo poſt timetur, ſomnus poſt vacuationem maximè nocebit: equidem ſi adeſt multitudo ſanguinis, aut putreſcentium humorū, (quod maximè debes notare) ex retractione ſuffocabitur calor, quo fiet, vt augeatur putredo, & pullulet alia de nouo.

Quare in internis inflammationibus, aut in fluxionibus ad viſcera, peſsimus eſt ſomnus, quin etiam & in peſtilentibus affectibus, & venenoſis, in quibus afflicta natura ſaltim principatum cordis deſiderat à tali malo liberare; (concurrit enim ſemper venenum ad cor) in his quidem maximè timendus ſomnus poſt vacuationem. 2

Quo fit, vt in quibus ſperatur aliqua acceſsio, ſuſpectus etiam ſit poſt venæ ſectionem.

Sed quando poſt ſanguinis miſsionem timetur debilitas, aut magna reſolutio, vt in calidis & ſiccis, tum temperaturis, tum temporibus & regionibus accidere ſolet 4

5 let, per nittēdus somnus est.

Secundò potest permitti, quando vena secatur propter dolorem existentem in parte externa, sedat quidem talem dolorem somnus, vt dicebat Auicen. 4.1. c.30.

6 Tertiò, si humor qui relinquitur post venæ sectionem paucus est, & per somnum euinci potest.

7 Quartò, si puer est, & crudis abundat: somnus in pueris multos finit morbos.

8 Quintò, si fluxio aliqua ventris, aut sanguinis adest.

9 Sextò, in morbis melancholicis, & maniacis in quibus prædominat siccitas. In his casibus ex arte somnum permittimus. Quā-

10 uis duo sint quæ persuadeant non esse dormiendum. Primò, metus ne ligatura soluatur, & multus effluat sanguis, vt adnotat Fernelius. Secundò, propter membrorum confractionem, vt ait Auic. 4.1. cap. de flebot. Tamen maior est vtilitas quæ ex somno sequitur: Possumus prætera venam securè ligare. At confractio membrorum accidit in primis relatis casibus in multitudine internarum partium, in putredine, &c. Sed in sex vltimis neutiquam accidit audita perexigua vt nullius sit momēti. Causa confractionis mem- 11
brorum post venæ sectionem est (vt arbitror) insinuata. Auicennæ ait enim: *Quia inter phlebotomiam* Loco citi
quoque & secundationem, non est dormiendum, ne cum sanguine expellantur superfluitates quæ attrahuntur, propterea quod humores per somnum ad corporis profundum trahuntur, &c. Hæc Auic.

Quare cùm ex venæ sectione humores sint commoti, somno accedente, velotius concurrent ad interna, & 12
viscera grauantur. Igitur quando aliquis ex sex prædictis casibus non vrget, nō conuenit dormire post venæ sectionem, sed spectare per vnā integrā, aut duas horas, vt sanguinis motus sedetur.

Quando autem multitu- 13
do tota vacuata est, vt in synochis, in quibus Gal. tam profusas faciendas præcipit vacuationes, somnus laudabilis est. Dormiebat ille iuuenis (9. Meth. 4. c.) neque fricatus, & abstersus linteis sentiebat, neque vocatus, Gal. relinquebat, neque sinebat excitari, & pluries illum visitabat; ille autem dormie

bat, cum magno virium prouentu. Continetur enim iste somnus relatus à Gal. in nostris sex casibus in primo,& tertio.

14 Diximus in sexto casu, concedi somnum in delirantibus maniacis,aut phræniticis, non solum quia remedium affectus est cùm somnus humectet, & ob id delirium, ex siccitate & calore ortum sedat, sed etiam quia tales infirmi solent delirando ligaturam tollere. Quare rectè Auicena animaduertit quod in his affectibus, & in illis: *quos per noctem, aut hora dormiendi oportet euacuare, scissura venæ sit angusta.* 4.1. capit. 20. & ob id 1.3. tract. 3. cap.3. dicebat: *Et oportet vt sic cautela in ligatione vittæ super ipsam, ita vt sit firmata; quam motus ipsius, & agitatio irrationabilis non soluant*, &c. Quando ergo Auicena dixit: *Et post phlebotomiam succedat quies, & non dormiat quantum ei fuerit possibile.* Intelligendum est, nisi aliud indicans, sit quod petat somnum.

Lib. de remouẽd nocum.

De expurgatione fere eadem est ratio, nam post purgationem inchoatam nõ opportet dormire: stabit enim, aut cessauit purgatio, & alia ex parte humores ad interiora concurrent, quo nil infœlitius. Consueuimus verò post exactam & perfectam purgationem somnum concedere, sicut Galenus post longam sanguinis detractionem, ad humectandũ corpus vel à medicamento exsiccatum, ad reparandos spiritus deperditos somnum concedit.

CAP. XIIII.

De vigilia.

DE Vigilia loquimur, quæ mere res non naturalis est: non de illa quæ morborum, & causarum præternaturam est soboles. Nam hæc potius petit vacuationem non vt vigilia, sed vt oritur à causa humorali caput distemperante, de qua infra agendum est. Tamen vigilia quæ alias causas sequi potest, sine dubio vacuationem impedit, aut retardat, aut maximè moderatur. Nam si aliquis, aut propter nocturna studia, aut aliam quempiam solicitudinem in somnis est, aut ob aliud impedimentum. Ista vigilia à causa prochatarti-

ca

ca non tolerauit vacuationem, vt merito dixerit Galenus lib. 1. ad Glauc. cap. 14. Vigiliam posse impedire vacuationem, sicut aër, quod
3 Galenus significare voluit, quando eodem lib. cap. de febribus cum accidentibus, dixit: *Ita etiam si vehementissimæ vigiliæ, aut dolor intensus ægrum vexauerint, cauendæ sunt subitæ & multæ vacuationes*, &c. Quod de purgatione etiam sit intelligendum, apertum existimo.

4 Sed intelligenda sententia Galeni quando eo vigilia deuenerit, vt vires fregerit, quo casu prius oportet auxilijs quæ somnum inducant, & vires reficiant, ægrum leuare, & postea vacuare.

5 Tamen si malum ita vrgens est, vt celerrimum exposcat auxilium, prudentia medici maxime necessaria est, vt vacuationem mensuret, secundum statum virium; inspiciens non solum præteritam vigiliam, sed futuram quæ timetur.

Parce ergo vacuandum: semper vires, reficiendo ante vacuationem.

(.?.)

CAP. XV.

De vsu venereorum, quem inter res non naturales medici referunt.

VSum venereorum inter res non naturales medici recẽsent, quia si (vt ipsi putant) aliquando iuuat, tamẽ ita solet vires deijcere, vt magna auxilia impediat. Et ob id Auicena lib. 3. fen 20. cap. 11 dicebat: *Coitus euacuat de substantia cibi postremi, quare debilitatem affert, cuius simile aliæ non afferunt euacuationes, & euacuat de substantia spiritus rem plurimam.* &c. Quare non mirum quod lib. de remouend. imped. cap. 3. prohibeat venam secare post coitum.

Sed pro Auicenæ explicatione animaduertendum est, perniciosam esse multorum audatiam, in extrahendo sanguine, his qui post coitum infirmantur: Apparent autem aliquando pulsus validi, enitente natura debilitatem profectam ex penuria spiritus reparare magnis tractionibus aëris & sanguinis, vt spiritus generetur.

tur. Putat verò inexpertus esse fortes dilatationes, & oriri à robore virtutis, atque cùm necessum sit aliquas esse debiles, & impares, confundit inæqualitates pulsus ex coitu, & inæqualitates ex vi morbi; qua in re magnus latitat error, ita vt viderim plures infirmos post coitum morbo correptos, ad læthalem statum, & ad mortem deuenire, ex sola sanguinis detractione. Est ergo maximè põderandum, qualis & quanta sit debilitas, & qualis ægri temperies, & quem gradum vrgentiæ morbus obtineat. Sunt equidem aliqui qui facile veneris euacuationem tolerant, sed præcipuè tempore hyemis; quando corpora minus effluunt per cutem; qualia sunt calida & humida, hæc quidem minus à coitu debilitantur, & magna debet esse imbecillitas, vt impediat magna auxilia, dicente Galeno lib. 6. de sanitate tuenda: *Nonnulli sunt qui vsque ad senium citra noxam venere vtuntur. Hos dicit calidæ & humidæ naturæ, quod si huic temperaturæ accedat cutis densitas, minus coitus noxam sentiunt*; Quod alijs verbis dixerat 6. de morb. vulg. p. 2. com. 26. inquiens: *Solos eos iuuare qui fuliginosas & fumosas ob naturalem intemperiem transpirationes habent.* Tamen notandum ex prædictis locis, & 8 Meth. Quod sicut coitus minus debilitat relata corpora, ita maximè calida & sicca; quare dolendũ est, (& maximopere fugiendum) quam sine discrimine tempore æstatis in morbis accutis, complexione calida & sicca postdiffusam, & lasciuam vitam, sanguinem mittunt Tyrones medici, dicentes: morbus accutus est vrgentia magna. Ergo opportet hęc omnia, & alia multa alta considerationeme recogitare. Renuit calida & sicca complexio vacuationem veneream, ab eaque impense debilitatur. Rursus ab ambiente, rursus à copia humoris biliosi, non à sanguine (vt multi putant.) Igitur extractio sanguinis læthalis solet esse in prædictis causarum combinationibus. Quis dubitat? Imo non dubitat audax, & qui non audit. Vide quãta cautione, quàm paulatim, quàm raro tale m vacuationem debes exercere.

Sit ergo conclusio, qui coitum exercuerunt biliosi, aut

aut debiles, tempore æstiuo, aut inediam pasi, prout plures pauciorésve resolutionis causæ veneri accesserũt, plus aut minus vacuandi: quinimo talis esse potest status causæ morbosæ, & morbi acuti, & virium, vt alterantibus, & clisteribus, magnam curationis partem perficiamus, natura interim se paululum reficiente, & leuante ad alias vacuationes perferendas.

Sed dices, Auicenam post coitum sanguinis missionem præcepisse, lib. 3. fen. 1. cap. de dolore capitis ex coitu; sed lege attentè textum, nam dicit: *Si adsit multa vaporatio, & efumatio totius corporis ad cerebrum. Contingit, vt motu coitus agitetur plenitudo, & caput recipiat quod molestet.* Igitur in isto casu magis est quod agitatũ remansit, quã quod debilitatum apparet. Sed certè rem infinitæ varietatis non possumus ad normam determinatam redigere, plura sunt iudicio periti artificis relinquenda, qui vires contempletur, naturam causæ, & illius motum, futurum exitum, & alia innumera quæ inferius sunt explicanda, cùm de causis præter naturam agamus. Sed antiquitas audaces in euacuando coercet. Regulæ igitur seruandæ in hoc casu, declaratæ sunt.

CAP. XVI.

De cibo, & potu.

Cibus & potus ad repletionem reducũtur; de cibo autem sub ratione cibi aliquid suprà insinuauimus in ordine ad vacuandum: Si autem corruptus cruditatis species constituat, infrà habebit locum, cùm de rebus agam præter naturam. De potu, illud solum adnotare decreui, impedire vacuationes si frigidus sit, humores refrigerans ad motum reddit ineptos. Quamobrem vbi multus potus aquę frigidæ, aut vini præcessit, Auicena: *sanguinem non euacuat, quia aqua frigida sanguinem densat, vinum agitat humores omnes.* Equidem inter causas infœlicis exitus multorum morborum enumerandus est, tam largus frigidæ potus, & vsus niuis. Nam cùm vrgeat necessitas vacuandi, nec tempus spectandi præstet indutias, vt humores ad sanguinis missionem, aut purgationem præparentur, ne-

Lib. de remouen. imped. c. 3.

necessarium est, vt condensatis manentibus humoribus in cauitatibus internis, educantur tenuiores & fluxiles cum incredibili ægrotantis damno.

Tamen licet Auic. dixerit frigidæ potum, & vini copiosi impedire vacuationes, non æquali modo intelligenda sententia: nam aqua frigida nil habet boni ad vacuationem ob rationem dictam, vinum aliquo modo potius indicat, quàm impediat. Hæc generaliter dicta sunt, & agendo de vita ante acta.

At in particulari sunt aliqui qui aquam tribuunt frigidam ante vacuationem, melius tamen facient si in biliosis, & calido tempore, (si necessaria est sanguinis detractio) vtantur pauca aqua, cui aliquid de succo granatorum admisceatur, sic fœliciter tolerat natura, & roboratur. At in contraria temperie & tempore, vis coctum vino imbutum, aut aliquid aliud roborans, & attenuans vtiliter exhibendum. Quod ad sanguinis missionem habere locum potest, ad purgationem neutiquam, cùm melius sit ad medicamenti purgantis sumptionem ventriculum esse ieiunum. *Nisi aliud vrgeat.*

Conueniens autem erit, vt si aliquis fuerit euacuandus per sanguinis detractionem, & aqua frigida fuerit vsus, roboretur prius medicamentis ventriculo applicatis, quæ simul calefaciant, & roborent. Quod autem de potu aquæ frigidę in hoc loco dixi, intelligendum paulo ante vacuationem: tamen alia maior consideratio exurgit, quando prima regio vsu niuis frigescit; de quo puncto, infrà, quando de prima regione differam.

De rebus naturalibus, & non naturalibus, quæ valent impedire venæ sectionem, aut purgationem, dictum abundè existimo. Nũc ad rem difficillimam, arduam, & omnibus viribus contẽplandã (fauente Deo) accedimus. De rebus, scilicet, præter naturam, quæ easdem vacuationes impedire possunt.

LIBER

LIBER TERTIVS

De rebus præternaturam impedientibus magna auxilia.

CAP. I.

De causis humoralibus, impedientibus vacuationem sanguinis.

DICEBAMVS tria esse genera rerum præter naturam, vel differentias; nã quidquid humanæ naturæ contrariatur, aut est causa morbi, aut morbus, aut accidens, quod consequitur. Atque cùm de vacuatione institutus sit sermo, apertum est nomine causæ non intelligi causam aliquam externam, quæ vacuationi non subijcitur, neque incorpoream, qualis est affectio animi. Agendum ergo est de humoribus, ex quorum perfecta moderatione in actiuis & pasiuis sanitas dependet, & morbus multiplex ab illorum ametria.

2. Cùm omnis vacuatio (de qua agimus) culpabilem humorem respiciat, clarum est, quòd qualis fuerit humor, & qualis locus in quo oberrat, talis erit vacuatio. Prius ergo de causis humoralibus in ordine ad sanguinis detractionem, deinde de impedimentis ad purgationem, & vltimo de flatibus aliquid dicam, quatenus impedire valeant.

Proponamus leges & statuta à Gal. à quibus Auic. & omnis antiquitas numquam discessit. Ergo 4. de sanita. te tuenda cap. 4. sic statuit: *Humores alij priusquam ad exactum sanguinem perueniant, veluti semicocti sunt: alij prorsus incocti, crudique, alij paulo absunt à sanguinis forma: Rursus alij* 3.

ſanguificationis velut vltima pars, qui vtique caloris exceſſu proueniunt (quorum alij paululum, alij plus, alij plurimum à ſanguine receſſerunt) vbi paululum, vel citra ſanguinem reſtitum, vel vltra proceſſum eſt; audacter mittendus ſanguis eſt; vbi plus conſideratius agendum; vbi plurimum, in his nullus omnino mittendus eſt. Hæc ille. Hoc ſtatutum anguſtioribus verbis confirmat, 6. Epid. p. 3. cap. 43. dicens: *Expedit aliquibus eorum qui ſanguinem expuunt, ſanguinem detrahi, quibus ſcilicet copioſus eſt, & nondum inſigniter ad alterius humoris naturam conuerſus, non detrahendus eſt autem in quibus iam mutatus eſt*, &c. Iſtam Galeni legem confirmat Auicena capit. de flebotom. 20. 4. 1. illis verbis, a nobis propoſitis in principio huius operis. Iſtã tam antiquam, tam ſolidam, & ſalutarem doctrinam video hoc tempore oblitam, & deſertam. Ego pro viribus conabor illam dilucidè explicare, & pro tam neceſſaria & publica cauſa elegi ſcholaſticum morem. Sic omnium animi, & ingenia quieſcunt, ſi rationes cõtrarias audiam, & diſſoluamus.

CAP. II.

Eſt difficultas, an aliqui humores, intra venas impedire aut omnino prohibere poſsint ſanguinis detractionem.

PRimo probatur, quòd venæ ſectio conueniat quibuſcumque humoribus intra venas exiſtentibus, nam aperto foramine exire debent neceſſario: ergo quocumque modo humores pecent, deturbari poſſunt per ſanguinis miſsionem. 1

Secundò, quia ſi ob aliquam rationem humores intra venas impediunt ſanguinis miſsionem, ea eſt, quia diſtant à natura ſanguinis, & ex conſequenti cùm iſta vacuatio ſit vniuerſalis, omnes euacuabit tàm malos, quàm bonos, meliuſque erit medicamentum expurgans. Hæc videtur cõmunior ratio pro iſta ſententia tamen non cõuincit, imo potius, quamuis diſtent humores, & alienati ſint, exibunt per venæ ſectionem, vt apparet ad ſenſum in vaſis extrin- 2

extrinſecis. Medicamentum autem licèt trahat prauos, hoc ſit cùm maxima commotione, quæ commotio maximè fugienda eſt, præcipuè in febribus: ergo ſanguinis miſsio in quacumque cacochymia erit ex vſu, atque adeò nullius humor, aut crudus, aut putridus, dũmodo ſit intra venas, valet impedire venæ ſectionem.

3. Tertiò efficaciter arg. morbus magnus, & virtutis robur, ſunt ſcopi ſanguinis detractionis; ergo his ſcopis apparentibus non eſt cur poſsit impediri ſanguinis euacuatio. Sed humores pręternaturã, maximè diſtantes à natura ſanguinis (v. g. villioſi, aut crudi, aut maligni, aut aduſti, aut putrefacti) poſſunt cauſare morbũ magnum intra venas exiſtentes præſente viriũ robore; ergo exercenda eſt ſanguinis miſſio, atq; ideò humores, propter diſtantiam à ſanguine, non valent impedire talem vacuationem.

4. Confirmatur, nam in febribus ardentibus ex præcepto Gal. ſanguis mittitur etiam ad animi deliquium, ſed exquiſita febris ardens à ſola bile incenſa, aut putreſcente (diſtante à ſanguine) progignitur; ergo ſine peccato ſanguinis, debet vena ſecari, neque humores, aut ſupra, aut infra ſanguinem valent impedire talem vacuationem. Et ex conſequenti ſententiæ illæ Galen. ſupra adductæ, & Auicen. non habent locum in accuto morbo ab humore ſeparato, & ſegregato à ſanguine.

Solet reſponderi ad iſtas rationes, quòd quando ſinceri humores ſeorſum à ſanguine putreſcunt, aut præternaturam inflammantur, aut maligna qualitate afficiuntur, non poſſunt conſtare vires, quia natura in tam aliena humorum conditione, non potuit rectè nutriri, & ex conſequenti debilis erit, neque tolerare poterit ſanguinis euacuationem.

Sed efficaciter contra iſtam reſponſionem inſurgit ratio; concedunt omnes, morbum magnum poſſe oriri ab humoribus diſtantibus à ſanguine, ſiue à ſolitaria cacochymia, nullo modo peccante ſanguine: tunc ſic, ſed in tali ſtatu poſſunt vires conſtare, ergo mittendus ſanguis eſt; quod eſt expræſsè contra textus ſupra poſitos. Oſtenditur, quia Galen. 1. aphor. text. 17. docet, poſſe coniũ-

gi virium robur cum humorum corruptione, vt in principio diximus huius tractatus. Loquitur apertè Galen. meo iudicio de humoribus intra venas (vt tacitè obiectioni respondeam) non de cibis corruptis in ventriculo, nam deliramentum videretur, onerato ventriculo prauis succis hominem saginare multis, & frequentibus alimentis; sed ista dubitatiũcula, non est ad rem. Probatum enim existimo autoritate Galen. coniungi virium robur cum magna cacochymia, ergo si adsit magn⁹ morbus, conueniet sanguinis detractio; adsunt siquidem scopi.

In hoc opere lib. 1. c. 2.

6. Quia in omnibus febrib⁹ putridis iuuet Galen. mitti sanguinem, vt leuata natura reliqum superet; per putredinem autem fiunt humores distantes à sanguine; ergo isti non impediunt, sed poscunt talem vacuationem.

7. Quia nullo modo melius tollitur obstructio in putridis, quàm sanguinis misione: est autem obstructio comes putridarum.

8. Quia detractio sanguinis in eadem proportione relinquit humores, quia æqualiter vacuat; ergo non est periculum, vt extrahatur sanguis bonus, & remaneat malus humor, quæ videtur ratio Fernelij.

Quia ventilatio impedit putredinem, sed per sanguinis misionem fit magna humorum ventilatio. 9.

Quia reuulsio à foco putredinis magnum auxilium semper fuit in febribus putridis: hæc autem reuulsio rectè fit sanguinis misione. 10.

Aliæ plures Galen. sententiæ in methodo, & alibi possent adduci pro ista parte, sed vtilitati, & breuitati incumbo: In tam graui negotio non decreui conclusiones statuere, nisi prius notabilia quædam, & fundamẽta proponam ex antiqua Philosophia Hippoc. & Galen.

CAP. III.

Notabilia pro conclusione stabilienda.

PRimò notandum, massã sanguinariam esse quodam quasi mixtum ex quatuor humoribus compositum, & contemperatum, à sanguine præcipua eius parte denominatum: in cuius contemperatione, & partiũ vnio- 1.

vnione, posuit Hippoc. lib. de natura humana, sanitatis causam, & in illius intemperamēto,& segregatione causam morbi,& doloris.

Non tamen ex ista sententia potest probari humores esse tantum virtualiter in massa sanguinaria, vt opinatur Fernelius; nos eam exquisitam mixtionem, quæ ducit ad formarum corruptionem, negamus. Sed volumus misceri, & contemperari, & in ordine ad sanitatē conuenire humores, quamquam formas proprias substantiales contineant: Sic enim docuimus in tractatu de humoribus. Tamen quā sententiam sequi studueris, non est ad rem, de qua agimus, nam quomodocūque, certum est, quòd calore prę ternaturam agente, aut alia qualitate contraria, potest amittere massa sanguinaria, illam cōditionem debitam, & mixtionem (quæuis illa sit) qua inter se vnitur, & qua subdita est membris solidis, & virtutibus nostrum corpus gubernantibus.

Inseruit tamen multum (ad declarandam doctrinam istius notabilis) status elemētorum in mixto, nam sicut per putredinem mixtū, dissoluitur in ea, ex quibus cōponitur. Ita similiter massa sanguinaria cùm alteratur, & corrumpitur, dissipatur, & apparēt humores ephræ nati, & cum sinceris formis, vt fæx vini, & spuma, & id quod viride in vino nominatur. Bilis contemperata, sanguine, & pituita, non ita pallida amara, nec calida existit; separata tamen à prædicto consortio, calidior euadit, amarior, pallidior, irritat, mordet, pungit, & vt dicebat Hippoc. loco citato, dolorem, infert mēbro, vbi segragatur, & mēbro ad quod tendit.

Secundò notandū, quòd ista separatio humorū, quæ fit à causa præternaturam, talis potest esse, vt impediat sanguinis misiionē. Sed dubitas quando, aut quem gradum separationis debent habere humores, vt impediant talem vacuationem. Resp. Quòd ista separatio debet esse, vsque ad supernatantiā. *2. De super natātia.* Aliqui obijciunt nobis, vocabulum hoc (supernatātia) esse barbarum, neque Latinum, neque Græcum, neque talem dispositionem reperiri posse in humoribus; sed ego libenter fero, dummodo meis studijs aliquid conferam bono publico. Supernatantes humores vertit Hier-

Hermanus Campensis, eodem modo vertit Trincabelius. Galen. in com. lib. Hippoc. explicat, supernatans, id est, impermixtus: Humor igitur ille qui debet esse mixtus, & contemperatus alijs, & contra proprias leges naturæ superfluit, incapaxque redditur, vt permisceatur, iste talis dicitur supernatare, verba Galen. lib. de nat. human. Hippoc. text. 23. *Pro abundante intellige nunc dictum supernatãs, aut si mauis id, quod non est cum cæteris omnibus cõmixtum, supernatans puta appellatum.* Non barbarum est vocabulum, quo etiã Plinius vtitur, lib. 24. Aqua supernatans spongijs tollitur: (pudet de nomine agere) humores debẽt mergi ad inuicem in massa sanguinaria, illi qui non mergitur, eleganter dicitur supernatans.

3. Igitur terminus ad quem istius separationis talis esse debet, vt impediat prorsus vacuationem sanguinis, nã humores peccantes, & morbum facientes ita separantur ab optimo sanguine, vt iam non sint capaces mixtionis, sed segregati à natura, aut tẽdunt ad cauitates vitales (vt in morbis læthalibus) aut ad ventriculum, aut ad caput, &c. Quod cõmuniter video in tenuibus humoribus, & biliosis. Alij verò ita crassi sunt, aut densi, aut glutinosi, vt tanquam fæces, & recrementa grauia adhæreant parietibus vasorum, ibique infinita mala efficiant, & cõmunicent cordi; contingitq; in talibus, vt sanguis extractus nil mali habeat, sed quasi victimæ, vt aiunt. Aperitur vena (pro hoc dolor) humores peccantes, non possunt exire, quia alij adhærent, aut grauitant, aut præ dẽsitate torpescunt; sanguis verò pulcher, & viuidus, qui diligenter custoditur à natura pro cordis sustentaculo, exit necessario, & necessario labefactatur æger: qui funestus casus quotidie accidit (vt supra tetigi) in his qui liberaliter, & ventri, & veneri indulgent. Vẽtri quidem, quia longis potionibus, & frigidis, & conuiuijs inseruiunt, veneris nullum modum obseruantes; sed pro ratione voluntatem, aut voluptatem sequentes, & præterea in illis contingit, qui licèt temperati sint, & à libidine abstracti, prauo victu vsi sunt, aut intempestiuis corporis, vel animi motibus agitati.

4. Est tamen pulchra animad-

Nota. maduerſio, quod iſta ſegregatio humorum à duabus cauſis poteſt oriri, quarum vnaquęque varios ſortiri poteſt modos, aut differentias (vt cumque volueris nominare, dummodo res intelligatur.) Primò poſſunt ſeparari ex vi putredinis, vt dixi, & ex omnibus illius cauſis, quæ plures ſunt, & ex omnibus cauſis malignæ qualitatis, aut corruptelæ. Nam maſſa ſanguinaria omnibus modis corruptionis ſubiecta eſt, putredini, vſtioni, cōgelationi, rarefactioni, veneno, malignitati, & cuilibet alio contrario quod primis, aut ſecundis aduerſatur qualitatibus, & earum modis. Secūdò, tales humores poſſunt ſeparari, & ſupernatare ex ipſo principio ſuæ generationis: quia iecur autor quatuor humorum talibus intēperamētis affici poteſt, vt generet humores ſeparabiles, & alienos à cōſortio ſanguinis, dificulter miſcibiles, imò nunquam miſcibiles, vt in hydropico, aut alijs affectibus hepatis. Tales humores non ſupernatant, neque adhærent, aut grauitant, quia per nouam putredinem ſeparati fuere. Sed quia in exordio ſuæ generationis ab hepate mutuarunt talem diſconuenientiam. Atque cùm humores præternaturā, poſſint etiam extra iecur generari (vt alibi docuimus) ſupernatātia, ab illis certe partibus exordiū ſummet, quia multæ ſpecies pituitæ, non naturalis à ventriculo diſtēperato proficiſcūtur, quin & aliquæ ſpecies bilis. Vide iā quàm plura ſint, & varia principia ſupernatantiæ.

Rurſus hæc ſeparatio differentias poteſt habere, ſecundum differētias, & ſpecies humorum peccantium, & penes maiorem, aut minorem irritationem naturæ. Pro cuius maiori claritate perpendere opportet, ſupernatantiam non eſſe turgentiam, aut turgentiæ ſpeciem, vt aliqui docti inſinuant. Diſtant certè. Explico. Exiſtimo, quòd tota maſſa ſanguinaria (ob multitudinem ad vires, antequam ſint ſigna ſupernatantiæ) poteſt turgere, aut eſſe cauſam turgentiæ naturæ, vt ſuo loco dicendū eſt. Ergo aliquando poteſt dari aliqua turgentia, ſine ſupernatantia. Si vires totam maſſam commouēt huc, illucque, antequam ſuſcitetur putredo, quæ humores ſeparet. Nonne talis dicetur turgentia ſanguinis? Quis dubitat? Rurſus ſupernatātia datur

tur multoties, ſine turgentia, vt in febribus mere putridis,& longis,& alijs morbis pendentibus ab humoribus ſinceris non turgentibus; ergo ſupernatantia, & turgentia res ſunt diſtinctæ, ſiquidem vna ſine alia eſſe poteſt.

6. Sed aduertendum, quòd omnis turgentia bilis, aut pituitæ, aut melancholiæ ſeparatim, aut ſimul: incipit à ſupernatantia (non loquimur nunc de ſanguine, vt nuper dicebam) itaque in hoc caſu omnis turgentia fundatur in humoribus ſeparatis iam, & ſolutis à conſortio ſanguinis, & talis turgentia habet coniunctam ſupernatantiam (quam vocamus) ſed non è conuerſo: ratio eſt aperta, nam nunquam turgent prædicti humores, niſi quia ſupernatantes, & ſeparati á ſanguinis debito conſortio, & vim inferunt, virtuti ex pultrici membrorum, quæ virtus in varias illos mouet, & agitat partes, vt ab illis liberetur; ergo ſupernatantia ſemper præcedit talem turgentiam, & illam comcõmitatur. Vndè aſſerendum eſt iſtam ſeparationem eſſe viam, & tendentiam in turgentiam. Vide quãta ſolicitudine iſta principia debeas ponderare.

7. Multoties contingit in morbo febrili, aut ſine febre, mortem repente euenire, neque medicus præſenſit, neque aſsiſtentes: quid hoc ſit. Quia humores iſti ſeparati iterum, atque iterum miſſo ſanguine non exhibant, ſed manebant magis indomiti, & ſupernatantia mutata fuit in turgentiam, aut vt melius loquar ſupernatantiæ ſuperuenit turgentia vnico, aut altero motu ad cor, aut aliam partem principem directo (quia vires debiles erant.) O miſerandum accidens! quia fuerunt occulta primordia turgentiæ, quæ latitabant tanquam in ſeminario, in illa quieta, & fallaci ſupernatantia: ideo nunc experiris funeralia læthalis turgentiæ, quæ aut metaſtaſi, vel vt dixi, vnico ſolo, & funeſto motu eluceſcit.

N causam cur aliquando accidit repentina mors

Multoties vidi (neglecta purgatione talium humorum in febribus continuis) miſerandos euentus: omnes indicationes volunt aliqui adimplere per ſanguinis detractionem.

8. Itaque incipiunt humores turgere â ſupernatantia, tanquam à termino à quo, nam per illam redduntur acrio-

acriores, mordatiores, molestissimi, ita vt nulla pars viuens, aut sentiens illos tollerare possit, & hinc incipit actus secundus turgentiæ.

9. His suppositis elicimus conclusionē. Supernatantia præcipuè, vt talis est, impedit sanguinis missionē; hæc ostenditur autoritatibus Galen. & Auicen. supra citatis, quas vt leges habemus, fundatas in doctrina Hippocrat. & ratione probatur; nam ista separatio humorū solitariè, & præcisè sumpta, nil aliud dicit, quàm præsentiam humorum separatorum à sanguine, propter prauam aliquam qualitatem putredinalem, aut alterius naturæ, repugnantem consortio sanguinis, aut ita exhorbitante quātitate, vt nullam habeat proportionē, vt possit misceri, subagi, & coqui, sed tales humores per se indicant attemperationem, & correctionem, aut purgationem electiuam; ergo sicut petunt vacuari hac specie vacuationis, ita renuunt, & impediunt sanguinis detractionem.

Cōclusio.

Si possunt corrigi, aut temperari.

Sed dices, non esse efficacem rationem: petunt purgationem, ergo impediunt sanguinis missionem. Aduerte obsecro vim rationis, nam dico, quòd isti humores ita indicant talem auxilij sortem, vt nequeāt auferri per sanguinis missionem. Patet, quia illa separatio fit prædictis (supra) modis, ex vi causæ præternaturam putrefacientis, aut alio modo corrumpentis, & separātis istos humores à consortio, & miscella sanguinis. Addo nunc, & ex vi facultatis segregantis bonum à malo, quæ duplex est expultrix mali, & attractrix boni. Itaque vt incipiunt humores separari, etiam incipit natura, quod nocuū est auertere, & quod optimum in mixtione debita retinere: simulque regiones respiciens, ad quas humor melius inclinat: & sic videbis tenues ad caput aliquando tendere, aliquando ad vētriculū per vomitum. Crassi, aut adhærent vasis, aut inferiora petunt: vndè 10. soleo dicere, quòd supernatantia est principium, siue terminus, à quo turgentiæ, & vrgentiæ, vt per se patet, nam omnia ista sequuntur ad tales, vel tales qualitates humoris, hoc aut illo modo infestantis; ergo cum vergentia, turgentia, & vrgentia ab humoribus acribus, & prauis purgationem 11. expostulent, repugnant nec-

ces-

necessario sanguinis missionem, quia natura talium humorum, & natura viuens, simul sequuntur regiones, ad quas inclinant, certè satis diuersas à scisura venæ, & in hoc sensu tales humores impediunt sanguinis detractionē, quia neque possunt, neque debent exire per venam scissam; ergo extracto humore non peccante, nulla erit conferentia, neque tolerantia, nullaque vitæ spes. Nam extrahitur sanguis, qui non peccat, & remanet causa morbosa integra, & cum debiliori virtute: ergo rectè dictum est, quòd supernatantia propriè dicta, impedit apertionem venæ.

Hanc existimo fundamētalem rationem illius sentētiæ Galen. supr. recit. 4. de sanit tuend. cap. 4. & 6. epid. p. 3. com. 43.

10. Vndè si contrariorum contraria est ratio, cùm humores separati minentur, magnos, & pernitiosos motus, ita quando cum sanguine mixti quiescūt, & mittescunt, vt colligi potest ex ipsa ratione contrariorum, & Galen. insinuat. 4. de sanit. tuend. cap. 2.

11. Tamen quia ea, quæ dicta sunt, videntur aliquantulum vniuersalia, & medicus particularia petit: audias pauca verba circa singularia.

CAP. IIII.

De vnaquaque cacochymia per se.

CVm tanta diuersitas sit inter separatos biliosos, pituitosos, melancholicos, & serosos, &c. Dubitas merito quem modū in his seruare debeas. Rectè interrogas, præcipuè cùm sint aliqui textus Gal. & aliorum, qui non mediocrem habent difficultatem.

DE BILIOSA supernatantia.

Tralianus explicatus.

PRius de ista dicendū, quia humores biliosi multo citius, & fræquentius separati sunt ob suam caliditatem, & acrimoniam simul cum leuitate, quod etiam serosis contingit, postea pituitosis, tardius melancholicis. Dubitas ergo, quia in biliosa supernatantia æquè extrahitur sanguis, sicut in plenitudine sanguinea. Nā Tralianus, autor grauis dicebat lib. 12. capit. 2. Itaque febres ex putredine, & sanguinis redun-

Verba Trallia ni. dantia ortæ venæ sectione curari debent: non tamē minus etiam his, qui à bile infestantur sanguinem detrahes, siquidem turgēs ad purgationem idoneus, crassior, & copia tibi peccare videatur. Locus difficilis Tralliani. Nam videtur æquales facere indicationes ad mittēdum sanguinem in biliosa, ac in mere sanguinea redūdantia; quod non solum cōtra ea quæ diximus, sed adversus fundamenta Galen. quæ in principio iacta sunt.

Respondeo Tralianum, non velle indicationes esse ęquales omnino, quoad quātitatem sanguinis extrahendam, sed quoad genus auxilij. Explico. Detrahendus est sanguis in abundantia sanguinea, detrahendus etiā, quamuis simul redundet bilis cum sanguine, sed in hac non ita copiosè, ac si non redundauerit, quia illud prę ceptum est semper perpetuum, non tantam esse quātitatem sanguinis extrahendam, quando alij humores à massa deficiunt, aut ipsa massa infecta apparet alijs humoribus, exempli gratia, in tertiana exquisita, quamuis adsit redundantia sanguinis, mittendus certe, non tamen ita largiter, ac si non fuisset morbꝰ biliosus. Quādo ergo dixit Trallianus, in biliosis non minus mittendus est, loquitur de genere auxilij (more Hispanico) non de quantitate. Equidem sequentia verba Trallianus nostram explicationem insinuant: subdit enim *Nā perspiratu discutere materiam ita latitantem, & putrescentem concludit, quippè minor efficitur*, &c. Hæc certe causalis plane demonstrat mentem autoris, scilicet, mittendum sanguinem non tamen multum, sicut quando sola sanguinea viget plenitudo: & licèt priora verba illius videantur obscura; tamen nil aliud indicant, quam docere, quod quando complicatur abundantia sanguinis cum aliqua specie cacochymiæ intra venas, quæ purgationem postulet: potius incipiendum à sanguinis detractione. Trallianus enim, quando sola bilis sine abundantia sanguinis infestat, purgationem faciendam docet, lib. 12. cap. 3 Maneat ergo verum supernatantiam biliosam quātum est ex se impedire sanguininis missionem. si vero coniuncta sit cū sanguinea, licèt non impediat; moderatur tamen, temperat,

& minuit quantitatem: doctrina certè Hippoc. 6. epid. in illo celebri textu. Impedimentum in his, qui sanguinolenta expuunt, anni tempus, pleuritis, bilis. Quasi dicat. Quod & si adsit morb⁹ venæ sectionem exposcens, bilis multa, & præcipuè supernatans impedit integram fieri, temperat, & minuit quantitatem, ob quod dicebat Auicen. caue ne ægrum ducas ad vnum extremorum, vel ad crudorum frigiditatem, aut biliosorum efferuescentiam Quæ duæ sententiæ Hippocrat. & Auicen. conueniunt verbis Galen. supra citat. Conuenit his, qui sanguinem expuunt, &c. Quantum verò delirent, qui ob solam refrigerationem sanguinem extrahunt in biliosis, explicabo inferius in responsionibus ad argumenta.

com. 4. Text. 44. Verba Hipp.

6. ep. p. 3. com. 43.

CAP. V.

De serosa supernatantia, & pituitosa, vbi de hydrope.

HAEc species cacochymię notissima est in ascite, in quo morbo magna copia serosæ, & aquee humiditatis exundat, & pauca quantitas sanguinis. Quis autem non videat morbum esse magnum, & omnibus modis esse perniciosum, & læthale sanguinem extrahere, etiam in paruissima quantitate. Habituali intemperie hepar afficitur, vires debiles sunt, quod etiam in leucophlegmatia animaduertendum, in qua magnus etiam recessus à naturali statu, & paucissima sanguinis quantitas conspicitur: & ob id dixit Galen. lib. aduersus Iulianum: hydropicum iugulat, qui sanguinem mittit.

Licèt obiter notandum, aliquando posse mitti sanguinem in leucophlegmatia, siue anasarca; non tamen in ascite, aut tympanite. Aliqui medici non dubitant de ista vacuatione, in dicto casu anasarcæ, si ad aliquam suppręssionem sanguinis superueniat, aut menstrualis, aut emorrhoidalis, aut è naribus, &c. Sed obsecro mirabilem Galenum audiant: Numquam deserentem, quas proposuimus supra indicationes. Quartò igitur de ratione victus Hippocrat. textu centesimo, & vndecimo, iam pro-

Nota.

propè finem libri, loquens de anasarca, sic ait: *Nēpè hic solus cùm incipit, eget interdū sanguinis detractione, cū, scilicet, ex retentione, vel hemorrhoidis, vel muliebris, vel ex quapiam, quæ ita plethorica sit causa inceperit, tympaniam verò, & ascitem nullus per sanguinis missionem sanare est ausus*, &c.

Certè tantilū immorabor his Galen. verbis explicandis pro optima praxi.

Nota. Imprimis iam vides, quàm consone loquatur suis principijs, semper proposuerat indicationem ad sanguinem mittendum de summi, non à morbo, sed ab specie causæ, quæ cùm sanguis est audacter mittendus, si verò à natura sanguinis deflectit, & in alienam separatam, & supernatantem naturam fuerit permutata, ad pēsum, & gradum permutationis, & alienationis, permutatur indicatio: & incipit apparere necessitas expurgationis, & obscurari indicatio sanguinis missionis: tantumque increscere potest prædicta separatio, & alienatio à natura sanguinis, vt vnam guttam extrahere (si possumus sic ponderare rem hanc) sit ægrum iugulare. Textus præsens id testatur. In tympanite, & ascite, quia materia peccans, & causans morbum magnum, ita exorbitat, & aliena est à natura sanguinis; neutiquam iste mittendus est, nisi consulto volueris hominem iugulare. At in anasarca, vel leucophlegmatia diuersa res est ob duplicem rationem. Primò, quia humor peccans distat à sanguine, sed non ita sicut flatus, & aqua. Secundo, quia si mitti debet, id fit quando talis morbus accidit ob suppressionem alicuius euacuationis sanguinis, & non aliter. Tunc recta curatio ducit ad causam, & causæ principium, & quærit regionem illam, per quam talis sanguis solebat euacuari, qui detentus, obstruens, & calorem suffocans morbum frigidum tandem efficit.

Sed quando dices, talis vacuatio exercenda est? Audi obsecro Galen. clarè prædicat: tentandam vacuationē cùm incipit morbus. Non postquam iam inuetetatus est, neq; in statu, neque in augmento, sed quando incipit. Quid est, quando incipit? Quod tempus est, quando incipit? Respondeo. Aut in ipso primo insultu, recenti suppræssione illa euacuationis, aut qua- *Notādū.*

tuor, vel octo primis diebus, vel tempore statuto cruditatis. Quid hoc? An in hoc morbo, hoc est peculiare, vt si omittatur in principio sanguinis detractio, postea non possit effici? Vide obsecro, quàm religiose Galen. suam doctrinam, & leges artis insequatur: in principio huius morbi moderatè potest mitti sanguis, & non largiter, quia probabile est tunc temporis, non esse omninò permutatã massam sanguinis ad alienam naturam; postea verò iam alius rerum status, iam alia humoris dispositio, alius modus virium, propria & simpliciter cacochymia censenda, purgationem petens, calefactionem, fomenta: iam habitus refrigeratus, melius sperare poteris menstruationem suppressam, aut aliam vacuationem, adhibita vna, & altera purgatiuncula, & renutritione optima, euacuata frigida, & crassa, & obstruente materia: quam deposita portione sanguinis, qui maximis de causis est in corpore necessarius: Hæc igitur est ratio ob quam Galen. in principio audet moderatè sanguinem detrahere in anasarca, & non in alio tempore, scilicet, antequam insigniter sanguis fuerit mutatus, nam postea nullum locum habet talis vacuatio, nisi in ægri pernitiem.

Cõclusio

Ergo humores tales purgationem postulant; iam legisti, quod nulla spectata mora serosos in principio, sine vlla dispositione præhabita, purgare docuit Galen. lib. quos & quando, quia supernatantes cùm sint, & nullius coctionis capaces, medicamentum requirunt, leucophlegmatia verò prędicta cautione tractanda est, quãdo ad suppressionem sequitur: & humores quia initia habent aliqua sanguinis, suo modo disponendi: tamen an præparandi sint humores serosi, & aquei inferius attingam.

In hac re est difficultas ex professo agitãda.

CAP. VI.

Melancholica cacochymia, an impediat sanguinis emissionem.

RESTAT, vt de cacochymia melancholica dicamus, quatenus impedire prorsus, aut modum imponere potest vacuationibus prædictis.

Est

Est autem distinguendũ, sicut in alijs diximus, nam licèt melancholia superflua, sit mixta sanguini (& solet melancholicus sanguis appellari) & hac ratione in aliquo affectu indicet vacuationem sanguinis: tamẽ prudenter agendum, quia, vt diximus, iam incipit apparere purgationis indicatio; & ideò cautè, & moderatè sanguis extrahendus. Vidimus plura, & maxima mala ex frequenti vacuatione in melãcholicis, vndè Auicen. 4. 1. cap. 20.

In hac re est difficultas ex professo agitãda.

Verba Auic.

Sanguis (inquit) melancholicus facit, vt frequens minutio sit necessaria: quæ in præsenti quidem alleuiat, sed in senio peruenitur inde ad malas ęgritudines, ex quibus est appoplexia. Quem textum fere eisdem verbis repetit, p. 3. tractat. 5. cap. 12. Et si enim ratione crassitudinis oporteat sanguinem mittere, quia nequit natura humorem ita crassum euincere, vt docuit Galen. lib. de sanguin. mis. cap. 10. Tamen necessarium est calidum innatum refrigerari in absentia spiritus exhausti. In præsentia melancholici fusci nõ potest esse copia spiritus ob contrarias, quibus pollet qualitates; ergo remanere debet frigidior totus corporis habitus, & ad vlteriorem melancholiam paratus.

Vndè quando Gal. in redundantia sanguinis melancholici suadet sanguinis missionem, vt in curatione lapidis renum, 6. epid. & in curatione melancholiæ morbi, lib. de locis aff. interpretãndus est de moderatissima vacuatione, elegans locus id insinuat, lib. de sanguin. mis. cap. 10. dicens: *Cæterum in redundantia humoris melancholici sanguinẽ mittere præstat, aut certe omninò medicamento vti etiam bilem expurgante.* Quid clariùs potuit dici. Existimauit iuxta artis leges, non posse melãcholicum succum, sine maximo damno per sanguinis vacuationem extirpari, & ideò proposuit expurgationem, tanquam adæquatum melancholicæ supernatantiæ auxilium. Hæc loca magistralia Galeni oportet memoria tenere, vbi Galen. agit ex professo de vacuandi ratione, & alios textus circa res particulares qui si cõtraria docent, per prædictas leges, & statuta, corrigendi, & temperandi, quod in præsentia nobis contingit.

CAP. VII.

Locus Gal. ex 3. de locis affect. de curatione melancholiæ explicatus.

ADuersus dicta extat Galen. 3. de locis, agens de melancholia morbo, vbi curationem misso sanguine copiosè exercet, ait, quòd si tenuis exierit, supprime statim; si verò crassus, relinque, vt largiter exeat. Quæ sententia audaces facit medicos in hac re, & videtur Galen. sui oblitus.

Respondendum, Gal. loqui iuxta præsentes occasiones, & causas morborum, nam qui totum illud caput legerit, inuenit tentatiuam vacuationem facere, vt sciret, an totum corpus refertum esset sanguine melancholico, & consequenter ad cerebrum mandare similem succum: est alia curationis norma, vbi enim cerebrum patitur per consensum, semper transmittētes partes euacuamus; ergo sanguinis missio, quæ non conuenit cerebro per essentiam affectum, cōuenit certe laborāti per cōsensum à toto. Species autem causæ talis est, vt quærat partim tali vacuatione deturbari, quia plethora est melancholica, aut ad vires ex mixtione multæ melancholiæ cum multo sanguine: itaque in hoc casu non propriè supernatat melancholia, quia licèt abūdet, mixta tamen est à prima generatione, quod maximè notandum in hoc loco. Refert Galen. victum præcedentē fuisse omninò melancholicum, & continuo talem sanguinem fuisse generatum, quem sinit fluere (intellige pro virium, & multitudinis ratione) sicque cerebrum à tanto malo liberat. Tamen si sola melancholia supernataret separata, sanguine existente in illa debita quantitate, & bonitate, quam exoptat natura, proculdubio non mitteret sanguinem, sed balneo, & alimentis boni succi negotium perageret. Ipse quidem se gloriatur melancholiam morbum, hoc modo curasse, & suos amicos testes facit, vbi notandum, nullam vacuationem exercuisse per medicamenta purgantia, neque per sanguinis missionem, sed certè loquebatur de melancholia incipiente à parua causa, quā mitioribus tentabat auxilijs destruere: quantum verò præstet balnei vsus, in hoc mor-

Notādū

3. de loc. cpa. 8.

morbo, & ad ipsum, & ad causam explicare esset ab instituto recedere. At si de euacuandi ratione in affectibus melancholicis desideras exactam, & antiquam doctrinam habere, lege librum eruditissimi Alphonsi de Sãctacruce, venerandi parentis nostri, de melancholicis morbis, & illorum curatione. Videbis fluenta clarissima ab antiquissimis fontibus corriuantia, & ab vniuersitate illa Parisiensi toto orbe celebratissima, emanantia, quam pater meus, matrẽ, & magistram agnoscit, vt suis testatur scriptis.

Ergo hic finem impono, eadem conclusione proposita, ac in superioribus. Separatam melancholiam esse purgatiunculis expellendã; mixtam verò cum sanguine; sanguinis detractione euacuandam non largè, sed cautè, vt dicebat Auicen. & statim ad purgationem accedere. Ergo locus Galen. nil contra ipsum Galen. innouat.

CAP. VIII.

Quod licèt vitium in ipso sanguine cognoscatur, antequam omninò separẽtur humores, nõ ob id sanguis copiosè vacuandus.

PLura diximus de supernatantia completa humorum; pauca de statu sanguinis, quãdo ex illius affectionibus incipiunt seminaria, siue exordia cacochymiæ. Ergo in isto capite de sanguinis mutatione dissero, antequam terminus ad quem sensibilis demonstretur, nouæ supernatantiæ.

Nil magis receptum, quã largiter vacuare, quãdo suspitio est putrefactionis, aut malitiæ sanguinis; & licèt vt multoties contingit infœlices sint exitus; medicus tamen gloriatur, omnia possibilia auxilia fuisse proposita, quia nulla dies, neque hora sine linea, multis vacuationibus celebratis, quibus extrahebatur sanguis pessimus, malignus venenosus. Putantque laici illas vacuationes fuisse ex arte, & defecisse ægrum ex vi morbi, nõ ex alia causa. Videamus, an vitia particularia sanguinis etiam incipientia, impediãt omninò, aut mensurã impo-

nant venarum vacuationi.
1. Sit prima propositio. Putrefactio sanguinis (commune vitium) non impedit sanguinis detractionẽ, sed poscit, non tamen ita largiter ac cùm sine putrefactione calescit; hæc est euidẽs ex doctrina traddita. Nam materia peccans est sanguis facilè per venas vacuandus, nullo modo subditus medicamento expurganti, neque alterantibus, cohibendus. Nota, quòd dixerim putrefactio sanguinis: non putredo. Nã per putrefactionem, intelligimus ipsum fieri putredinis, per putredinem ipsum terminum. Quando ergo putrescit sanguis, audacter vacuamus, antequam ex toto putrescat. Est tamen hæc notabilis differentia, quod in febre putrida ex sanguine putrescente, non mittimus sanguinem, vsque ad animi deliquium; tali enim vacuatione vtimur, in synocha magnæ plenitudinis antequam tam nobilis humor putrescat, tunc adsunt indicantia exposcentia, & nulla impedientia. At verò quando putrescit, non est possibile vires ita constare in præsenti, & in posterum. Secundò, cacochymia est parata in exordio. Itaque largiter euacuamus, sed non ad animi defectum. Quod etiam Gal. fecit, siquidẽ illos duos ęgrotos, synocha laborantes; alterum euacuabit, vsque ad animi deliquium, quia sine putrefactione, sanguis multus incalescebat. Alium verò putrida affectum vacuabit quidem, sed non ad extremum. Hanc ergo mensuram imponit putrefactio infieri.

At putredo in termino, magis limitat quantitatem, & gaudet multiplicatione numeri, & repositione melioris succi. Alitur natura sanguine, sed non putrido, ergo non est possibile vires, esse robustas ad largas vacuationes, quando alimenti adest penuria Quæ doctrina intelligitur de putredine sanguinis, coniuncta cum putrescentia alterius. Hoc modo cohærentia docemus nostris conclusionibus, & Galeno, & Arti. Ostendo. Quia putredo, vt putredo est in termino, nullum aliud habet auxilium pro vita patientis, quàm vt expurgetur. Quia putredo ista omnino corruptũ, & dissolutum relinquit sanguinẽ, & ex consequẽti, supernatant partes separatæ, sub alia forma, & amplius ampliusque separantur à virtute 2.

tute viuentis ad expulsionē per commodas regiones: ergo vt sic tanquam impedimentum existit sanguinis missionis, atque adeo, illud quod proprie est in fieri, postulat venæ sectionem, quādo sanguis non amisit suam formam. Vnde notabilis error illorum animaduertitur, qui quanto deteriorem & infectum sanguinem vident in vasculis, tanto copiosiorem præcipiunt euacuationem. Maneat ergo stabilitū, quòd putredo sanguinis in termino ad quem, habet se vt noua complicata cacochymia, quæ hac ratione aliquo modo impediebat, sed quia iuncta est cum sanguine putrescente in fieri, ideo antecedit venæ sectio; sicut dicebamus de biliosa supernatantia iuncta cum plethora, aut cum plenitudine ad vires. Et ob id eleganter Gal. exhibet rationem ob quam sanguinē mittit in istis febrib⁹, dicens, vt leuata natura, concoquat concoquenda, & expellat pellenda: Quid expellet? Certè putridum in termino, quia hoc genus humoris nullius beneficij est capax, quia accessit ad vltimā priuationem, à qua non est regressus, reliquum est vt foras mittatur. Quid concoquet? Sine dubio poterit suo uiuifico calore ab anima gubernato, vnire quod separari incipiebat, sanguinemque suum rectificare, ne vlterius putrescat; quod opus vitale (vt existimo) in naturalibus edocuit mirus ille Gal. ponens exemplum in vino acescente. Quod iam acetum factum est, ad antiqum statum recurrere non valet, at quod acescit, medellam suscipit, & ad integritatem reuocatur pristinæ bonitatis. *2. Aphorism.* Sed dices, si quod putrescit potest coqui, vt quid vacuatur? Dico quòd non attendis dicta Gal. & cogis nos ad extendēdū sermonē quādo aspiramus ad breuitatē. Euacuamus, quia tantam quantitatē putrescentis sanguinis nōpotest natura vnire & coquere, leuata potest. Et ita vacuatio hæc respicit id quod putrescit, tanquam si fuisset iam putridum, quia si non exequitur, totum putrescet, & respectu huius est præcautoria, & respectu multitudinis est vacuatoria.

CAP. IX.

De vitio sanguinis pestilenti maligno, aut venenoso, an impediat sanguinis missionem, & quo modo?

ANtiqui, sub vitio sanguinis plura intellexerunt, quæ forsan non ita distinctè traddita inuenies, sed obscura & confusa, nostri laboris erit (Deo fauente) in tam graui negotio, obscura illustrare, confusa distinguere.

Multa sunt communia, pęstilenti, malignæ, & venenosæ qualitati, quæ sub vnica cõtẽplatione cõprehẽdi possunt, ad præsens institutum, quatenus impedire valẽt vacuationes, aut temperare.

Separemus certa ab incertis. Tres qualitates nobis proponuntur, pestilens, maligna, venenosa, quibus solet esse communis, altera quæ dicitur cõtagiosa. Pæstilens aliquando statim elucet, læthalisq; est, aliquando verò latitat in principio, maligna etiam in principio occultatur, & posteà serpit & insurgit; venenosa prout natura eius fuerit, aliquãdo statim, aliquando sicut maligna manifestatur in augmento, aliquãdo in statu, & multoties in declinatione falsa & fraudalẽta (non loquimur nunc de ephæmera pæstilenti) In omnibus his dispositionib' febre accuta commitante, si adsit aliqua plenitudinis species, etiam mediocris, viribus sufficientibus, numquã dubium mihi fuit ad extrahendam moderatam sanguinis quantitatem, partitis vicibus, vt Galen. faciebat in vitio & corruptela sanguinis, renutriendo & reparando, & contemperando medio alimento corruptionem ipsam. Suppono qualitatem humori inhærere, vt in causa. Neque ob hoc dico corrumpi primario humores, vt statim dicam.

Nũquam cogitaui de purgatione in principio minorativa, aut alia, vt absurdè faciebant quidã medici, quos latè destruxi in meo opusculo de pæste Vallisoletana, nisi forsan prius ventris partes abstergere esset necessariũ. Cùm enim natura desideret ad emunctoria in ipso principio inimicũ depellere, ab internis ad externa, quod nititur in omnibus humorib' venenosis, taliter infectis, & sic carbũculos, parotides, pũticulas, & alia exanthemata so-

ſolicitat, magnus error ſte in hoc caſu medicamentum tribuere, quod à circunferentia ad centrum moueat: quādo ad ambitum inclinatur, inclinatur ſtatim à principio morbi. Ergo dubiū eſt de venæ ſectione, in præſentia iſtarū qualitatū, dubium inquam apud aliquos, ſed illorum dubiū, vtinā tēperaret audatiā aliorū, qui in iſtis febribus ita ſanguinē effūdūt, ſicut in putridis & ſynochis.

Loquimur de conſtitutione pæſtilenti, in qua apparet carbunculi, &c. inprinc.

Dico ergo quòd Iacobus Pons Lugdunenſis qui nuper de ſanguinis miſsione ſcripſit, probare conatur, nō eſſe mittendum ſanguinem in iſtis tribus febribus, vſque dum compeſcatur qualitas illa venenoſa, maligna, aut pæſtilens, quia per iſtam vacuationem accidit vt qualitas repat ad cor. Nam ſanguinis miſsio mouet venenum ad interiora, quod videmus in rabie: ſi enim hominem morſum à cane rabido euacuaremus vena ſecta, ſtatim illud venenum tēderet ad interna: idem in carbunculis, & lue venerea, in alijs malignis & pæſtilentibus diſpoſitionibus, quia innanitis partibus confluit ad interna replenda, ne detur vacuum ſanguis ille infectus & cor appræhēdit, ergo non eſt mittendus.

De rabie infrà erit ſermo

Præterea quia non valent vires. Vltimo adducit experimenta pæſtis in illa Prouincia, in qua moriebantur omnes qui per venam ſectam euacuabantur.

Parui momenti ſunt obiectiones iſtæ, concluſio eſt firmiter tenenda. Quòd ſi iſtæ qualitates reſident in maſſa ſanguinaria, vt frequēter contingit non impediūt ſanguinis effuſionem, ſed menſurant, quatenus latēter frangunt vires cordis. Nam licet à principio morbi vti debet medicus antidotis, alexipharmacis, & ſelectis alimentis medicamentoſis, tamen ſi relinquit ipſum humorem in quo ſubiectatur maligna illa, aut venenoſa, aut pæſtilens qualitas, nulli dubium quin citius cordi cōmunicetur & intēſius. Oſtēdo iſtam concluſionem ex vi principiorum artis, cōtra iſtum opinantē, quia vrgens indicatio locum habet primū in arte, reliquo nō neglecto, ſed reuulſio & retractio humoris venenoſi, aut maligni, vrget primo ne decūbat in cordis ſubſtantiam, cum qua habet naturalem anthipathiam; ergo ſtatim à reuulſione eſt incipiendū, ſed hæc nō per purgans medicamētum

Cōcluſio.

tum; ergo per venæ sectionem.

Secundò si vena secta cõfluunt humores ad interna per ramulos venarum internarum, vt dicit ista opinio, certe non erit mittẽdus sanguis in pleuritide, aut alia interna inflammatione.

Præterea, supposito quòd ista qualitas hæreat massæ, (nam potest alibi) debes vacuare masſã sanguinariã, quia hęc est breuior curatio, & securior, sicut putrescentem vacuas, quare non venenatam, malignam, aut pestilentem? Non potest stare differentia nisi in modo, & occasione, & in mensura quantitatis.

Debeo igitur dissoluere propositas rationes. Dico ad primam, quòd secta vena omnes humores venarum mouentur ad orificium, successione necessaria corporũ fluẽtiũ, aliter non fieret, tollẽdaq; esset omnis reuulsio. Si ergo sensus demonstrat humores rebelli ab internis ad venas externas, ergo fluunt humores ad locum venæ sectæ, & ita quantum ad hoc, non est periculum concursus qualitatis venenosæ ad interna, quia istæ qualitates non habent motum proprium, sed mouentur ad motum subiecti in quo sunt, scilicet, sanguinis. Cùm ergo humor non fluat ad internas partes secta vena brachij, neque ipsa qualitas. Vbi notare velim (ne in nostris dictis contradictio reperiatur) quod supra dixi, sanguinem fundi in biliosa supernatantia quia (inter alias rationes) bilis subterfugit exitum, & exijt sanguis laudabilis, ipsa vero furit & mouetur ad alias partes. Sed hoc ratione solius missionis sanguinis non potest contingere in his qualitatibus de quibus agimus, quia istæ per se loquẽdo nõ sunt loco motiuæ, sed suo modo corrumpentes & destruentes mixtionẽ vitalẽ cordis quasi fuissẽt primę qualitates intensæ. Ex quo sequitur quòd non possunt leuitare, aut grauitare, idest, non possunt mouere localiter humores, versus interna: sicut leuitas facit in humore bilioso, qui denudatus à crassis subterfugiens locum scalpelli, solet petere caput, aut addire præcordia, sicut pituita quæ hæret, & melancholia quæ grauitat, vt supra declaraui. Restat ergo vt malignæ qualitates moueantur localiter ad motum humoris, in quo sunt versus venam ruptam,

quan-

quando sanguis extrahitur.

Sed notandum, quòd istæ qualitates talis sunt conditionis, vt etiam possint operari per partium continuitatem vsque ad interna & ita quamuis non mouerentur huc illucque humores, contingit communicari cordis humoribus in eius ventriculis existentibus, & tandem substantiæ ipsius.

Quo magis conuincitur, vt quam citissime si in humoribus est talis qualitas, extrahantur humores ne communicetur solidis partibus cordis.

In lue venerea, aut bubone Gallico, si adsit species causæ indicans, mittendus sanguis ex vena quæ ducat humorē ad inguen, vbi est tumor, vt crescat, & suas terminationes quærat. Inscius verò apparente tumore, nil de illo curat. Sed talum relinquens, aperit brachiales, & cogit naturam mutare regiones.

In morsu canis non confluit virus ad interna, quia humores illuc tendunt: ipsa enim venenosa qualitas per continui alterationem serpit modo prædicto, vel tollas sanguinem, vel non tollas, tangit citius intima sanguine misso, quia pauciora corpora inuenit quibus resistat, & ita peruenit ad interna: vnde error est in morsu canis sanguinem detrahere ex vena. Sed tota indicatio vertitur ad virulentam substantiam per partem sugendam, & trahendam, quia qualitas rabida à solidis incepit & continuitate partiū ad principes deuenit. Nos vero loquimur de qualitate maligna, quæ primam antypathiam in humoribus demonstrat, respiciens cor.

Debilitas virium talis potest esse, vt prorsus impediat 4
missionem sanguinis, & talis vt paulumper consentiat, de quo pūcto plura diximus in superioribus, agentes de debilitate.

Restat dicendum, quare multi moriebantur, si per venas euacuabantur.

Audi quæso. Quæ hucusq; dixi de istis qualitatibus, intellige residentibus in massa sanguinis, & præcipue in quarto humore sanguine, hic facillimè ista mala suscipit & prius quàm alij humores, nam & ob alias communes putredinis causas, veneni induit naturam, vt semen & lac, didicisti hoc ex Gal. lib. de locis. Atque cùm hoc ita sit, non aberraret, qui talem sanguinem ita infectum

pru-

prudenter euacuaret, semper vires inspitiens, & reparans, vsus Gal. consilio multis in locis, hoc tamen non ita strictè intelligas, vt semper sanguinem fundere debeas per venas. Cōtingit enim in his febribus aliquādo vires statim flacescere, & melius erit per cucurbitulas scarificatas sanguinem infectum ad cutem reuocare, quam regionē solet tentare natura in omnibus venenis, corde se per arterias totius corporis exhonerāte. Apparēt punticulæ libidæ, & maculæ, quæ etiam solent esse assumpti veneni signa. Vidi Vallesium illum magnum, ante venarum vacuationes statim totum hominem scarificasse, ne virus ad intima serperet.

Quando cū Philippo II. add it Vallisoletum.

At quia qualitas malefica, non solum quartum & selectum humorem, sed aliquando solam bilem, flauam, aut atram, aliquando pituitam & serosam, molem solet aggredi, intacto sanguine (mirum dictu) Alia quidem via incedendum, quàm propalare esset de febrium scribere curatione, solum hæc dixerim, vt intelligamus mori plures, vt Lugdunensis refert in illa pæste, quia forsan alij humores peccabant, adeò alieni à sanguine. Iste autem in pauca quantitate existens euacuatus per venas mortem accelerabat, quia hoc est commune damnum omnibus vacuationibus naturæ & artis, vt si non euacuentur talia qualia oportet, nulla sit tolerantia, nulla conferentia.

Sed erit alia ponderanda causa? Erit quidem, nam qualitates venenosæ & pæstilentes, seu quocumque modo malignæ, non humores, sed spiritus, non venas sed arterias, solent inuadere; imo & carnes, in quo euentu, neque euacuationes per venas, neque purgationes prodesse possunt, quia neque peccat sanguis venarum, neque alij humores. Quid miraris quòd plures moriantur? agitas causam, quæ non peccat. Debemus ergo inquirere vbi nam sit pernitiosa qualitas: nam si est in solo spiritu vitali, si in animali, aut si forsan statim in parte solida cordis firmatur, quid prodest sanguinis missio? prodest ad mortē citissimam. Sed relinquamus hæc omnia tam necessaria quàm difficilia, quia nō pertinent ad istum locum, sed ad lib. de febribus.

CAP.

CAP. IX.

Obiectiones primo loco propositæ dissoluuntur.

NVnc quiescet animus, si argumenta priora & dubitationes aliquas dissoluamus.

Ad 1. Putabas indistinctè omnes humores, & æqualiter exire per venã sectã. Ferneli⁹ hui⁹ erroris occasio fuit, quia dixit in æquali proportione remanere humores post venæ sectionem; aliud autem agebat Fernelius, & non legisti attentè; occasionem dedit, concedo, sed debebat se amplius explicare, vt non errares. Igitur quando massa æqualiter putrescit, æqualiter exeunt humores, & æqualis remanet proportio. Tamen si putridus vnus humor est, & reliqui intacti, sensus demonstrat, quòd si talis humor est verè separatus per putredinem à consortio sanguinis, pauca quãtitas illius exit per venam sectam, & sanguis in maiori portione: ergo post euacuationem etiam remanebit inæqualis proportio, quia manet minus de sanguine, & multum de humore putrido. In tertianis exquisitis, & morbis purè biliosis quotidie hoc cernimus, si sanguinem extrahis, videbis in vasculis maiorem portionem sanguinis, quam bilis. Quare hoc? quia refugit bilis ob suam super natantiam consortium sanguinis, & mutans locum confluit ad ventriculum, vel ad aliam partem, exijtque viuidus ille fluor sanguineus, & quæ erat tertiana, transit in continuam, & continua in accutam. Quare? quia post missionem sanguinis non ex arte factam, bilis relicta est in corpore, maior in quantitate, mordacior in qualitate: sanguis verò qui erat eius contemperamentum, effusus est inculpatus.

Et hoc est quòd Auicena dicebat: *Caue ne ad vnam duarum ægrum perducas, vel biliosorum efferuescẽtiã &c.* Sed p. 4. tract. 2. ca. 7. agens de febre putrida, studensque crassum & viscosum succum redundantem euacuare, verba quædam profert mutuata ex Gal. doctrina, sed memoria retinenda. *Et eõ filium meum in phlebotomia est, vt dimittatur quantum possibile est. Si autem non est possibile, tunc multiplicatio numeri est*

me-

l. 2. meth. 3. cap.

melior multiplicatione quantitatis. Oportet enim vt non euacuetur multus sanguis, quoniam vacuat multum de eo, cuius non est necessaria vacuatio Doctrina expressa Gal. ex 4. de sanit. tuend. sæpius citato, vbi ait; *Inspicere autem quantitatem conueniet*, vt v. g. Si bonus sanguis exiguus sit, reliquus vero succus plurimus, in his abstinendum à detractione est, &c.

Ergo argum. nil conficit, nam nunquam probari poterit quod humor peccans separatus, & supernatans & maximè distans à sanguine, exijt per sectionem venæ, relinquens eandem proportionē. Nam vt ostendimus, fluit maior quātitas boni, & minor aut nulla mali humoris, quia talis supernatantia non solum distat qualitatibus à sanguine, sed loco.

Ad 2. Ad secundum patet ex dictis. Sed rursus dico, quòd cacochymia mixta sanguini non impedit venæ sectionē. At si omnino est separata, & sanguis inculpatus manet, sine dubio renuit talem vacuationem, imò prorsus impedit.

Neque obiicias fundamētalem illam sententiam Gal. ex 4. de sanit. non esse ad rē, quia ibi agit de sanitate tuēda, hic agimus de morbis. Atq; adeo si morbus fuerit magnus à sola cacochymia, exposcet venę sectionem.

Respondeo, Gal. sibi consona loqui, nam similes sententias adduxi ex methodo, & alibi, quando agit de morbis curandis, nam principia artis & sanis & ægris sunt communia, sanis ad præcauendum morbos, & conseruandum optimum statum, ægris ad recuperandam sanitatem. Vniuersale principiū artis tale est, materia peccans est educenda, quæ non peccat, & necessaria omnino est ad vitam, relinquenda est: aliàs mors spectada. Hoc principium omnibus corporibus est commune. Si ergo cacochymia est vere supernatans, non mixta cum sanguine, indicabit purgationem, quamuis morbus sit magnus; non venæ sectionem, quia peccans materia debet euacuari, non alia.

Commotio verò à medicamento, minoris momenti est respectu vtilitatis, quæ consequitur.

Tertia obiectio etiam dissoluitur ex dictis. Negamus quòd morbus magnus, & virium robur indicent venæ sectionem, pertinent ad scopos, Ad 3

pos,

pos, ſed non ſunt indicãtes: in hoc enim video magnam fallatiam inter medicos, con fundunt ſcopos cum indicationibus, differunt tamen quàm maximè: indicationes vacuandi hoc aut illo auxilio, ſumũtur ab ſpetie cauſæ humoralis, & à modo illius: hæc circũſcribit auxiliũ, alia quæ contẽplaris, (præter ſpetiem cauſæ) non indicant ſpetiem remedij, ſed imponunt modum, remedio ipſo iam inuento per indicationem. Virium robur, morbi magnitudo, ætas, tẽpus, aër, regio: ſcopi ſunt quidam magis neceſſarij, & propinqui, alij remotiores, & minus moderantes auxilia.

Ergo ſi adſit morbus magnus, & virium robur, quid ad rem? Adſunt ſcopi generales, ſed non adeſt ſpeties cauſæ humoralis, quæ indicet hoc aut illud magnum: & ex conſequenti ſi adſit ſpeties ſupernatantis humoris alieni, omnino à natura ſanguinis, adeſt indicans purgationẽ, vt multis locis edocuit Gal. cũ Hip. ſatis apertè, vt ſtatim dicam.

Quartum argumentum de febre ardenti, nullam habet efficaciam, aſſerimus conſtanter, non eſſe mittendum ſanguinem in febre ardenti, pura, & rigoroſa, in qua ſola bilis omnino ſeparata peccat, ſanguine non peccante, neque quantitate aut qualitate, ſola ergo attemperatione & purgatione curatur. Idem affirmandum de febre ardente, à pituita ſalſa, aut à ſola melancholia torrefacta, aut putrefacta, circa cordis vaſa, quam admittit Auicen. Tamen ſi tales humores mixti ſanguine peccãt, ſanguinem detrahes, quia iã adeſt ſpeties cauſæ exposcentis, ſcilicet ſanguis, aut multus, aut infectus alio humore. Dicas obſecro, an inueneris aliquem locum in Galeno, in quo doceat fundendum ſanguinem in tertiana exquiſita? Nullum certè inuenies, quanuis ex profeſſo illam curat, lib. ad Glauc. Quia inſpecta natura cauſæ purgationem tantum petit & temperationem, ſicut ardens ex bile. Et ita tam frequenter cõtingit medicis vt duplicẽtur tertianæ ſimplices, & fiãt grauiſsimæ ob ſanguinis defectum, & exuperãtiã bilis. Nos niſi videamus ſigna miſcellæ, aut abũdantiæ ſanguinis, aut imminẽtis maioris mali, abſtinemus à tali vacuatione. Vnde Gal. 1. Aphor. 22. agens de ardẽtibus febribus, & magnis

doloribus, mittēdū esse sanguinem numquā dixit, *Sed vacuādū vsq; ad animi deliquiū, facta prius cōsideratione an effundere sanguinem, vel purgare conueniat.* Equidem ista præcepta philosophiæ principijs fundata nunquam desetenda. Si Gal. incipiente magna inflāmatione, aut dolore vehementi, cogitat pri⁹ quid agendum an mittat sanguinem, vel expurget, ergo sumit speciem vacuationis non ex morbo, sed ex spetie causæ semper puram cacochymiā expurgando, semper sanguinem multum aut vitiosum effundendo.

Quādo verò dixit in ardentis, febrib. mittendum sanguinem vsq; ad defectionem, attende, quòd loquitur secūdū tradditam doctrinam, quia in illis inuenit sp etiē causæ exposcentis: diximus enim supra, quòd duo illi iuuenes curati à Gal. ille qui euacuatus fuit ad animi deliquium laborabat febre ardenti synocho, sed non putrida. At verò alter synocho putrido in quo nō est ausus ad deliquiū animi peruenire, quia iā incipiebat cacochymia apparere, tamē abūdè vacuauit.

Quint. arg. Nil cōtra nos cōcedimus posse vires cōstare cum magna cacochymia: an ob id effundere debes sanguinem? nisi adsit species talis causæ? Sola ergo cacochymia indicabit purgationem, mixta verò cū sanguine nōn impedit sanguinis missionē, sed impedit copiosam. Quæ doctrina habet latitudinē, si maior est plenitudo quàm cacochymia, aut è contra; erit ergo mensuranda quantitas, hoc aut illo modo.

Sextum confirmat dicta, nam quādo dixit Gal. *Leuata enim natura, &c* clarè insinuat loqui de oppræssione & onere naturæ, non ita de sola qualitate cacochyma.

Ad septimum, obstructio tollitur, prout fuerit causa, si multus aut vitiosus sanguis, illius detractione, si crassi & pituitosi, aut similes humores, nequaquā fusione sanguinis, sed incissione, apertione, attenuatione, tandem abstersione, & purgatione.

De ventilatione quærit octauum argumentum, credens, omnes febres admittere sanguinis detractionem, quia ista vacuatio ventilat, & frigefacit. Magnus error. Dicimus nunquam essè fundēdū sanguinem, ventilationis gratia, nisi alia causa per se exposcens adsit. Prius magnus artifex respicit quod est per se, deinde

id

id quod ſecundario ſequitur, non è contra. Vis refrigerare: Placet? refrigera. Sed non cum maiore damno, miſſo vitæ theſauro. Refrigera per ſe, da aquã frigidam. Nõ id poteſt? Refrigera ex accidenti, ſi adeſt ſpeties cauſæ ſubdita venæ ſectioni: qui a quod eſt per ſe, præcedit neceſſario id quòd ex accidenti; ſi non adeſt cauſa per ſe, cum tua refrigeratione, agis ad mortem. Sed dicas obſecro, calidiſsima eſt bilis præter naturam, quare non purgas illam, vt refrigeres totum habitum corporis? Semper ne refrigerare promiſsiſti per venæ ſectionem? Non vides illas refrigerationes totius corporis, ad quas Hippoc. deducit 23. Aphoriſm. 1. ſectionis, refrigerat quidem per deiectiones, non per venæ ſectionem. Quare non cogitas de refrigerãdo corpore, expulſa bile? Semper ſemper amicus noſter ſanguis culpandus? cùm non ſit calidus ſicut bilis præter naturam? Valeat iſta euacuatio ſanguinis ob ſolam refrigerationem, recedat ab vſu. Quòd ſi attentè legas loca Galeni, quibus ventilationem inducit, inuenies aliam antecedere indicationẽ, ventilationem eſſe comitẽ, & nõ primario indicãtẽ.

Nonum argumentum petit longam tractationem de foco putredinis, propriam, lib. de febrib. vno verbo reſpondeo. Reuulſio à foco putredinis facienda, libenter concedo: ſed quis te docuit reuulſionem ſemper per venæ ſectionem, cùm multoties debeat fieri per medicamentum expurgans, iuxta ideam humoris peccantis. Puerilia ſunt hæc, tamen de his iterum agendum inferiꝰ.

Actum eſt iam de humoribus intra venas exiſtentibus qui valent impedire, aut menſuram imponere magnis auxilijs.

Sed antequã vlterius procedamus, de flatibus aliquid dicendũ, vt promiſsi ſuperiùs.

CAP. XI.

Quando flatus impediant, aut poſcant venæ ſectionem.

CVm flatus in qualibet noſtri corporis regione generari poſsit (quãuis circa ventrem magis, vt dicebat Hip.) neceſſariũ eſt aliquid dicere de illo, antequam ad alia tranſeamus.

Flatus propter varias

causas suæ generationis, vario modo impedit, aut admittit vacuationes: nulli dubium quin si in toto corpore ex abundantia multorum humorum frigidorum, calore diminutè agente eleuatur copia flatus, impedire debet sanguinis detractionem, & postulare potius concoctionem causæ & purgationem. Rursus si flatus accidit propter incoctionem ventriculi à superante frigore, impediet etiam, nisi aliquid vrgentius molestaret.

Tamen cùm flatus sæpius accidat, quia pituita alicui membro calido accedit; aut à melancholico succo detento & calefacto, vt in lienosis, aut obstructis fœminis. Certè in tribus casibus non impedire venæ sectionem, sed potius admittere existimo. Primò in retentione menstruorum melancholicorum, videbis ingentes rugitus flatulentos, qui sanguine misso ex talo remouentur. Secundò, in quibusdam lienosis, quibus melancholicus succus fæx sanguinis cum ipso sanguine abundat, & circa lien calescit, & flatus calidi generantur, vt vidi in aliquibus hypocondriacis. Tertiò in alijs hepaticis, qui ob nimiam iecoris caliditatem, non solum calefaciunt proprium sanguinem, qui est nutrimentum hepatis, sed ante tempus trahitur chilus & rapitur cū quātitate pituitæ, & in illis venulis meseraicis & iuxta iecur, ex crudo chilo, & pituita eleuātur flatus. In istis tribus casibus sine dubio non impeditur vacuatio, sed petitur, vt demōstrat euentus, tales lienosos, & hepaticos, & obstructas, sanguine misso liberari: peccante semper cacochimo sanguine, qui detinetur in partibus prędictis. Vnde Hip. 2. de morb. pop. p. 5. tex. 11. dicebat: *Ventositatem venæ sectio soluit.* Hæc interpretatio facilis est, & vera, non est recurrendum ad ambages Iacobi Esteue Valentini, qui verbum Græcum Amien transfert subuentaneum, & statim discurrit ad obscurum & infœcundum seminis fluxum, quem dicit sanguine misso sanari. Melius noster eruditissimus Vallesius, *Flatum ex Hippocrate lib. de flatibus, multarum sanguinis perturbationum esse causam, & consequenter leuari sanguine extracto.* Rectè quidem, sed cùm videam plures flatus à cau-

sa

ſa calida, vt dictum eſt, in qua & ſanguis melancholicus feruet. Rectè dixit Hip. *Flatum ſoluit ſanguinis detractio.*

CAP. XII.

De his humoribus quæ in prima regione poſſunt impedire venæ ſectionem.

Relictis alijs diuiſionibus corporis humani, diuiſionem ſequimur, quæ pertinet ad vacuationes moliendas.

Prima ergo regio continet ventriculum, inteſtina, meſenterium, cauam iecoris, & lienis, pancreas, hypocondrium dextrum & ſiniſtrum; tandem omnes partes vſque ad gibbam hepatis, excluſiuè, & verſus ſiniſtrã vſque ad lien; in qua tunicæ molliores, & aliæ duriores & glandulosæ particulæ, habet rurſus ventriculus proprias tunicas, & tres regiones, imam, quæ fundus dicitur, mediam, & ſuppremam. Inteſtina multiplicia, tenuia & craſſa, ſuperiora, media, & infima. Sunt autem in iſtis locis, tot latibula, & cauitates, vt nemini poſsit eſſe dubium, multos humores, & varias excrementorũ ſpecies in illis poſſe cũmulari, aut quia ibi generantur, aut aliunde tranſmittuntur.

Clarioris doctrinæ gratia ſic numerã- tur.

Clarum eſt, quòd quælibet res præter naturam ibidem poteſt generari: quãuis quatuor humores naturales ſolius hepatis germina dicam⁹.

O, quot genera febrium ſortiuntur cauſam exiſtentem in latibulis huius primæ regionis, & medicus dummodo cliſtere eluerit inteſtina, aut alter diligenter leuiter purgauerit, ſtatim iterum atque iterum ſanguinẽ mittit, & nunquam ceſſat à ſanguinis detractione, putans cauſam & focum putredinis (vt communiter loquitur) eſſe in venis totius corporis aut in maioribus Nonne poterit eſſe origo in partibus huius primæ regionis? quas non potuit mundare leniens medicamentum, quia fortiter hærẽtes humores, aut antiquas cruditates non potuit erradicare, aut (quod à nemine video ponderatum) quia humores præter naturales ibidem geniti, non cedunt niſi eligenti medicamento: ſunt enim bilioſi, pituitoſi, & melancholici, & tandem incoctiles. Quis dubitat quin purgatio fuerit irrita, ſi ſolum le-

nitiua fuerit. Sine dubio sic contingit, & morietur æger, quia prima regio non fuit mundata vt oportebat, & sanguine extracto contingit vnũ duorum, aut venæ sugunt incoctiles humores, aut quia non potuerunt suggere præ imbecillitate, aut quia resistentia crudorũ talis fuit, vt in eodẽ loco manẽtes, perniciosa qualitate acquisita, os vẽtriculi miserabiliter torquerent, & cor simul affligerent vsq; ad mortẽ, accuta febre excitata, nullaq; prosint remedia, quia nõ attingũt ipsam absconditam & hærentem causam.

Dubiũ. Sed dices, adest inæqualitas pulsus cũ febre cõtinua, ergo est putrida, cuius causa in venis cõmoratur. Adsũt anxietas, inquietudines, lingua nigricans, sicca, aspera. Quid ergo debeo attendere ad primã regionẽ, cũ omnia hæc signa sint febris profectæ ab humorib⁹ venarũ? Ergo posthabita prima regione, detrahã atq; detrahã sanguinẽ. ¶ Audi; Collige vires ad percipiẽda quæ dicturus sum: Nõ sis ceruicosus, nec cõtumaciter hæreas propriæ opinioni, præcipuè quãdo laboras pro salute & vita. Detestor medicũ durũ & indocilẽ. Multoties mihi cõtingit audire meos discipulos, (ipsi sciunt) & cogito quòd De⁹ potest illis dare aliquid lucis ad operãdũ quod mihi denegat ob meã superbiam, dummodo infirmus liberetur, vtar cuiuscũq; consilio.

Soluam igitur istam difficultatem qua potuero claritate, quibusdam conclusionibus propositis.

Primò, certum est, omnia signa febris humoralis putridæ venarum posse reperiri in febre à cruditatibus primæ regionis putrefactis, aut vstis, aut alio modo deprauatis, aut in alienos humores cõuersis. Pulsum enim adesse inæqualẽ tãquã certo certi⁹ affirmo, Gal. id docuerat 3. de præsag. ex puls. c. 16. nã si dicit ex multis cibis ingestis, inordinatũ & inæqualẽ pulsum apparere, cõsequenter ex alijs speciebus cruditatũ, aut humorũ præternaturaliũ in prima regione generatorum, pulsus erit inæqualis. Et ostendo quia omnes causas inæqualis & inordinati pulsus, quæ reperiri possũt affectis venis totius corporis, possunt etiã reperiri in febrea prima regione, in ea enim possunt esse causæ inæqualiter grauãtes, inæqualiter distẽperãtes, inæqualiter obstruẽtes inæqualẽ dispositio-

tionẽ, producentes in corde & arterijs. Velocitatẽ verò & magnitudinẽ pulsus aperte proposuit Auic. erit ergo pulsos magnos celer, & inæqualis, & multoties non magnos.

2. Cõcl. Præterea secũdo certũ est, in causa adusta & nidorosa apparere vrinã rubrã similẽ ei quæ in synocho. Nã sufficientes causæ sunt ad illã tingendã, aut mixtione alicuius portionis biliosæ, aut intẽsione caloris; id enim clarè docuit Auic. agens de ephimera ex cruditate.

3. Cõcl. Tertiò certũ est multoties esse linguã aridã & nigram, quia tunica vẽtriculi tãto opere distẽperata, & fuliginib' nigris ex ipsomet ventriculo, & alijs partibus primæ regionis eleuatis, linguã aridã asperã & nigrã reddere valent. Similiter adderit rubor faciei, dolor capitis, difficultas respirationis, septo transuerso compresso.

Hæc cũ ita sint, magnũ periculũ imminet, imò certa vitæ desperatio, si tã magno impedimẽto existẽte sanguinẽ detrahas, nõ cognita exactẽ spetie cruditatis à qua febris oritur, tã similis humorali venarum. Signa febris putridæ calor intensior, inæqualitas pulsus, cum frequentia & celeritate, vrina rubea, dolor & grauitas capitis, inquietudo anxietas, fastidiũ cibi: omnia hæc reperiuntur in febre, ex cruditate de qua loquimur: quã cũ nõ distinguis à putrida venarũ, detracto sanguine, auges mala, & iugulas ægrotãtẽ. Igitur cognito isto impedimento, neutiquã cõuenit ad scindendas venas properare. Nã si talẽ materiã venæ sectione vacuare tẽtares, manifestũ esset deliramentũ, & pri' mortem ægri videres quã exitũ talium cruditatũ per venas: si cõsideres viã arctissimã, & circulos ab ista regione vsq; ad 2. Referã quòd mihi contigit. 28 die morbi grauissimi, vocatus inueni peritũ medicũ strenuè se gessisse in eius curatione, & multas & copiosas sanguinis vacuationes exercuisse, & interdum cucurbitulas scarificatas: erat autẽ æger studijs dedit' magnis, Regis & Regni consilijs distract' & impedit'; videbatur autẽ agere animã, difficilè respirãs, dolore intẽso dorsi & pectoris, cum nigra & aspera lingua, pulsu veloci, inæquali magno. Cùm autẽ esset paratus barbitõsorseu venarum artifex, ex præcepto periti medici, ad celebrandã sanguinis detractionem,

tetigi ventrẽ, & omnem primam regionẽ profunde tangẽs, & per omnes partes discurrens mihi persuasi, ex vita anteacta, & continuis vigilijs, & studijs, aut ex erroribus victus, aut alijs, acerbari magnam copiam flatuum crassorum, & variorum succorum crudorum, causam euidentem tantorum accidentium, atque per dies omnes anteactos, numquam ad venas potuisse transire, nec per tam angustas venas hepatis ad gibbam eius percolari. Animo igitur alacri, iussi chirurgum abire, & sub purgationẽ parari, ex catholico. Benedicta, & coctione emollienti cũ sacharo rubro; clystere iniecto quater deiecit, non excrementa communia solum ex alimentis, sed quasdam melãcholiæ adustæ partes, & aliorum humorũ crassorum; incepitque exclammare tam facili axilio, se iam iã liberari. Peritus tamẽ medicus semper suspectus mihi dicebat, quod illa lingua, malignum aliquod internum inflammatorium affectum ostendebat, semperquę adesse necessitatem per venas euacuandi. Aut ratio danda, quare illa lingua cum febre, hoc nõ indicaret; nos verò securi de euentu dicebamus esse fuligines ex prima regione, & febris, adhuc ex eadem causa, licèt posset coniungi altera ex venis. Igitur ementiuntur multoties signa, quæ possunt ex varijs partibus oriri, quia similitunes sunt fallaces. Natura ergo nostri infirmi ab illa sub purgatione, non cessauit aliquas euacuationes molliri, per ventrem, & vrinas; conualuitque breuiter, sine vlla sanguinis detractione. Per tot itaque dies potest durare hæc indicatio, neglecta in principio? sine dubio potest, & misericordia Dei fit profecto, eius cognitio, non viribus nostris.

Sed dices quomodo distinguam inter hæc signa? *Dub.* quando affirmare potuero signa esse febris humoralis venarum, aut contentorum in prima regione? Rectè dubitas hoc opus, hic labor. Respondeo. Longam requiri experientiam, & meditationem; *4. cõclusio.* sed quid considerauerim dicetur hinc manuduceris, ad certiores contẽplationes. Ego cum viderẽ non conuenire signa istius infirmi cum affectu venarum, decreui tangere primam regionem, & manu comprimente sentiebam rugitum, simul cum tensione varia, iã ceden-

cedente, iam in alijs partib⁹ non cedente. Videbam post factas plures vacuationes sanguinis; non esse temere mittendū. Tertiò, hoc impedimentū per tactum cognitum, posse deturbari, quam uis aliquid in venis esset. Quia hoc mihi semper apertum habeo, primam regionem derelictam, aut oblitam, esse conseruantem causam, aut generatricem multorum malorum venarum in progressu morbi: si conseruans est, necessario tollēda, vt causa, sine qua non, si generatrix, præcipuè indicat.

Quartò, vrina erat fere similis naturali, & alia ex parte, non aderant signa veneni, aut malitiæ, quamquam febris se ostendebat cùm tantis accidētibus. Ergo genus venosum parum, aut nil indicat (in hoc casu) & ponderat magis, læsio primæ regionis.

Quintò, cōsideraui, quòd in febribus accutis vtimur multoties, poculis, & Alexipharmacis, frigidioribus, & in tertianis duplicibus continuis etiam, & in alijs præcipuè tempore æstatis: & quāuis reserata fuerit in principio prima regio; iterum in eodē morbo solet obstrui, & premi, tā potionibus, quā alimentis inquinatis à febre. Et cōsequenter, quasi ex reliquijs, & residuo morbi prima laborat regio; & medicus solet existimare esse reuersionem, aut recrudescentiam ipsius morbi in venis, cùm tamen sit complicatio, aut quasi terminatio causarum præcedentium. Itaque quamuis prima hæc regio, non laboraret à primo morbi insultu: tamen postea potuit, aut ex dictis causis victus, & potionū, aut ex trāspositione humorum, & metastasi, atque adeò istis consideratis, audacter relinquēdæ sunt venæ, & quærenda vacuatio prædicta, quæ sub purgatio vocatur ab Hippocrat. sub qua intelligitur alia etiam, quæ licèt eligat prædictos humores, quia tamen parce exercetur, sub purgatio dici potest, quæ locum habet, quando per clysteria prædicta non completur indicatio. Ergo satis, vt arbitror, constat quantum impediat ista dispositio vacuationem sanguinis, & quàm similia habeat accidentia cū febre putrida, ad seducēdos medicos.

Illud autem monere non desinam hoc tempore, quādo per totam Hispaniā vsus niuis inualuit, & non quo-

modocumque, ſed quo frigidior, & in gelu cõuerſa, eo laudabilior potio, vt vnius horis, & gutturis tranſvolans voluptas totius corporis triſtitiam pariat. Non vitupero niuem, ſed tempero.

Potus maximè frigidus, primam deſtruit regionẽ.

Aſsiduus verò vſus frigidiſsimæ, primã regionẽ debilitat; coctiones retardat, craſſos, lentos, glutinoſoſq; ſuccos reddit, & pituitam vitreã generat, qui humor ita partibus hæret, vt nullis ſoleat ſubijci medicamẽtis, & dolores incredibiles, & morbos difficiles pariat, & in febribus humoralib⁹, ſolus iſte humor ſegregatus ab alijs, in iſta prima regione perſiſtẽs, moleſtias facit tales, vt multoties credam⁹, eſſe malitioſam febrẽ, ob ſymptomata, quia calor paruus accidẽtia verò magna elucent. Et ſine dubio fallimur, quia accidẽtia, oriri ſolent ex iſtis humoribus, ita hærẽtibus, vt maximè vexẽt tenacitate, & penetratione ſimul, & cùm ſint difficilis inceſsionis, febriculã excitãt quaſi tepidã, & putamus malignã puncticularẽ. Exiſtimo eſſe hũc pũctũ, maximè põderãdũ, quia cũ adſint etiam pulſus inæqualitates, & anxietates, & calor pręternaturã quaſi paruus putat medicus, eſſe ſanguinem mittẽdum, quia ſerpit putredo, & malignitas in venis. Et hinc infœlices euẽtus. Vide quãta, & fraudalẽta mala ex potu frigido, & inordinato victu proficiſcãtur, ita tenacia, & reſiſtẽtia, vt à principio morbi inuicta perſeuerẽt cũq; ſanguis extrahatur, peioris fiunt cõditionis, & maioris periculi. Quod etiã in ſuperioribus animaduerti, agẽs de humoribus craſsis, & lẽtis venarũ totius corporis, quia nõ ſolũ in prima regione, de qua nũc loquimur, ſed in ſecunda difficiles, & mali euẽtus pariũt diſpoſitiones, ſi per venã ſectã tẽtes vacuationẽ. Si enim diximus, ex venis nõ poſſe tales humores vena ſecta exire, ſine magno detrimento. Quomodo poſſunt ex prima regione?

Dub.

Solet autẽ in medicorum collegio, quando cõſulũt, de morbi curatione dubitari; an prima regione exiſtẽte cruda, cũ accuta venarũ febre, quæ ſanguinis vacuationem poſtulet, debeat primus dies purgationi dicari, & ſecũdus dies venæ ſectioni?

Reſpõdeo ꝑ aliquas propoſitiones. 1. Si cruditas leuis eſt, quæ clyſteri cedat, & parco victui; poteris ventrẽ eluere, & ſanguinem mittere eodem die.

2. Si ex ingestis,& prauo,atque antiquo vsu rerũ nõnaturaliũ,& nausea,& alia (primæ regionis grauatę) signia adsint, quãuis febris vrgeat, debes leue medicamentũ exhibere, aut sacharũ rosatũ alexãdrinũ, aut syrupũ vocatũ Principis, qui ex succo Alexãdrino,& sacharo cõficitur; aut syr. purgatiuum.9 infusionũ ex descriptione Regia, auito decocto cordiali senato. Fquidẽ nõ video cassiã in vsu, forsan, quia admodũ lẽta,& nõ erradicat adhærẽtia,& crassa, soletq; mouere multa, & euacuare pauca, quãuis Vallisoletani medici periti antiqui illã probabãt. Altero verò die poteris sanguinem detrahere.

Ratio est, quia licèt febris vrgeat,etiã purgatione, tẽperatur, quia aufertur quædam concausa ipsius febris, & tollitur impedimẽtum magnũ ad exercẽdas reliquas vacuationes. Secũdò,quia præcautionis gratia(ne febris accuta fiat malignioris cõditionis,&difficilioris curationis) oportet tãtã & hærẽtẽ cruditatẽ deponere:erit enim causa prauorũ accidẽtiũ si intus relinquatur. Tertiò, quia opus tã necessariũ, non debet cõmitti cuilibet clysteri,quã tũuis acri,sed purgãti medicamento, quod finẽ artis, & naturęꝑficiat,& cõpleat. Ex quibus cõstat, nõ detrahi aliquid de indicatione,quã præstat accuta, & vrgens febris, sed potius securius cõpleri: video tamen clystere purgãte multos vti, cũ magno periculo futuri euentus. Id ego non probo. Tyrones autẽ vt sunt audaces,& multa temere aggrediuntur, vno die purgant electiuè,simulq; mittũt sanguinẽ,sed quæ non faciat iuuenilis feruor? quãuis possibile est tam nouam vrgentiam inueniri.

Igitur,vt ad alia pergã. Se qui debemus cõsiliũ Gal. 4. de sanitate tuẽda, c. 5. dicẽtis. Quippè vena incisa bonum saguinẽ emittit. Malũ vero qui in primis maximè venis circa hepar,& mesẽteriũ colligitur, in totũ attrahit corpus. Quæ sententia nõ tã rigide seruanda est, vt si aliqua se obtulerit vrgẽtissima causa vacuãdi sanguinẽ, nõ possis vacuare, vt in celeri angina, aut alia similis periculi inflammatione.

QVAE HVMORVM *dispositio impediat purgationem.*

DIxim⁹ de super abũdãtia, vel supernatãtia humorũ, nunc opus est explicare, an talium humorũ cruditas, vel

vel alia dispositio valeat impedire purgationem. An necessario præparationem aliquam exposcant.

Magna hic, quæstio de minoratiua purgatione, quā ex professo eleganter agitāt omnes neoterici, & antiqui in tractatu de purgatione: ego aliqua adnotabo necessaria, forsan ab alijs relicta, & claritatis gratia, per quędam dubia procedam.

Sed iam opus est, vt conclusiones proponamus dubijs præpositis suo ordine.

1. Dubitare quis posset, quare cruditas humorum constituitur, tanquam impedimentum purgationis. Præcipit enim Hippocrat. nec vllo modo tangenda, aut mouenda ea quæ cruda sunt. Quid habet cruditas in se, vt obstaculum sit expurgationi? Et auget dubitationē, quia experimur multoties, cruda expelli à natura, tàm per morbos, quàm per sanitatem, quin, & à medicamēto trahi cum patientis vtilitate; ergo crudum in quantum crudum præcisè loquēdo, nullam dicit repugnantiam ad expulsionem.

1. Cōclusio. Dico quòd crudum, aut potest suscepta re aliquod beneficium ab arte, aut natura, aut nullo modo aliquid proficuum aptum est recipere, quòd sit notatu dignū. Si aliquid potest boni recipere, retinetur à natura; retineri verò, impedimentū est ad expurgationem, quia retentio, & pulsio, motus, & quies, se adinuicem obstant; ergo illa cruda, non sunt mouenda, quæ retinentur á natura, vt aliquod ab illis commodum excipiat, sicut sunt alimenta, aut alij humores, in quibus quærit viuens, si posset, suam similitudinem imprimere, aut saltim reducere ad meliorē statum, quē vocant ad benignum. Itaq; in istis duobus casibus, cruditas retenta à natura contrariatur purgationi, quia ad aliquem bonum finem retinetur, & cum vtilitate naturæ retinentis. Ergo crudum, vt sic non repugnat purgationi, nisi in quantum retinetur à vitalibus facultatibus, retinetur autem, propter aliquam similitudinem: sed quam similitudinem? Cū sit omninò dissimile in termino à quo. Dico habere crudum aliquam similitudinem saltim genericam, aut mediam. Retinet certè natura panem in ventriculo, quamuis non sit ita similis, vt in termino medio, aut vltimo. Sic etiam humores crudi Dub.2. Cōclusio 2.

crudi retinentur in venis, quamuis cum vestigijs putredinis (quia habent aliquas partes reducibiles ad benignum) tamen si fuissent alimentitij, quia quantum attinet (aduertas obsecro) ad finem naturæ, eundem habet in alimentis, & in humoribus istis, quamuis non conuertat ex toto humores malos, simul conuertit alimentitios. At verò aliud est crudum, ita alienum, ita dissimile, vt neutiquam natura possit retentionem illius appetere, vt humor putridus in termino, venenosus malignus, & si aliqui alij sint ob aliquam conditionem incoctiles. Isti certè, vt taliter crudi, nõ impediunt purgationem fieri, quia neque à natura, neque ab arte sunt susceptiui alicuius beneficij, propter remotam dissimilitudinem, & ob id non retinentur à natura: si non retinentur, non obstant purgationi, & motui locali: imò (vt dicemus) conducunt aliquid ad motum purgationis.

Loquimur de humor. red. ad benignum.

2. Sed dubitabis, quia in principijs morborum, nil excernitur naturæ ratione, sed violenter ex vi causæ sympthomaticæ, vt docuit Galen. 4. aphor. 22. quæ doctrina nullo alio innititur fundamento, nisi in amplexu illo generali, quo natura retinet omnia in principio morbi tàm bonum, quàm malum humorem similem, & dissimilẽ, vt si posset aggredi coctionem, nã post hanc excitatur expultrix ad pellendũ.

Dub. 3. notanda omnia.

Rectè dubitas, sed aduerte hanc esse excellentiam artis rationevtẽtis, vt cognoscat, quando natura amplectitur inimicum inuencibilem, à quo debet superari; quando verò è contra. Ipsa certè, vt determinata solet esse ad vnum, ignorat alterum, quo casu indiget arte. Lex communis illa est, vt retineat coquenda, sed quando inter ista sunt alia incoctilia, à quibus mortale dãnum accipere debet; quid faciendum? Ipsa quidem naturali motu, licèt tibi videatur detinere omnia indifferenter; si tamen habet eruditum minustrum cognoscentem humoris fraudem, cogit ad purgationem: cogit dico humorem, non cogit naturam, quia hæc non detinet humorem incoctilem, sed potius detestatur; detinet solum coctilem per se, in quo inuenit aliquid assimilabile, alium vero ex accidenti. Atque, quod iste sit ordo naturæ, vel (vt præsi us

Conclusio 3.

us loquar) quod iſta ſit appetitio naturaliſsima ad expellendum incoctile, à priori quidem, quia appetitus, vt fertur in obiectum ſibi naturale, ita dicit fugā ab obiecto omninò corruptiuo. Rurſus, vt dicit tendentiā in bonum, ita dicit vnionen cum illo, amplexum, quietem, & retentionem illius, & vt dicit fugam, & auerſionem, ita non caret medijs, quibus propellat ſuum contrarium. Hoc principium euidens eſt in appetitu intellectiuo, & ſenſitiuo: euidens quoque in appetitu naturali, tā viuentium, quàm aliorum corporum videmus, ſiquidem ſimilibus iungi, & alia pellere in hiſtoria de plantis, & virtutibus lapidum plura inuenies. Nūc ad rem, ergo natura noſtra cum illis, nunquam vincendis humoribus, nunquā dicet quietem, vnionem, & amplexum; dicet tamē auerſionem, & ad pellendum propenſionem radicalem.

Colligitur à priori, et à posteriori.

Cōcluſio, 4.

A poſteriori, quia ab vno Hippocrat. vſque ad noſtra tempora, viſæ ſunt plures vacuationes in principio factę, aut cruda exiſtente materia, quæ ſympthomaticæ vocātur cū maxima vitæ vtilitate, vt eruditiſsimè probat noſter Valliſius 5. controuerſ. capit. 5. Diſcurre per lib. de morb. vulgar. & videbis lib. 3. morb. pop. 2 p. text. 2. & 3. de morb. pop. 1. p. de illo, qui habitabat in horto Dealcis, & lib. 2. ep. 1. p. text. 9. Ergo ſignum eſt, naturam radicaliter, & in ſuis internis principijs appetere expulſionem illius, quod non decet, neque poteſt retinere. Itaque cum iſtis humoribus tam contrariæ conditionis, nunquam dicit quietem, neque verum amplexum. Atque ad hoc opus expulſionis, ſi ipſa non valet, aut ob imbecilitatem, aut ob nimiam contrarij reſiſtentiam, indiget magno miniſtro, & hanc exiſtimo eſſe Philoſophicam rationem, qua poteſt inniti minoratiua purgatio. Atque adeò iſtud genus cruditatis non impedit, ſed vociferat purgationem, habetque adminiculantem naturam vitalem, vt dictum eſt. Siquidem appetit; ex quibus ſequitur in hac purgatione minoratiua medicum eſſe immittatorem naturæ.

Cōcluſio, 5.

Dubitas quomodo poteſt appetere expulſionem humoris quem non inuenit incoctilem, & diſsimilem; nam cùm mixtus ſit alijs, nō apparet talis diſsimilitudo ita *Dub. 2.*

ita contraria, vt fundet auersionem, & dissonantiam obiectiuam ad appetitum; ergo non appetit natura talem humorem pellere, & sic nunquam erit adminiculans ad actum purgationis.

Cõclusio 5. Dico: diuersorũ humorũ mixtio, aut rudis miscella, aut aggregatio, aut iuxta positio (quodcumque volueris) non tollit actionem qualitatum inter se, & vnius humoris in alium, quia si adhuc in mixtione perfectissima, quæ excludit formas missibiliũ, remanet actio, & passio inter diuersas partes mixti: Quid dices de diuersis humoribus mixtis, seruantibus suas formas? Sine dubio agent, & patientur inter se: Quare ergo non agent in partes viuẽtes nostri corporis? Agent quidem, sed multum dissimiliter vnusquisque humor per qualitates, quas habet; coctilis per qualitates mites, & domabiles incoctilis, & alienus per qualitates rebelles; itaq; natura in humores coctiles magis agit, quã patiatur ab illis, ab humore incoctili magis patitur, quã agat. Ergo fasliũ est, dicere, humorem incoctilem, non esse obiectum facultatis expellentis in principijs morborum; & ostendo prętereà, quia aut separatus, aut non separatus ab alijs, semper seruat eandem conditionem, & rationem excrementi; solum potest esse differentia penes minorem, aut maiorem irrationem, quam imprimit naturæ viuenti, quia mixtus non ita irritat, sincerus maximè molestat.

Et hoc quidem fallacissimum signum est, apud eruditos, & eos qui iam senescunt in artis operibus, quod maximè ponderari desidero, nisi præ claritate dicendi vilescat explico.

Humores peccantes in principijs morborum, sunt in multiplici differentia, sed ad præsentem dubitationem duplex modus explicandus sufficit: quidam irritant qualitatibus manifestis primis, aut secundis, quorum notitia manifesta est etiam cuilibet medico, saltim ex sensu infirmi, si ipse medicus atentionẽ præstet ad percipiendas acrimonias caliditatis intensionem, & tenacitatem humoris remittentis, & hęc omnia, vt fieri possunt in principio.

Alij sint humores, qui nullum habent manifestum peccatum, pertinens ad prædictas qualitates: habent tamen

tamen aliquam qualitatem deleteriam, qua mixtioni spiritus, & cordis contrariãtur, non per qualitates excedentes primas (vt dixi) sed per secundam qualitatem, quo casu quieti sunt humores, ęger non affligitur, non iactatur, vrina nõ turbatur, omnia videntur esse in pace: cùm tamen deiectio virium vitalium se ostendat, attentè inspiciẽtibus. Si igitur illi humores in principio molestabant naturam manifestè, ad quorum expulsionem aspirabat expultrix ante coctionis aggressum, multo magis intendet in principio expellere istos, qui quanto magis in agendo occulti, tãto sunt læthaliores. Obsecro, vt nõ metiaris statũ facultatis expellentis, & humorum solum penes maiorem, aut minorem irritationem, aut penes inquietudinem ægri, & alia accidentia. Ita vt quando non irritant, tu etiam segnis, & otiosus sis; sed debes ponderare dissolutionẽ vitalem, ex sola præsentia, & attactu talium humorũ, quo nil terribilius dici potest. Noscit autem statutum huius indicationis, qui in pulsibus cognoscẽdis diuturnos, & studiosos fecit labores. Hæc dixerim, vt appetitum naturæ viuentis consideremus ad expellendum quemcumque inuincibilem, ad cuius expulsionem solet indigere manu ducente, & hunc statum soleo appellare naturæ turgentiam, in actu primo non enim potest exire in secundum, mouendo tales humores, quia tales sunt, vt anticipent debilitatem illius, & non audeat pellere, quia non potest; imò potius fugit, & comprimit se, neq; dilatat arterias, ne trahat versus cor venenosos alitus; in tanto periculo quid facies? si sanguis paucus est in venis? neque cucurbitulis ad cutem, neque clysteribus ad ventrem malignos succos valles allicere? Nonne (si reliqua omnia assentiant) tentabis partem deponere, miscẽdo cordialia cum ipso medicamento? non debes spectare veram coctionem, quia prius accedet mors: dixi veram coctionem, quia falsam multoties vidi, & cum vrina bona perire ęgrum. Sed quia hæc iam pertinent ad curationem febrium malignarũ, non pæstilentium, ad alia trãseamus.

Hęc saltim dicta sint, vt discedãt iã ab ore omniũ frigidæ illæ rationes. Natura retinet; ergo nõ vacuãdum. Nõ habe-

habemus illam adminiculan tem, non trahit medicamentū, &c. Omnia ista argumēta procedunt ex ignorātia principiorum.

Est igitur purgandum moderatè, quando humores separati, licèt quieti tales sunt, vt natura illos vincere non possit, & ab illis superari, multa signa habeamus, neq; vllum impedimentum est cruditas, sed potius motiuum, & indicatio, quod Gal. satis clarè docuit. 4. aphor. 1. his verbis: *Non tamē omnes quæ (loquitur de grauidis) hoc tēpore indigent purgatione, permittit purgari: sed si materia turgeat (inquit) vel cogat accelerare, aut vrgeat, & præmat.* Sic testatur codex Græcus, vt rectè aduertit Anton. Musa.

Sed dubitas quare in tam graui negotio, non se explicuit Hipp. in aphor. 22. concocta medicari, &c. Dico, quòd Hipp. exemplum posuit in turgenti, & non in vrgenti, quia perpetuum magis est purgare turgentes, nō ita perpetuum purgare vrgentes, quia multoties mixti sunt cum sanguine, & cedunt fœliciter sanguinis missioni. Tamen ob id non negabit deberi purgationē vrgentibus benè separatis à consortio sanguinis. Non certè nouum est in Hippoc. sub vno exemplo aliud intelligere, quòd habeat similem rationem, at vrgens, quam similis censendus turgenti.

Prætereà probatur nostra sententia in turgentibus, expurgamus tribus de causis, attestante Gal. 4. aphor 10. Primò, ne robur dissoluatur. Secūdò, ne febris augeatur. Tertiò, ne humor irruat in partem principem, quæ certe causæ omnes concurrunt in vrgenti supernatantia, vt per se patet. Nam insuperabiles humores ob suā malitiam, aut aliam prauam qualitatem, nisi in principio minorentur, increscit, maximè febris, dissoluetur virtus, & pars princeps ab illabente humore fatiscet. Ita, vt periculum futurum, quod est in turgentia actuali, iam sit præsens in vrgentia ista, de qua nobis est sermo. Loquimur enim de purgatione, vt euacuatorium auxiliū est, quia de hoc est dubitatio, nam de expurgatione, vt reuulsorium aliqui non dubitant, vt est videre in tract. de purg. Itaque asserimus humores istos, licèt non fluant actu, sed quieti sint esse vacuādos, proter tres illas causas, quæ in turgētia inueniūtur. *Vel nimiā quātitatem.*

DE PVRGATIONE *reuulsoria.*

SEd contra illos, qui etiam negãt reuulsionis gratia nõ esse purgandos humores crudos, extãt plures, & euidentes rationes apud Auicenistas, c. de curatione phrænitidis, etiã ex mente Gal. vbi probatum est in ipso primo insultu, incipientis phrænitidis à sincera bile à sanguine segregata, neq; sanguine peccante, esse exhibendum medicantum expurgans. Aliqui verò ad pauca respicientes, in omnibus febribus, & in omni incipiente morbo, rebellere à foco putredinis per sanguinis detractionem semper contendunt.

Neq; illis sufficit autoritas Gal. lib. 1. de cõpos. medic. per loca, vbi statim in alopecia pituitam, & vtramq; bilẽ, & idem facit in manantibus capitis vlceribus expurgat, & li. 2. in dolore capitis, & 13. method. plures oculorũ inflãmationes vno die sanasse dicit, expurgatione.

Idem Hipp. 4. accut. 64. Hos si ab initio purgare volueris ante diem quintũ facito, quod in fracturis, & vulneribus fecit, & Gal. 4. method. Ergo humorum cruditas nullo modo impedit, aut vacuare, aut rebellere, dum adest vrgentia.

Sed dubitas ex trito satis loco, cruda passio non cedit, &c. Hipp. 4. accut. 22. eius verba sunt: Quicumque verò ea quæ inflãmata sunt, medicamentis soluere conantur statim per morborum initia, ij non solum ab intenta, inflammataque parte nil adimunt, cùm non cedat, obsequaturque, quæ cruda, adhuc est affectio, verum quoque, & quæ morbo resistentia, & sana sunt absummunt, contabefaciuntque, ductoque ad imbecilitatem corpore morbus superior euadit, qui vbi corpus vicerit, remedium non habet. *Dubi[...]* *Hipp. verba.*

Tyrones hanc sentententiam maximè contrariam putant his, quæ diximus de purgatione reuulsoria, in phrænitide, & alijs similibus affectibus, & aliquid probat contra vacuatoriam, quando licèt non sit inflammatio particularis, sunt saltim crudi succi.

Sed non obstat, nec contrariatur Hippocrat. nostræ sententiæ, quam ipsius esse putamus. Dico in isto textu prohiberi purgationem in affe- *Cõclusio 8.* *Respon.*

affectibus inflãmatorijs hyp pocondriorum, non in alijs, vrgente necessitate, explico, quia in text. 21. antecedenti, & hoc 22. expressè loquitur de inflammatione iecoris, vel aliarum partium sub septo transverso, in quibus pernitiosam dicit purgationem in principio, & præferendam esse sanguinis missionem, & ex arte quidem; ipse enim præceperat vias debere esse patulas, vt purgẽtur humores, sed quomodo erunt patulæ, si compræssè, & dolorosè à partibus inflammatis? Quo pacto non increscet inflammatio, si à toto corpore fiat tractio humoris ad partes inflammatas? Est itaque insigne impedimentum inflammatio hyppocondriorum; atque ita ad sanguinis emissionem est recurrendum statim.

Quia & si aliàs esset causa sincera, & supernatans, & omninò separata à sanguine, quæ peteret purgationem, tamen ad euitandum maius periculum debet reuulsio fieri per venas, quia neutiquam per ventrem fieri potest, rebellitur etiam simul aliquid humoris peccantis. Ista fuit mens Hippocrat. text. 21. & 22. citatis.

At in principijs aliarum inflammationum cerebri, & thoracis temperari debet ista doctrina: secundum Galen. 2. aphoris. 23. Cerebro inflammato, aut plumone in ipso primo insultu, &c. Aliquando opus erit incipere à purgatione (nota aliquando) si concurrant omnes indicationes, & scopi purgationis; tamen vt plurimum incipiendum est à sanguinis detractione. Ita Galen. inchoantibus morbis, si quid tibi videtur mouendum moue, præcipuè per sanguinis missionem, nonnunquam purgatione, & idem confirmat in pleuritide descendente, 2. accut. Igitur Hippocrat. consuluit, quod sæpius faciendum est, sed non negat, quòd aliquando sit exequendum aliud.

Sed notandum (relictis hyppocondriorum inflammationibus) quod quando Hippoc. negat medicamenta purgantia, crudo existente tumore, id fecit respectu humoris cõtẽti in parte: ille siquidẽ neutiquã cedit, vsq; dũ, aut manus chirurgica accedat, aut medicamẽtis resoluentibus exhalet, aut aliã terminationẽ suscipiat; tamẽ respectu humorum, qui sunt *Conclus. 9.*

influxu, & tendẽtia ad partẽ affectã obsidendã; quis dubitat posse aliquando exhiberi pharmacũ? præsertim si venę sectio aliqua pręcesserit, quę venas melius disponat ad cõpræsiones: Quod docuit Galen. lib. de ren. affe. & id fortasse insinuauit Hipp. quãdo dixit loco cit. 4. de ratione victus, text. 21. *Nam venæ sectio in his præferenda venit.* At si post venæ sectionẽ imminet, manifestũ vitę periculũ, nisi copia praui, & supernacanei humoris expurgetur, qui neque clysteribus potuit deponi: in tali euentu, melius est periclitari cũ ægroto, & pharmacum exhibere.

Celebris loc. Hip. Et quod hæc fuerit Hipp. mens, colligi potest ex lib. de medicamẽtis expurgantibus, vbi nõ minus nos reddit formidolosos ad expurgandum ante declinationẽ, & sæpius nocere, inquit. Tamen ibidẽ subdit: *Si die purgationis superstes permanserit, & vna cũ purgatione remittat febris, sanus fit.* Quibus verbis duo apertè insinuat, & purgationem posse fieri, & posse prodesse: qui locus mihi videtur singularis, ad existimandum in vrgentia (de qua est præsens sermo) Hip. pharmacum exhibuisse minoratiuũ, nam primo agit de febribus accutis. Secundò postquam timuit, aut abstinuit à purgatione. Ait tertio (si die purgationis superstes sit æger) explicãs in magno periculo cõstitutũ ægrũ bibisse pharmacum, & profuisse. Ergo iniquũ est non tentare istud auxiliũ, quod in simili periculo vnicum restat.

Quod etiam docuit ipse Hipp. lib. de locis in homine, sic scribens: *Cũ enim morbus periculosissimus sit, in his periclitari oportet; si enim successerit, sanũ facies, sin minus, quòd etiam aliàs futurũ erat, id ipsum perpetitur*; quã sententiam Celsus fere transtulit.

CAP. XIII.

Locus Hipp. expenditur lib. de humoribus. Animaduersio in Gal.

OFfert se locus difficilis Hip. lib. de humor. com. 2. tex. 21. talia eius verba: *Multa autem purganda sunt, eaque non propè iudicationẽ, sed longius; rarò autem in accutis multa ducenda sunt, in delassatis verò totũ*, istũ textum adduxi in scholis cum iuuenilis disputandi feruor vrgebat ad probandam minora-

norationem humoris crudi; ex mente Hipp.nunc maturius,& breuiter pōderabo mentē ſenis,& Gal. in cōm.

Tres inuenio propoſitiones in iſto textu. Prima eſt, multa purgāda ſunt,nō propè iudicationē,ſed lōgiꝰ. Secunda, rarò in accutis multa ducenda. Tertia,indelaſſatis autē totū. In quarū explicatione Gal. obſcuriorē reddit ſensum; ego non retorqueā, ſed iuxta principia, Hipp. & Gal.explicabo.Prima propoſitio docet, eſſe purgandam multā humorū materiā,ſi opꝰ fuerit, ſed nō circa criſim, nā eſſet naturā à debito fine retrahere,& ſicut malū cenſetur, anticipari criſim, v. g. quæ đbebat fieri in ſeptimo, fieri in ſexto,quia videtur opus potius naturę errātis; ita medicus erraret, ſi circa diē criſis pharmacū exhiberet, quæ doctrina Hipp. illos notat, qui quaſi lege conducti purgāt die ſexto ignorantes, an die ſeptimo, ſit aliquid à natura mouēdū. Ergo præcipit Hipp.eſſe purgadū(ſi neceſſaria eſt purgatio)longè á iudicatione.Gal. hāc particulā (lōgius à iudicatione) explicat à parte poſt, quaſi dicat poſt criticū diē ſpectare debemꝰ, quid faciat natura, ſi nō expellit,ars debet ſupplere.Certè duo habet difficilia ſentētia hęc Gal. ¶ Nā in cōmentario totus eſt in explicādo ordinē facultatū reſpectu criſis: cōcoctrix perficit ſuū munus, & peracta cōctione inſurgit expultrix, quā vocat autorē,& cauſam criſis; ergo ſi iā perfectè cōcocta eſt materia,& debet incipere expultrix, & nō incipit, vt quid debet ſpectare medicus? Nōne timor eſt,ne aut humor iā cōcoctus in aliquē periculosū abſceſſum tendat, aut noua putredine malignetur,cū vltra nequeat cōcoqui,neq; nutrire? Ergo cōcocta purgare oportet, ſi natura non expellit.

Quorſum ergo Gal.illā particulā (lōgius à iudicatione) intelligit à parte poſt, id eſt tranſeant multi dies poſt tēpus iudicationi dicatum.

Sūt quidē diuerſæ facultates coctrix, & expultrix, diuerſis vtētes inſtrumētis, & poteſt eſſe vna fortis, & alia debilis, & conſequenter erit neceſſariū, nō lōgius dilatare purgationē deſideratā, & cōuenietiſsimā naturæ, vt ipſa nō mouēte moueas tu hora motus eius,aut paulopoſt

Tamen cùm illa particula (lōgius) habeat latitudinem, declarādus Gal.iuxta prudētialē medici diſpoſitionem,

vt cognoſcat, quãdo poteſt ſpectare, & quantũ tẽporis: ſi enim timet, aut recurſum, aut malũ abſceſſum, aut alia accidẽtia, ſtatim naturam pigrã excitet, & ſecundùm tenorem virium cõcoctos humores purget.

Sed quare locũ ita difficilẽ ſic relinquit? Quid eſt, multa expurganda? Quid eſt multa ducẽda in accutis raro? Quid eſt in delaſſatis totũ? Ego ſi me non fallit aſsidua Hip. & Gal. lectio, exiſtimo in hoc textu habere etiã ſufficiens fũdamẽtũ purgatio minoratiua, quæ tã abſtruſam, & excellentẽ ſequitur indicationẽ, vt ad ſolos eruditos pertineat executio; nec vellẽ medicos iuuenes, ſine maiorum cõſultatione, Hippocraticũ hoc addire remediũ, ſed ad noſtrum textum.

Certum eſt in iſtis tribus propoſitionibus loqui Præceptorẽ noſtrum de morbis indicabilibus abſolutè, ſed cũ hac diſtinctione. In primã dicit, nõ eſſe purgandum circa iudicationẽ, iudicãtur verò morbi accuti, aut ex decidẽtia tales. In ſecũda apertè loquitur de propriè accutis, ſiquidẽ dicit, in accutis raro. In tertia, cõſtituit delaſſatos id eſt, morbo accuto correptos, & delaſſatos, & vexatos à laſsitudinibus morboſis, ſed accedo ad primam propoſitionem.

Multa ſunt purganda, longe à criſi, nõ quidẽ ſi natura coctis humoribus cũ dãno ſuo quieſcit (vt dictũ eſt) tũc enim medicus vacuare ſtatim debet. Sed (ſenſus Hipp. eſt) ſi natura tardè, & lentè, aut diminutè expellit, debemus purgare, hoc tamen nõ poſſum' perficere ſtatim, ſed ſpectare ꝑ aliquod tẽpus, & cõtemplari quomodo ſe habeat in ſua paulatina vacuatione, quẽ fructũ recipiat, an cõſummare valeat fœliciter: hæc aũte cõſideratio locum habet in criſibus, quæ paulatinè fiũt, & imperfectè: ꝙ his aſſerit Gal. lõge à iudicatione eſſe ab arte ſupplendas, quia prius debemus experiri naturæ motum. *Explicatur Gal.*

Sed quare illa prima propoſitio, non poſsit intelligi de purgatione minoratiua, quę in principio morborum adhibetur?

Quãdo materia eſt cruda, aut ob nimiã quãtitatem, aut ob prauã qualitatẽ inuincibilẽ? Oſtẽdo poſſe ſic explicari, nã hæc eſt, quã reuera nobis propoſuit Hipp. quando dixit, inchoantibus morbis, ſi quid tibi videtur mouendũ moue, vt etiã Gal. in com.

hæc

hæc eſt etiam,quæ lõgius ſo let diſtare à tempore iudicationis, imò & quæ ſi futura eſt indicatio, ad illam diſponit,ſicut de ſanguinis miſsione dicere ſolemus; ergo ſicut Gal.inſinuat lõgius à iudicatione à parte poſt; multo melius venit explicandus textus,lõgius à criſi,id eſt,in principio morbi; hoc ſiquidem tempus longius diſtat à iudicatione, & tantũ abeſt, vt turbet naturam, aut diſtrahat, quin potius purgata materia peccante, fœlicius aggrediatur expultrix incoctiles,& concoctrix coctiles.

Explicatur Ga

Secundò, quia hæc purgatio, tacta in prima propoſitione, non verſatur circa turgentes,vt per ſe patet,nã vel ex mente, & explicatione Gal ſolũ in ſecunda propoſitione agit Hipp.de turgentibus,quando dicit: *In accutis rarò*, quæ verba ſunt ex aphor. vbi clarè agit de turgentibus cũ præmeditatione purgantis, quia rarò turgent. Neq; dicendũ eſt verſari circa cõcoctos,patet,nã lõgè ante iudicationem nõ ſunt humores perfectæ, euicti, & cocti, coctiones iudicij celeritatem, & ſecuritatẽ oſtendunt, præcedunt ergo; igitur quando Hipp.dicit:lõgè à iudicatione eſt expurgandũ, manifeſtè loquitur đ cruda materia,quę nõpoteſt coqui, ſi tota relinquatur viribus naturæ; ſi iam incipit concoquere,& fœliciter pergit,quis turbare auſus fuerit? Ergo loquitur de tẽpore cruditatis, longè à iudicatione.

2. Secunda propoſitio,facilè explicatur à Gal. (*in accutis rarò*) præcipit,ſcilicet, purgandum,*in accutis* ſi materia turget,rarò verò turget.

3. Tertia propoſitio: mutat ordinem quantum ad ſpecie auxilijs & quantum ad menſuram vacuãdi.Loquebatur in duabus primis de purgatione, & loquitur in tertia đ delaſſatis,id eſt,maximè à laſſitudinibus vexatis, morbo magno correptis: indicant verò tales magnæ laſsitudines, magnam quantitatem humorum, vel rumpentium vaſa, vel vires opprimentiũ (quæ ſunt duæ ſpecies plenitudinis) in his dicit eſſe vacuandum totum humorem, quia plenitudo ad vaſa tam magnam poſcit vacuationem,imò illam exercuit Galen.ad animi deliquium. In alia verò,quæ ad vires etiam totum vacuandum humorem,qui præmit, vſque dum vires victrices maneant, & ſuperiores antequam adueniat corruptela. Scis,

quod vtraque plenitudo, vt sic, & absolutè caret vitio, sed ea quæ ad vires paruo tempore durat, quin tendat in corruptionem; ergo in vtraque totum humorem superantem præcipit euacuari, in ea quæ ad vasa, ne illa mala quæ timentur, aduenīat: in ea quę ad vires, ne corruptela incipiat, & serpat.

CAP. XIIII.

Claritatis gratia, communes obiectiones dissoluuntur propter scholasticos, licèt ex dictis clarescant.

Iterum obiectiones euoluuntur, et solutiones, memoriæ causa obiect.

DIces natura non euacuat in principio; ergo nec medicus eius immitator. Dico, quòd medicus optimus est immitator naturæ, & ob id purgat aliquando in principio, quia natura ipsa id solet facere cùm afflicta, & oppressa est, & hoc quidem cū magna vtilitate. Ille aphor. famosus in perturbationibus ventris, & vomitibus sponte factis, &c. De omnibus loquitur vacuationibus factis à natura, aut in principio morbi, aut augmento, aut statu, & omnibus communis est vna, & inuiolabilis regula, vt si talia, qualia debent purgari, purguentur, censenda sit optima, & laudabilis vacuatio, quantum attinet præcisè ad talem vacuationem; ergo medicus optimus imittatur naturam in simili periculo.

2. Ad secundum dico, si humores sunt quieti, debent vacuari, quādo fallaci quietè quiescunt; maius enim damnū succrescit naturæ ex illa falsa quiete, siquidem patitur cū vitæ periculo, & nil agit.

3. Ad tertium, quando purgamus humores ita crudos, illos educimus, non bonos. Duæ concurrunt causæ, vt sic fiat, quia medicamentum malos trahit; non bonos, & expultrix, malos sequitur, retentrix, bonos retinet, hic est ordo naturæ.

4. Ad quartum diximus, naturam esse adminiculantem, quia appetentem, & turgentē in actu primo, solum deficit conditio ex parte passi, vt minoratione fiat, quod restat magis obediens.

5. Ad quintum dico, humores esse trahibiles à medicamento, quāuis sint alijs mixti: Rideo quādo tales audio illationes, quasi fuissēt amissæ, & corruptæ similitudines inter trahens, & tractum: intellige, quod licèt malus humor cum bono sit

ſit mixtus; trahitur à medicamento, quia attingitur à qualitate illa motiua, quæ fluit à medicamento, & hoc ſufficit; attingitur malus, & alienus, bonus, quia non peccat, retinetur à viuenti. Prætereà, attende, quòd per illam quam vocas mixtionem, non deperditur forma humoris, aut ſimilitudo cum medicamento; ergo quis prohibet trahi?

6 Ad ſextum dico, quòd vt natura ſolet per malos abſceſſus in mortem tendere, ita per euacuationes ſymptomaticas (dictas) ſolet ſalutem recuperare, vt multi ægroti apud Hip. ſuprà relati, nos emulamur naturam rectè operantem, non ſiniſtrè.

7 Ad ſeptimum, nomine turgentium, ſubintellexit vrgentes, eandem ſiquidem habent, aut maiorem efficaciã in indicando, ac turgentes: nam turgentes, aut cucurbitulis, aut potionibus frigidis frænamus, aut coercemus, & fieri poteſt, vt cliſtere ad inferna ducamus; vrgentes verò, & fallaciter quieſcentes, ſola vacuatio deturbat.

8 Ad octauum dico, etiam medicus raró per initia debet purganti minoratiuo vti. Quando, ſcilicet, viderit indicationes ſufficientes ex ſignis multorum, aut malorum humorum diſtantium à natura ſanguinis, aut tam mala qualitate affectorum, vt natura non coquens ſuccumbat.

Ad 9. omnes contrarij textus intelliguntur extra vrgentiam, cum illis vrinis tenuibus, & nebuloſis: ſi non adſint ſigna vrgentiæ prædictæ, non eſt purgandum, ſed cliſtere vtendum.

Ad decimum, idem dico, 10 pro fluuia verò ſanguinis in principio, ſi morbus non ſit ex ſanguine rectè damnat, Gal. 1. de Criſ. cap. 8. At verò ſi morbus oritur à cauſa ſanguinea, confert, euacuata eadem ſpecie humoris peccantis; à ſimilibus profluuijs didicit Gal. mittere ſanguinem in principio, ad animi vſque deliquium; ſi verò profluuium ſanguinis accidit in morbo purè bilioſo, aut pituitoſo, aut melancholico, erit malum, vt ſignum, & vt cauſa. Hanc regulam accipe ad omnes ſimiles obiectiones textuales explicãdas, vt tantum deflectat euacuatio à bonitate, quantum diſcedit ab ſpecie humoris peccantis. Ad penſum vacuationis mutantur vires, ſi vacuatur quale oportet, ro-

borantur, si è contra fatiscunt. Ergo si aliqua vacuatio est sympthomatica, quo ad tempus, quia fit in principio: si tamen euacuat talia qualia oportet, non est detestanda, quia causa salutis existere potest, & ideo aliquãdo in aliqua necessitate vrgentiæ meritò imitanda.

11 Ad vndecimum, ille locus Gal. multoties explicat⁹ est, Omnes vacuationes in principio non sunt ex lege naturæ regulariter operantis, cõcedimus libenter, sed quæ nunquam deficit in necessarijs, prouidit sapienter, vt si aliquando primeretur, apponeret conatum ante coctionem, vt expelleret inimicum quem tolerare postea non poterit; & ita omes Gal. authoritates semper intelligũtur, solũ attendẽdo vim causæ morbificæ, vt signa daut suæ violentiæ: tamen neutiquam sunt à natura merè errante, sed proficiente in melius.

Quis dixit, quòd tales euacuationes sunt opera causarum morbosarum? asserendum est (vt explicemus Gal) esse opera naturæ vitalis læssæ, & irritatæ, sed talia qualia oportet excernentis, & properantis, & si per labores ad salutem. Debebat contemplari Gal. quòd ipse docuerat in lib. de morb. & symt. cùm philosophum agebat. Coctio in nocitiuo (id est, coctio qua per febres humor putridus reducitur ad benignum) actio sympthomatica est, quia læsa à principio lesso; an ob id non habet leges naturæ? habet quidem, & ad finẽ bonũ cõsequẽdũ, vt illã adiuuamus. Ita vacuatio symptomatica quæ per morbos fit à natura, actio est ipsius naturæ, sed lessæ, per quam si trudit quod stimulat, imitanda, laudanda.

Ad duodecimum, de attra bile nil nouum inuenit Gal. in com. 22. 4. nam existimat, quòd sicut malum est alios humores externi in principio morbi, ita dicendum de attra bile. Sed nos iam explicuimus quo pacto istæ vacuationes malæ sint, & quando bonæ: forsan attra biles hoc habet peculiare, illa scilicet, quæ propter igneã vim assata, & terram fermentat, & muscas fugat inter alios humores, maximè naturã irritat, stimulat, & labefactat; quare quãuis euacuata causet bonũ aliquod, sed ita dilaceratam relinquit naturam ob æfrenem conditionem, vt significet magnas internas intemperies: sed hoc 12

non tollit purgationem artificiosam, nam artifex sitam æfrenẽ succum debet mouere, miscebit potioni, quæ roborent, delineant, & demulceant tam acres qualitates, ne motus peiora faciat. At speramus semper maiorẽ vtilitatem, quamdam num.

13. Ad 13. dic rectè Celsum dixisse, nã sanguinẽ mittimus non solum in abundantia sanguinis, sed in vitio sanguinis, neque solum in vitio eius proprio, sed etiam in illo quod resultat ex miscella aliorum prauorum humorum cum sanguine. At purgatio semper respicit humores diuersos sepatatos, & supernatantes, alienos à natura sanguinis, sua qualitate molestantes.

Dubitas rursus de foco putredinis, quia focus adest in omnibus febribus putridis, atque cùm in illo sint humores putrescentes, & magna caloris intensio, cuius ratione trahit, confluuntque de nouo humores; sanguinis missio semper exercenda erit, nam valet vacuare aliquid quod in foco continetur, & rebellere quod fluit.

Dico focum esse multiplicem & varium, quia nil est aliud, quàm id quod fouet, aut conseruat febrem putridam; hæc potest conseruari ab aliqua intemperie calida iecoris generantis copiam bilis præternaturalis. Erit ergo focus iecur ipsum, vt contingere potest in aliqua tertiana exquisita, quæ licèt septem periodis terminetur, si tamen calida iecoris intẽperies duret, suppeditans materiã; vltra, præ dictos terminos progredietur. Obstructio, etiam est focus, qui cõmitem habet prohibitã ventilationem, putredinem, & tandem febrẽ conseruat. Quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere consueuerunt (partes, scilicet, humoris crudi non victi, qui aliquando nec obstructionẽ, nec sensibilem facit intemperiem) talis humor focus putredinis est, quia in eo resident seminaria putredinis, in diem recidiuæ custodita, qua si ignis cõsopitus, & cineribus inuolutus. Istæ verò, & si quæ aliæ sunt focorum differentiæ, solent inueniri seorsim, & simul, & in diuersis corporis partibus, nam in prima & secunda, & tertia regione, quorum omnium explicatio ad libros pertinet de febribus.

His suppositis, constat idem esse dicendum ad i-

stam

ad istã dubitationem, quòd in superioribus ostendimus, semper inspiciendam speciem atomam causæ humoralis, vt species eligatur vacuationis. Focus solam bilem retinet? rebellendam, aut vacuandam bilem indicat. Solam melancholiam conseruat? (vt lien in quartanis) hanc deturbandam dicit Sola intemperies continua generatione morbum fouet? Duplici manu vtendum esse suadet nam attemperari pars desiderat, & productum expelli.

Crudi succi seminaria relicta, si optimo victu non possunt corrigi, purgationem exclamant. Vide iam omnes focos humorum sincerorum, citra sanguinis missionem aboleri; sed qualis sit focus in febrib' sanguineis, aut continentibus, non pertinet ad hunc locum, quia agimus nunc de febribus pendentibus à sinceris humoribus citra sanguinis miscellam, quæ ex necessitate debent habere similes focos, auersantes sanguinis detractionem. Sed maximè notandum, quòd licet cœperit febris, (vt sæpe contingit) cum sanguinis præsentia, tamen post ablatam omnem quantitatem sanguinis peccantis, perseuerante putredine, remanent iam humores ita alieni, vt focus mutatus sit: nam antea erat focus humorum simul cum sanguine, sed post plures venæ sectiones, & intensiorem putredinem, est focus sincerorum, & separatorũ humorum putrescentium; ergo distingue focos, & distingues curationem.

14 Ad decimum quartum, dices: si focus consistit solum in quadam ignea intemperie iecoris, quæ manutenet, & conseruat accessiones tertianas, generatione continua portionis bilis præternaturalis, nonne post purgationem attemperabis potionibus vtilibus syrupis, aut apocemate facto ex arte, aut balneo partiali, aut in vnctionibus, & victu attemperante? Quid habet sanguinis detractio cum attemperatione simplici, quę debet fieri per se, & non ex accidenti? Morbos debes curare per contraria; nunquam curationem ita ridiculam inuenies in medicinæ parentibus, vt sanguine nõ peccante, dicant esse attẽperandũ iecur sanguine detracto. Illud saltim inuenies, existentibus scopis sanguinis missionis, consequi etiam, vt temperetur corpus;

pus; hoc dico de foco consistente in sola intemperie, quia nunquam indicat per se sanguinis detractionem, nisi cum alio verò exposcente coniungatur. At si cùm intemperie complicetur obstructio, clarum est esse agẽdum cum obstructione simul, illam reserando humoribus crassis, tenuatis, viscidis incisis, non tamen semper pendet obstructió ab humoribus exposcentibus sanguinis detractionem; atque ita falsum est focum putredinis semper petere talem vacuationem, sed illa quæ obstrictioni, & putredini cõtrariantur. His tamen absolutis, expendere oportet quid sentiendum de humoribus incoctilibus quales sint, an aliqui verè tales dicantur.

CAP. XIIII.

De humoribus incoctilibus in speciali.

IN superioribus diximus, eam cruditatem humorũ supernatantium exposcere purgationem, quæ naturam ita vexat, vt nisi statim aliquid deponamus, periculum vitæ immineat, quæ doctrina videtur vniuersalis; consonum est videamus impedimenta particularia quæ se tenent ex parte humorum, & primò enumerare conuenit, & distinguere differentias humorum incoctilium, vt hinc ponderemus, an sint aut non sint impedimenta ad purgationem moliendam.

Primò, humores possunt esse incoctiles largo modo, ob solam quãtitatem nimiã, quam dispositionem voco respectiuam, quia in ordine ad vires tales dicuntur; nam si minuantur, natura fœliciter aggreditur superare quòd restat, vt si tanta sit cõpia bilis, aut pituitæ, aut alterius humoris, (qui sanguis non sit)

Secundò sunt aliquæ substantiæ ex propria natura incoctiles, vt lapides, ita tumores cancrosi, aut scirrosi, nõ possunt concoqui, aut maturari, quia ex natiua conditione, & mixtione humores cõtenti sunt, incapaces talis beneficij: quæ doctrina ex 4. Metheor. clarescet; non enim omne mixtum est coctile, sicut non omne est friabile.

Ad istam secundam differentiam reduco venena insuperabilia à nostra natura, & hu-

& humores taliter venenatos, nam tales ſubſtantiæ non per motum proprium coctionis, ſed diuerſo modo aut vincũtur, aut extirpãtur.

Tertiam differentiam cõſtituo quorundam humorum talis naturæ, vt licet aliquem gradum coctionis recipiant, tamen ita tardè ad perfectam deuenire poſſunt, vt priùs æger ab accidentibus & morbo periclitetur

3

Quarta differentia illorum humorum cenſenda, qui, licet ſuperentur, & coquantur à noſtro calore, tamen vapores qui eleuãtur, dũ coctio fit partes principes maximo afficiunt periculo: qui hæc non contemplatur, relinquit naturam, dicendo agitur coctio, non eſt turbanda, iam vacuationes ſanguinis factæ ſunt, nunc quieſcere oportet. O fallax conſilium! Notandum ergo, quòd non ſufficit vt coctio fiat, ſed quòd ſecurè ſine læthali damno partium principum.

4

Sed dicet aliquis, impediri poſſunt vapores ne occupent caput, aut cor, repercuſſiuis, frictionibus, & alijs auxilijs.

Aduertas obſecro, & rem grauiſsimam audi. Non loquimur de morbis à toto genere ſalubribus, ſed de his in quorum cauſa latitat pernities, & conſequenter periculum vitæ; contingit ergo vt talis cauſa humoralis agitata per coctionem, emittat partes quaſdam vaporoſas, aut tenues, in quibus malitia exiſtebat, non in mediocribus, aut craſsis; medicus verò contemplatur ſigna coctionis in his, & non videt tenues, malignam qualitatẽ eleuare, & quaſi in plauſtro ferre vſq; ad intimiora membrorum nobilium. Si repercuſiuis vteris, forſan craſeſcent, & detinebuntur in mẽbro, aut retrocedẽt ad maius damnum, ſi cucurbitulis, parum, aut nil proderis, nã coctionem plus retardabis, calore auocato, & non attinges partes vaporatas, quæ internas vacuitates perambulant, & interim dũ in hoc laboras, aut phræniticus, aut ſyncopticus, aut læthargicus fit æger. Igitur tales humores vocamus incoctiles, in hac ſignificatione; quia ſi ſperamus perfectum ſtatum & terminũ coctionis, priùs multo peribit æger, ob pericula quæ ſequentur in actu prædictæ actionis coctricis: Nam licet coctio emendet putredinem, in vna parte capaci, in alia non potuit.

Sed dubitas, nam in hoc

casu non oportet negotiari cum humoribus qui coquũtur, sed cum tenuibus, qui eleuantur, celebrabiturque aliqua reuulsio, non tamen vera euacuatio.

Rectè dubitas, sed notandum, quòd (ex arte) euacuandi sunt tales humores minoratiuè, & est vacuatio per se, ex accidenti verò retractio à principibus membris, quia inspicimus primò causam ipsam totalem, quæ cum periculo coquitur, & secundario partes quæ separãtur, & eleuantur, malitiam deferentes. Non equidem aliter possumus tollere prauum effectum talis coctionis, nisi minuamus tales humores, & per regiones ducamus maximè cõtrarias, & longinquas à partibus principibus. Quam plures liberati sunt hoc consilio: erant satis vacuati per sanguinis missionem ante septimum. In hoc die apparebant coctiones, sed cum periculo partium principum, & in octauo, aut decimo, aut alio die securo, secundùm speciem morbi, manuducebamus humorem decocto cõmuni cordiali purganti, mixto cum syrupo boraginis. Putabant infirmus & assistẽtes quotidianum esse syrupum, & ad vesperam deiectionibus leuatus, salutari fallatiæ gratias agebat, & extollebat auxilium.

Alia differentia potest cõsiderari in hunc modum, quando diuersitas adest humorum, quidam efficientes febrem, qui tardè coquũtur, alij verò praui, qui solent misceri cum semicoctis, in mala que terribilia ægrotum deducunt. Equidem humores isti ex sua natura coctiles sunt (illi scilicet, qui causant febrem) tamen quia dum coctio fit, lentè & tardè, periculum est ne alij prauiores misceantur, ad maiora damna causanda; consonum erit, non spectare vlteriorem coctionem. Ad istas quatuor differentias, possunt aliæ, (si quæ sunt) reduci.

Tamen dubium est, quid sentiendum de serosis & tenuibus, nam Galenus statim in principio illos præcipit expurgare, lib. quos & quando, ex quo loco maximum colligimus argumentum ad fundandam minoratiuam purgationem, cruda existente materia, nam si humores peccantes sunt tenues & serosi, cur non erũt euacuandi? qui punctus vt exactius consideretur, aliqua præmittenda sunt.

CAP.

CAP. XV.

Quas coctiones considerauit Hippoc. in humoribus.

COmprimo sermonem ad quasdam alterationes quibus nostra temperies ab anima gubernata, emẽdat & corrigit humores discordes & præternaturales, aut perficit alimenta in ordine ad nutritionem. Has duas coctionis differentias, primus docuit Hippoc. nam lib. de natura pueri dicebat: *Fructus coqui adiutos à calore Solis:* quibus verbis illam perfectissimam coctionem, quæ maturatio dicitur, insinuauit. Aliam subiunxit minus perfectam, dicens primo Epidem. *Coctiones excrementorũ semper esse bonas*, à quo Arist. mutuat' 4. metheo. dicebat: *Coctio alia formam respicit, alia formam quandam, qualis in vrina apparet & in pure.*

Vbi notandum, victoriam hanc naturæ quàm in excrementis manifestat, nil esse aliud quam omnium qualitatum prauarum, quoad fieri potest amotionem, aut reductionem ad similitudinem qualitatum residentium in solidis membris, quo fit, vt hæc coctio semper ea quæ coquiũtur dulcoret & demulceat, ita Hip. lib. de locis in homine, quasi diceret: omnẽ alienam abigit qualitatem, & quoad licet, reddit propinquius naturæ, omne siquidem quod nutriturum est, sub ratione dulcis alere debet, vt dixerat Arist. quòd memini me declarasse, non quòd necessario sit dulce, sed nomine dulcis intelligendũ, nostræ naturæ familiare, & carens inimica qualitate, & incoctili, quod etiam docuerat Hipp. lib. 4. de morb. dicens: *Alimentum hominis debere esse leue*, quasi diceret suaue, familiare, subiicibile, mitigabile, quòd alijs verbis explicuit 3. accutor. *Malitiam coctorum tollit.*

Quam doctrinam nunquã Gal. deseruit, siquidem 2. acut. text. 44. inquit: *Cruda bilis flaua admodum est, & acris, & male olens*, &c. Vnde acrimoniam coqui dicere consueuit, vt lib. 1. prorret. com. 1. quòd à diuino Hipp. desumpsit, lib. de veteri medicina, sic mirabiliter dicente: *Quanto autem tempore bilis eleuata fuerit, & cruda, & meraca, ac intemperata, nulla arte, neque dolores, neque febres sedare possis, &c.*

Iam

Iam vides ex Hip.coctionem illam perfectissimam quæ maturatio fructuum est cui correspondet perfectio alimenti optimi,quam acquirunt perfecta assimilatione ad nostra membra alenda. Et secundò, aliam alterationem, quæ coctio etiam nominatur, qua humores domantur,& deliniuntur, ablatis extremis qualitatibus, ad quēdam teporem, & remissionem deducti. Sed non ad ultimam illam & perfectam maturationem, ob incapacitatem passi, sed ad quandam mensuram vt possint subijci facultati expultrici.

Hac doctrina Hippocratica supposita, dubitari potest in scholis, & consultationibus curatiuis.

CAP. XVI.

An humores serosi & tenues, ex propria conditione sint apti in principijs morborum ad purgationem, nulla spectata coctione, an verò impediant.

PVtant aliqui serosos humores esse incoctiles ex propria natura, quia aquei, nam vt aqua non est coctilis,quia non est mixtum, sed corpus quodam simplex carens oppositis patibilibus, quæ sunt materia coctionis eadem ratione, & serosi humores,quia aquei, colligunt autem ex Aristotele 4. meteor.

A posteriori etiam, quia quæ coctionem subeunt, crassiora euadunt,& aqua tota in vaporem vertitur vi caloris.

3. Confirmant ex Gal.lib. quos & quando,cap.7.cuius verba: *Ad hæc omnia etiam tempus monstrabunt, siquidem inter initia morbi tenues & aquosos humores euacuabis,vbi tenaces, & crassi fuerint, quales suapte natura sunt pituita, & nigra bilis, concoctionem spectabis.* Hæc Gal. Cui subscribit Aetius lib.3.cap.23. Si ergo initio purgandi sunt tales humores, inditium est ex propria natura incoctiles putasse etiam Gal .qui semper cum Hipp.clamat expectandam coctionem.

Sed locus elegans Gal. id stabilire videtur lib.2. de facult.nat.c.9.cui tit.de generatione & corruptione succorum,circa finem ait: *Verũ seri genera omnia quæ in suc-*

cis habentur, ſunt excrementa: purumque ab his eſſe poſtulat animalis corpus: reliqua verò quæ prædicta ſunt, vſum aliquem naturæ conferunt: & quod craſſum eſt, & quod tenue. Certè ſatis apertè docet omne ſerum quocumque tempore eſſe obiectum facultatis expellentis, cùm humanum corpus, vt ſanum ſit ab illo eſſe liberum expoſtulet. Quod non diceret Galen. ſi aliquam coctionem ferre poſſet, expectaret quidem, vt in alijs humoribus.

Alij autores putant, ſeroſos ſtatim vacuandos, non quia in coctiles ſint ex propria natura, ſed quia tenues, & facilè trahibiles à medicamento expurganti. Huius ſententiæ fuit Rhaſius, qui fuſo ſermone repræhenditur ab Auicen. fen.1.4. Quãuis à Manardo omnibus ſuis neruis defendatur. lib.12. epiſt. 1. argumentis Auicen. reſpondẽs, ſed hic autor non vidit doctrinam ſupr. citatam Hippocrat. lib. de vet. medic. Quàm Ariſtotelis diſtinctius explicuit. 4. meteor. Ergo ſerum omne coctile eſt, illa ſecunda coctione (ab Hippocrat tradita) domari ſiquidem, & mitigari poteſt à natura, vt alij humores alieni à ſanguine vtraq; bilis, praua pituita, &c. Tamen coctionem illam perfectiſsimam, quàm fructus aſſequitur, aut alimentum ſubire non poteſt.

Igitur ſerum ſalſum, aut acre calidum, aut putreſcens, corrigi poteſt, & temperari, dulcedinem, aut ſuauitatem aliquam accipere ab arte, & à natura; ab arte quidem per contrariorum adhibitionem, à natura, quia eius temperatura, calida, & humida animalium propria, ſemper demulcet, quæ ſalſa, arida, & acerrima ſunt.

Contraria facilè dilues ad primum dic ſerum non eſſe aquam, ſed mixtum quodam aqueum, poteſtque coctionem illam imperfectam ſubire, & ob id dixerat Ariſtotel. 4. meteo. omnis humor præter aquam igne craceſcit, & cocturam admittit.

Ad ſecundum iam patet, quid dicas, nam ſerum non eſt aqua, vt dictum eſt, & cõſequenter non totum vaporabile, ſed vt mixtum aqueũ (ſicut alij humores) corrigibile eſt emendabile.

Ad tertium ex Galen. dic. Non inde colligi ex illa autoritate ſeroſos eſſe incoctiles, ſed purgandos, docuit citius

Ad loca lib. quos, & quãdo

tius, facta comparatione ad crassos; tùm propter suam fluxibilitatem, & maiorem obedientiam; tùm etiam, quia sæpius cõtingit tenues purgari in principio, & fœlitius purgari, quàm crassi: Itaque noluit Galen. legem statuere, qua semper serosi succi in principio purgarentur, sed tantum insinuauit illorum purgationem facilem esse respectu crassorum. Prætereà tenuium, & aquosorum promptitudinẽ ad irruendum in partes prin cipes, reformidans Galen. consultum esse existimauit illos sæpius ante coctionem vacuandos, crassos autem ra rò: quasi diceret in accutis morbis à tenuibus, & serosis pendentibus, ab initio solemus expurgare: in longis verò, qui à crassis, & viscidis oriũtur, coctionem spectamus; ita certè videtur interpretari, Aberro. 7. col. cap. 9.

At vbi spes est tales succos tenues, fore superandos (vt sæpius in tertiana fit) coctio illis debita spectanda est: ergo hoc sit manifestum, serosos humores, non esse ex propria natura incoctiles, sed ex accidenti, aut ob multitudinem, aut quia in tali loco existant, vt non possint debitum beneficium naturæ susceptare, vt in ascite contingit, aut ob prauam qualitatem illis adiunctã. Atque adeò quantum attinet ad expurgationem minoratiuam; idem de serosis, ac de alijs dicendum, non esse spectandam, coctionem illam secundam ab Hippocr. dictam, si vrgeat aliquod periculum maius; quod medici prudentia metiri debet: quis (interrogo) tempus cõterit in rectificanda aqua hydropicorum? Quis spectat coctionem? nullus.

Sed poterunt tales humores, vt supra diximus, aliquo modo demulceri, & subagi, aut vias aperire, per quas debet fluere, nisi aliud vrgeat.

Ad locum Galen. de facultat. nat. Dico, nil afferre contradicta; est quidem omne serum excrementum, in quo conuenit cum omnibus humoribus putridis alienis à sanguine, sed differt, quia facilius vacuatur, & frequentius in morbi principio ob rationes iam dictas.

CAP. XVII.

Ea quæ in habitu corporis siue in tertia regione continentur, an, &

quomodo impediant vacuationes?

DIces, nullam esse in re posita difficultatem, nam indicatione sumpta à situ, sicut contenta in ventriculo vomitum petunt, in intestinis, & caua hepatis deiectiones, in venis, & giba hepatis vacuationem per vrinas, aut venæ sectionem; ita quę in carnoso ambitu extra venas continentur, per cutem extrahi desiderant, & ita nullum præstat impedimentum. Imò è contra sanguinis missio, & expurgatio impedient talium humorũ exitum per retrocessum ad interna; & in magna pericula deuenire poterit æger.

Vndè Galen 4. de sanit. tuend. cap. 6. *Caueri oportet, vbi in solidis partib' mordacia excrementa redundant reuulsum ad interiora.* Quã sententiam Auicen. sequutus in cap. de flebot. iussit, post perfectam variolarum apparitionẽ abstinendũ esse à venæ sectione dicit. Sed quid sentiendum, & quid agendum sit in hac dispositione paucis aperiam.

1. Humores contenti in viriolis, morbilis, tuberculis, pustuilis, erisipelate, maculis malignis, & alijs quibuscumque huius census, existentes in genere carnoso, id est, extra venas capillares, per cutem euacuari desiderant, atque hæc illis est regio deputata natura.

Atq; si complicetur cum lassitudine mere vlcerosa, quæ affectio est etiam tertiæ regionis (nullo modo læssa secunda) eandem etiam viam vacuationis desiderant, vt quid (dicas mihi) violentia naturæ inferenda, reuocatis humoribus ad venulas, & inde ad maiores, atque mutato situ, de ignobili membro ad nobile? 2.

Tamen multoties solent ista exanthemata, cum lassitudine phlegmorosa, tensiua, aut cum signis virtutis intus oppręssæ complicari; quo casu venas vacuare, sine dubio oportet. Primò, quia ad id, quod magis vrget intendendum. Secundò, quia putandum est ex venis sic repletis, foueri etiam, quæ in tertia regione molestant, atque fieri posse (vt re vera contingit) vt neque grauatæ internæ partes propellant, neque externæ peculiaria excrementa deturbẽt; itaque in tali complicatione tertia regio oppressa, non repugnat, imò postulat venæ sectionem. 3.

Sed

Sed maximè notandum, exire aliquando variolas, aut morbilos, ita placidè (cum febre, aut sine illa) vt error sit venam secare. Cõmoda regio est, nullum accidens vrget, neq; ex pulsu, aut alio signo potest intelligi latitans malum; quorsum sine vlla indicatione audet medicus turbare crisim? quæ iudicantur, sinere oportet, & in hoc casu intelligendus est Auicena quando dixit: non esse vacuandum apparentibus variabis; atque existimans quarto die incipere eruptionẽ, dicebat, post quartum non esse flebotomandum: tamen hac nostra consideratione temperandus tãtus autor, aliter falsum diceret.

Sed dubitas, an sicut prędicta intelliguntur de sanguinis missione, ita etiam mutatis mutandis, possit intelligi de purgatione? Petis omnia quæ supra dicta sunt desupernatantia, sed vt omnem errandi occasionẽ tollamus, dico, breuit quibusdam propositionibus rem coarctans.

1. Prop. Sanguis missus est in principio, ratione indicantium, & iam impetu incipit natura pellere ad cutim; sine obsecro parumper (vt facimus in alijs vacuationib⁹) ne mittas sanguinem, nec ex purges quia quando natura est in illo primo impetu, ad aliquam regionem, cum maximo periculo illam inter turbas, aut debilitas, habet sufficientes vires ad maculandam cutem, & tu illas debilitas, ne possit perficere vacuationem, & maneat intus venenũ; & hæc est potissima intet alias ratio, quare plures moriuntur ex febri pũticulari, quia nunquam cessas à sanguinis extractione; adhuc in ipso impetu exeuntium macularum, quia putas esse vacuationẽ simpliciter symphomaticam, & totum te conuertis ad internas partes inaniendas.

Cùm vides anxietates in ista excretione, putas iuuari naturam flebotomia, & moues venenum ad cor: quòd à natura mouebatur accutẽ. 2. Prop.

Ergo si in altera visitatione (oportet frequentissimé visitare infirmum, vt faciebat Galenus) inueneris vnam, aut alteram tantummodo maculam, & ægrum conflictari, neque frictionibus, aut cucurbitulis leuari, bene vides non posse comprimi venas ad expellendum, debesque vacuare, & statim fricare: ergo ille macu- 3. Prop.

læ, aut variolæ, raræ, & paruulæ, & cum afflictione patientis, non impediunt, sed postulant vacuationem per venas, quia adhuc vires grauantur, at si non grauantur, interius quid faciendum?

4. Prop. Dico in senibus, & debilibus, non iuuandam esse istam vacuationem cutaneam, per apertionem venarum, sed per cutis scarificationem; est in senibus cutis dura, sicut, & compacta propter ætatem; conuenietque scarificatio cutanea, maximè certè timenda ægritudo punticularis, in cute clausa, aperienda ergo. Atque in debili virtute expultrice, leuandus æger per attractricem ab arte. Parum pellunt internæ

1. De diæta. partes, atrahant externæ, vt impleatur dictum Hippocrat. secant homines lignũ serra, alter trudit, alter trahit; sic non patientur insigniter vires, & venenata materia auertitur.

Duo mala facis vacuando ex venis, quando debes vacuare ex carnosis, debilitas cor, & confluunt ad illud humores maligni, quia innanitæ partes, necessario recipiunt: mille rationibus Philosophicis, quas nunc fugio.

Memini me cum Gentile quæstionem excitasse, an in prædictis casibus vena secta moueantur humores ad intima, an ad externa? fortiter affirmantibus aliquibus, circa scissuram concurrere, non ad viscera, & ita ad carnosum genus trahi. Sed in hoc est maxima fallacia, nam deposita omni plenitudine ad vires (vt supponimus) manent partes internæ, destitutæ, & certo certius putandum, diuidi humores, quosdam motos ad scisuram venæ, & alios ad supplendum vacuum internum, atque cùm isti praua sint qualitate affecti; quis dubitat cor incidere in vrgentiora pericula? Itaque concedo Gentili moueri aliquos ad venam scissam, sed affirmo reliquos replere vacuitates internas, & hinc pericula, & mortes in casu prædicto.

Sed de purgatione diuersa, & clarissima ratio illucescit. Incipiunt apparere maculæ, & cùm satisfeceris sanguinis misioni, medicamẽtum expurgans exhibuisti: Magnum errorem comisisti, quia licèt sanguinis missio erat rationibus dictis, interdicta; habebat tamen illud fallax asilum, quòd

moue-

mouebat humores ad ſciſu-ram venæ. Tamen expurga-tio facta à medicamento, nullam habet excuſationẽ: omnino eſt contra artem, & contra naturam, quia a-deſt motus ad circumferen-tiam, tu moues ad centrum quando elongantur humo-res à corde, & viſceribus, tu laboras, vt appropinquẽt vitæ principijs.

7. Vndè, tranſacto die quar-to cotidie, mane & veſpere inſpicienda eſt cutis, vt ſi v-nã ſolã maculã vides nouã; neutiquam cogites de pur-gatione, quia ſolum illud ſi-gnum, ex paruula macula (ſimul cum alijs) impedi-mentum ſufficiens eſt ad ex purgationem, quia indicat inceptum motum ad cu-tem.

Ex dictis ſatis aperta ma-nent verba illa Galen. 4. de ſanit. tuend. *Caueri oportet, vbi in ſolidis partibus mor-dacia redundant excrementa reuulſum ad interiora.*

Sed dubitas ſi initium e-ruptionis, variolar. morbilo. aut aliorum ſimilium, com-plicatur, cum recenti, & in-ſigni onere primæ regionis, à niue, & varijs alimentis grauatæ, quid faciendum?

Satis ſuperque de ſimili puncto dictum ſupra, & nũc dubitas, quaſi non haberes medicamenta taliter pri-mæ regioni dicata, quæ neu tiquam turbant ſecundam, nec reuulſionem illam, quã timet Galen. concitare va-leant: quando fortia clyſte-ria non ſufficiunt; non qui-dem ſi expurgatur prima re gio ita onerata; reuelluntur humores venarum, & par-tium carroſarum, ſed melius natura inſurgit, & melius comprimit venas, verſus cu taneam regionem; nam ta-lis poteſt eſſe frigiditas pri-mæ regionis, vt cor, & viſ-cera cõprimat, & ad ſynco-pem deducat; quo ergo pa-cto, vitales facultates pote-runt aliam ſarcinam vena-rum ſuperaræ ſi coarctantur à prima.

CAP. XVIII.

De morbis qui impediunt magna auxilia.

SI De cauſis humoralibus impedientibus, aut men-ſurantibus vacuationes, ali-quid reſtat; ſuſpicor reduci poſſe ad ea quæ dicta ſunt. Nunc ad morbos deuenien-dum, qua in parte, licet

non omnes percurremus in ſpeciali, tamen ex his poteris eādem methodū in alijs ita exercere.

Morbi qui vacuationem valent impedire, aliàs ab alio affectu indicatā, aut ſunt in intemperie, aut in compoſitione, aut ſoluta vnitate; ac morbos in intēperie alios partis aut toti⁹ ſtatuere oportet, quare ſimilē cōſiderationē in his habere poſſumus, ac in naturalibus intemperantijs in principio huius lucubrationis propoſitis.

In frigidis & humidis intemperiebus venæ ſectionem reformidamus; primū quidem cordis, ſecundo, cerebri; tertiò, hepatis; quartò, ventris.

In calidis ac ſiccis morbis purgationē magis timemus, ac præcipuè quidem ventriculi. Secundo, hepatis; tertiò, cordis: quartò cerebri & renum, ob primum, aut vltimum medicamenti occurſum, vt ſupra tactum eſt.

DVBIVM.

SEd meritò dubitas, quando eſt magis timenda vacuatio in naturalibus partium intemperantijs, an in morboſis Ventriculus Petri eſt calidiſsimus á principijs generationis (aut iecur) & Ioannis eſt calidiſsimus ex vi morbi, in quo eſt magis timenda vacuatio? aut in eodem ſubiecto, etiam tenet dubium.

Dico diſtinctionē eſſe neceſſariā, quia diuerſa poteſt eſſe ratio, nam ſi morboſa calida intēperies augetur propter purgationem, v.g. clarum eſt citius tendere ægrū in mortem, ex vi morbi, quàm ſi illa intemperies fuiſſet natiua, quia hæc tardiùs adducit periculum, nā diſcraſsiæ ætatiuæ, non ita celeriter intenduntur, ac morboſæ.

At è contra, ſi conſideres difficultatem maximā, quam ars inuenit in attemperanda natiua diſtemperies, & facilitatem in attemperando exceſſu morboſo, apertum eſt eſſe magis timendam intenſionem naturalis intemperaturæ. Patet hæc philoſophandi ratio, nam aduerſus ſenſibiliter morboſam intemperiem, magis adiuuantia habemus principia vitalia, quàm aduerſus intemperaturas congenitas ab ortu generationis, quia iſtæ plus participant rationem habitus, difficile mobilis.

CAP.

CAP. XIX.

De frigida, & humida vniuersi corporis intemperie, vbi iterum de hydrope.

IN ſuperioribus agẽtes de humoribus alienis à ſanguine, decreuimus ex mente antiquitatis, quid ſentiendum ſit, de frigidis, & humidis hydropicorũ humorib⁹, nunc reddit eadem conſideratio, quatenus morbus frigidus, & humidus vniuerſalis, omnibus corporis partibus communis; frigida ſiquidem, & humida intẽperies, fere hydropas omnes commitatur, & ſolet præcedere, relinquo ſiccam tympanitim. Cùm igitur febris putrida complicatur, quę miſsionem ſanguinis expoſcat. Satis eſt apertum, quantũ obeſt, & impediat prędictus morbus, quamuis ratione cauſæ ſuffocantis calorem, aliquãdo liceat venam pertundere. Tamen ſemper cũ metu & moderatione, licèt putrida febris copioſam euacuationem expoſcat. Concurrunt enim in hac intemperie duo maxima impedimenta, quæ aut tollunt, aut parciſsimè menſurant vacuationem. Virium, ſcilicet, imbecillitas, quæ neceſſario cum tali intemperie coniũgitur, & ſecundo copia humorum crudorum diſtantiũ magno interuallo à ſanguinis natura, vt ſupra diffuſè diximus. Igitur frigida, & humida intemperies, quæ cachexiam inducit, id eſt, malum corporis habitum declinantem ad frigidum, & humidum. & tandem hydropicum, venæ ſectionem prohibet, quantum eſt de ſe.

Vndè in ſuperioribus ſatis explicatum manet, non eſſe mittendum ſanguinem, ratione hydropis, niſi fortè ſequatur ad aliquam ſanguinis retentionem (qui ſolebat vacuari) qua calor ſuffocętur, & frigeſcat, diximuſque talem ſanguinis vacuationem, fœlicius fieri in principio, antequam ex toto habitualis factus ſit morbus, & in hoc caſu admittimus doctrinam Celſi, lib.3. cap. 22. & Paul.lib.3.cap.47. Quam limitationem Aëtius etiam ſequutus eſt, ſed Auic. c. 14. 3.tract.4.cap.12 de curat.cachexiæ, aiebat: Et *debitent phlebotomiam quantum poſſibile eſt, & ſi fuerit neceſſaria propter repletionem ſanguinis, aut deſuper eam cum* *Vide ſup. c. de ſupernatãtia ſeroſi.*

timore, & partire in diebus tribus, aut quatuor, & cùm plus est necessaria phlebotomia, & quando causa est ex retentione sanguinis hemorrhoidalis, aut menstruorum, &c. Quod ex Galen. mutuauit de venæ sectione contra Erasist. cap. 6. ex Hipp. mente. 2. epid. sed viuendus Galen. lib. de tremore, rigore, & palpitatione, c 5. Hæc volui addere ad caput de serosa supernatantia.

Aliquis ad hoc caput reducet appoplexiam paralisim, tremorem, conuulsionem, stuporem, cum Galen. lib. aduersus Erasist. cap. 6. & lib. de difer. mor. cap. 5. Videntur tamen ad morbos in compositione posse reduci, quare ad morbos in intemperie reddeat ratio.

Frigidi igitur affectus, sanguinem detrahendum impediunt, quia sanguine exhausto ingrauescunt, vt à remouēte prohibēs: sanguis enim, & spiritus calefaciūt mēbra, & illis euacuatis frigescunt. Eadem ratione siccæ intemperaturæ, impediunt talem vacuationem, vt hectica, & marosmus torridus, & alius qui senium ex morbo à Gal. consueuit nominari, lib. de marcore, & sanguinis missionem, & purgationem impediunt, nam siccitas augetur, & vires iam debiles, debiliores fiunt.

Siccæ intemperātiæ.

CAP. XX.

De refrigeratis.

QVia ista cōplicatio, multoties contingit, claritatis gratia, per quasdam propositiones procedam.

Omnis refrigeratio, absolutè loquendo, impedit venæ sectionem, quia hæc magis refrigerat, & morbum frigidum auget (vt dictum est) ablato calfaciente.

1. *Frigeratio absolutè.*

Tamen, in particulari loquendo, talia possunt complicari, vt non impediant venæ apertionem. Hæc propositio constat ex loco, & modo refrigerationis, & ex his quæ sequuntur, nam si sola cutis refrigeretur, & per clausos poros, nō possit exire debita, copia excrementorū, clarum est incendi febrem, cui pro natura illius succurrendum venæ sectione (quāuis præmissa frictione) quia quod vrget est incendiū internum: & refrigeratio potius fuit causa, caloris detēto è fluuio cōsueto, atque adeò non impedit, sed ex accidenti indicat vacuandum; quia indicat vrgentius malū internum.

2. *Frigeratio cutanea.*

Ta-

3. *Præfigeratio intranea.* Tamen si per figeratio, non solum cutanea est, sed penetrans ad interna, & humores gelans, visceraque refrigerans, talis dispositio omninò impedit venæ sectionẽ per contrariam rationem duplicem. Primò, quia intemperies frigida augetur. Secundò, quia densati humores fluere non possũt ad sectam venam, quamuis aut multi, aut putridi sint: quem statum, ex pulsus coarctatione, ex relatione causæ præcedentis, & ex doloribus internarum partium, vẽtriculi lũborum, &c. Cum sensu frigiditatis coniunctis.

4. *Præfigeratio accessionalis.* Sed interrogas, quam ob causam frigus ante accessionem impedit venæ sectionem? Aliqui enim, aut ignorantes, aut auda ces falso aliquo fundamento innixi, nõ dubitarunt in ipso principio accessionis sanguinem detrahere, & vitam cum morte commutare.

Dico multiplici de causa tale frigus impedire sanguinis missionẽ, & expurgationẽ. Primò, quia laborat maximè æger in illa humorum cõmotione, sufficit, quæ diei malitia sua. Secundò, quia fugiens calidum influens ad interna maioris boni gratia, vt expellat, scilicet per loca destinata, aperta vena cogitur exire violenter. Tertiò, quia illo tempore refrigerationis separat natura bonos à malis humoribus, malos vt pellat longè à corde bonos, aut amplectetur: pellit autẽ secũdũ cõmunẽ Gal. opinionẽ, iã receptã à vasis ex tra venas, in isto verò motu sanguinẽ detrahere, certũ est exire optimũ à venis, siquidẽ deturbat malos ad carnes 4. si ad pancreas pellũtur, vt Fernelius (in aliquibus) rectè putauit, bene vides, tunc sanguinẽ mittere per venas esse omninò læthale, expellente natura per vomitũ, aut ventrem, prauum humorem, & tentãte malo artifice per venas depuratum, & sincerum sanguinẽ effundere. Atque, quamuis gratis cõcedamus etiam exire tunc prauum sanguinem; impossibile tamen est duos tam inordinatos motus tollerare naturã, ex quo contingere solet, vt in aliquam partem principẽ portio aliqua decumbat inæ qualiter mota, aut virtus omninò fatiscat.

Purgationi obstãt calidæ, & siccitæ intẽperaturæ. Primò, quia purgantia medicamenta fere omnia calida, & sicca sunt. Secundò, quia ipsa vacuatio exsiccat. 5. *De intẽperantijs calidis, & medicam. expurg.*

Quando ergo talis eſt intemperantia, vt integrã purgationem impediat, coniectari oportet, & comparationem facere inter vrgentiam affectus, & damnum, quod poteſt efficere, remedium adhibitum, atque quãdo affectus vrgẽtiſsimus eſt, noxa verò vacuationis magna quidem, ſed quæ mortẽ non afferat, læſio potiuſquã mors eſt eligenda, vt aliquando dixit Galen. atque hac in parte prudentia medici maximopere neceſſaria eſt; quæ recto iuditio, rectaque lance cõferre poſsit noxam vnius cum periculo alterius; quod certè literis, nequit mandari, omniumque eorum, quæ ſunt in arte, cenſeo difficillimum. Quod intelligens diuinus ille. Hipp. initio, lib. de diebus decretorijs, dicebat: *Magnam artis partem eſſe de his quæ rectè ſcripta ſunt, poſſe conſideratio nem facere, ac iudicare, &c.* Hoc verò iudicium, ſine lõga experientia, & obſeruatione, & ſine magna conſideratione fieri non poteſt.

Igitur coniectura vſus exacta, ſi intellexeris affectum vacuatione non integra, lõgo temporis ſpatio abolendum. Exiſtimo, melius eſſe morbi longitudinem eligere, quàm ob eius citam ablationem, in difficiliorem noxam incidere, aut partis, aut totius.

Interim alijs auxilijs naturam leuare oportet, vt addamus, quod deficit euacuationi, quam non potuiſti facere integram ob contraria indicantia, v. g. ſi ſanguinem mittis parciſsimè ob frigidum cor, iecur, aut ventriculum, membra iſta ante, & poſt vacuationem, mille quidem modis calfacere, & roborare ſolicita. Quorũ magnam copiam apud practicos inuenies, & idem, quòd dico de partibus, intellige de toto.

De putrida febre cum hectica, aut marcore complicata, magna exorta controuerſia eſt; nam cùm habitualis ſiccitas ſanguine indigeat, & virtus eſſentialiter debilis ſit, in magnam dubitationẽ veniunt medicorum conſilia.

Breuiter tamen dicã, quid ſentiam iuxta leges artis, ſi primo auferam nouũ quẽdam errorem, circa febres hecticas.

Ex rore putreſcente febrẽ quandam cõſtituunt aliqui, & non dubitant de mittendo ſanguine, quia dicunt eſſe putridam, & nullo alio auxilio

xilio aboleri. Sed falluntur omninò; nam si talis febris datur, extra venas causam habet, quia & ros iam est alimentum solidorum membrorum, & amisit formam sanguinis, extractumq; fuit à venis capillaribus vi facultatis attractricis, atque si difficilè est humorem contentum in parte inflammata ducere per venã maiorem; tamen impossibile videtur, quòd ros rursus ingrediatur ꝑ capillares, & inde ad maiores, & ad orificum venæ, certe nullus erit tam sine mente, vt in tali febre, ratione huiusmodi roris, putet mittendum esse sanguinem, nisi fortè coniungatur alia causa, quæ præstet indicationem; sed potius frictionibus, aut cucurbitulis, tale putrescens ros esset vacuandum, aut balneo.

At in præsenti considera-tione agimus solum de intẽperie calida, & sicca, quæ obstat euacuationi, & inter tales intemperies, hectica primum locum obtinet, quæ habet tres partes, aut tempora (species vocant communiter) ego sequor antiquitatem, & constituo primam, in calore habituali præternaturam cordis cum consumptione roridæ substantiæ, ex qua colligimus viuẽtem partem ita esse habitualiter intemperatam, vt aduenientem sanguinem, quem debebat conuertere in roridam substantiam, potius exsicet, & exhalet in substantia cordis. Secundam constituo in eodem calore cum altero gradu siccitatis ad consumptionem cambij. Tertiã ad consumptionem vltimæ humiditatis, quæ dicitur glutem, has siccitates docuit Gal. & ex eius mente Auicen.

Si ergo complicatur putrida cum prima specie hecticæ, quia tunc solent adesse vires, potest mitti sanguis parcissimè tamen, & per interualla præsertim si putrida eius generis sit, quæ poscat tale remedium.

Sed aduertendum, quòd ista febris aliquando solet aggredi à principio, id est, nulla alia febre præcedente, quo casu in complicatione putridæ, magis potest medicus præbere fidẽ vacuationi, quia non est ita debilis virtus, sicut in hectica, quæ succedit alijs febribus, in quarũ curatione, & propter vacuationes, & alia auxilia, debilitatæ admodum sunt vires: itaque licèt valde timendũ sit sanguinem mittere in putri-

tri-

trida cum hectica; multo magis si aliæ febres præcesserint.

Sed nullum antiquum Autorem legi, qui mentionem fecerit sanguinis missionis in complicatione putridæ cum hectica: cùm tamen aliqui purgationis meminerint. Tamen nō dubito quin aliquando contingat sanguinem putrescere, tali modo, vt parcissimam vacuationem exposcat; hoc autem rarò euenit. Sed quare rarò? quia debilitata natura, cui aduenit calida, & habitualis intemperies, potius generat cacochymiam, & humores purgationem petentes.

At in secunda, & tertia specie maiorem vim habet ista contemplatio, quia vires debiliores, & maior inanitio, quę repositionem exposcat, non ablationem, & cum hecticam curare non possis, nisi prius putridam auferas; hoc respicere oportet, non oblita hectica, nam putrida celerius interimit hecticum, hectica tardius. Atque ob id duplici de causa, primo loco putridā inspicimus, & quia est conditio, sine qua non, & quia vrgentius indicat, ob celeritatem motus.

Quamobrem vitam protrahere curabimus, & putridam, si non per venæ sectionē, saltim per leues purgatiū calas auferre (nisi aliqua colliquatio adsit) ac statim per temperatissima balnea, & humectantia alimēta cū aliqua abstersione, vt sunt ptisana iura, exordeo, lactuca, cucurbita, ac cicoreo confecta.

Semper animaduertendo, quod si putrida extenuioribus, & calidiorib⁹ succis fuerit orta, eo magis in hecticæ curatione persistere debemus, quia hoc pacto etiam causam febris attēperamus, & deturbamus; at verò si crassior, & pituitosior causa febris fuerit, eo partius partes hecticæ agendæ. Sed iam hæc transeunt ad aliā tractationem, insinuasse sufficit.

Purgatio in calida, & sicca intemperie

Calida, & sicca intemperies, sine affluxu humoris, etiam quantum est de se impedit purgationem catarticam, & per medicamēta calida. Quare cùm cōplicatur affectus qui talem petat vacuationē, Alfarabij consilium admittimus, qui cap. de curatione hecticæ, quando bilis redūdātia viget in venis, quæ putredini apta est, expurgare consulit, per medicamenta, quæ alimenta quodammodo sunt, quæ euacuent absq; calfactione, & ex siccatione. Vt est inquit succus Lebleb,

Lebleb, idest, suc

cus lupulorũ morabà, id est, conditũ rosarum, & violarũ, aut vt alij dicũt succus rosar. & viol. in lib. prac. cap. 3. f. 148. p. 2.

bleb, & moraba ros, & violarum, & in succo lebleb, siue succo lupulorum mirabolani infusi, in quo etiam dissoluantur, & coletur medula casiæ fistulæ, & manæ, & violę, aut bibat julep. cum infusione mirabolanorum, & similia. Et posteà addit, & quando laxaueris, & mundificaueris corpus, tunc accedas ad regionem, & curationem hecticæ, &c. Vide quo pacto prius agit de causa febris putridæ, posteà de hectica, & quomodo vtitur blandis, & humectantibus medicamentis purgantibus.

Similiter in euacuatione melancholiæ, & pituitæ faciendum; eligentes quæ minimum calorem, aut nullum inducant.

Frigida, & humida intemperies cum humore (vt supra tactum est) non solum non impedit, imò poscit purgationem; ita vt augenda sit eo casu purgantiũ quãtitas: tum ob succorum redundantiam, tùm quia hebetior sensus in his solet pigram efficere purgationem. Et secundò, quia humores non sunt ita faciles ad motũ in his morbis, præsertim si frigus cum siccitate coniungitur. Si verò sola frigiditas, sine humore existit, iam supra tactum est, quid faciendum.

De humidis illud solũ adnotare libuit, non admittenda esse humida medicamenta, vt casia fistula; præcipuè, quando ex humiditate debilitas ventriculi, aut aliorum viscerum contracta est; sic colligitur ex Mesue illo peritissimo; nocet enim casia, quando ob nimiam humiditatem, facultas debilis est, siquidem laxat, & auget, retẽtricis imbecilitatem. Tandem in morbosis intemperaturis, similem facimus cõiecturam, ac in naturalibus, quare ad morbos compositionis transeamus.

CAP. XXI.

De morbis in compositione, qui vacuationes impediunt.

OPortet pri⁹ referre morbos in compositione, vt inductione quadam, veniamus incognitionẽ eorũ, qui obstare possunt, aut impedire. ¶ Ex Gal. lib. de dif. morb. cap. 6. quadruplex est morbus in compositione, in for-

formatione, numero magnitudine, & situ. Ex his morbi informatione, & magnitudine videntur vacuationẽ impedire, & ob id formatio iterum diuidenda est; nam alia est in figura, alia in meatuum cauitate, alia in superficie.

Rursus ex his soli morbi meatuum impedire videntur vacuationes, qui aut nimis patentes, aut nimis stricti reduntur. Est ergo multiplex affectus iste, nam quinque differẽtias inuenit Gal. lib. de caus. morb. cap. 7. aut coalitu, aut angustia, aut cõpræssione, aut considentia, seu cõniuentia, dẽsatione ve; & vltimo obstructione, inter quas affectiones sola obstructio vacuantibus prædictis repugnare videtur. Rursus cùm obstructio à varijs causis possit oriri, sub diuidenda venit; quæ enim à multitudine proficiscitur, non impedit, sed exposcit, quàm citissimè vacuationẽ sanguinis: & hæc est illa celebratissima vacuatio in omnibus synochis, & in alijs febribus accutis.

At verò, si obstructio oriatur à lentis crassis, & frigidis humoribus, non rarò impedimento esse solet, ad venæ sectionem: imò quantum est ex parte prædictæ causæ obstare videtur, qui punctus breuiter, sed separato capite attingendus est.

CAP. XXII.

An obstructio, quæ pendet à crassis, & lentis humoribus impediat sanguinis missionem.

ALiqui nõ timent in omni obstructione cuiuscũque sit naturæ sanguinẽ mittere. Ego existimo esse perniciosum errorem humanæ salutis destructorem, & secundo esse contra rationem Philosophicam. Atque vt in principio proposui discurrã per conclusiones, opiniones recẽtiorum vanas relinquẽs antiquitati semper inhærens.

Inscriptio huius difficultatis, non indiget explicatione, nam quęris vtrùm obstructio orta à solis crassis, aut lentis humoribus, requirat venæ sectionem; non loqueris de obstructione orta à multitudine, & copia massæ sanguinariæ, quæ venas oplet; quia de ista causa nullus dubitat cum hæc vltimo inuenta in febrium humoralium curatione, primo loco petat vacuationem, qua om-

nes

nes intentiones complentur; & idem dico de alijs similibus obstructionibus. Dubium ergo est de sola obstructione, à glutinosis, lentis aut crasis humoribus, qui fere semper frigidi sunt: qua in re pulchra aliqua sũt adnotãda ad curationem. Si prius ratiunculas recentiorum audiamus, qui putant omni obstructioni deberi sanguinis missionem.

Iterum insinuãt isti suam indicationem sumptã à foco. Quia obstructio habet aliquid fiens, & aliquid factũ: ergo saltim ratione fientis, idest humoris illius qui cõfluit ad illam, consonum videtur agere de mittendo sanguine.

2. Quia sanguinis missio facit fluere humores omnes ad venam sectam ergo successione quadam, etiã fluẽt humores illi crasi, & viscidi facientes obstructionem, quia vitandi vacui gratia, etiam lapides ipsi mouentur, multoque magis humores obstruentes.

3. Et Galen. id docuit Method. lib. 8. c. 4. agẽs de hac abstructione à crassis & lentis humoribus, his verbis: *Ergo vt transpiret maiore auxilio est opus, ac siquidem vel puer vel senex sit sanguinem detrahere nõ licèt: inter has ætates, vbi ægro robur nõ deest, secanda vena est, etiam si plenitudinis signa non adsint.*

Ex ista sententia magnum conficiunt argumentũ. Gal. loquebatur eo capite de curatione ephemeræ ortæ ab obstructione. Si in ephemera quæ leuis febris est, & orta a viscidis, & crassis succis, sanguis mittendus sine vlla plenitudinis præsentia, ergo in intensioribus febribus, aut alijs morbis à simili ortis obstructione sine vlla plenitudine mitti debet sanguis atque adeo morbus hic in compositione, non impedit, sed poscit talem vacuationem. vt aperiatur obstructio, vt fiat transpiratio, &c.

Nos consone loquentes his quæ de supernatantia supra diximus ex mente antiquitatis; idem prorsus nunc in obstructione, à crasis, & lentis humoribus profitemur.

In primis quantum attinet ad mentem Galen. illud audeo affirmare, nullibi dixisse, obstruct onem à crassis solummodo & lentis profectam detractionem sanguinis exposcere: inuenies tamen hoc remedio vti si multitudo sola, aut simul cum crassis, & lentis in-

ueniatur; aliter nequaquam imò expreſſè 11. meth. cap. ſępius citato ait: *Verũ cũneq; obſtructio, nec putredo curari per ſanguinis miſsionem poſſint reponi aliquid ſanguinis, debet ad ſpacium curationis.*

Et per ſe & propriè loquendo ex doctrina ipſius patet, nam præciſe putreſcentia, vt ſic coctionem, & correctionem petit, iuxta illud artis medici. Coctio eſt quæ facit ceſſare putredinem; obſtructio vt ſic, ſolum petit apertionem; hæc autem fit tenuantibus incidentibus, & tandem abſtergentibus, quæ localiter moueant id quod inciſum eſt, & ſeparent à parte obſtructa, at in iſto operę nil habet ſanguinis miſsio. Ergo relinquitur eſſe pernitioſum, & à methodo alienum, mittere ſanguinem in obſtructione à ſolis humoribus, craſſis & lentis

Præterea vtor eadem ratione quam adduxi, agens deſupernatantia ſeroſa & pituitoſa hydropicorum. Per ſanguinis miſsionem extrahitur quod calidius, & quod facilè ad exitum paratur, qualis eſt tenuis ſanguis, hoc autem humore extracto, neceſſarium eſt vt lenti & frigidi inculcati maneant frigidiores & ad motum ineptiores. Hæc eſt tatio quare Galen. in quartana, & melancholia, vbi ſanguis à vena fluens, tenuis exierit, præcipit claudere venam 1. ad Glauc. & 3. de locis, quia viderat ex trahi calidum, & tenue, quod non peccat, & remanere, craſſum & lentum quod morbum facit.

CAP. XXIII.

Quando obſtructio à craſſis & lentis non impediat.

DIxi id quod eſt per ſe, dicam nunc, quod ex accidenti: nam in artis operibus magnum locum habet hæc indicatio, quia conting.t, vt non poſsimus deuenire ad id quod eſt per ſe. niſi prius aliud tollamus, & certe reſpectu finis intenti bene poteſt deci per ſe, ſed quærimus res neutiquam nomina.

Primo illud tyronibus notum eſt, ſi talis obſtructio coniungatur cum plenitudine ab iſtius ablatione eſſe incipiendum, quia impedit agerede abſtructione

ne ipsam siquidem magis occludit, & quanto magis obstructionem tractemus, magis illam augere est necessum, multitudine non deposita per confluxum humorum ad partem obstructam, cauendumque ne humores magis impingamus, & ita præcautionis gratia & curationis facilioris sanguis mittendus.

Sed alia est contemplatio ad eruditos pertinens, quàm discant & attentè audiant Tyrones.

Obstructio à frigidis crassis & lentis humoribus alio modo ex accidenti potest indicare vacuationem: propter locum quem occupat, qui oclusus humores regurgitare in venas compellit, atque adeò oportebit istos moderata vacuatione per venam sectam detrahere. Secundo, quia ob oppilationem hepatis semper sanguificatio deprauatur, talisque sanguis reliquum suo vitio commaculat. Tertio, propter obstructionem lien non valet melancholicum succum allicere, & ex consequenti per venas oberrans totam massam inquinat; & hoc existimo esse fundamentum Auic. in cap. de curation. oppilationis hæpatis, & 15. lib. 3. cap. 3. de icteritia. Sunt quidem singulares textus, ait, lib. 3. fen 1. 4. tract. 2. cap. 6. Et quando antiquatur oppilatio indiget flebotomia basilicæ, & solutino. Rursus liē si obstruatur, nō rectè trahit, & regurgitat melancholia, (sicut si debilitatem patitur similiter, aut non trahit, aut diminute trahit) quod de vesica fellis docebat Auicen. loco citat. de icteritia, sic ait: *Et scias quod quando peruenit oppilatio retinens coleram in hepate in quocumque locorum sit hepatis & fellis, oportet vt ex ea fiat hepar calidius quam est, & generetur colera plus etiam quàm generatur tempore sanitatis: facta autem causa fellis, aut propter debilitatem eius ab attrahendo ex hepate, & præcipuè cùm est cum debilitate hepatis à separatione, & expulsione, aut propter vehementiā virtutis attrahētis, & implet ipsum vice vna valde, & non capit ipsam, propter ipsum quod illam repleuit, & extendit: deinde cadit virtus eius, & non trahit, &c.* Quibus verbis docet quòd obstructio solet esse causa abundantiæ humoris in reliquis partibus,

Oppilatio hepatis.

 exem-

xemplo vesicæ fellis, quæ multum repleta nouum humorem non potest nec recipere, nec trahere; & consequē ter regurgitat per totum corpus; ergo hoc modo indicat obstructio vacuationem, & efficatius quanto antiquior est, non quidem vt obructio, sed quia est occasio vt regurgitantes humores redundent in corpore. Dixi non vt obstructio, quia re vera obstructio à crassis & lentis humoribus, quo antiquior eo magis repugnat sanguinis missioni, quia teniaciores sunt humores impacti, & difficilius remouentur à partibus obstructis. Petit ergo euacuationē secūdario, & ex accidēti, quatenus est causa regurgitationis humoris ad venas.

Quod in fœminis non mēstruatis quotidie conspicimus, si antiquata est, opilatio, clarum est vnoquoque mense recurrere ad venas, aut in illis remanere superfluum, quod debuit expurgari: Multo ergo alacrius vacuandæ diu oppilatæ, ex retentione menstruorum quā illæ quæ recens oppilatæ sunt, quamuis oppilatio sit à frigidis humoribus. Solet certe oppilatio causari à frigido lento, & quod regurgitat esse calidum sanguineū, aut biliosum, aut vtrūque, similiter si obstructio sit in brachio, aut crure, aut alia qualibet parte, quæ non permittat alimentum intrare ad alenum, clarum est esse occasionem redundantiæ in reliquo corpore, non secus, ac mutilatis membris dixit Galen. accidere sanguinis redundantiam. Vnde colliges quod obstructio a visciedis & crassis nō indicat vacuationem sanguinis (sēper enim hæc resistit) sed redundantia quæ regurgitat.

De different. Synytō.

Quare quando Gal. Auic. & alij Autores in morbis ex obstructione sanguinem fundunt, vt in appoplexia, epilepsia, surditate, oculorum hebetudine, torpore, paralisi, conuulsione, icteritia, lienis, aut hepatis obstructione, aut duritie, & etiam renum, vt in lapide obstruente, & astmate. Id dumtaxat faciunt, aut quando obstructio ex multo sanguine, aut vitioso orta est; aut cum in corpore multus bonus, aut multus crassus redundat, nam alias extrema est pernities, quod intelligens mirus ille Galen. 3. de loc. affect. cap. 7. ita dicebat: At hæc di-

Galen.

distinctio non paruum habet in curatione momentum. Siquidem vbi vniuersum corpus sanguinem melancholicũ continet, curationem à venæ sectione incipere oportet: vbi verò solum cerebrum infirmũ, sanguinis detractione nõ eget: quantum attinet ad hãc dispositionem, &c. Quam doctrinam suxit Auicen. lib. 3. fen. 15. cap. de dolore splenis: *Et non fiat* (inquit) *flebotomia, quamuis iudicet eam cõmunitas medicorum, nisi apud necessitatem, & pauca*, &c.

De dif. cront. symptõ.

Quamobrem toto cœlo aberrare illos arbitror, qui in obstructionibus antiquis sanguinem mittunt ob eam solam rationem, vt humores inculcati ponãtur in motu; sed hoc pernitiosum inuentum non exactè potest deleri, nisi singulis argumentis propositis respõdeamus. Videbis quomodo obstructio inueterata à crassis, & lentis humoribus sanguinis missione dimoueri nequeat, quantum agitur in natura ipsius obstructionis, vt sæpius dixi.

Galen.

CAP. XXIIII.

Obiectiones propositæ dissoluuntur, quibus recẽtiores probant obstructionem crassorum, & lentorum deleri, sanguinis missione.

TRia nobis obijciunt. Ad primum dico, obstructionem fientem tolli vacuatione reuulsoria, secundum speciem causæ, nam si à multo sanguine, vel à vitioso, quamuis non multus, conueniet illius detractio: si verò ab humoribus ita alienis, quales sunt lenti, crassi, & pituitosi, quis dubitat quin purgatio sit exequenda, vt supra latissimé probatũ est, agentes de supernatantia. *Caput maximi momenti.*

Quod autem factum est, incissionem, tenuationem, & abstersionem postulat.

Secunda ratio est, quæ nõ solum in scholis, sed in consultationibus; ita communiter circumfertur, vt nil magis tritum. Hæc successio ad id, quod vacuatur omnes torquet, omnes dico vulgares. Explicare igitur oportet, an humores inculcati, & durati in parte obstructa, exeant successione ad id, quod vacuatur per venam sectam. Tractio fit, vel à calore, aut á proprietate, aut similitudine substantiæ, aut successione *Ad 2.*

eius quod vacuatur, vt vitetur vacuum, quãuis tractionem à calore, aut dolore solemus reducere ad eam quæ fit ratione vacui; hanc diuisionem colliges ex Gal. 2. de dif. feb. & 1. de sim. med. facul. & in lib. de facult. natur. tamen tertio de facul. nat. c. vlt. statuit differentiam inter motum tractionis, qui fit ob similitudinẽ substãtiæ & eũ qui fit successione ad id quod vacuatur: nam quod ob similitudinem trahit, nõnunquam (si ita sors tulit) trahit quod grauius est, si inuenit sibi simile. At successione ad id quod vacuatur, pri⁹ id trahitur quòd leuius est: quòd autem prius succedet propinquum, quàm remotum luce clarius existit; quod experimento etiã cõstat, nam fluxile præcedit durum, & tenue crassum.

Ergo vbi sanguis in corpore tenuis est, vena quidẽ scissa, tenũis effluet, quẽ sequetur alius tenuis citi⁹ quã crassus infarctusque, nisi tam terribilis sit tenuiorum, & fluxilium euacuatio, vt etiam impacta suo modo dimoueat. Atque an vtile sit ingentem boni & inculpati succi copiam vacuare, vt tãtillum impacti humoris extrahatur, tu videris.

Nam quod medicamentum vim tractoriam ob similitudinem habẽs vix potest educere cùm instar claui in meatibus angustis hereat: Qua obsecro ratione persuaderi potest successione extrahendum, vbi alij humores in corpore adsunt libenter ob fluxilem substantiam statim currentes.

Nam & si Gal. (vt tacitè respondeam dubitationi) 3. de facult. c. vlt dicat successione eius, quod vacuatur etiam, quod longius abest trahi, & moueri: id certè dixit, quando per fistulam duram, ab aliquo sugente, trahenteque ne detur vacuum, nam in isto casu, quod longius est, trahetur, & succedet, aut fistulæ latera coibũt, aut rumpentur. At in corpore humano, nec vis aliqua externa vim infert sanguini, aut violentiam, qua humores in pacti, & distantes succedant: prius enim venarum latera concident (quę non ita duræ, & inflexiles sunt) coire certe necesse est, & innanitæ sibi met adhærere, vt vacuum impleant.

Satius certè, atque in miserorum ægrotantium vtilitatem foret, si huiuscemodi inculcatos terreos, lentosque humores, emollientibus,

bus, incindentibus, humectātibusque præsidijs ad motum habiles reddere curares, vt postea, aut medicamenti trahentis virtute, aut cucurbitulæ proprius applicitæ violentia ab antiqua sede remoueres: vt si quando venæ sectione vti voluisses, post hanc attenuationem, & præparationem tentares; vt sup. ex mente Hip. & Gal. docuimus, agentes de causis lentis, craisis, & frigidis. Hac enim præ attenuatione, mollitioneque, fortasse venæ sectioni cederent attenuati humores, quam sentētiā philosophica ratione fulcitā, vel eo libentius amplector, quia alius ante me illā excogitauit, Matthæus de Gradi, insignis medicus lib. 3. c. de vari cibus, & 9. ad Almans, c. 10. Quare aduertant studiosi, atq; erga ægrorū miserias pietate ducti, ne temere in accutis morbis, quibus complicatur aliqua ex supradictis obstructionibus copiosè, & integre sanguinem mittant, asserentes se acuto morbo intendere: nam (vera loquor) millies in noxas immendabiles ægros deductos ob hanc negligentiam conspexi.

Quis à pituita astmaticis epilepticis, obstructis pulmonibus, quis in scirrosis tumoribus, aut vteri opilationib⁹ hepatis, aut lienis, &c. A crassis humoribus, deinceps sanguinem largiter mittat? aut sine metu?

Ex ista autorit. Gal. magna cōtrouersia, & diuersitas opinantium exorta est, & cōfusio ad curationem. Tamen si huius tractationis, & doctrinæ Galenicæ principia constanter teneas, nunquā errabis. *Ad. 3.*

Diximus Auic. epilogum fecisse, & vniuersam Gal. doctrinā breuissimis verbis cōprehendisse, quæ talia sunt, vt multoties sint referenda: *Et non est flebotomandus, nisi vnus duorum, aut ille qui debet cadere in ægritudines sanguinis, & cadet in eas, aut ille qui iam cadit. Et vnusquisq; istorum non flebotomatur, nisi ob multitudinem sanguinis, aut propter vitium sanguinis, aut propter vtrumque.* *In principio operis.*

Cum igitur in ephemera ex obstructione nō minima, sed magna reperiatur, & talis, vt alijs auxilijs non cedat, sed declinationem extēdat, cum signis putrescentiæ humorum. Rectè Galen. quamuis non sint multitudinis signa, venam secat, quia incipit vitium sanguinis apparere, vndè non curat per

se obstructionem factam, sed præcauet futurā periculosiorem, & impedit fientem, & dānum, quod maius est, scilicet, febrem ex vitio, & putrescentia sanguinis: ortā quidem cum miscella fuliginum, & vaporum putridorum alterantium sanguinē, quin etiam ex miscella prauorum humorum redundātium: itaque iam in illa extēsa declinatione ephimeræ adest principium putridę sanguineæ, quamuis nulla sit plenitudo ad vasa: vitiosus verò succus semper sanguinē inquinat, & vires incipit affligere.

Præsior explicatio. Imò relictis nugis recentiorum, comprimo veritatē, quam sequitur Auicen. ex Galen. & dico istam sententiam ex 8.meth. c.4. debere sic intelligi vitium solū sanguinis, sine vlla plenitudine, neque ad vasa, neque ad vires posse venæ sectionem indicare, alijs annuentibus, & hæc fuit mens Gal. quando dixit (quāuis non sit multitudo) prosequitur enim sic: *Præstat enim vitiosi succi parte emissa ad detergendas obstructiones accedere*, &c. Vitiosum succum vocat sanguinem à prauis humoribus iam alteratum, non alium alienum, & verè supernatantem, sanguine prorsus intacto; illum siquidem per se, & seorsim peccantem, semper expurgāti medicamēto propellit. Nunquam hoc potuit intelligere Horatius, semper inculcat aliquam plenitudinem, & ignorat hanc explicationem ex Auicen. & veris deductam principijs.

Sed simul insinuat Galen. quod licèt ista vacuatio fiat in principio (vt sic dicam) principiāte putridæ, & in declinatione extensa febris ephemeræ, ad multa prodest, vt sæpius cum illo diximimus, quia viam præstat ad detergendas obstructiones, vt posteà medicamenta securius operentur, vt transpiratione facta inhibeatur parata iam putredo, & temperetur calor, inter quas commoditates inuenies, quasdā ex accidenti sequi, aliàs per se indicare.

CAP. XXV.

Aëtij, & Tralliani sententiæ, quæ videntur dictis contrariæ. Alia apparens contradictio in doctrina Gal. componitur.

AEtius videtur sentire cōtra supradictam Gal. doctri-

ctrinā, ait enim, sanguis mittendus est, si etiam plenitudinis adsunt signa. Quibus ostendit, quòd si non adsint talia signa non est mittendus: verum sine dubio Aëtius habuit codicem alium Galen. minus excultum, aut textus ipsius emendandus.

Tamen cùm Trallianus lib. 11. cap. de ephem. ex obstructione, dicat: *Quod si non copia, sed crassi viscosique humores obstructionē procreāt, sanguis mittendus non est; sed decoctis potius quibusdā vtendum, quæ extenuare possunt, ita vt nō calfaciant.* Quæ sententia excepta, sine dubio fuit ex Gal. 11 met. c. 4. in fine, his verbis: *Vbi namque abundantia humorum est, hos vacuabis, vbi crassi sunt, & glutinosi, tenues eos ac fluxiles effi. ies, &c.*

Sed si legas lib. 11. met. c. 10. Videtur maior contradictio, nā sic habet. *Osten. sum enim in prioribus lib. est, si ijs auxilijs, quæ obstructiones eximant, vti nō vacuata prius abundantia velimus, fore vt non modo nil proficiamus, sed etiam affectum maiorem reddamus: pugnantibus, scilicet, inter se indicationibus. At si vacuata multitudine ad curandam obstructionem accedamus,* &c. Iam vides contradicentia loca; hic Galen. non euacuat, sine præsentia multitudinis; supra verò dicebamus cum illo, etiam si plenitudinis, non adsint signa esse vacuandum in ephemera ex obstructione, quæ transit in putridam. Rursus Aëtius, & Trallianus viri primæ classis, sine notis plenitudinis, non mittunt sanguinem. Quid dicendum?

Aliqui istam contradictionem ex Auicen. placitis cōponunt. 1. 4. cap. 33. vbi sic ait: *Et si non sentis multitudinem humorum, imò sentis opilationes, & quod ipsæ sunt accidentes agrossitudine eorum, & viscositate ipsorum, tunc fortasse, non indiges phlebotomia superflua, & euacuatione superflua, imò indiges apertione.* Quibus verbis mediam videtur sequi sententiam, scilicet, non esse mittēdum sanguinem largiter, sed moderatissimè. Tamen ego firmiter hæreo Gal. & Auicen. doctrinæ, quam supra explicui, & tetigi 1. lib. ad 2. caput. Quamuis enim nulla sit multitudo, neque ad vires, neque ad vasa, neque partis, aut totius, & sine prauo motu locali sanguinis; puto debere venā secari existēte vitio sanguinis, alijs auxilijs non cedente, dicat quid- *Resp.*

quid voluerit Augenius, vndè Aëtius, & Trallianus deferendi & Galen. fides adhibēda, sed Hippoc. à quo ista bona emanant, vt in principio agentes de supernatantia visum est.

Galeni loca conciliantur facilè, nam 8. met. 4. dicit: *Quamuis non adsit multitudo, esse mittendum sanguinem*, lib. verò 11. & 9. intelligit multo melius extrahi posse existente multitudine, & abundantia: itaque non negat sine multitudinis præsentia (si adsit vitium) debere mitti. Quibus rectè ponderatis, facilè antiquitate amplexa, inter varias recentiorum argutias securus ibis.

CAP. XXVI.

De morbis in magnitudine impedientibus vacuationem.

TVmores aliqui præternaturam venæ sectionem impediunt; scimus enim hepatis præcipuè; deinde lienis vteri, ac mesenterij, aut alterius partis, fere eadem ratione, qua prædictæ obstructiones, impedire. Præterquam, quod efficatius prædictæ obstant euacuationi, quantū ex seipsis est, vt antea de obstructionibus mōstratum est.

Impediunt autem vehementius, quanto, scilicet, difficilius tales morbi se nescūt, & ad eorum medellā copiosori indigent calore, & sanguine; diuturnoresq; sunt affectiones. Aedemata verò, vbi in partibus sunt nō infimæ notæ. Et prætereà aquosi tumores, vt hydrocephale, ascitis, tumor in ventre ac tympanitis, aquosa hernia, & flatulenta, semper sanguinis vacuationem indicatam ab alio affectu minuere videntur; ipsi tamen tumores (vt dictum est) per se renuunt. Quæ omnia probationē firmam habent ex his quæ diximus de causis.

CAP. XXVII.

Pleuritis (inter tumores) an impediat, aut minuat sanguinis missionē?

LOcus ille Hip. 6. epid. p. 3. tex. 40. occasionē dedit huic adnotationi, ait enim: *Impedimentū in cruenta spuentibus anni, tempus pleuritis bilis.* Quod pleuritidis affectio calidis fomentis nō remissa, sanguinis missionē efflagitet Tyronibus manifestum

festũ est. Sed quando duæ indicationes cōcurrunt eandē vacuationem sanguinis exposcentes, vt spuitio sanguinis, & pleuritis, quomodo est posſibile, vt vna aliã impediat? imò potius auget vim vacuandi.

Eruditisſim⁹ Vallesius ante signanus noster, & noster, quia Couarruuian⁹, in com. huius loci pleuritidem esse (ait) impedimentũ, quia cõplicata cũ hæmothoica passione; ipsam auget, nam excreatio, quæ iudicat, expurgat pleuritidem motu locali tussis, auget ruptionem venarum, quæ quietē omnimodam exposcit: eleganter quidem si agamus de duobus affectibus complicatis, quales sunt hæmorragia, & pleuritis. Nos ad institutũ nostrũ interrogamus, an pleuritis venæ sectionem aliquo modo impediat; nam plures Tyrones legentes hunc textũ, & vidētes spuitiones sanguinolentas, poterunt dubitare; hic infirmus spuit sanguinē, & pleuriticus est. Quare ergo dixit Hipp. in spuentibus sanguinem pleuritis impedimentu præstat? Bene certè dubitant, nam in hęmothoica pasſione adest sputũ sanguinis cum tusſi; idem etiam in pleuritide sanguinea.

Dicã, quod sentio, inprimis Vallesius, licèt vera profitetur; tamē Hip. in hoc loco, & tex. antecedēti agit de impedimētis sanguinis misſionis, vt Gal. in hoc sensu prosequitur: atq; adeò inquirēdũ est, quare pleuritis dicatur impedire sanguinis misſionem? impedit quidem (vt ait Vallesius) curationem solutionis continui venarum, quia per tussim magis aperiũtur venę, quæ constringi deberent: sed quærimus, quare impedit reuulſionem per venam sectam brachij?

Gal. in com. paruã pleuritidem, & leuē, in qua spuitur sanguis, impedire dicit venę sectionem, quia alijs auxilijs potest curari. Firigida explicatio; nam reuera leuis pleuritis cũ sanguineo sputo, non impedit, sed poscit leuia auxilia (si leuia auxilia secura sunt, quando cũ dolore sanguis spuitur) quamobrem mihi suspecta est Gal doctrina, quãuis dicat in illa historia, sine sanguinis misſione talē ægrũ curasse; nã vt sanguinis misſio est magnũ remedium; ita est moderatisſimum si in parua quantitate extrahatur sanguis.

Mihi videtur diuini Hip. mentē fuisse, pleuritidē impedimentũ esse, nõ admisſionem

nem ſanguinis, ſed ad largas euacuationes, quia cũ morbi cauſa ad duas pertineat potentias ad animalem, quæ tuſsi expellere debet, ad naturalem coctricem, quæ maturat ſpuẽda. Clarũ eſt, quòd ſi tenorem, & robur animalis non ſerues, parum refert eſſe euictam, & concoctam materiam: multos vidi ſuffocatos pleuriticos, à materia iam cocta ad exitum parata, ſed ob defectum virtutis animalis perierunt: ergo hoc eſt proprium pleuritidis: ſub vno quidem exemplo, reliqua intelligere cõſueuit Hip. & omnes morbos intellexit (qui à facultate animali debẽt vltimo euinci) qui obſtãt magnis euacuationibus, ne facultas animalis fatiſcat, & non valeat trudere, quæ iam concocta, aut ſuperata ſunt.

Rectè ergo Valleſius de morbo ad morbum fecit cõparationem; nos de pleuritide intelligimus, non complicatum affectum inſpiciẽtes; ſed vt impedit largas vacuationes, has certè admittet ſynochus, aut hepatis inflammatio, non pleuritis.

De morbis in compoſitione dicta ſufficiant, nã his exemplis ad alia deuenies, ſuppoſita exacta notitia methodi medendi. Nam ſi omnes morbos cõplicatos percurrerem, longa terenda eſſet via, ſiquidem omnium fere malorum curatio eſſet peragenda, quod in tertium lib. Auicen. Si Deus Optimus Maximus voluerit, perficiemus. Sed de purgatione diſſerendum aliquid cum magna vtilitate.

CAP. XXVIII.

Per-vtilis diſcurſus, de morbis in compoſitione purgationem impedientibus.

PVrgationẽ (quamuis ab aliquo affectu indicatam) prohibere poſſunt morbi in compoſitione: obſtructio, aut conniuentia, ſeu conſidentia, vt hac dictione voluulum ex inuoluto inteſtino creatum inuoluamus: aut tumorem præternaturam: non ea ratione, qua venæ ſectionem impediebant, erat autem ea, ne, ſcilicet, calore depauperato morbi hi curatu difficiliores redderentur. At purgationi obſiſtere cẽſentur primo, eo quod vias occludunt, per quas purgatio eſt exercẽda: ac 2. præterea quod expurgãti pharmaco inflammatio irrita-

ritatur: ob quam rationem Auic. 4. 1. c. 11. in his qui solent gulæ phlegmonas pati. vomitum vitat.

Potest etiam morbus aliquis in situ quodāmodo purgationes inferiores impedire, vt procidentia intestini recti, aut podicis, aut procidentia vteri: in his enim quoad fieri potest, fugienda est purgatio per inferiorem regionem, & vomitus pro viribus concitandus.

In hernia intestinali nō nūquā.

Tumor itaque quicumque ille sit in purgationis via procreatus, impedit per eam humoris deductionē, quod graui illa sententia Hip. docuit Epist. 21. de elebori vsu, his verbis: *Neque medicamenta danda sunt decoloratis, raucosis, lienosis, exanguibus, spirituosis, & siccum tussientibus, siticulosis, flatuosis, & his qui præcordia & latera ac dorsum distenta habent: & torpentibus, & obscure videntibus, & quibus aurium sonitus sunt, & vrinæ meatibus impotentibus, neq; item morbo regio laborantibus, aut ventre debilibus, aut his qui sanguinis eruptiones, aut tuburcela habent.* Hæc Hip. quam sententiam ita difficilem si enarrādam ex professo assumerem digrederemur ad plures morborum indicationes explicādas. Ad præsentem saltim discursum illud adnotare oportet, quantum fugere doceat medicamentorū vsum, vijs impeditis, aut inflammatis, quod dixit Auic. 4. 1. cap. 4. *Habentium quoque in interioribus àposthemata, difficile est ventrem soluere, & vomere.*

Quādo ergo purgatio impeditur ob aliquod ex prędictis repugnantibus, machinari oportet industriam qua morbis purgatione indigentibus subueniamus: libuit autem quodam exemplum proponere in casu per difficili, vt Tyrones in illo non aberrent, eritque via ad similia.

CAP. XXIX.

De colica affectione ab obstructione, lēta pituita, aut flatu, aut fæcibus induratis.

VIde iam morbum in via qui impedit purgationē, infernam ob obstructionē, & si vis cum febre complicatum, vt multoties solet. Atque Tyrones cum audiāt quærelas doloris, statim ad sanguinis missionem, aut vsum

vſum medicamenti purgantis properant. Quid autē pro ratione doloris agēdū ſuprà inſinuatum eſt, & cū de ſymptomate impediente tractemus. Nunc quomodo ſe gerere debeat Medicus circa morbum hunc in compoſitione contemplandum eſt.

Pro ratione igitur obſtructionis agendum, nā ſi impedit purgationē demoliri cauſā debemus, aut vacuātibus, aut emollientibus, & de obſtruentibus. Si enim colica à retentione fœcum induratarū proficiſcitur primo mollietibus cliſteribus. Secūdò acrioribꝰ irritātibꝰ, cibariiſq; huiuſmodi ac potionibꝰ ſuccurremus, vt poteſt colligi ex Gal. 3. ar. Medici de fœcū retentione diſſerente. Apertius autē ex Auic. lib. 3. c. de colicæ curatione, vbi laudat vſum caſiæ fiſtulæ, & decoctionē maluarū, alteæ, & prunorū paſſorum, & diaprun. ſimp. Poſteà vero emulſionē ordei cū decoctione vettæ, & alia ſimilia quæ detergere fęces poſsint citra febris cōplicatæ noxā: emolitas iā à prędictis medicamētis. Quę omnia, & alia in cap. de colica. cōpręhēſa eo citiꝰ peragēda, quo totiꝰ corporis expurgatio neceſſaria magis eſt.

A flatu, Quòd ſi colica, aut voluulus (fere enim vtriuſq; eadē eſt curatio) à flatu, aut pituita pendeat: hoc enim frequentiſsimum eſt, vt ait Auic. lo. cit. c. 1. de canonibus curationis colicæ; ea quæ flatus diſcutiāt, & humorem flatus materiam abſtergere, ac vacuare poſsint admollienda, tum inferius, tum ſuperius. *& pituita.*

Nota. Quo caſu illud ſummopere aduertendum, quod nō ſatis pro ratione cōmendarūt, tum Gal. 12 met. cap 8. tum Auic. 16. 3. tract. 4. c. 2. de cura. colicæ frigidæ: nēpè humorem craſſum, frigidumq; ac lentum inteſtino herentem, flatumq; inde natum, ab obſtructioneq; cohibitū, eſſe magna cū cautela diſſoluendū, atq, vacuandū, necnon & cōcoquēdū iis quæ calfaciūt medicamētis, valēterq; digerētibus, nō tantū liquātibus, aut inflatū vertētibus (quin potius) incidentibus, præſidiis, coquentibus, tenuantibuſque, quæ tamen vehemēter calida nō ſint, ne fortaſſe loco curationis dolorē augeas à medicamētis liquātibus flatu denuo eleuato.

Quare licet plura ſint medicamenta colicæ frigidæ ſubuenientia apud autores: tamen in præſenti loco, cùm agamus de colica adiuncta febri; ea dumtaxat ſub epylogo

logo proponemus, quæ colicæ auxiliari citra febris exarcerbationē possunt. ¶ Conabimur igitur per inferiora potius quàm ore assumptis succurrere. Clisteria ergo pituitam abstergētia, & flatus discutientia simul, & vbi dolor vrget, anodina conficies; ex vino albo, decoctioni betæ, aut furfurum, aut aquæ salis admixto cum portione aliqua sachari, & oleo anethi, aut rutaceo chamemilino. Aut si volueris simplicius componere, vinum album miscebis cū oleo chamemelino, aut simili, & sacharo nigro. Et vt expertus loquar, oleum optimum commune vino antiquo albo feruefactum, sæpissimè, & breuissimè colicam hanc persanauit, quibus si placet adijcies adipem leniendi doloris gratia, simul vt fœces ne minimum detineant: fellis etiam aliquod genus abstersionis gratia, aliqui admiscent.

In magna vrgētia. His qui clisteriorum sunt impatientes, suppositoria præcipies ex felle, sale, melle, & momento castorei, aut si res vehementer vrgeat portiuncula trocis chorum alhandal. admixta.

Emplastra etiam exterius vmbilico apposita non contemnenda, quæ purgatoria sunt, & colicam dissoluētia, qualia Auic. composuit ex felle taurino, & pulpa colocinthidæ, & cartamo, vaccis lauri, & eiusdem olei, vrticæ, & lupinorum, scamonij, elebori, cum adipe anseris, vsq; ad pectē vngendo. Prudētiæ tuæ relinquimus, vt horum magis, aut minus, prout vrgentia fuerit, adhibeas.

At diuersa ratio est, quando solus flatus infestat; tunc enim sine metu oleo rutaceo, aut vino albo solo vti oportet, & cucurbita sine scarificatione; opus enim incantamenti illi inest, dicente Gal.

Fomenta vero si fieri potest, fugienda sunt in colica ex humore frigido; nā cùm corpus de quo agimus purgatione indigeat, fortassis concitabitur aliqua fluxio in intestina, & secundo humor pituitosus à fomentis sæpè dilatatus, ac fusus, inflatum vertitur, vt rectè Auic. nobis animaduersum reliquit, cap. proprio de cura. frigidæ colicæ. *Nota.*

Quod si fouere inceperis, non desistas, sed multis vtere fomentis, vt resoluas id quod prius dilatasti. *Nota.*

Ore autem ea summi possunt, quæ idem præstare valeant,

leant, sed cùm ex calidis potionibus celerius febris augeatur, quam ex ijs quæ per aluum subdūtur: pauca medicamenta erūt sumenda, inter quæ aqua ex decoctione ordei, furfure, & pauco ca monil. viniique optimi momento, cū sacharo, post colaturam feruefact. Præterea calidissima aqua exausta frequenter, erit ex vsu; Aliquādo (inspecta natura & temperie, ægri, temporis, & febris) erit ex vsu aqua sola ordei, aut sachari, aut mellis, feruens potata, aut vini albi cyatus, aut aqua carui, aut cimini.

Vomitus etiam aliquando non nocuit, si ventriculus labefactatus non est, & fluxio à toto ad intestina clare conspicitur.

Si autem prædicta nō sufficiūt, poteris vti aliquo medicamento leuiter expurgāte; inter quæ nullum melius (nisi magnitudo febris impediret) quam hyera. In hac enim prohibetur à Gal. de symp. med. f. vnde solemus hyeram cum diacatoli. aut diaprun. simpl. miscere, aut decoctū propinare, ex mercuriali beta, & sacharo.

Fugienda casia. Casiam verò fistulam fugiendam consulo, quia flatuosa est, & debilem vim habet abstersoriam, & vacuatoriam pituitæ.

Tamen si indicatio ad expurgandum totum corpus ita vrget, vt te compellat ad vsum fortioris medicamenti, hyeram cum agarico miscere poteris; aut si in periculo magno versatur æger, vt etiam tu cum illo periclitari cogaris, ad fortiora medicamenta accedere poteris.

Quo casu intelligendus est locus Auic. aliàs taxandus, nam lib. 3. fen. 16. tract. 4 c. 2. sic ait: *In colica autem quæ est secūdū semitā effusionis & generationis, conueniens est, vt in potu detur cum paroxismus est doloris, & in nocte vehementiæ eius aliquid, sicut pilullæ de aloe, & pilullæ de hyera, & pilullæ compositæ de pulpa colocintidæ, & scamonia, & serapino, & aloe, ab aureo semisse, vsque ad aureos duos, &c.* Quæ vltima medicina, vt ex dictis constat, fortior est, quā vt in colica sit propinanda; nisi intelligatur autor, nulla alia ex prædictis conferente, & morbo necis proximæ periculū promittente, quo etiam pacto intelligendus Hip. in Epist. de helebori vsu, ad finem, sic dicens: *Aliquando pleuriticos, & voluulsos veratro purgādos*, & Ras. 9. ad Almās. c. 11.

Tu

Tu autem qui medicamēta nactus est optima, loco huius Auic. confectionis poteris vti electuar. rosat. mesue, aut nicolai, aut hamec. pro rationeq; præsentis febris colicæ patrocinari semper quantitatem eorum minuens.

Nota. Est verò pulchra animaduersio in colica ista pituitosa & frigida, de qua loquimur: nam cùm multoties eueniat propter obstructionem meatuum bilis, bile, scilicet, intestina non irritante (ob quod etiam fœces retentæ colicam efficere possunt) vt ait Aëtius lib. 9. cap. 26. & Auic. loco sæpius citato. Hāc per de obstruentia primo, deinde prædictis medicamentis curabis, quod in arcuatis multoties videmus, colicam, scilicet, cum icteritia coniungi: quod agnoscēs Hipp. lib. de internis affect. inter alios morbos hunc statuit voluulum arcuatum appellans, & aperientibus obstructiones eidē auxiliatur, sed de his latiùs suo loco.

Quòd si ex cōniuentia intestini (quādo, scilicet, inuoluitur) via stercoris, & purgationis occludatur. Alterū duorum tentandum est, aut follibus vento plenis, aut vtre, aut syringa, insuflando, intestina aëre implere, vt violentia illa intestinum dirigatur, vt Hip. consulit lib. de affectionibus, hoc autem faciendum quando reliqua dicta nevtiquam profuerunt.

Aut vt consulit Matthæus de Gradi, omnia sumens ex Auic. ęger resupinus iaceat, extētis cruribus, & oleo lilij, aut amigda, aut aneth. aut simul mistis versus quamcūque partem fricandus, ac dimouendus modo ad dexteram. modo ad læuam, cruribus interdum contractis, vt his motionibus redeat intestinum ad pristinum situm, quem solet amittere, ex magno saltu, aut luctatione, aut à magno flatu per intestina concitato, quo tempore duplex surgit indicatio, flatus discusio, & intestini directio.

Carminatiua dicta clisteria etiam magno conatu eiaculata prodesse solent.

Si autem intestina inflammatione obturentur, aut podex, sanguine misso ex interiori vena brachij, & statim ex talo subveniemus, quam vacuandi formā omnes antiqui sequuntur, Gal. Auicen. Serapius, Rhasis, &c. Quibus vacuationibus succedent illa quæ diximus ad fœces induratas, frigidiora tamen, vt sunt clisteria, ex ptisana colata cum sacharo.

In initio inflāmationis.

Ex decoct. violar. maluarũ, solami, mucilagi, psilij, oleo rosa, maximè tamen laudat Auic. clisteria ex lacte asinino, in quo casia fistula dissoluatur, quæ omnia possunt ore propinari præter lac: hæc in principio. At in augmẽto aliquid alteæ, & camonillæ in statu aliquãto plus, in declinatione magis, & adipes, & alia quæ magis emolliant, & vacuent.

Lapides intestinorum. De alijs verò colicis, quæ fiunt ob lapides in intestinis genitos (vt raro accidentibus) nõ est quid agamus præterquam quod emollientibus, abstergentibusque, & aliquando fortioribus irritantibus mederi oportet.

De ijs autem qui ob lũbricorum cõgerie colica laborant similiter intelligendum, abstergentibus, ac amaris lũbricos necãtibus, & accidis certandum, apertius est quã vt longiori indigeat sermone, præsertim quia apud Auic. & alios latus est inueniẽdi remediorum campus. Diximus de colica, vt ab obstructione oritur. Morbo, scilicet, incompositione, nõ tamen vt vehementem habet dolorem adiunctum.

CAP. XXX.

Descensus intestinorum in scrotum purgationis impedimentum.

DEscensus intestinorum ad inguina, aut in scrotũ maximè solet purgationem infernam impedire: erit ergo necessarium quantum fuerit possibile hoc impedimentũ moderari. Reducere itaque paulatim intestina ad suum locum opus est, & rupturam comprimere emplastris adstringentibus, & subligarijs, deinde purgationem opportunam iniungere.

PROCIDENTIA vteri.

PRocidentia vteri sicut intestinorũ tanquã morbus in situ etiam obstat purgationi infernæ, & ob id melius esset vomitum tẽtare. Quod si hæc vacuatio fieri nequit, diligenter agendum, vt intestinũ, aut vterus ad propria loci retrahatur, aut nausea, aut vomitu, aut cucurbitulis, & cõcusione ad oppositum, ac obstretricis manibus, &

positu qui crura ad superiora cõuertat, & ligaturis à pube incipientibus & medicamenta, quæ omnia hæc suo loco firmẽt adhibere: quibus peractis pharmacum exhibendum pro ratione necessitatis, sed animaduersione facta, vt respiciant causas procidẽtiæ, quæ solent sæpius ex nimia humiditate proficisci, quæ siccari constringi paulatim desiderant. Suadendumque ne æger à lecto surgat ne connatum apponat.

CAP. XXXI.

Hyppocondria distēta, & obstructæ venæ meseraicæ, vt impedimentum tollendum ad purgationem.

Similiter in distensione hypocondriorum, & obstructionibus meseraicarum venarum procedendum, vt diximus supra, agentes de obstructione. Nã primò prout natura signauerit regionem, per clisteria purgandum & aliquando per vomitum. Posteà fomentis consuetis vti addito absinthio; quod si hæc non sufficient, purgatiunculam præstare oportet, quæ solas illas partes respiciat, vt hyera, casia, catholico, &c. vt reseratis vijs purgatio quæ à toto corpore debet exequi, fælicius eueniat.

CAP. XXXII.

Tumor in hepate purgationem impediens.

APertum est, tumorem inflammatorium hepatis impedire purgationem, & statim poscere sanguinis missionem ex brachio dextro, & vena interna, & illico medicamẽta esse apponẽda, quæ iecur refrigerent (vt in principio fieri debet inflãmationũ) qualia sunt aqua rosacea, plãtaginis, & ptisana, & portiuncula paucula aceti. Tamẽ de his latè in c. proprio, omnes antiqui & neoterici, nos tãtum de incepto instituto agimus.

Mitigata verò inflammatione, & apparẽte purgãdi necessitate: his vti oportet, ab Auic. cõmemoratis 4. 1. c 4. Habẽtiũ quoque in interioribus apostema, vẽtrem soluere, & facere vt vomant, est difficilè: quòd si tibi necessarium fuerit, da eis quod sit sicut volubilis, & semen *Etiã quãdo potest exequi purgatio est difficilè. Text. Auic.*

croci ortenſis, & apocema polipodij, & caſiam fiſtulã, & his ſimilia, &c. Vide Auicen. qui ſolet eſſe audax (vt ſuprà tetigi) in exhibitione purgantium; tamen hic ſolũ recenſet leuiſsima, aut ſaltim moderata medicamenta. Volubilis lupulus eſt ſemẽ croci ortenſis cartamus; timet quidem in viſcere ita calido, & calida affectione oppreſſo medicamẽta maiora, medicamentis prædictis, poſſumus addere quæ in vſu etiã ſunt; ſyr. ex violis infuſis, catolici, &c. Non verò manam, vt aliqui faciunt, ob rationem ſuprà tactam, facilè enim inceditur, & bileſcit.

At ſi tumor frigidus & lõgioris temporis dans inducias, prælibatis prius quæ aperiant & tenuent expurgationes paulatinas, & moderatas exercebis; addito rabarbaro, & aliquantulo agaraci, aut ſyr. cichor. cum duplicato rabar. ex vſu erit.

Ego Gal. ſemper inſequẽs cum medicamento purganti miſceo aperientia, quando obſtructiones agito: ita Gal. 2. acut. com. 12. Reliqua omnia in practicis doctiſsimis inuenies. Hæc certè pro exemplis morborum in cõpoſitione dicta ſufficiant.

CAP. XXXIII.

De morbis in ſoluta vnitate, vacuationem impedientibus.

PErquirendi nunc morbi in ſoluta vnitate, qui valent impedire purgationem; non quidem ſanguinis miſſionem. Vulnus, aut vlcus inteſtinorum quantum in ſe ipſo eſt. Poſtulat fieri vacuationem longiſsimè ab vlcerata particula ſimiliter, quãdo vena in ano, aut intus rupta, vel ad aperta fuerit multis quidem rationibus medicamentum expurgans nocuit, & ob humorum colluuiem, quæ vulnus, aut vlcus maius, & ſordidius reddere debet ac dolens magis, & ob calorem, acrimoniamque eiuſdem medicamẽti inflammatio vlceris augebitur: & tandem ob motũ qui in purgationibus eſt ineuitabilis; motus autem omnibus vlceribus noxius exiſtit. Quod voluit diuinus ille Hipp. inſinuare quando in epiſt. de vſu elebori in eruptionibus ſanguinis medicamentum purgans vitandum conſuluit. *Soluta vnitas inteſtinorum.*

Sed vt omnẽ dubitationẽ

è me-

Notãda ista animaduersio.

è medio tollamus consulto diximus, vlcus, aut vulnus intestinorum quantũ in se ipso est purgationẽ impedire, & omnino renuere: quia ratione causæ fluentis à toto, aut ab hepate, conuenire potest expurgatio, quæ nisi citissimè fiat, incurabilis redditur excoriatio, aut vlcus intestini. Igitur post venæ sectionem (si hæc conuenit) purgare oportet: nam & si bilis erodens vergat per intestina, tamen exit paulatim per venulas capillares, & remorata vlcerationem facit; non itaque exijt per conuenientem regionem, quia per venas: ergo per vacuitates maiores deriuanda est à medicamento, quòd nõ sinet moram facere; quæ animaduersio Fernelio debetur, viro doctissimo, lib. 2. de ven. sect. cap. 11. his verbis: *Eadem ex causa in dysenteria purgans medicamentum offertur, vt quod sensim & languidè per anfractus parum idoneos ellabitur affatim perductos cõuenientiores deriuetur, ac defluat,* &c.

Quod vero multoties per venas maiores ad minores, & à minoribus ad capillares, & ab istis in ipsam substantiã intestinorum bilis fluat, monstrãt statim à principio sanguinolẽtę deiectiones, antequam mucores appareãt; è cõtra verò quãdo bilis ad intestina per consuetam viã ab hepate per meseraicas reijcitur. Solẽt prius mucores apparere posteà sanguis multus, aut paucus, prout fuerit exulceratio, & causæ apparatus: ergo causa vlceris petit vacuari, aliquando per venæ sectionem, iuxta supra traditas à nobis cõsiderationes, & per expurgans medicamẽtum, aliquando per vomitũ. Semper tamen medicamento miscendum aliquid quod respiciat vlcus; sed quãdo in cap. de dysenteria, tam pulchra adnotata inuenies, ad alia transeamus.

Similem viam in ruptis ani venulis, aut hemorroidibus, nimis apertis seruandam proponimus.

Dictum præterea ante est cũm de colicæ tractationem exercebamus, quid agẽdum in rupturis scroti, impedit ruptura peritonei, aut scroti (quę passim hominibus herniç causa accidit) purgationẽ tamẽ pręapplicatis medicamẽtis adstringentibus, & optimis ligaturis, iacẽs æger in lecto experietur purgationem.

Inter morbos solutionis continuitatis vulnus à cane rabido inflictũ proponitur.

CAP. XXXIIII.

Conueniat ne ſanguinis vacuatio in morſis à rabido animali.

1 PAulus lib.2. cap.2. agens
de ictu, ac morſu venena-
to,ait:*Si autem venenũ prius*
per corpus diſtribui contige-
rit, ſtatim venæ ſectione vten
dum eſt,& maximè ſi affectus
2 *humoribus repletus ſit.* Cel-
ſus lib 5.cap.27.in curatione
morſus canis rabioſi: *Præci.*
pit partem vulneratam ad-
vri,quod ſi vri non poſsit ſan-
3 *guinem mittit.* Auic. lib. 4.
fen.6.tract.4. c.9. difficilem
ſententiam (& quæ diſputa-
tionibus occaſionem dedit)
pronuntiat,his verbis : *Cùm*
ergo trahis quod tibi poſsibile
eſt, poſt duos dies,aut tres,tũc
occupare in euacuando , quod
iam forſan penetrauit , & ſi
facta non fuerit attractio, &
acciderit negligentia,tũc eua-
cuatio erit in illa hora magis
neceſſaria, & melius eſt vt ſit
fortior. Et *ſi videris repletio-*
nem augmentatã , flebotoma:
& ſi non,tunc nõ. Raſius lib.
4 20 continent tract 2.c.2. aſ-
ſerit : *Ante attractionem ve-*
neni ad interiora æger non
phlebotometur , ſed poſtquam
tractum fuerit venenum duo-
bus vel tribus diebus , ſecare
venam poteris.

Nec deeſt ratio, nã ſi pars 5
vulnere magno afficitur, ſi
inflãmatur, ſi accidat febris,
aut ſpaſmus , aut aliud acci-
dens inſigne , quare non erit
extrahendus ſanguis? Siqui-
dem in omnibus inflamma-
tionibus, aut vulneribus, cũ
ſimilibus accidentibus ex
communi omnium medico-
rum conſenſu,ſanguis extra-
hitur,reuulſionis gratia.

Alia tamen ex parte vali-
diſsimæ rationes & autori-
tates nos mouent, vt à præ-
dicta opinione diſcedamus,
totãq; intentionem conuer-
tamus,ad venenum canis ra
bidi extrahendum, & auer-
tendum à partibus internis,
ſemper vulneratã partẽ ſo-
licitando, vt per eam , & per
vicinas vacuemus , & ſimul
cum humore qualitatem ve-
nenoſã extrahamus. Primò,
quia innanitis venis facilius
penetrare poterit venenata
qualitas ab externis ad inter
na,vt ſuprà dicebamus ; vi-
reſq; citiſsimè labefactabit,
quæ in hydrophobia , tã ne-
ceſſariæ ſunt. Secundò,quia 2
melãcholici,& pituitoſi hu-
mores (cum quibus rabida
qualitas analogiam habet)
cru-

crudiores, & crassiores redduntur sanguine extracto: & consequenter magis apti ad suscēsionem talis qualitatis.

3 Tertiò, illa vniuersalia præcepta supra tacta in hoc morbo exequēda, vulneratio rabida in parte externa existit: ergo prima indicatio suadet percutē extirpari: ergo morbus iste in solutione cōtinui ob adiunctā causam venenosam in parte externa, impedit (absolutè loquendo) sanguinis missionem, sed est quidē magni momenti scrupulus. Nā Aui. (vt suprà diximus) & aliqui alij dicūt debere sanguinem mitti trāsacto principio, quādo, scilicet, venenū quod erat in parte vulnerata, sparsum est per totam massam sanguinariam.

Difficultas notāda.

Constituuntque duos, aut tres dies principij: itaq; liberam relinquunt licentiā Medico, vt post istos tres dies, præcipiat sanguinem mitti. Sed audias obsecro, suspecta nobis est sententia Rhasis, & Auic. Quis dixit illis intra tres dies finiri principium huius morbi? & statim per massam sanguinariā esse dilatatum venenum, quod videtur tempus augmenti? Certè si delatio veneni per humores est finis principij, statim in augmento apparebunt tanti mali signa. Sed contrarium videmus, nam multo tempore à morsu sine vllo accidente, & in omni quiete videmus hominem, & post mensem, imò, & post tres menses, & annum integrum, rabies elucet, latitante veneno, iam post tam longum spacium communicato: erga illa mensura principij trium dierum non debet securum Medicum reddere, vt statim euacuet: nam putauit esse transactum principium, & humores esse venenatos, & sanguine misso ægrum iugulauit: quia venenum adhuc erat in parte externa, & illud deducit ad cauitates vitales. Est quidem qualitas rabida tardæ motionis antequam in actum deducatur, sicut postea est velox: ergo cùm tot mala possint oriri ex sanguine misso in principio, merito vt suspectam Auic. opinionē nūc relinquimus.

Æquidem præter rationes dictas tātorum virorum autoritas, qui nostram tuentur sententiam maximè per mouere debet. Dioscorides, qui tam exacte remedia morsus rabidi fuit prosecutus, vt nil intactum reliquerit, sāguinis missionis, numquam

meminit; neque Galen. nec Paulus Aetius Oribasius equidem si aliquid emolumenti conferret venæ sectio, ne vtiquam tacuissent, vt omittam doctissimos viros Fernelium, & Fracostoreum.

Ad primam. Vnde ad autoritatem citatam Pauli dicimus ibi esse sermonẽ de alijs venenatis sub alia dispositione, tamen cùm agit de morsu à cane rabido, nec verbum de vene sectione, forsan quia alia venena manifestum habent exordium at rabida qualitas latens, & incertum obtinet principium.

Ad 2. Cor, Celsi auctoritas, nil habet in contrarium nã non dicit venam secandam absolutè, sed potius insinuat esse extrahendum sanguinem ex propria parte vulnerata, si nõ possit advri, postquam enim docuit, virus cucurbitula, & vstione esse trahendum, ait: *Si non potest locus comorsus vri, sanguinem mitti non est alienum, & super ponenda sunt vulneri ea medicamenta, quæ valde exsedunt, &c.* Interrogo, quis poterit dicere ex mente Celsi, sanguinem mittendum ex aliqua vena partis sanæ? equidem interio Celsi fuit, vt ex ipsa vulnerata (post cucurbitulam) bene scarificata, aut si aliqua vena, aut venullæ in ipsa apparent, istæ scindendæ, neutiquam in parte alia sana.

Ad 3. Non possumus Auic. sequi opinionem, quando tantorum virorum autoritas & ipsa ratio in aliam partẽ nos deducunt, quam veriorem iudicamus: diximus in tam in certo veneni statu, cùm habeamus signa adhuc latitare in parte vulnerata, non esse temere aggrediendam venæ sectione in parte sana, sed ægrotam continuo solicitare: ad Rhasium, idem respondemus.

Ad 4. Ad 5. Ad rationẽ dico quòd licèt alia vulnera, valeant ratione causæ venam secandã indicare, reuulsionis gratia, tamen tam færox est, & læthalis hydrophobia, vt quid quid à parte vulnerata ad alias internas retrahatur; citissimum sit sperãdum periculum, licèt paucissima quantitas sanguinis partis affectæ moueatur ad intra. Hæc ergo est differentia inter venenum impressum parti externæ, & illud quod iã intus, aut genitũ aut assumptũ est. Externũ enim ad extra per eandem partem, in qua latitat, excutiendum; alterum alijs modis; ergo reuulsio

ſio non eſt indicata in præſenti caſu.

Dubiũ. Sed dubitas nam ſi inflammatur pars, ſi febris putrida ob diſpoſitionem humorũ cõplicetur, videtur neceſſario eſſe venam ſecandam. Dico in tam ancipit caſu & periculoſo eſſe contemplandum tempus, in quo iſta mala excitantur. Nam ante quadrageſsimum diem à vulnere, cum maximo metu extrahi ſanguinem omnes affirmant, quia probabile videtur eſſe venenum adhuc integrum, & poſſe recurrere ad interna. At tranſactis quadraginta diebus, in febre acuta cõplicata nõ reformidant venæ ſectionem: tamen ante prædictum tempus partes inferiores ſcarificare præcipiunt, vt cutanea vacuatione febris cauſam depellant.

Quid ego ſentiam breuiter explico. Cum febris ſit morbus vniuer alis, quacumque ex parte ſciſſa vena, auxilium ſuſceptat natura, quia ex quacumque totũ vacuatur corpus; ergo ſi nõ poſſes in febre humorali venam brachij ſcindere ob aliquod impedimentum, relinqueres ne ægrum ſine tã nobili auxilio? non apparent venæ in brachijs, nonne ſcindes talum? ergo cũ morſus venenoſus partem externam affligens, ſit impedimentum, ad vacuandum ex partibus ſuperioribus (ne ad illas rapiatur venenoſus vapor, aut humor infectus) poteris venas diſtantiſsimas aperire, infra morſum, ſi non ſufficiũt, cucurbitulæ ſcarificatæ, ſic condonandũ vnicuique indicationi, & febri acutæ & vulneri.

CAP. XXXV.

An tale vulnus venenatum impediat purgationem, aut quando admittat.

SEd quæret aliquis an eadem ſit ratio (in hoc morbo) de purgatione Dico nequaquam eſſe purgationem tentandam; niſi maxima cõſideratione: nam prima indicatio (quæ ſumitur ab illo quod continetur in parte vulnerata externa) ad implẽda prius eſt, topicis, & chirurgicis extrahẽtibus quod in parte poteſt contineri; hocq; peracto cũ timor ſit ne aliquid fuerit cõmunicatum humoribus melancholicis & craſſis (cum quibus venenum habet analogiam)

& non cum ſanguine iſti quidem euacuandi, vt omnis ſuſpitio auferatur, atque cùm tales ſint vt requirant præparationem prius præparandi, & ſub agendi, vt cedant medicamento, & (vt obiectionibus ſimul reſpondeam) quamuis Galen. purgationis non fecerit mentionem, ſufficit quæ in alijs dixit locis circa humores craſſos melancholicos, & alios redundantes, docuit eſſe vacuandos, quamuis ergo nullus eſſet timor talis morbi eſſent vacuandi, quia ſuperflui: igitur tardum hoc venenum & pigrum, ſi forſan tetigit tales humores, & alia ex parte ſufficientibus auxilijs fuerit à particula extractum, ſperãdum eſt, nullum eſſe impediens, ad talem purgationem exequendam, & eſſe expoſcentia. Galen. verò omnem ſolicitudinem poſuit in topicis extrahentibus venenum à parte vulnerata, quæ eſt prima indicatio, & quæ ſecuram reddit reliquam artis operationẽ: hac quidem ex actiſsime cõpleta, agunt medici de purgatione poſt humorum cõcoctionem. Audias Dioſc. lib. 6. cap. 37. & 38. vbi diligẽtiſsimè particularia prius antidota, & extrahentia per tractans: Rurſus in cap. 39. ita ſcribit: *Intra principia eorum qui à cane rabido ſunt comorſi, curandi ratio talis eſt, alter verò modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, vtpote cùm mouendo corporis habitum trãſmutet, & quæ colocynthidem recipit hiera, item lac ſchiſtum, quod ſimul deiectionem moueat, & venenum domare poſsit* Dioſcoridem ſequuti ſunt Paulus, Actuarius, Aëtius, hic ita apertè, vt dicat: *Vlceribus ad cicatricem per ductis, veratrũ album eſſe propinandum ad totius affectionis deſtructionem.* Idem prorſus Rhaſ. & Auic. locis ſupra citat.

CAP. XXXVI.

Solutiones cõtinui in vijs vrinæ.

VIdeo multos medicos facilè medicamenta propinare purgantia in ardore, aut ſcoriatione viarum vrinę, & in vlceribus veſicæ, aut renum, quod prorſus eſt periculoſum, & à ratione alienum, ob rationes ſupra tactas omnibus vlceribus communes, nam licèt

cèt nobis objiciāt fieri per aluum deriuationem. Tamen sēper ex talibus medicamentis partes vlceratæ irritantur, & ardent, præcipuè si verum est quod circunfertur nullum esse medicamentum quòd non purget etiam per vrinas; estque maius malum quod fit à talibus medicamenti, quàm commodum, quod experientia didici; ergo si necessaria est purgatio, eligendum est medicamentum quod seri salem temperet & demulceat (vt est casia fistula) diluta cum sero lactis, aut sola per se. syrup. ex infusione violarum; ad istos morbos videtur inuentus, non admitto syrup. persicum in isto casu. Poteris etiam inde cocto tamarindorum bene mundatorum infundere mirabolanos, addito succo lupulorum, & si quæ sunt alia mansueta, quæ paulatim, & sine caloris notatu digni impressione valeant purgare.

(?)

CAP. XXXVII.

Rupturæ aut vlcera thoracis.

VLcera, aut rupturæ venarum thoracis, multo efficatius impediunt purgationem; nam vacuatio per vomitum tamquam venenū fugienda est, imò quicumq; leuissimus vomitus quod docuit Hip. 4. aphor. text. 8. dicens: Tabidos per inferiora cauentes superiora. Gal. in cō. per tabidos pthisicos intelligit, vel eos qui ad pthisim apti sunt, per pthisim modo vlcus pulmonis intelligens; nam lib. de tabe. non solum vlcus, sed citra hoc: corporis totius consumptio tabes nominatur. Addimus nos vel qui ob morbum aliquem nempè venæ ruptionē præsentem, aut imminentem thoracis partes quietas cōseruare desiderāt caueant superiores vacuationes: quod Auic. rectè aduertit 4. 1. c. 11. In quibus hac cautela vti oportet tēpore purgationis, vt nō solū illa quę ex sua natura vomitoria sunt, vt eleuorus, sed ea quæ ob raritatē substantiæ in venticulo eleuantur, vt agaricus, sicque

vomitum concitant prorsus fugiamus. Prætereà magna industria curandum, vt nec imaginatio purgationis subrepat timidis, aut quibus sola imaginatio medicamēti subuertit ventrem; fallendusque æger, insciusque sumat quod oportet. Atque omnia media quæ in capit. de sedando vomitu sunt scripta, prudenter exequenda, vt enim dicebat Auicen 4. 1. sæpè deiectorium medicamentum fit vomitum.

CAP. XXXVIII.

De symptomatis vacuationes impedientibus.

MAxima attentione dignum hoc vltimum caput existimo, quia res difficilior & periculo plena.

Symptoma nomen vnum est, multa tamen apud Gal. significare agnosces; nonūquam generice sumptum est quidquid animali præter naturam euenit, siue causa sit, siue morbus, siue quod morbum sequitur epigennema, idest super genitum, vt docuit Galen. lib. de dif. sympt. cap. 1.

Alio modo strictori symptoma apud Galen. accipitur quando eodem, lib. de dif. sympt. cap. 2. symptoma vult esse quidquid morbum ipsum velut vmbra corpus consequitur, qua significatione aiebat Gal. 1. met. cap. vlt. quę constitutionē vt de actio nascitur, necessario sequuntur. Sanis quidem nobis accidentia, Græcis sim bebicocta, ægrotantibus symptomata nuncupantur.

Quæ sanè trifariam diuidit, tum lib. de dif symp. cap. 2. tum 12. met. cap. 1. & alibi sæpè, aut etenim in actionū ofensa, aut in retentorum euacuatorum ve modico excessu, aut in corporum affectu collocantur.

Sed tertio & arctiori modo intelligit Galen. symptoma, vt non quodcumque ex his nuper dictis sic appelletur, sed id dumtaxat quòd in tantam creuerit magnitudinem, vt iam causæ rationem obtineat, scilicèt aut augendi morbum, aut virtutē destruendi; quo significato 1. ad Glauc. cap. 14. febres nonunquam cum symptomatis accidere dixit: omnes quidem febres & morbi necesse est vt habeant sympto mata in secundo significato At in tertia acceptione non semper. Mitissimæ nāque febres quas descripsit Hip.

Hipp. 3. prog. text. 1. nullis ſymptomatis grauibus copulantur, de quibus etiam loquitur 12 met. c. 1. in hunc modū: *Et cū febre incidunt quædam grauiora ſymptomata quibus proſpici maiori medentis ſoliciti dini debet, nam de leuioribus quæ febrium generationi neceſſario ſuccedūt, adeò omnino non meminerunt Autores, vt etiam ſeu prorſus non ſint innominata ea reliquerunt. At quæ vel rarenter febricitantibus incidunt, aut cōmunem magnitudinem excedunt, ſeorſim ab alijs tradita cenſent*, &c.

Hæc ergo ſymptomata tertio modo ſumpta ſunt, de quibus ſermo in præſentia proponitur; iſta enim ſolent curationem inuertere, nam & ſi ratio curation s (prout curatio in ſe ſimul præcautionem complectitur) ab ipſo morbo, morbique cauſa mutetur dumtaxat, ex accidē ti tamen, teſte Gal. 12. met. c. 1. Symptomata quoque curandi rationem aliquādo mutant, cauſæ ſcilicet locum eo tempore habentia; cauſa etenim ſunt lęſionis, vel morbi, vel virtutis: ibidem Gal. affirmante.

Licet enim ſymptoma, vt ſymptoma eſt morbum augendi, aut facultatem eneruandi, vires non habeat At ex accidenti, & mediantibus alijs, quæ neceſſario ſuccedunt grauibus ſymptomatis rectè id fieri poſſe: perſuadet in actione læſa dolor quem ſequi ſolet copioſa ſpirituum iactura, quàm irium ſequitur debilitas: atq; idem dolor cauſa eſt concitandæ fluxionis, qua aucta morbus quoque augetur, eodem modo de vigilia, animi deliquijs, vacuation bus &c ſub audiendum virium etiā magna debilitas, quæ ex læſa actione innoteſcit, cùm morbū ſuperare nequeat ex accidenti occaſio eſt, vt morbus augeatur, donec ægrū tollat.

Sed dubitas quid dicendum de febre ſymptomate? an quartum genus hoc loco conſtituendum?

Neutiquam nā febris ſymptoma non eſt verè ſymptoma, ſed morbus, dicitur tamen ſymptoma ob ſimilitudinem, nam videtur non aliter, ac ſymptoma cum principali morbo tolli.

Cùm autem, vt ſuprà dixi, ſymptoma in ſecundo ſignificato trifariā diuidatur, non cōſtituimus grauia hæc ſymptoma, de quibus loquendū, in qualitate mutata, ſed in actione læſa, & excretis cum Galen. 12. met. c. 1. & de dif.

ſim.

ſim.c.5. nam color mutatus, odor,ſapor, ſonus,mollities, aſperitas,&c. Raro,aut nunquam increſcunt, ita vt curationem ad ſe trahant. Nota raro, aut nonũquam, quia magna eſt controuerſia inter Scholaſticos, circa aliqua ſymptomata, an propriè talia ſint, an morbi per ſe, vt color in oculo, amaritudo in lingua, &c. Sed de his in noſtris comment. de morbo & ſymp. ex profeſſo tractamus; ad præſens inſtitutũ ſufficit agere de ſymp. quæ vocant curationem ad ſe, aut impediunt vacuationes.

CAP. XXXIX.

An ſymptomata, & ſigna idem? & qualia ſigna?

DEclarandus eſt iſte punctus, vt ſciamus an ſymptomata, de quibus agimus ſigna ſint,& qualia. Nõ enim ſymptoma cum ſigno conuertitur, nam cauſæ prochatarticæ ſigna ſunt aliquorum morborum; nõ tamen ſymptomata dici poſsũt. At omnia ſigna quæ ex corporeo aliquo affectu prodeũt, ſmyptomata ſunt: ita vt quidquid eſt ſymptoma, ſignum etiam ſit, non vero è contra quod ſignum eſt ſymptoma etiam.

Dub. Cùm ergo ſymptomatum & ſignorum in ægris apparentium quædam ſint demõſtratiua, alia prognoſtica, ac mox apparientia,ſub quibus aſsidentia comprehendimus,cum Gal 1.eriſ.cap.5. merito dubitas ad quod genus ſignorum reducuntur ſymptomata de quibus loquimur?

Reſp. Dico non eſſe numeranda inter ea quæ eſſentiam morbi demonſtrant, ſed inter mox apparientia,aut aſsidentia, vt docuit Gal. 12. met. c.1. explico,dolor lateris eſt ſignum demõſtratiuum, ſeu pathognomonicũpleuritidis tamen ſi ita increſcat, & magnus ſit, vt vertat ad ſecurationem, hoc non facit, vt pathognomocum, ſed vt aſſidens, aut ſuperueniens: quia licet omnesq́; pleuritides habeant dolorem, non tamen vehementem, niſi iſtæ quibus cauſæ vehementiæ, aut aſsidẽt, aut ſuperueniunt. Hoc ergo ſignorum genus comprehendit actiones læſas & retenta, aut excreta,vt dictum eſt.

Primò, ergo ab actionum ſymptomatis incipiendum, atque cùm actiones, aut vege-

geta-

getales, aut vitales, aut animales existant, quæ aut abolitæ, aut diminutæ, aut depravatæ ex vi morbi redduntur; ab animalibus ordiamur, quæ vt multiplices, ita multiplicem symptomatum læsionem patiuntur quæ nõ mediocre impedimentũ præstant ad vacuandum. Et primo de rectricibus.

CAP. XL.

Quomodo aut quando delirium impediat vacuationes.

DE symptomatis facul. rectricum habendus sermo, est vero deliriũ in signe inter omnia accidentia, rationi, & imaginationi, &c. cõmune, quod methodicã curationem inhiberi posſit, & vacuationes prædictas quodammodo impedire.

Sed notandum antea, quid per læsionem rationis intelligamus? & relictis erroribus neotericorũ aliquorũ, quos latè destruximus in lib. de diff. symp. & opus. de facult. quæ omnia supponimus: cõsiderare oportet, quod Gal. cum non cognouerit potentiam aliquã spiritualem, defectu diuinæ illius Hipp. philos. & Aristot. quam segniter tractauit, quia putauit, nil pulchrum, nil metaphisicum adducere ad morborum curationes: Ideo quotiescunq; apud illum legeris rationem lædi, mentem lædi, intelligas æstimatiuã actionem, seu cõgitatiuam, tanquam corporeã, in suo organo pati, quod etiam intelligitur de imaginatiuis; intellectus verò cũ sit potentia, quæ nõ eget corpore, vt subiecto, sed vt obiecto, idest, eget corpore, vt à potentijs corporeis recipiat phantasmata, nunquam læditur, nisi ex accidẽti, & remote, quatenus inordinatis, & errantibus ministris vtitur. Mercatum consulto omitto, quia putauit, quod Theophilus delirauit in cogitatiua, quòd fuit melancholicus, nõ phræniticus, quod imaginatiua est organum in quo residet ratio quòd sola est vna potentia in anima, & statim proponit varia organa ad plures potẽtias. & alia huius census, quæ omnia ad lib. de morb. & symp. relegamus: ad rem nunc. Ergo delirium quod Græci paraphrosini appellant, propriè pertinet in homine ad æstimatiuam, siue cogitatiuam, quæ quia eleuata est ab anima rationali, perfectius operatur

ratur quàm in brutis, & ob id permittemus Gal. & alijs Medicis vocari rationē particularem, quæ versatur circa conueniens, & disconueniens: illi proximior adest imaginatrix, atq; ob id Gal. tria adinuenit deliria, cogitationis, imaginationis, aut vtriusq; simul. Sensus communis, nec memoriæ nulla facta mentione, sensus quia confundit cū imaginatione in eius opinione memoriæ, quia diminutè, aut abolitè lędi putauit. Nos verò qui quatuor potentias cum S.Tho. & Arist. constituimus, quatuor lęsiones distinctas proponimus, sed in præsenti ad curationem sufficit declarare, quæ deliria poscant vacuationem, & quæ impediant.

CAP. XLI.

Quòd deliricon, vt delirium est (causa non inspecta) potius impedit vacuationes.

SI consideres huius capitis propositum, facilè intelliges cōclusionem. Delirium (vt sic) congerit multa, quæ vires dissipant, perturbat siquidem, & impedit humanæ vitæ gubernacula. Quando bibendum, aut ædendū est, à cibo & potu abstinere cogit; quādo dormiendum, vigiliam expetit; si vena secāda, si potiones salutares exhibendæ, vbi quiescendū, ac vestib⁹, & operculis induendum respuit omnia, tandem motibus intempestiuis, ac fortibus ægrum cōcitat, ac nudari cōpellit, quibus omnibus, & virtutem lasari, & febrem, aut incendi, aut augeri est necessarium, & ob id prudenter Gal. 2. aphor. text.28. dicebat: *Delirantes ob inordinatos motus intra paucos dies extenuantur: ergo rectè dictum est delirium (vt sic) impedire vacuationes: restat vt causa delirij moueat Medicum, ad aliquid exequendum.*

CAP. XLII.

Causæ delirij perpenduntur, quæ vacuationem postulant, aut renuunt.

HIpp. lib. de morbo sacro aiebat: *Quanto verò tempore cerebrum quieuerit, tanto etiam homo sapit, insanimus autem moto cerebro:* quā sententiam repetit epist. de insania: nos verò in nostro commentario. Ad diuinum illum Hip. lib. fuse explicuimus Dub.

non ſolum (aſſerentes) motum alterationis intelligere Hipp. ſed etiam aliquando motum localem inordinatũ ipſius ſubſtantiæ medularis, & ſpiritus contenti. Diuerſos enim textus ſcripſit ad vnumquemque motũ, quod nemo hucuſque adnotauit (pro omnibus laus ſit ſoli Deo.) Sed agamus nunc de motione tantũ alteratiua cerebri, quæ terminatur in diſtemperiem: mouetur alteratiue cerebrum à calore, vel cum ſiccitate, vel cum frigore, humiditate, idq; aut cum affluxu, aut ſine affluxu humoris.

Quod autem ob ſolam intemperiem calidam deliret cerebrum, docuit Gal. 3. de locis affect, vbi ait: *Siue per conſenſum, ſiue per primogeneam affectionem cerebrũ laboret, delirium fit, vel à calore, aut fuligine, aut vapore, aut humore cerebrum alterãte.* Et clariſsime lib. 4. de preſag. expulſ. c. 8. ita: *Calori immodico, ſi quando ſolus per ſe ſteterit, delirium ſuccedit.*

Dub. At non dubites, obſecro, delirare hominem per ſolam ſimplicem intemperiem: debes enim memoria tenere, quæ docui in tractatu de facult. temperies cerebri attingit actiones rectrices, non in genere cauſæ efficientis, ſed materialis, quia taliter diſponit organũ, vt facultas rectè eliciat actionẽ; hoc eſt propriũ potentijs cognoſcitiuis ſentiẽtibus, vt ergo calor attingit actiones, & effectus virtutis nutritiuæ, in genere cauſæ efficientis, ita in cerebro rectrices ſolũ materialiter. Igitur erronea cogitatio fiet, & imaginatio à ſola intẽperie calida, quod Hip. in epidem. explicante Gal. 3. de locis, dixerit: *Si humor melancholicus vergat in animã, fit deliriũ, ſi in corpus epilepſia,* &c. Vbi Gal. ignorans animam, non ignorauit explicationem; nam dixit, ſi alteretur ſolũ cerebrum, fieri delirium: ſi obſtruatur, fieri epilepſiam: addimus nos ſpiritũ animalem perturbari, aut affici, vt fit in melancholia morbo, quem animæ honorabili ſtemate inſigniuit antiquitas, quod aduerſus Aberroem alibi probatum inuenies.

Igitur per diuiſionẽ cauſarum deuenies facilè in cauſam delirij, quæ petat vacuationẽ; vbi dolendum maximè quã audaciter Tyrones in delirio ſanguinem mittũt. Si enim à ſola intemperie calida, aut calida, & ſicca (quæ hecticas ſolet cauſare

amentias) si à sola melãcholia frigida, & sicca (in quibus omnibus virtus iã fatiscit) delirium procedit: quis audet mittere sanguinem? cũ nec vires admittãt? nec causa exposcat? neque prorsus reuulsionis gratia (vt falsis fundamentis respõdeam) nã nulla causa materialis peccat in simplici intemperie: in melancholia verò morbo per essentiam, nisi sanguis in toto melancholicus sit, qui foueat morbum factum (vt suprà satis probatum est) cũ etiam vires ita debiles, sint à frigore, & siccitate remissæ, & nõ extrahatur, humor peccans, erroneum est sanguinẽ mittere. At si à sanguine, aut solo, aut cũ bile, prosiliat, aut alio quolibet humore permixto; prutrescente, aut non putrescente: sanguis mittendus, vel ipso etiam delirio coindicante, ne tam princeps mẽbrum lęthali phrænitidis obsidione pereat; itaque in hac postrema causarum serie, delirium potius inuitat, quam impedit.

Delirium prætereà læthargicũ, licèt à pituita putrescente ortum duxerit, sanguinem mittendum non renuit, sed moderatur, quantum videris distare humorẽ à sanguinis cõsortio. Quamobrẽ largis vacuationibus sanguinis moriuntur lęthargici; pituita crassiori reddita, & incuneata cerebri porositatibus: numquam euicta à calore naturali remisso Atque adeò sicut in primo delirio audacem volo Medicum ita in hoc secundo maximè tẽperatum, audacem in illo à sanguine, aut solo, aut bile permixto.

Est autem omnibus delirijs duplex commune axioma. Primò, vt quando veterascunt (ob rationes suprà dictas) missionẽ sanguinis respuant, vel quia habitualiter iam victa natura, prognosticis est relinquenda, vel quia ita debilitata, vt potionibus alimentis, & alijs sit potius recreanda. Reddit enim tũc indicatio sumpta à delirio solo, vt delirium est. Secundò, vt quotiescunque delirus aliquis febre acuta, aut alio morbo superueniente corripiatur; cuius gratia sanguis mittendus sit tantum de quantitate debes detrahere: quantum ex vi delirij antecedentis, & præsentis vires iacturam pati perspicies.

In isto opusculo. nõ euoluimus practicas doctissimas tantorum virorum qui nos præcesserũt, sed istas indica-

tiones

tiones insinuamus, tanquam necessarias, ne erres in praxi. Nam quando per cõsensum, & à qua parte quis potest delirare, ad Autores prædictos nunc remittendum, esset enim lõgissimè à nostro discedere instituto.

Dub. Sed dubitas circa deliriũ à nudo calore præter naturã non quidem quomodo debeat curari, clarum enim est petere simplicem refrigerationem, aut per balneum, aut aliter per aërem, aut alimentũ, sed dubitas de facto, an à solo calore simplici sine affluxu humoris deliret aliquis?

Resp. Respondeò, suprà esse satis demonstratum, & experientia constat à posteriori, Gal. tale delirium cognouit, vt suprà adduxi 3. de locis, & alibi: tamen ex sola temporum inflammatione, calor solus per continuum communicatus efficere potest delirium, afferente Gal. 4. de præsag. expul. nos etiam vidimus ex erisipelate faciei, delirium fieri; nõ potest autem aliquis probare, quòd vapor, aut fumus tunc necessario cõmunicetur ad interna cùm affectus in parte externa, in ambiente æstiuo, potius in aera exhalet, quam ad intima: communicabitur ergo calor solus.

In alijs morbis particularibus ventriculi, septi, &c. cũ sit possibile circunscribi putridam fuliginem in ipsa particula inflammata, & nullo modo ascendere ad caput, aliquando talem circunscriptionem contingere posse, nomo est qui neget, & nullus probare poterit esse simpliciter necessariam talem vaporum, aut fuliginum receptionem in cerebro, quia ista potest impediri: communicatio verò caloris ne vtiquam potest, & existimo fundamentalem esse rationem qua potest inniti, celebrata doctrina Galen. qui delirium continuum ponit inflammãtis aliquibus partibus corporis, septo, ventriculo, & alijs: non enim agnoscit remissionem delirij quando tales adsunt inflammationes (quod maximè notaui) licèt illam concedat in febribus, in quibus laborat cerebrum per consensum. Ergo Gal. semper putauit, delirium continuum posse fieri à calore communicato, vel per essentiam impresso, rationibusque nostris, quæ suæ sunt, innititur. *Aut diffi culter.*

CAP. XLII.

De alijs delirij causis.

INsania à pituita Hipp. primus docuit, de qua si putrescit, & cerebrum inflammat, dictum est iam quo pacto moderetur, & temperet sanguinis detractionem.

Tamen si non putrescat, & sola frigiditate, & humiditate, vel minuat actiones, vel torpidas ita reddat, vt appareat homo stupidus, & detentus, quasi omnino priuatur internis actionibus. Quid obsecro facies? an non cogitabis de attenuanda pituita,& paulatine expurganda? de calore natiuo excitando, de capite mundificando, de spiritibus generandis? Quid cum his indicationibus habet sanguinis missio? nil prorsus, sed omnino contrarias, pituitam incrasat, cerebrum debilitat, spiritus exhaurit, natiuum calorem exoluit. Quòd si discurras per omnes causas, quas suprà retulimus, cum de supernatantia agebamus, facilè deuenies in cognitionem remedij.

CAP. XLIII.

De vacuatione nimia quam Hipp. & Galen. causam delirij statuerunt.

GAl.lib.7.aphor.tex.9.explicans Hip. à profluuio sanguinis desipiētia malum, occasionem dedit huic dubitationi: quo pacto ad sanguinis profluuium, sequitur disipentia? quare Galen.mediocre delirium nominauit? erit ne delirium quod est deprauatio actionis, an diminutio solùm?& quomodo ad defectū qui priuatio est, sequi potest deprauatio? Rursus cùm ad sanguinis absentiam frigescat cerebrū, certum est hanc desipientiam illam fatuitatem esse, quam Galen. à frigore dixit oriri, quomodo ergo appellauit delirium? deprauatio siquidē à calore, diminutio actionis à frigore proficiscitur.

Prætereà si dicatur (vt cōmuniter est receptum) frigiditatem minuere actionē, & nō deprauare, huius interrogo causam? Præternaturalis est frigiditas immodica, præternaturalis etiam est calor excedens, quare vtraq; non

non deprauat actionem? cũ vtraq; corrumpat calorem natiuum? omnia hæc in alio loco discutienda ex professo. Nunc ea solum quæ ad rem præsentem pertinent.

Sententia aliquorũ. Quidam doctissimus vir ad hunc aphor dicebat Hip. insinuasse, ex magno raptu sanguinis ad caput, fluorem è naribus accidere copiosum, sed simul cum sanguine ascendisse copiam bilis, cuius portio in cerebro, & circa nerborum exorta delirium, & combulsionem produxit.

Non tamen videtur ita ad mentem Hip. hæc philosophandi ratio; nam Hip. euacuationem, tanquam causam mali præsagij, in vtroq; symptomate agnoscit, quia alibi dixerat conuulsionem ex inanitione malum; nunc etiã simul & desipentiam; non enim læthalia, aut mala ita sunt quæ à repletione, ob maiorem curationis facilitatem, quæ verò à siccitate, & pauperie calidi natiui contingunt, mala prorsus censenda. At si à bile conuulsio fit non ita mala.

Præterea si bilis derelicta fuit in cerebro, quorsum aliud genus delirij non indicauit Hippocrates, vt solet, solum enim vsus est illa voce disipiẽtia, quæ mansuetũ delirium significat, quod forsan subolfaciens, Galenus dixit mediocre. Tamen à bilioso humore non mediocre, sed iracundum, & turbulentum excitandum erat.

Respõdeo ergo à nimia vacuatione sanguinis fieri disipientiam non solum ob intẽperiem inductã ad absentiam calidi, sed ob defectum spiritus animalis, quem sapiẽtię instrumentum dixit Hip. lib. de morb. sacr. Conuulsionem etiam ex innanitione, ideòque mala iudicari ab Hip. neque existimo esse necessarium, vt remaneat in cerebro portio bilis. Quare? ad quid? quorsum cũ ita tenuis, & mixta cum sanguine, etiam nõ flueret? imò ad fluxum incitat. Melius itaque sentio cum Hip. & Gal. Non quæras obsecro quæ intemperies, aut quomodo inducta ad priuationem sanguinis, quia hoc est inuoluere omnia quæ disputata sunt in nostro opere de morbo & sympt.

Existimandum ergo hoc delirij genus quod mediocre vacat Gal. generali voce appellari delirium, sicut in decrepitis videmus, ob spiritus paupertatem, & nimiam cerebri debilitatem, esse actiones diminutas, &

multoties erroneas, ob concursum etiam omniũ læsionũ potentiarũ, seu virtutum internarum, quæ ad inuicem patiente vna, patitur, & alia, præcipuè si omnium temperies euertitur, & spiritus deficit: atq; ita nõ solũ diminuta actio, sed corrupta, vel deprauata apparet; neque mirandum est, ex defectu sequi deprauationẽ, nã & ipsa deprauatio defectus quidam est.

Quod autem dubitatur, an frigidum posſit minuere tãtũ actiones, & non deprauare. Quæstio est elegans à nobis agitata varijs in locis, & quamuis Gẽtilis diuersa sentiat, & se aliquãdo corrigat, vt faciunt magni, & docti viri. Hucusque non inueni rationem efficacem, vt semper frigiditas minuat, & nũquam deprauet: forsan motus locales impedit, & constringẽdo minuit, sed alias actiones ita diuersas, vt neutiquam concernant motum, quare nõ deprauare, poterit deprauato temperamento? Sed de hoc alibi.

Lib. de morb. & symp. & lib. 3. Auicen.

Hoc ergo delirium qualecumque sit, impedit sanguinis missionem, & exposcit, potius adiectionem optimi alimenti, & noui sanguis generationem.

Si autẽ interroges de morbo ad quẽ istud symptoma sequitur: cognosces necessitatẽ adeũdi ad lib. de morb. & sympt. nos qui cũ sancto Thoma cõstanter asserimus morbum consistere in priuatiuo, non hæsitamus, sed istã priuationem rectæ rationis, ad aliam necessario priuationem, quæ morbus est sequi affirmamus, sed cohibeo discursum, & venio ad praxim.

CAP. XLIIII.

Dubitatur, an delirium purgationem impediat?

DIfficilius hoc videtur, nã Hip. 1. prorret. cõ. 2. tex. 37. sic ait: *Nigra reuomentes, cibos fastidientes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferox, claususque purgare non oportet, perniciosum enim.* Ego istam sententiam non paruipendo, vt Gal. facit in com. sed põderatione, & laude dignã existimo, nũquam vllũ verbum Hip. cõtempsi, sed semper admiratus intelligentiam, si forsan posſim tento attrecto.

Dico aut ista accidẽtia simul iuncta in ægro inueniũtur, & sunt manifesta signa proximæ mortis, vanumque putauit Hipp. purgationem tan-

tētare, sed pium certè prognosticis relinquere, ne æger i m morti proximus ab ipso sumpto medicamento, non solùm anticiparet suam mortem, sed contumeliam Medici.

Secundò, aut ista accidentia enumerat diuinus senex tanquam separata, quasi diceret in vnoquoque accidenti ex istis pernitiosum est vti medicamento ex purganti. Atq; adeò tanta est profunditas Hip. vt etiā hoc modo sit præter omnem rationem purgationem exercere. Nigra vomentibus, quis temerarius medicamentum purgans propinauit, natura tam ferocem inimicū per vomitum cū læthalibus signis expellente, & medicamento ad infernam regionē retrahente contra impetum naturæ, vt atra bilis sit læthalior suprà & infrà, & interin remorata citi⁹ partes principales adeat, saltim ejus malignus vapor; hoc enim est propriū naturæ retractæ, & humoris tam pestiferi paruula mora, detinebitur verò aliquo tēpore, si regionē mutas, quo nil pernitiosus potest cogitari. Secundò, quia hæc purgatio deberet fieri forti medicamine, quia atra bilis nō cedit alijs, & detentus, aut motus læthalis est: vide iam naturam à morbo, & à medicamento dissipari.

Vbi notandum, quotiescunque Hipp. dicit, purgare sine alio addito, semper intelligit per inferiorem aluū. Fastidientes intellige, non quoscunque, sed vel ex vi humoris pernitiosi vomitiones facientis, quod etiam insinuauit lib. 2. coa. sect. 2. co. 1. text. 5. lingua fastidiosa, nigrarum vomitionum signum est, vel in morbo diuturno, vt Gal. explicuit 7. aphor. text. 6. æquidem necesse est essentiali debilitate vires deficere. Nam in alijs morbis potius petit fastidium vacuationes.

In pube parum dolentes. Quid est parum dolentes? cùm ea pars vesicæ regionem indicet inflammatione tentatam, doloresque maximos debeat pati, non paruos, nisi ob mortificationem iam inceptam? atque quomodocunque, purgatio nullo modo exercenda, cùm in vijs ductuum, vel circa illas inflammatio extiterit.

Ferox oculus, clausus vè, cōuulsionis ex siccitate inditiū. Ad quid purgatio, nisi ad maiorem siccitatē inducendā? Deliros intelligit iā fir-

matos, & in ipsa, vt sic dicã, turbulẽta accessione, hi quidem purgandi non sunt eo tempore; nam vt purgemus maniacos, aut melancholicos, semper spectamus delirij aliquã remissionem, quia per quædam interualla, sunt magis obedientes, sicut ad lunæ conuersiones tumultuantur, & agitantur, & sunt magis inobediẽtes; sed quare non purgantur eo tempore? Resp. Quia nec possunt, nec debent: non possunt, quia neque admittunt: non debent, quia in tantis motibus, & inordinatis, & mentis cõmotione, facilè ad caput rapientur humores. Atque cùm negotiandum sit cum causa antecedenti, hanc melius moueri censemus cũ mansuetiora sint omnia.

Delirantes autem phrænitici ex inflammatione facta in cerebro, non sunt purgandi, vsque manifestissimè vltima declinationis pars elucescat, & in hac spectare, & considerare oportet, an inflammatio terminata sit aliquo, ex tã varijs modis quibus solet finiri. Nam si per aliquam aurium, aut nariũ, vacuationem, per ventrem, emorroides, aut si per sudorem, expulsionem victę iam causæ tentet natura, non turbanda, sed spectanda.

Tamẽ cõtingere potest vt phrænitis incipiat biliosa, nulla præsentia sanguinis existente, neque ad febrem secuta, sed ipsa per se cum sua febre, quod licet raro, contingere tamẽ posse, quis dubitat? quo casu tale delirium statim petit cum sua causa purgationẽ, vt probatũ est ex arte, lib. 3. Auic. cap. de phrenitide. Reuellere enim statim sincerum humorum oportet, antequam firmetur quando (vt suppono) solus omnino peccat.

Alia verò sunt paradeliria in febrib' acutis maximi momenti, quæ video à paucis Medicis considerari. Adest febris acuta in principio vniuersali sanguinem detrahis, & omnẽ scopum adimples, iamque nulla extrahendi sanguinis elucet occasio, sed æfrenatus biliosus humor qui antea mitescebat caput aggreditur, & delirare cogit, tũc tẽporis in decimo & duodecimo die, subtilitas artis eo deuenit, vt sine coctionũ turbatione, moderatissimã purgatiũculam exerceat per rabarbari, duor. aut tri. scrupulo. infusionem, ac colatura addito syrup. boraginis, aut cichorij infirmo ignorante, sed intelligente cõfictum sy- *Aut alio*

syrupũ summere, contingit profectò hac epicrasi in morbis acutis, phrænitidem futurã vitari, coctiones securissimè celebrari. Ante hãc occasionẽ sanguinẽ mittebas, & rebellebas à capite, tunc non molestabat, aut minimè apparebat delirium. Sed postea cum sanguis infra mediocritatẽ subsistit, & solius feruor bilis, & effumatio comparet alia insurgit rebellendi indicatio paucis Medicis nota. Sed de his plura in superioribus cum agebam de minoratione.

Sed interrogas de alijs delirijs per consensum à parte aliqua inflammata? Æquidẽ tractãda ista deliria ad pensũ morbi præcipui à quo dependent, & eam vacuationẽ admittunt quã indicat principalis affectus, adhibita semper supra posita animaduersione, quod delirium, vt sic potius, vel impedit, vel moderatur, quando tale existit, vt vel turbet, vel deijciat vires.

Aut alia

DVBIVM EX Hipp. loco.

DVbitari quis posset circa istam purgatiunculã quã induxi; in delirio incipiente post celebratam sufficienter sanguinis missionem. Nam Hip. lib. de locis in homine dicebat: Calefaciunt caput pharmaca purgatiua: ergo secundùm hanc legem non oportet rabarbarum exhibere, calidum enim est & sicum.

Resp. Primò, larga experientia me didicisse, purgationes audatius in soporosis, & fœlicius euenire quã in phræniticis aut vigilantibus ob rationem dictam. Tamen negari non potest conuenire etiam in prædicto casu dictis conditionibus insignito.

Atque rhabarbarũ in pauca quantitate, & infusum in aqua cicharij, sine metu potest dari; quia maior est vtilitas vacuandi, quam calor fiens & transiens, qui potest apparere in die purgationis. Aliter certè nunquã expurgares in morbis biliosis: intelligẽdusq; est locus Hip. de pharmacis validis, quibus vtebatur antiquitas, vbi illud aduertendum, cũ iã vacuationes sanguinis factæ sunt, & febris prædictos dies pertransit, ex vi caloris, iam humores biliosi sapiunt cõditiones atræ bilis,ceduntque foliculis senæ, infusis cum floribus cordialibus, & facillimè purgatio fit. Itaque his modis delirium pro-

hibetur sine causæ coctilis perturbatione.

CAP. XLV.

Quare practici de vigilia superflua, de sopore, de dolore, & alijs symptomatis febrium, tam largam fecerunt mentionem delirio relicto.

De delirio in febribus miror, qua ratione praxim exercentes nil dixerint, nisi vnus, aut alter, nam sicut sopor, sitis, dolor, vigilia vocãt ad se partem curationis, etiã delirium. Respõdent, aliqui, deliria quæ sequũtur ad febres, remitti ad remissionem febris, quæ vero continua sunt iam in phrænitidẽ transire, sufficereque caput dicasse phrænitidi.

Sed certè nullã habent excusationem, nã idem posses dicere de sopore, qui si cõtinuus est, transit in læthargũ.

Dicendum ergo practicos doctissimos, nõ dicasse propriũ caput delirio, sicut alijs sympromatis, quia reuera deliria, & vigiliæ superfluæ, easdem habent causas pænes magis, & minus, solùm differentes; vigilia præterquam quod vires eneruat, tanquam delirij præsaga ab omnibus celebratur: atque sicut vigiliam somnus, ita & delirium sedat, quod Hipp. primus, postea Galenus, & Auicen. multis in locis cecinerunt.

Quod autem simillimæ sint causæ delirij, & vigiliæ facilè intelliges, si Galenum legas, aut ipsam rerum naturam perspicias: vigiliarum primam causam calid.tatem statuit, secundo siccitatem, è contra somnus præter natura: primò ad frigiditatem: secundò, ad humiditatem sequitur, & hæc, aut cum humore, aut sine illo, 2. de loc. aff. ad finem, & 3. de loc. c. 5. 1. de sympt. caus. c. 8 & 3. de causis pulsuũ., c. 10. ita sæpe sæpius deliriũ à calore solo, aut simul cũ siccitate, &c. Ergo simillimæ causæ existũt, & vigilia via certa putari debet ad delirium, & propter hanc rationem, loquendo de vigilia superflua visi sunt loqui de delirio.

Loco tamen affecto maximè differunt, nam vigilia superflua, & somnus versantur, circa sensum cõmunem, siue primum sensorium: delirium propriè, & strictè

circa

circa intimiores potentias rectrices Quæ sola ratio poſſet contumaces conuincere ad aſſentiendum, Diuo Thomæ, & Ariſt. qui conſtituunt diſcrimen inter ſenſum cõmunem, & alias interiores facultates. Per ſomnum imaginatio exercetur, quin & cogitamus, diſputamus, imò aliqui dicunt, in ſomno ſoluiſſe argumenta, quæ in vigilia non poterãt. Ergo illæ potentiæ non ligantur, ligaturque ſolus ſenſus communis.

Rurſus, per vigilias illeſus iſte ſenſus, illæ aberrare ſolent; à poſteriori quod maius diſcrimen ſpectas? atque hęc de hoc ſympt. dicta ſufficiãt: reliqua quæ ad alias potẽtias pertinẽt, ex practicis diſceſ. cap. de memoria, de melancholia, de catalepſi, &c. Et ſimiliter ea quæ pertinent ad motiuam; nam dummodo tenaciter hæreas his quę oſtendimus de cauſis præter naturam, & morbis, facilè diſces, quod ſymptoma (à tali, vel tali cauſa) impediat, aut non, per practicas certè diſcurrens hac noſtra methodo non errabis. Nam in cap. de tremore, conuulſ. paraliſi, aut in quocumque dolore, ſtatim debes recurrere ad ea quæ in ſuperioribus dicta ſunt; ſufficit enim vnũ exemplum, vt clareſcant reliqua.

CAP. XLVI.

De ſympt. in exeunte mutato. Gal. Illuſtratur.

LIcet tam varia & multa excretorum genera exiſtant, vnum inter alia turbat curationem febrium, aut impedit, vel retardat, & dubios Medicos reddit, fluxus, ſcilicet, ventris; de quo vt complicato cum alio morbo agendum nunc.

Qua in parte ille tam agitatus locus, lib. 1. ad Gla. de febre cum ſympt. quia ſiniſtre intellectus, multorum errorum cauſa eſt: nam quidam cùm videant fluxum ventris, non audent ſanguinem mittere, alij timent vulgum, qui putat malum eſſe duabus vacuationibus, ægrũ opprimere, & tandem alij poſt habita omni conſideratione, ducti vrgentiæ ratione, iterum atque iterum ſanguinem fundunt: ſed tẽperanda ſunt iſta.

Primò perpendere oportet, vnde fluxus cum febre qualibet, complicatus incipiat, à qua regione, à qua par-

parte, quos effectus producat, quantum posſit impedire, aut ſolam moderare quãtitatem ſanguinis miſsionis. Nam ſi febris acuta pendet à materia putreſcenti intra venas, & fluxus eſt ventralis; aut à tota prima regione profectus, quæ crudos, aut ſemicoctos, aut inquinatos ſucos, propellit per vomitũ, aut ſeceſſum. Manifeſtum exiſtimo vacuationes iſtas, impedire quodammodo, ſed non omnino; nam vt ſuprà dictum eſt, quamuis vocent curationem, tamen poſponenda, ob celeritatem qua morbus acutus currit ad necem; quippè in talibus moroſa medicatio ſemper damnanda.

Vnde prouidentia continuata ventriculi, & ventris, ne nimium vires fatiſcant, poterit Medicus febris cauſam proximam attingere. Quia ſuppono, nullum habere cõmertium in iſto caſu, materia venarum, & primę regionis recremẽta, quin potius omnia quæ cruda ſunt, & in venas delata poterant cauſam augere, prouidè propelluntur à natura, vt libera magis via ſit ad ſanguinis detractionem; debebas enim tu iſtam vacuationem moliri, ſi natura ſegnis eſſet: & de tali fluxu non intelligitur ſententia vulgata Auic. Aſſelare, bis aut ter excuſat à phlebotomia. At verò ſi cum iſto fluxu iungeretur oris ventriculi, morſus, & notatu digna læſio, neceſſarium eſſet antequã ad ſanguinem vacuandum deuenires, ventriculi prouidentiam habere maximam, non qualemcunque.

Quare quòd maxima fœlicitate, & ex arte ſum expertus, libenter dicam, Gal. Repræhendit illos qui ante ventriculi firmitudinẽ, ſanguinem mittũt, & rectè quidem: ſed cùm extrinſeca roboratio nullius ſoleat eſſe momẽti, imò maximi damni quia quando repletus ventriculus, aut quando quibuſdam proprijs recrementis, licet paucis, ſed infarctis, anxie moleſtatur, ita vt virtus flaceſcat, deterrimum eſt exterius conſtringere, & roborare, quia magis amplectitur, & ſtrictius inimicum, & impenſius affligitur, vt qui ſpinas manu comprimit; in iſto igitur conflictu, non ſemel, ſed multóties ex arte curabi infirmos, ſtatim exhibita portione debita rhabarbari, cum puluere diamargaritonis frigidi, cum aliquo ſyr. boraginis, vel cum pau-

co

co syr. rosſ. aut violaceo, & hoc certè antequam sanguinem funderem; mirũ dictu, quã cito anxietates ablatæ, aut cardiaca accidẽtia, & fluxus impediens, remissa omnia, ita vt pateret sequẽti die additus ad venam secandam; nam cum totum illud impedimentum (quodlibet illud sit) ex proximis incoctionibus fuerit purgatione ablatum, & simul corroboratione interius facta vires recuperatæ fuerint. Nulli dubium quin fœliciter dirigatur curatio per sanguinis missionem, & hanc fuisse Gal. mẽtem. Primò, ad glauconẽ, in prima parte textus, est certissimum: quẽ textum aliqui legunt affirmatiuè, ad maiorem vim huius indicationis: *Age enim si quis febricitet, & adsit plethorica affectio, verum ex in coctionibus recentibus, sit & mordeatur, ac comprimatur os ventriculi, aut euomat succum prauũ, & ex eius transitu summopere lædatur. Numquid hoc in loco ad solam febrem respiciẽtes, vacuare multitudinem tẽtabimus? Id quod sanè aliàs citra noxam fecissemus. An prius ori ventriculi prouidebimus, atque ita deinceps, vbi ipsum verè nobis sese habuerit, conuenientem totius corporis vacuationem faciemus? Mihi quidem ita videtur. Sæpius ergo multos ita affectos vidi, alios quidem interijsse, alios verò in extremum periculum ad actos, cum Medici eos, prius vacuare quàm stomachũ roborare tentauissent.*

Tex. Galen. vt trãsfert Stephanus Atheniensis.

Hæc est prima textus pars, in qua meam propositionẽ volo stabilitam: quando, scilicet, fluxus est primæ regionis, & per *vomitum*, aut per *aluum*, sufficit dixisse Galen. per vomitũ subintelligimus etiam posse fieri per aluum, nã etiã & deiectiones quandoque fiunt cum simili oris affectu, prius illato malo in parte superiori. Excernitur aliquid, sed cũ maxima oris ventriculi passione, & anxietate: roborationem adhibendam, prius Gal. docet. Sed interrogo, quã roborationem? æquidem istum pũctum facilè video contemni ab his qui putant, apposito absinthite, aut pane tosto cũ aromatibus, indicationẽ adimpleri, vt statim mitti possit sanguis. Sed ego aliter intelligo textum, esse scilicet, corroborationem faciendã, ad pensum necessitatis; esseque aliqua symptomata vẽtriculi, quæ necessario petunt, causam illam proximã, vel adherentem, deturbari,

(quàm

(quàm natura afflicta non poteſt) ſimul, & adſtringere partem, ne vera cardialgia eueniat, quæ citius hominē tollat, quàm ipſa febris.

Atque iſta indicatio poteſt complicari (vt amplectamur vtramq; lectionem textus) aut exiſtente plethorica diſpoſitione, vt legit Stephanus Athen. Aut ſine tali multitudine, vt habent alij codices. Talis eſt oris ventriculi affectus, vt cùm ſumma plenitudine venarum, videas febricitantem, frigidum, & pulſus quales talis pars affecta immutat. At Tyrones putant omnia illa mala demandari à venis, & ſanguinem fundunt, vt reuellant. Hoc autem eſt impoſſibile, quia affectio, de qua agimus cū Gal. eſt propria ipſius ventriculi, nullo modo dependens à venis, ſed ex in coctionibus cumulatis prauis excrementis, os ventriculi (quod pro corde reputamus) intenſe moleſtātibus: ſoletque exire ſermo inter Medicos, de malignitate ſanguinis, & de febre punticulari; cùm nil ſit magis alienum ab iſta indicatione, neque tales anxietates pendent ab humoribus febrem facientibus. Si attente legas, prædicta doctrina, colligitur ex prima parte textus.

SECVNDA PARS Textus.

SEd nec ſi fuerit febris cū profluuio ventris, aliqua alia indiget vacuatione: ſed hæc ipſa ſufficit quanuis non ſit pro multitudinis ratione.

Iſte textus maximè diuerſus eſt à præcedēti, & alium reſpicit rerum ſtatum: nam hucuſq; loquebamur de cōplicatione febris cum fluxu, cui adherebat inſignis oris ventriculi affectus, qui rapiebat ad ſecurationem primam. Sed nunc loquitur de fluxu abſolutè complicato cum febre; ibi adduxit in coctiones, & recrementa particularia ventriculi, hic ſolū fluxum, & contrariæ conditionis; nam primus ſimul aboleri tanquam pernitiosè afficiens deſiderabat, & ſimul debilitatem oris vētriculi reparari. Hic verò omnino ſinendus, tanquā febri congruus, & illius cauſæ, & hanc eſſe mentem Galen. Et arti conformem, oſtendo. Adeſt febris cum fluxu vētris, & nullam aliam vacuationem tentat: ergo iſte fluxus cauſam deponit, ſiquidē ſuffi-

sufficit solus, vt inquit Gal. Patet, quia hoc est commune omnibus vacuationibus, aut criticis, aut symptomaticis, aut medijs, vt si vacuetur materia peccans, conferant: vt quid conferunt? quia ipsa species causæ foras truditur, vel cocta, vel cruda, nil interest (vt suprà demonstratum inuenies, quando agebamus de cruditate.) Solum est differētia secundùm magis & minus debilitari, tamē omnes vacuationes tendūt ad vitam si vacuatur causa damni, & nō alia. Ergo quādo fluxus cum febre tollit febris causam, ne cogites de alia vacuatione, quia illa sola sufficit, quanuis tibi videatur non esse pro multitudinis ratione, paulatim deponet multitudinem putrescentem, & natura corriget reliquum.

Et hoc sine dubio est, quod ex Auic. circunfertur assellare bis, aut ter excusat à sanguinis missione, non certè excusaret si per tales deiectiones portio materiæ peccantis non expelleretur; deberemus enim statim emmendare naturam.

Et à signo percipies, nam videbis ad pēsum fluxus, mittigari multitudinem, & febrem.

Sed statim obijcis esse febrem sanguinis, & non curari hoc fluxu. Respōdeo, sanguinem putrescentem abire in melancholiam, & flabam bilem, & ita contingere, vt natura se exhoneret ab istis humoribus per deiectiones, cum magna conferentia, natura bonum vniente, & gubernante: quod quotidie videmus in menstruandis mulieribus, loco sanguinis expurgandi, deiectiones aduenire, & sanescunt, quia ille retentus præter naturam factus, & versus ad dissimiles naturas commodè fluit per intestina.

Et hanc nostram explicationem, non multum coacte confirmat modus loquendi Gal. Hippocraticus: *Vacuationes non multitudine sunt æstimandæ.* Sed si talia qualia oportet purgētur: sic in præsenti Gal. si adsit aliqua deiectio, non debet mensurari iuxta multitudinis rationē, sed si talia qualia oportet purgentur, quia necessarium est debere consequi conferentiam, & tolerātiam quod sufficit, vt spectes, nec te accingas ad aliam eo tēpore vacuationem tentandam. *Sententia communis omnibus vacuationibus.*

Sed quid dices in reliquis febribus, de quibus loquitur etiam Gal. Idē prorsus quod di-

diximus, aut tollendæ huius ſcientiæ leges. Si febris eſt billioſa, & adeſt fluxus bilioſus, ipſe ſufficit quamuis nõ ſit pro multitudinis ratione. Si pituitoſa, ſi melancholica, idem dicendum: Si iſti humores miſti cum ſanguine, peccant, & portio ſufficiens fluit per ventrem, quã ſeparat docta natura à ſe ipſa, & ab humore, quaſi à medicamento excitata, cum conferẽtia, & tolerantia, non opus eſt alia vacuatione, niſi aliud vrgeat præter hoc, quòd in hoc ſtatu apparet.

Multa mala recenſet Gal. accidiſſe his qui alias vacuationes ſolicitant, & quamuis non diceret, ipſa ſe veritas oſtẽderet: nã vacuatio arte facta cum natura, aliam propriam exercet, quanta damna faciat non debet pluribus explicari. Detinet conferentem, quærit dubiam, vires motibus contrarijs imbecilitat: extrahit non extrahendum, & in mortem agit.

Si quæ diximus animaduertis, ex vno ſymptomate quid faciendum in alio perpendes, iuxta ea quæ ſuperius de morbis contrarijs, & illorum cauſis dicta ſunt.

Soli Deo Opt. Max. laus.

LOCA NOTABILIA
Antiquorum explicata, illustrata.

¶ Gal.

¶ Sine Indice Rerum memorabilium, vt Tyrones omnia quæ in breui opere continentur, memoria contineant, quia necessaria sunt.

FINIS.

MATRITI,

Ex Typographia Regia.

Anno M.DC.XXIX.

Ad maculas faciei

℞ aquae rosar(um)
succi limonum an ʒ viij
~~veri albi~~
sublimati ʒ ij
albuminum ovor(um) n° IV.